DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

3. Baskı

DÜNYAYI YÖNETEN GÜÇ

İSTİHBARAT BİLİMİ

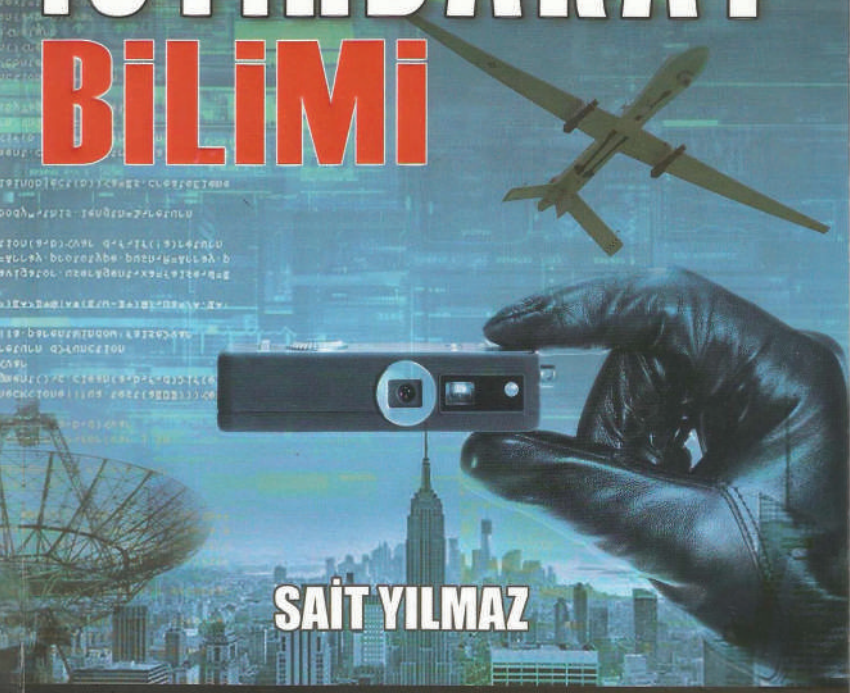

SAİT YILMAZ

kripto

İSTİHBARAT BİLİMİ

Genel Yayın No: 86
Sessiz Savaş: 10

Eser Sahibi & Editör: Sait Yılmaz
Yayın Yönetmeni: Ümit Çıkrıkcı
Düzelti: Serkan Akın
Kapak: Kripto Tasarım Ekibi
Satış Direktörü: Hakan Mermicioğlu
Pazarlama Sorumlusu: Ahmet Mert Öztuğ
Baskı: BRC Matbaacılık / Ankara

1.Baskı: Kasım 2013
2.Baskı: Nisan 2014
3.Baskı: Ocak 2015

ISBN: 978-605-4125-95-1
Sertifika no: 11826

Yayımlayan:
kripto
Kripto Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
İçel Sokak 6/4 Kızılay / Ankara
Tel: 0312 432 1923 Faks: 432 1933
e-posta: kripto@kriptokitaplar.com
www.kriptokitaplar.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 5
SUNUŞ 9

BİRİNCİ BÖLÜM
İSTİHBARAT SERVİSLERİ VE DEĞİŞİM

11 EYLÜL 2001 SONRASI ABD İSTİHBARATINDA REFORM 21
CURTIS

RUSYA FEDERASYONU İSTİHBARATINDA DÖNÜŞÜM 29
Ali ASKER

FRANSIZ İSTİHBARATINDA REFORM ÇALIŞMALARI 49
Jacques MASSEY

TÜRK İSTİHBARATININ SORUNLARI 55
Kaya KARAN

İSTİHBARATIN DEĞİŞEN YÜZÜ 69
Sait YILMAZ

İKİNCİ BÖLÜM
İSTİHBARAT TEKNİĞİ

İSTİHBARAT TABANLI KARAR VERME TEKNİKLERİ 99
Sadık YARMAN

İSTİHBARAT VE TEKNOLOJİ 113
Tolga YARMAN

STRATEJİK İSTİHBARAT 119
Ertuğrul GÜVEN

AÇIK KAYNAK İSTİHBARATI 137
Ümit ÖZDAĞ

POLİSİN İSTİHBARATA YAKLAŞIMI 155
Ünal ACAR

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI

KULLANICI PERSPEKTİFİNDEN TAKTİK İSTİHBARATTA DEĞİŞİM 173
Larry D. WHITE

İSTİHBARAT ANALİZİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR..... 179
Aybike BAL, Elif ERKEÇ

DIŞ POLİTİKA VE İSTİHBARAT..... 219
Hasan ALSANCAK

MEDYA VE İSTİHBARAT 235
Rıdvan BIYIK

DÜNYA TARİHİNDE İSTİHBARATIN ÖNEMİ 239
Andaç KARABULUT

ÖNSÖZ

İstihbarat, bir bilim alanı olarak, bugün hak ettiği yerden oldukça uzaktadır. Bunun temel nedenlerinin başında, istihbaratın yakın zamana kadar daha çok karar vericilerin desteklenmesine yönelik bir süreç olarak görülmesi ve bu alandaki akademik çalışmaların ancak 1970'lerden sonra başlaması gelmektedir. Dün olduğu gibi bugün de istihbaratı kamuoyu gündemine taşıyan, genellikle roman yazarları, film yapımcıları ya da casusluk haberleri ile kitlesel medya olmaktadır. Hâlbuki istihbarat, haberalma teknolojisinden psikolojiye, ekonomiden antropolojiye, matematikten meteorolojiye kadar pek çok bilimin kesişme noktasında, kısaca çok disiplinli ve geniş çalışma alanlarına sahip bir bilim dalıdır. Tıpkı dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bu alanda yapılan çalışmalar, bir takım hatıratların ve istihbarat servisleri ile ilgili tarihsel çalışmaların çok az ötesine geçebilmiştir. İstihbaratçıların bir bilim adamı kimliğine bürünerek bu alanda eserler vermelerinin önündeki engeller yanında, akademisyenlerin de bu alana nüfuz etme ve ilgili kaynak bulma zorlukları birbirini besleyen iki olumsuzluk olmaya devam etmektedir. Bununla beraber, değişen dünyaya ayak uydurmaktan öte yeniliklerin önünde gitmek, yeni bilimsel çalışmalar ile kullandığı teknik ve yöntemlerini sürekli revize etmek zorunda olan

istihbaratçılar, bilimsel çalışmalar ile iç içe olmak zorundadırlar. Bu aynı zamanda istihbarat alanında bağımsız ve gizli vasıta ve yöntemler edinmenin de ön koşuludur.

Öte yandan, istihbarat alanındaki bilimsel çalışmaların milli kapsamda tutulmayıp, bu alanda uluslararası çalışmaların ve ortak projelerin üretilmesi de gene en çok ilgili ülkelerin faydasına olacaktır. Her ülkenin istihbarattan beklentileri ve istihbarat servislerinin yapılanması kendi güvenlik ve istihbarat kültürüne göre değişmekle beraber, bu alanda yapılacak uluslararası çalışmalardan bütün ülkeler ortak paydalar çerçevesinde yararlanabilir. Çünkü istihbarat sadece savaş, çatışma ve krizlere değil, barış ve demokrasiye de hizmet edebilir. Bunun en iyi örneği, bugün uluslararası terör ile mücadelede gerekli olan işbirliğinin temelinde istihbarat çalışmalarının öne çıkmasıdır. Bu ihtiyacı çok önceden gören başta ABD ve İngiltere olmak üzere Batılı ülkeler, uzun zamandır istihbarat alanında popüler dergiler çıkarmakta, bu alandaki bağımsız yerli ve yabancı çalışmalardan istifade etmektedirler. Bu ülkelerde istihbarat alanında yüksek lisans ve doktora programlarının açılmış olması da istihbaratın bir bilim dalı olarak hak ettiği yere gelmesi yönünde örnek bir gayrettir. Ülkemizde de istihbarat alanında akademik çalışmalara yoğun bir ilgi olduğunun uzun zamandır farkındayız. Bu alanda araştırmalar yapmak, yüksek lisans ve doktora programlarına katılmak isteyen öğrenci ya da bağımsız araştırmacılar, alan ile ilgili akademik çalışmalar yapan bizlerle sık sık temas kurmaktadırlar.

İstihbarat alanındaki çalışmaları tetiklemek için, ülkemizde bir 'ilk' olarak, Sayın hocam Prof.Dr.Ümit Özdağ'ın önerisi ile İstanbul Aydın Üniversitesi'nde 17 Mayıs 2013 tarihinde Uluslararası İstihbarat Kongresi düzenledik. Yerli ve yabancı pek çok katılımcıdan bildiri sunma önerisi aldık ve kongre bir günlük

olduğu için sınırlı sayıda çalışmaya yer verebildik. Kongreye emekli istihbaratçı, polis, akademisyen, medya çalışanı gibi pek çok kesimden konuşmacı katıldı. Emekli Büyükelçi ve Eski MİT Müsteşarlarından Sönmez Koksal'ın açılış konuşmasını yapması ayrı bir renk ve anlam kattı. Maddi olanaksızlıklar nedeni ile Rus, Çinli ve İsraillli konuşmacılar son anda gelemediler. Kongre duyurusu ile icrası arasında çok kısa bir süre olduğu için daha sonradan bildiri gönderenler de oldu. Sonuçta elinizdeki eseri oluşturacak kadar birbirinden değerli akademik çalışma bir araya geldi. Diğer bir iyi haber, bu yıldan itibaren üniversitemizde İstihbarat Yüksek Lisans Programı'na başlayacak olmamızdır. Amacımız, istihbarat alanında akademik çalışmaları teşvik ederek bu alana gönül vermiş yerli ve yabancı uzman ve araştırmacıların eserlerini sunabileceği bir platform oluşturmak ve bu çalışmaları barışçı amaçlarla tüm ülkelerin yararına sunabilmektir. Bu aynı zamanda ülkelerin birbirini daha iyi tanımasına, birbiri hakkındaki ön yargılarını yenmesine ve nihayet yapıcı işbirlikleri geliştirmesine de yardımcı olacaktır. Bu eserin ortaya çıkmasına vesile olan Prof.Dr.Ümit Özdağ'a, hemen her kitabımın gönüllü editörlüğünü üstlenen sevgili dostlarım E.Albay Tayfun Önal ve E.Albay Yahya Bacak'a bir kez daha teşekkür etmek istiyorum.

Doç.Dr.Sait YILMAZ
Altınoluk, 19 Ağustos 2013

SUNUŞ

İstihbarat aslında her zaman gizemini, esrarını korumuş bir konudur. 'Esrar' kelimesini İngilizceye veya Fransızcaya tercümede tercümanlarımız güçlük çekeceklerdir yani gizliliğin ötesinde birazda mistik havası olan bir konudan söz etmek istiyorum. Tabi bu niteliği her ülkede değişik yoğunlukta etki yaratıyor ve konuya yaklaşımın da adeta çerçevesini çiziyor. Konunun kamuoyları tarafından bilimsel bir şekilde ve soğukkanlılıkla ele alınıp irdelenmesi, o ülkenin ulusal kültür yapısı yanında demokratik olgunluğunun da adeta bir göstergesi olmaktadır. O açıdan yaklaşıldığında istihbarat konusunun ülkemizde akademik çevrelerde gittikçe daha yoğunlukta ele alınması, onun bir bilim alanı olarak gelişmesi yönünde bir gayret şeklinde kabul edilmelidir. Böylece sadece ülkeyi sarsan bir güvenlik sorunuyla karşılaşıldığında, istihbarat zafiyeti çerçevesinde yaratılan olumsuz tartışmaların dışında konunun bütün parametreleriyle ele alınması, bu çalışmaların öneminin karmaşık yapısının kamuoyunca daha iyi algılanması ve anlaşılmasına da imkân sağlamış olacaktır.

İstihbaratta yeni paradigmalardan, yeni perspektiflerden ve değişimlerle yeni boyutlardan söz etmek için, bu faaliyetlerin çerçevesini ve zeminini oluşturan küresel, bölgesel güç dengelerinde jeostratejik, jeoekonomik yapılarda yeni eksen kaymalarının ve değişikliklerin yaşandığını, güvenliğe dönük yeni risk ve tehditlerin doğduğunu varsaymak anlamına da geldiğini kabul etmemiz gereklidir. Meselenin bir diğer yönü de bütün bu değişiklikleri zamanında öngörüp, okuyup, değerlendirip siyasi iktidarlara en uygun strateji ve taktikleri seçmede yardımcı olmaktır. Bu bölümde mesleki formasyonum nedeniyle son dönemde küresel ve bölgesel değişikliklerden önemli gördüğüm bazı noktaları özellikle vurgulamak istiyorum. Zira istihbarat dediğimiz faaliyet, bu iklim, mevcut küresel ve bölgesel güç dengelerinin ışığında şekillenen bir faaliyet dalıdır.

Hepimiz biliyoruz geçtiğimiz 20. asır, en kanlı ve yoğun çatışmaların yaşandığı bir asır oldu. 1914-18 yılları arasındaki 1. Dünya Savaşı ile başladı ve Sovyetler Birliğinin 1989-91 yılında dağılmasıyla sona erdi. O günden bu yana geçen 20 küsur yılda, 21. yüzyılın başlangıcı olarak kabul edilen New York'taki 11 Eylül saldırısı başta olmak üzere bir sürü önemli olay yaşandı. Küresel sistem veya uluslararası sistem, adeta bir mutasyon, yani kendi içinde yavaş yavaş dönüşüm yaşamaya başladı. Bu sistemden henüz parametreleri tanımlanamayan bir başka sisteme geçiş dönemi yaşadığımız genellikle kabul ediliyor. Henüz kesin olmamakla beraber yeni sistemin muhtemelen belli başlı ana nitelikleri şöylece tanımlanabilir. Bir defa bu sistem çok kutuplu olacak, artık ne iki kutuplu ne tek kutuplu olmayacak ve dünyanın muhtelif bölgelerinde yeni güç merkezleri ortaya çıkmaya başlayacaktır. Bu dünya heterojen olacak, büyüğü olacak küçüğü olacak, zengini olacak fakiri olacaktır. Laiği olacak, yarı laiği olacak, belki dini rejimler olacak, yani karmakarışık, heterojen,

biteviye olmayan bir dünyayla karşı karşıya geleceğiz. Ve tabi en önemli niteliği, bu dünya bütün bu farklılığa, bütün bu heterojen yapısına rağmen küresel bir dünya olacaktır.

Şu bir gerçek ki, Soğuk Savaş'ın bitiminden hemen sonra Batı dünyasının kazandığı momentum sürdürülebilir, güvenli, jeopolitik bir kazanıma dönüştürülemedi. Uluslararası ilişkilerde kuvvet merkezinin Atlantik'ten Uzak Doğu'ya ve Pasifik'e kaydığı artık kabul gören bir gerçektir. 2025'lerde insanlığın merkezi bu bölge olacak ve dünya nüfusunun % 25'inin 4 milyon km²'den daha dar bir coğrafyada yaşayacağı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD öncülüğünde başlatılan terör ile küresel savaş doktrininin jeostratejik, jeopolitik, sosyal ve ekonomik yüksek maliyeti, Batı dünyasının küresel etkinliğindeki gerilemenin adeta aynı zamanda başlangıç noktası da oldu. Bu tarihten sonra küresel çatışma ve rekabetin ideolojik eksenine Batı değerleriyle İslam kavramları adeta yerleştirilmiş oldu. Öte yandan küreselleşme artık durdurulamaz bir küresel fenomen olarak dünya gündemine girdi. Bunun bir sonucu olarak tüketmeye alışmış ve alışacak olan yeni halk yığınlarının iktidarların üzerindeki refah düzeylerini koruma ve sürdürme baskıları, her ülkenin hemen hemen iç siyasetinin ana temel taşı olmaya başlayacaktır. Bir diğer husus finans, sermaye ve dış ticaret işlemlerinin çok büyük bir ivme ile artmakta olması, sorunlar ve risklerin küresel bulaşıcılığını da aynı zamanda artırmış durumdadır.

ABD ile Avrupa Birliği arasında Atlantik ötesi ticaret ve yatırım ortaklığı bu günlerde çok tartışılıyor. Bunlardan biri **Transatlantic Trade Investment and Partnership (TTIP)**, diğeri Amerika öncülüğünde **Pacific Partnership (PPT)**. Adeta irtifa kaybetmekte olan ABD'nin ve Batının değişen güç eksenine ve özellikle Çin'e karşı devreye sokmak istedikleri yeni bir savun-

ma hattı oluşturuluyor. Böylesine yeni bir küresel ekonomik rekabet ekseninin, Batının etkinliğini 20. yüzyıldaki zirve noktasına taşıması zor görünmekle beraber belki düşüş hızını azaltıcı etki yaratması beklenebilir. Bununla beraber, ABD'nin görünür gelecekte petrol ve doğalgaz ihraç eden ülke konumuna gelecek olması küresel enerji paradigmasındaki en stratejik değişimin temel parametresi olacaktır. ABD ile Rusya Federasyonu arasındaki askeri rekabet önceliği azalırken, enerji odaklı bir rekabet alanı küresel jeopolitik yapıyı muhtemelen önemli ölçüde etkileyebilecektir.

Sonuç olarak, 20. yüzyıl konjonktürünün ABD gibi süper bir gücü yarattığı bir vakadır. Ayrıca görünür gelecekte de süper güç olma konumunu sürdürmekle beraber askeri alan dışında yaşanan yoğun küresel rekabette bazı kayıplar yaşayabileceği de kaçınılmaz gibi görünüyor. 20. yüzyıl nasıl ABD'nin doğrudan müdahale politikalarıyla şekillendiyse yeni yüzyılın jeopolitiği muhtemelen ABD'nin şimdiden Suriye politikalarında da izlediğimiz şekilde doğrudan müdahil olmama politikalarının sonuçları ile şekillenme ihtimali üstünedir. ABD gibi küresel bir askeri gücün sorunların çözümüne doğrudan müdahil olmadan kenarda durmasının etkilerinin, haliyle sonuçlarının şimdiden kestirilmesi pek kolay değildir. Ortaya çıkacak resim içinde yeni küresel sorun çözme konsepti henüz şekillenmemiştir. Bu konseptin nasıl şekilleneceği aslında uluslararası ilişkiler sistemini çok yakından ilgilendiriyor. ABD açısından küresel sorunların çözümünde Çin ile ortak hareket edilecek alanları genişletmek ve işbirliğini derinleştirmek herhalde yaşamsal önemde olacaktır. Ancak, tarafların bu hedefe ne zaman, nasıl ulaşacakları konusunda henüz belirgin bir tarih vermek mümkün görünmüyor.

ABD'nin hidrokarbon enerjide kendine yeterli duruma gelse dahi bu çok önemli bir sorun ve Türkiye'yi de yakından ilgilen-

diriyor. Ortadoğu'yu kolay terk etmesi şimdilik mümkün görünmüyor. Washington'un petrolün kesintisiz pazara sunulması için ABD yanlısı rejimlerin desteklenmesi yönündeki Ortadoğu politikası, şimdiki manzaraya baktığımızda pek olumlu sonuç vermemiş gibi görünüyor. Ortadoğu coğrafyası sadece petrol üreten değil bir bakıma Batı ve ABD karşıtlığı üreten bir merkez haline gelme risk ve tehdidini de ortaya çıkarma ihtimalini doğurmaktadır. Batı değerleriyle İslam'ın hidrolojik bir rekabet ve çatışma içinde olmasının önlenmesi geleceğin öyle zannediyorum ki en önemli jeopolitik gündemini teşkil edecektir. Bu küresel muhtemel gelişmeler konusundaki vurgulamak istediğim bir iki konudan sonra şimdi biraz daha yakın bölgeye inmek istiyorum.

Bir defa şunu hepimiz biliyoruz, ülkemiz dünyanın en istikrarsız ve sorunlu coğrafyasında yer alıyor. Avrupa, Asya, Afrika kıtalarının birleşme noktasında, Akdeniz, Avrupa, Avrasya, Ortadoğu jeopolitik pay hatlarında adeta kesişme noktasında bulunuyoruz. Bölgemizde ülkemizi de yakından ilgilendiren, etkileyen çok önemli bazı gelişmeler yaşandığını görüyoruz. Bunun adına Arap Baharı, Arap Devrimi, Arap Uyanışı, Arap Başkaldırısı dendi. Adı ne olursa olsun bir defa dipten gelen sismik bir dalga söz konusu ve Kuzey Afrika ile yakın ve Ortadoğu'nun siyasi fizyonomisini de yavaş yavaş değiştirecektir. Muhtemeldir ki bu şok dalgaları farklı bölgelerde de etkisini gösterecektir. Burada tabi aynı koşullarda yaşayan rejimlerin şu veya bu şekilde etkilenmesi ve aynı sonuçlar ile karşılaşması kaçınılmaz bilimsel bir gerçektir. O çerçevede Kafkaslarda muhtemel gelişmelerin ne olacağı sorul işareti olarak hep zihnimizdedir. Aynı şekilde Orta Asya'daki ülkelerin hala komünist sistem çerçevesinde yönetilen ülkelerdeki hareketliliğin nasıl, ne zaman başlayacağı konusu sual işaretidir. Tabi bütün bu olayların İran'a bun-

ran etkisiyle nasıl döneceği konusu da tekrar üzerinde durmamız gereken bir konudur.

Bu süreç haliyle uzun dönemde belirsizliklerle dolu, sürpriz gelişmelere neden olabilecek ve bulaşıcıdır. Bulaşıcılığın şekli ve hızı ülkeden ülkeye de farklılaşıyor. Jeopolitik açıdan etkileri [illegible] gibi görünüyor. Şii jeopolitiği kavramı, teoriden gerçeğe dönüşme aşamasına girmiş durumdadır. Bölgede kalıcı, güvenli ve istikrarlı bir yapı oluşmadan ABD'nin bölgeyi aceleyle terk etmesi, üzerinde durulması gereken bir diğer gelişmedir. Bu gelişmeler sonucu şekillenecek olan yeni dengelerin küresel dengeleri de etkilemesi çok muhtemeldir. O itibarla kontrol edilemediği takdirde Suriye üzerinde yürütülen 'By Proxy' denen vekâleten savaş ve kanlı nüfuz mücadelesi; Irak, Lübnan, Ürdün'ü ve daha geniş anlamda bölgeyi ve Doğu Akdeniz güvenliğini de etkilemekle kalmayacak, muhtemelen küresel dengeler üzerinde de etkiler yaratabilecektir. Bu çerçevede mezhepsel ve etnik terörün, uluslararası diye tanımlanan El Kaide ile oluşturduğu sarmalın dünyadaki nokta hedefler yanında, Çeçenistan'dan Somali'ye, Afganistan'dan Kazablanka'ya, şimdi de Güney Sahil'e kadar uzanan ve Ortadoğu'da kesişen iki eksen etrafında yaratabileceği tahribat ve istikrarsızlıkların derinleşmesi söz konusu olabilecektir. Beraberinde 'Başarısız Devlet (Failed State)' yani çöküntü halindeki devlet veya 'Somalizasyon' denen parçalanma; lokal otoritelerin, dini kökenli otoritelerin oluşması denen gelişmelerle karşı karşıya kalmamızı son derece muhtemel kılmaktadır.

Bu noktalardan da anlaşılacağı üzere tarihin akışının hızlandığı bir dönemden geçiyoruz. Bu akış içinde en büyük ve kalıcı fenomen olan küreselleşme, sadece ekonomi politikalarını değil uluslararası ilişkilerde de hareket marjlarını daraltmakla kalmadı; küresel terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, finansal

krizler, enerji güvenliği, küresel ortak alanlara ve kaynaklara erişim, çevre sorunları ve ekolojik krizler, bölgesel ve iç çatışmalar ve bunlara yönelik kriz yönetimi, organize suçlar ve devletlerin otoritelerini yitirmeleri, demografik hareketler, dış göç hareketleri, iç ve dış güvenlikte bağımlılık ve nihayet siber güvenlik gibi sayısız yeni risk ve tehditleri de beraberinde getirdi. Böylece istihbarat teşkilatlarının görev alanları ve sorumlulukları da o ölçüde genişledi.

Sizlere, istihbarat dünyasındaki yeni perspektifler ve değişimlerin boyutları konusunda bazı ipuçları vermeye çalıştım. Diğer ayrıntıları yazarlara bırakmak üzere özellikle bir nokta üzerinde tekrar durmak istiyorum. Küreselleşmenin teknoloji alanında getirdiği büyük gelişme, sosyal medyanın gittikçe artan etkinliği yeni bir güç unsurunu ortaya çıkardı. Bu da 'soyut güç'tür. Yanlış bilgi yayan, aldatan, şaşırtan, yanıltan, dehşet korku ve şüphe yaratan, ülkenin fiziksel alt ve üst yapılarını tahrip eden siber terör günümüzde karşılaştığımız en önemli tehditlerden biridir. Bununla mücadele yepyeni yapılanmaları ve becerileri gerektiriyor. Bu soyut gücün yönlendirdiği siber savaş ise ulusal güce yönelik yıkıcı faaliyetler yanında sinsi yöntemler de kullanıyor. Amaca ulaşmak için bazen zorlamadan ziyade cazibe kullanıyor. İstenilen sonuca erişmek için başkalarının da aynı sonucu istemesini sağlamaya çalışıyor ve bu yönde yeteneklerini geliştiriyor ve nihayet ikna yöntemiyle mücadeleyi kazandırmaya çalışıyor. Bir düşünürün söylediği gibi eskiden de geçerli olan ama şimdi daha da önem kazanmış olan şu söz bu gelişmeyi gayet iyi özetliyor bence; "Savaşta gerçek hedef düşmanın zihnidir bedeni değil" Soyut gücün faaliyet alanı siber uzay, belli başlı dört noktada faaliyet gösteriyor. Bunlardan bir tanesi kültürel diplomasi ve propaganda, siyasi tezleri savunan portallar (internet siteleri). Fatoş Yarman hocadan bazı ra-

rakamları 2-3 sene önce almıştım bu rakamlar muhtemelen şimdi çok daha da büyümüştür. Fatoş Yarman hocanın yaptığı tespitlere göre Ermeni meselesi 2 milyondan fazla, Kürt sorununda 100 binden fazla, Kıbrıs sorununda 30 binden fazla portal söz konusu. Bunun yanında psikolojik güç portalları, algı yöntemleri portalları, saygınlık kazanma portalları bu soyut dünyada büyük bir mücadele içindedir.

Değinmek istediğim bir diğer nokta, Sayın Özdağ hocamızın da konusu olacak, açık istihbarat konusudur. Bilimsel verilere göre 2005'de 130 egzabayt yani 130*10 üslü 18 olan yaratılmış ve depolanmış eloktronik data miktarı 2015'de 60 misli artacaktır. Gene yapılan hesaplara göre 2012'de elektronik ortamda depolanmış bilgi 2011e göre %48 artarak 2.172 zetabayta yani 2.72*10 üslü 21'e ulaşmış olacaktır. Bu yapılan hesaplara göre 250 kelime 2000 karakter sayfa başına 140.6 katrilyon sayfaya tekabül ediyor. Bir de genellikle kabul edilen bilimsel bir bilgiye göre bu miktar bilginin %3'ünden daha azı ancak bilimsel açıdan makul doğrulukta kabul ediliyor. Gerisi tamamen bilgi kirliliği ve çarpıtılmış etkilemeyi amaçlayan yanlış taraflı hedef saptıran bilgilerden oluşuyor. Bu rakamları vermemin ve konunun üzerinde durmamın nedeni açık kaynak istihbarat konusunda açık bir tartışmaya zemin hazırlamak ve içerdiği tehlikelere hepinizin dikkatini çekmektir.

Sonuç olarak uluslararası ilişkilerin hâlihazır kaygan zemini üzerinde ülkelerin karşı karşıya oldukları risk ve tehditler son derece çeşitlenmiş, asimetrik nitelik kazanmıştır. Bu faaliyetlerin daha planlama aşamasında öğrenilmesi, hamlelerin tespiti ve gerektiğinde ülke sınırları dışında operasyonlarla engellenmesi şart olmaktadır. Bunun yanında küreselleşmenin etkisiyle 'hard power (sert güç)' kullanım imkânlarının gittikçe daraldığı bir uluslararası ilişkiler sisteminde, istihbarat; oynadığı caydırıcı ro-

lü ile milli gücün en etkin unsurlarından biri haline gelmiştir. Küreselleşen risk ve tehditlerin bertaraf edilmesinde böylesine rolü artan istihbarat örgütleri gelişen dinamik dünya koşullarına kendilerini sürekli adapte etmek durumundadırlar. Uluslararası düzeyde paylaşım anlayışının gelişmesi, koordinasyon, istihbarata karşı koyma, ekonomik varlıkların korunması, devlet bilgi güvenliğinin sağlanması, örtülü operasyon yeteneğine başvurma gereksinimi, imkânlar ölçüsünde saydamlık ve hesap verebilirlik, insan kaynaklarının geliştirilmesi, dünyayı iyi okuyan becerikli operasyon elemanları ile elde edilen bilgiyi istihbarata dönüştüren tecrübeli analizciler, sürekli yenilenen teknik alt yapı, istihbarat teşkilatlarındaki başarının anahtarı olmaya herhalde devam edecektir.

Özellikle nitelikli insan kaynakları yetiştirme konusunda, Sait hoca da bahsetti, üniversitelerimize önemli sorumluluklar düştüğü kanaatindeyim. Konu sadece kamuyu ilgilendirmiyor özel kesimin de özellikle ekonomik faaliyetlerini yürütmede bilgi işlem teknikleri ile ihtiyaç duydukları istihbarata karşı koyma konularında yeterli personelin yetiştirilmesinde rol üstlenmeleri gerektiğine samimiyetle inanıyorum. Üniversitelerimizin bu konuda programlar uygulayan yabancı üniversiteler ile ortak master programları düzenlemeleri bu açığın kapatılmasında herhalde çok etkin bir yol olacaktır. Sözlerime bir benzetme ile son vermek istiyorum. Mart başında Milliyet gazetesinde yayınlanan bir yazımda bölgede jeopolitik depremlerden bahsetmiştim. Aslında bu depremler sadece bölgesel değil ama küresel etkiler de yaratacak güçtedir. Nasıl depremler için ön sismik araştırmalar yapılıyor, fay hatları tespit edilmeye çalışılıyor ve ön tedbirler almaya çalışılıyorsa istihbarat teşkilatları da bu kaotik ortamda küresel ve bölgesel açılardan erken ihbar ve analiz görevini üstlenmek durumundadır. İstihbarat gibi kapsamlı bir ko-

nunun bütün yönlerinin bir çalışma çerçevesinde ele alınmasının güçlüğünü herhalde kabul buyurursunuz. Ben sadece belirli konulara değinmekle yetindim. Konunun yeniden yapılanma, iç ve dış güvenlik, stratejik istihbarat gibi diğer önemli yönlerinin değerli yazarlar tarafından ayrıntılı olarak ele alınarak, pragmatik ve olumlu yol gösterici sonuçlara ulaşılacağına yürekten inanıyorum. Çok teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Sönmez KÖKSAL
E.Büyükelçi ve MİT Eski Müsteşarı

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARAT SERVİSLERİ VE DEĞİŞİM

11 EYLÜL 2001 SONRASI ABD İSTİHBARATINDA REFORM

Jim CURTIS[*]

ABD istihbaratını anlamak için öncelikle ülke içinde istihbaratı için kamu ve özel kuruluşlarda çalışan istihbaratçılar ve onların ürettiği istihbarat ve hizmetlerin kullanıcısı olanların oluşturduğu 'istihbarat toplumu (intelligence community)' kavramı hakkında bilgi sahibi olmalıyız. ABD istihbarat toplumunun üretici unsurları arasında; Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA), İçişleri Bakanlığı İstihbarat Teşkilatı (FBI), Savunma Bakanlığı İstihbarat Ajansı (DIA), Anavatan Güvenlik Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Hazine Bakanlığı, Enerji Bakanlığı Uyuşturucu İle Mücadele Dairesi, Silahlı Kuvvetlerin Kara, Deniz, Hava, Deniz Piyade İstihbarat Teşkilleri, Sahil Güvenlik İstihbaratı, Ulusal Uzaysal İstihbarat Ajansı (NGA), Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA), Ulusal Keşif Ofisi (NRO) bulunmaktadır (Şekil 1).

---

[*] ABD Dışişleri Bakanlığı Dış Hizmetler Memuru.

Şekil 1: ABD İstihbarat Toplumu

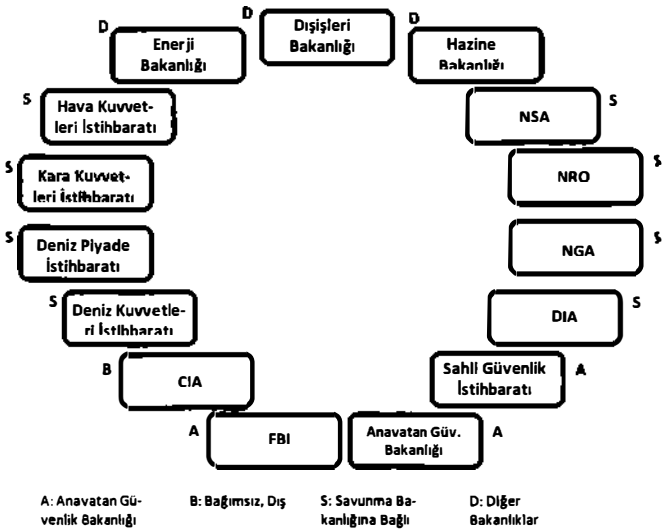

Söz konusu istihbarat teşkillerinin sayısı İkinci Dünya Savaşı'ndan beri yaşanan çeşitli siyasi ve askeri krizlerin sonucu olarak sürekli artma ve çeşitlenme içinde olmuş, bazıları zamanla kaldırılmış ya da yapısı değiştirilmiştir. Bu krizlerin başlıcaları şunlardır; Pearl Harbor baskını, Doğu Avrupa'ya yönelik Sovyetler Birliği baskısı, Kore'deki BM güçlerine Çin saldırısı, Sovyetler Birliği'nin hidrojen bombasını üretmesi ve Sputnik'i uzaya fırlatması, Vietnam'da Tet saldırısı, Yom Kippur Savaşı'nın başlaması, Falkland Adalarının işgali, 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırılar. Bütün bu krizler ABD istihbaratı için önemli zafiyetlerin varlığını göstermiş ve nihayetinde çeşitli reformların yapılması gerekli görülmüştür.

11 Eylül 2001 Sonrası ABD Kongresi'nde Reform Çalışmaları

M.S. 1. yüzyılda yaşamış Romalı yazar ve soylu Petronius Arbiter "Karşılaştıkları her yeni duruma, yeniden organize olarak intibak etme eğiliminde olduklarını" söylemişti. ABD'nin de güvenlik ortamının yarattığı yeni koşullara benzer şekilde tepki verme eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu amaçla, 11 Eylül 2001'in hemen sonrasında Kongre bünyesinde saldırıların altında yatan zafiyet noktalarını araştırmak ve çözüm önerileri sunmak üzere 11 Eylül (9/11) Komisyonu oluşturuldu. Kasım 2002'de kurulan 9/11 Komisyonu raporunu Haziran 2004'de yayınladı ve bu rapor kapsamında ABD Başkanı, dört icra emri yayınladı (Şekil 2). Müteakiben Aralık 2004'de İstihbarat Reformu ve Terörü Önleme Kanunu (IRTPA[1]) çıkarıldı. 9/11 Komisyonu, raporunda esas olarak şu tedbirlerin hayata geçmesini önermekte idi;

Merkezileşme; Bütün istihbarat toplumu vasıtalarının tek bir otorite altında toplanması için Ulusal İstihbarat Direktörlüğü Ofisi (ODNI[2]) kurulması ve doğrudan ABD Başkanı'na bağlı olması,

Koordinasyon; ODNI'nin tüm istihbarat toplumu faaliyetlerini koordine etmesi,

- İşbirliği; ODNI'nın tüm istihbarat toplumu unsurlarının birbirleri ve yasa uygulayıcı kurumlar yanında diğer ülkelerin istihbarat teşkilleri ile de işbirliğini sağlaması.

[1] İntel Reform and Terrorism Prevention Act.
[2] Office of the Director of National Intelligence.

Şekil 2: Komisyon Raporları

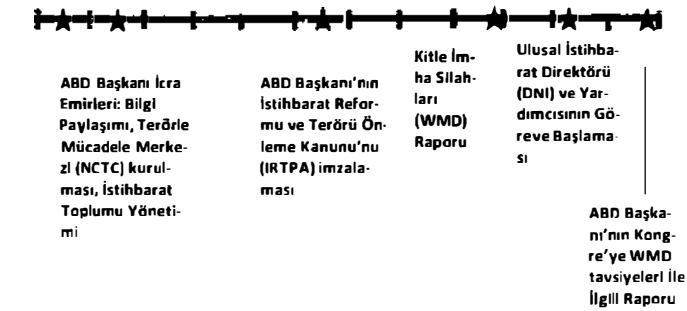

IRTPA Kanunu temel olarak teşkilat, operasyonlar, personel ve eğitim alanlarında yapılacak düzenlenmeleri öngörmekteydi. Bu kapsamda, teşkilat ve operasyon konularına yönelik şu yenilikleri içermekteydi;

- ODNI kadrosu ve ilave kadrolarının oluşturulması,
- Ulusal Terörle Mücadele Merkezi'nin (NCTC[3]), ODNI içinde ya da ona bağlı olarak kurulması,
- Ulusal İstihbarat Merkezleri'nin (NICs) kurulması, bunlar içinde Kitle İmha Silahları (WMD[4]) Komisyonu tarafından uygun görülen Ulusal Silahların Yayılmasını Önleme Merkezi'nin (NCPC[5]) teşkili ve ilk yıl bunlara 100 kadar personel atanması.
- DNI'ın başkanlığında, bakanlık seviyesinde Müşterek İstihbarat Toplumu Konseyi'nin (JICC[6]) kurulması.

[3] National Counterterrorism Center.
[4] Weapons of Mass Destruction.
[5] National Counterproliferation Center.
[6] Joint Intelligence Community Council.

- CIA Direktörü ve Savunma Bakanlığı'nın istihbarat alanındaki mevcut uyumsuzlukları giderecek müşterek prosedürler geliştirmesi,
- Savunma istihbarat ajanslarının tedarik programları için Savunma Bakanlığı ve DNI tarafından müşterek bir karar mekanizması oluşturulması,
- Bilgi Toplama Ortamı (ISE[7]) kurulmasını kapsayacak yeni ve hükümet seviyesinde bir bilgi paylaşımı yaklaşımı geliştirilmesi.

Tablo 1: Ulusal İstihbarat Direktörü Ofisi (ODNI) Yapısı

Liderlik	
Direktör (DNI)	
Birinci Direktör Yardımcısı (PDDNI)	
Yönetim Başkanı (CMO)	
Temel Misyon	
İstihbarat Entegrasyonu (DONI/II)	
DNI İstihbarat Entegrasyonu Yardımcı Asistanı (ADDNI/II)	
Entegrasyon Yönetim Konseyi (IMC)	Ulusal Terörle Mücadele Merkezi (NCTC)
Ulusal İstihbarat Yöneticileri (NIMs)	Ulusal Slh.Yay. Önleme Merkezi (NCPC)
Ulusal İstihbarat Konseyi (NIC)	Ulusal Karşı İstihbarat Yönetimi (NCIEX)
Sağlayıcılar	
Politika ve Strateji (P&S)	İnsan Kaynakları Başkanı (CHCO)
Ortak İşbirliği (PE)	Finans Dairesi Başkanı (CFO)
Tedarik, Teknoloji ve Tesisler (AT&F)	Bilgi Dairesi Başkanı (CIO)
Sistem & Kaynak Analizleri (SRA)	Bilgi Paylaşım Ortamı (ISE)
Denetim	
Genel Konsey (GC)	Genel Müfettiş (IG)
Sivil Özgürlükler ve Mahremiyet Ofisi (CLPO)	Eşit İş Fırsatı & Çeşitlilik (EEOD)
Halkla İlişkiler (PAO)	Hukuk Bürosu (LA)

IRTPA Kanunu ile personel ve eğitim konularında ise şu yenilikler öngörüldü;

---

[7] Information Sharing Environment.

- Hem DNI hem de onun birinci yardımcısı, aktif ya da emekli subay olmayabilir ancak askeri istihbarat tecrübesi olan birinin tercih edilmesine dikkat edilecektir.
- NCTC Direktörü bütçe ve istihbarat konularında DNI'ya, müşterek terörle mücadele operasyonlarının planlama ve geliştirilmesinde ABD Başkanı'na karşı sorumlu olacaktır.
- Personel için standartlar konulacak, istihbarat toplumunda 'müştereklik' artırılacak, NIC'ler eleman bakımından takviye edilecek, eğitim ve profesyonel gelişimin kuvvetlendirilmesi için yeni tedbirler alınacaktır.

ABD Kongresi'nin ikinci icraatı Şubat 2004'de yayınlanan Kitle İmha Silahları (WMD) Komisyonu Raporu oldu. Bu rapor çalışmasında; istihbarat toplumunun neden saldırıları öngörmekte başarısız olduğu, analizci hataları, diğer istihbaratçı ve politika yapıcılarının başarısızlıkları ile müttefik (İngiltere, Fransa, Rusya gibi) ülkelerin eksikleri üzerinde duruldu. Rapor sonucunda çoğu istihbarat toplumunun geliştirilmesine yönelik 74 tavsiye yapıldı ve 70'i ABD Başkanı tarafından onaylandı. Bu tavsiyeler üzerinde çalışmak ve uygulama planları yapmak üzere Ulusal Güvenlik Konseyi ve Anavatan Güvenlik Bakanlığı tarafından 11 çalışma grubu oluşturuldu. DNI'ın uygulamaya koyduğu planlar Savunma Bakanlığı'nın bilgi paylaşımı, NCPC, insan istihbaratı/örtülü faaliyet, analiz, operasyonel yönetici, açık kaynak, eğitim, teknik istihbarat vasıtaları üzerinde etkiler yaptı.

2005 yılındaki WMD Komisyon Raporu ise istihbarat toplumu üzerinde özellikle liderlik & yönetim, entegre ve yenilikçi toplama, analizin dönüşümü, bilgi paylaşımı, iç istihbarat ve karşı-istihbarat konularında yenilikler öngörmekte idi. Bunlardan liderlik ve yönetim alanında olanlar;

Güçlü liderlik ve yönetim,
Görev odaklı organize olmak,
NCPC'nin kurulması,

- Modern bir işgücü kurulması,
- İstihbarat toplumu dışından sürdürülebilir bir denetim çermekteydi.

Entegre ve yenlikçi bir toplama sistemi için;

- Toplamanın entegre bir teşebbüs olarak düşünülmesi,
  Açık Kaynak Direktörlüğü kurulması,
- Yeni insan ve teknik toplama metotları geliştirilmesi ve
  İnsan istihbaratı alanında profesyonelleşme düşünüldü.

Analiz kabiliyetlerinin dönüşümü için şu tedbirler öngörüldü;

Görev yöneticilerinin güçlendirilmesi,
Uzun dönemli ve stratejik analizin geliştirilmesi,
Çeşitli ve bağımsız analizlerin teşvik edilmesi,
Kesin ve pratikte işe yarar analizin güçlendirilmesi,
Politika yapıcılar ile istihbarat konusunda iletişim kurulması,

- Analitik ve yönetimsel eğitimin geliştirilmesi,
- Bitmiş istihbarata nüfuz etmenin kolaylaştırılması.

Bilgi paylaşımı için "Program Yöneticisi" pozisyonu oluşturulması ve program yöneticilerinin DNI vasıtası ile Başkan'a rapor vermesi düşünüldü.

İç istihbarat alanında FBI dâhilinde ayrı bir Ulusal Güvenlik Servisi kurulması, Adalet Bakanlığı'nın istihbarat alanına yeniden oryante edilmesi, istihbarat toplumunun Anavatan Güvenlik Bakanlığı ile ilişkilerinin güçlendirilmesi öngörüldü.

Karşı istihbarat alanında ise; yeni bir strateji geliştirilmesi, Ulusal Karşı İstihbarat Ofisi Başkanı ve Ulusal Karşı İstihbarat

İcra (NCIX) Başkanı konumunun güçlendirilmesi, Savunma Bakanlığı karşı istihbarat fonksiyonlarının merkezileştirilmesi düşünüldü.

Kongre'nin üçüncü girişimi 2006 yılında çıkarılan ABD Kahramanlık Kanunu (Patriot Act) oldu. Bu kanun ile 2001 yılında çıkarılan kanunun bazı iyi tanımlanmamış maddeleri genişletildi ve sivil özgürlüklerin korunmasına ilişkin maddeler ilave edildi.

Bugün gelinen aşamayı özetle ifade edecek olursak; 'istihbaratı paylaşma' ihtiyacı ile 'bilmesi gereken' prensibi arasındaki çekişme hala devam etmektedir. Halen üzerinde durduğumuz prensipler şunlardır;

- 3C; Consult, Cooperate, Coordinate (İstişare et, İşbirliği yap, Koordine et) ve
- CAA; Collect, Analyze, Act (Topla, Analiz et, Harekete geç).

RUSYA FEDERASYONU İSTİHBARATINDA DÖNÜŞÜM

*Ali ASKER**

Giriş

Yayılmacı karaktere sahip bir devlette istihbarat teşkilatının geniş bir faaliyet alanı işgal etmesi son derece doğaldır. 20. yüzyılda Rusya'nın siyasi tarihinde yaşanan önemli değişmeler, Sovyet hâkimiyetinin tesisi, 1980'lerin sonlarından itibaren siyasi sistemin dağılması ve yeni bir sisteme (aynı zamanda rejime) geçiş Rusya istihbarat teşkilatının gelişim sürecindeki önemli kırılma noktalarıdır. 1990'ların başlarında, Rusya istihbarat teşkilatı değişim sürecini tamamlayarak bugünkü yapısına kavuşmuştur. İstihbarat teşkilatının yapısı ve işleyişi, ayrıca faaliyet yöntemleriyle ilgili bilimsel ve popüler düzeyde değişik eleştirel fikirler dile getirilmektedir. Unutulmamalıdır ki bir istihbarat teşkilatı ne kadar önemli bir güce sahip olsa da devlet örgütünün sadece bir kurumudur ve idarenin yapısı, siyasi iktidarın karakteri ve rejimin özelliklerinden soyutlanarak ele alınamaz.

* Yrd.Doç.Dr. Karabük Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi.

Rusya'da devlet hâkimiyetinin gücüne ve ülkede uygulanan politikaların seyrine bağlı olarak Rus istihbaratı da tarih boyunca yükseliş ve düşüş süreçlerini yaşamıştır. Rus istihbaratının en önemli yükseliş dönemi ise Sovyet Birliği dönemidir. Totaliter bir devlet olarak Sovyetler Birliğinde siyasi iktidarın uyguladığı politikalar doğrultusunda istihbarat teşkilatının etkinlik ve faaliyet alanı da değişiklik göstermiştir. Siyasi iktidarın güç algısı çerçevesinde istihbarat teşkilatına rejimin "hem içten hem de dıştan koruma" yetkisini kullanacak olanaklar sağlaması dikkat çekicidir. Gerek yayılmacı, emperyalist bir devlet olduğu dönemde, gerek Sovyet totaliterizmi döneminde iktidar, tehdit algısında "aşırı hassasiyet" sergilerken istihbarat teşkilatının kamuoyu nazarında muktedir bir kurum olduğu imajı oluşturmuştur. Siyasi iktidarların rejim karakterindeki değişmelere uygun olarak istihbarat teşkilatı zaman zaman kurumsal ve yasal anlamda değişimlere maruz kalmıştır. Fakat rejimlerin köklü değişimi sırasında diğer devlet kurumları gibi istihbarat teşkilatının da statü ve biçim değişiminde sancılı süreçler yaşanmıştır.

Yakın tarihte bunun en bariz örneği Sovyetler Birliğinin dağılma sürecine girmesiyle yaşanmıştır. Bir taraftan Sovyetler Birliğini ayakta tutmaya çalışan formüller geliştirilirken diğer taraftan merkezden kaçma eğilimleri gittikçe hızlanmıştır. Böyle bir ortamda merkezi devlet kurumlarının yeniden yapılanması yönündeki girişimler de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İstihbarat teşkilatı bu süreç içinde diğer "silovikler[8]" gibi yıpranırken, yeni dönüşüm sürecine "ayak uydurmaya" çalışıyordu. Sovyetler Birliği'ni oluşturan birlik devletleri ayrışma sürecine girerken bu ülkelerin istihbarat birimleri de KGB'den kopmaya ve yeniden örgütlenme sürecine girmişlerdir. Bu süreçler değişik ülkelerde değişik şekilde gelişmiştir. Bazı cumhuriyetlerde "sil baştan"

[8] Rusya'da üst düzey istihbarat ve güvenlik görevlileri.

yöntemi kullanılırken bazılarında eski istihbarat birimi değişik adlar altında (bakanlık, komite, servis vs) yeniden örgütlenmiş, bu teşkilatların, tabiri caizse "özüne dokunulmamıştır."

Rusya istihbarat teşkilatı yapısı ve işleyişi bakımından dünyadaki etkin güvenlik örgütlerinden biridir. Soğuk Savaş döneminin ünlü KGB teşkilatı olarak tanınan Rusya istihbaratı Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte yeniden yapılanma sürecine girmiş, kısa sürede birkaç defa reforma uğradıktan sonra bugünkü yapısına kavuşmuş ve FSB ismini almıştır. Bugün Rusya istihbarat teşkilatı yeni düzende eskiden devraldığı gelenekleri de kullanarak devletin güvenlik politikaları içinde en etkin kuruluşlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Güçlü yürütme erkinin söz konusu olduğu Rusya devletinde FSB'nin dönüşüm seyri de bu yönde gelişerek siyasi yürütme erkinin elini kuvvetlendiren en önemli teşkilattır. Rusya'da dönüşüm sürecini incelerken istihbarat teşkilatının yeniden yapılanması için değişik arayışlar içine girildiğini, adeta bir deneme sürecinin yaşandığını görmekteyiz. İstihbarat teşkilatının gizliliği dikkate alındığı zaman günümüzde bu süreçlerin iç dinamiklerini belirlemek, incelemek ve değerlendirmede bulunmak oldukça zordur. Bu yüzden sadece açık kaynaklar üzerinden, yasal mevzuat ve siyasi reformlara paralel olarak irdelemek dışında seçenek kalmamaktadır.

Rusya İstihbarat Teşkilatının Tarihsel Gelişim Süreci

Rusya istihbaratının gelişim sürecinden bahsetmeden önce günümüzde Rus istihbarat ile ilgili literatür, istihbarat tarihi, faaliyetleri ve teşkilat yapısına dair kaynaklara değinmek gerekmektedir. Uzun müddet Rusya istihbaratı tarihine dair derli toplu araştırmaların yapılmadığını söylemek gerekir. Bunun nedeni bu tür faaliyetlerin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden Sovyet hâkimiyeti öncesi yapılan çalışmalarda Rus İmparatorlu-

ğu dönemindeki istihbarat faaliyetlerine dair bazı çalışmalar bulunurken Sovyet döneminde bu tür çalışmaların yapılması hem ideolojik çerçeveye sıkıştırılmış hem de incelenme alanı bir hayli daraltılmıştır. Söz konusu dönemde yapılan çalışmalar genelde ayrı ayrı casusların ve istihbarat mensuplarının hayat ve faaliyet alanlarını kapsamaktadır. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bu alanda birçok çalışma yapılmış, istihbarat organlarının iş ve dış faaliyetlerinin değişik yönleri, kurum içi yapılanmalar eleştirel bakış açısı da ortaya konarak incelenmiştir. Devletin önemli güvenlik birimlerinden olan istihbarat teşkilatının yapısı, işleyişi ve faaliyet şekli büyük ölçüde gizlilik gerektiren bilgiler içermektedir. Bu yüzden istihbarat teşkilatıyla ilgili kaynaklara ulaşmak zordur. İstihbarat teşkilatının faaliyetine dair bilgi edinmek için medya haber takibi ve mevzuatla ilgili düzenlemeleri takip etmek gerekmektedir. Ayrıca tarih çalışmaları veya gizliliği kaldırılmış arşiv belgelerinin incelenmesi yoluyla istihbarat teşkilatının yapısı ve işleyişine dair bilgi elde edebiliriz.

İstihbarat teşkilatından bahsederken "ulusal güvenlik" ve "devlet güvenliği" kavramından bahsetmek gerekir. "Ulusal güvenlik" kavramı eski Rusya İmparatorluğu ve Sovyet döneminde yaygın bir kavram değildir. "Devlet güvenliği" kavramı Sovyet döneminde kullanılan bir kavramdır. "Ulusal güvenlik" kavramı ise 2000 yılında kabul edilmiş "Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti"nde yer almıştır. "Devlet güvenliği" ve "ulusal güvenlik" kavramlarının tanımlanmasına baktığımız zaman "devlet güvenliğinin" diğer bir kavram olan "ulusal güvenlik" kavramına nazaran daha dar içerikli bir kavram olduğunu görebilmekteyiz. "Devlet güvenliği" aslında "ulusal güvenliğin" ayrılmaz bir parçasıdır.

Rus istihbarat teşkilatının yapısını ve işleyişini daha iyi algılayabilmemiz için "güvenlik sistemi" kavramının kapsamını ele almamız gerekir. Rusya Federasyonu "güvenlik sistemini" oluş-

ruran kurumlar ya tam olarak ya da kısmen istihbarat ve güvenlik konularıyla uğraşmaktadırlar. Bu kurumlar içinde Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi üst düzey, danışma niteliğinde bir kurumdur.

- Teknik ve İhracat Denetimi Federal Birimi,
- Federal Muhafıza Servisi,
- Devlet Başkanı'nın Özel Programları Genel Müdürlüğü, Dış İstihbarat Servisi (SVR),
- Federal Güvenlik Servisi (FSB),
- Genelkurmay Başkanlığına bağlı İstihbarat Genel Müdürüğü (GRU) vs. gibi kurumlar yer almaktadır.

Yapısı, yetkileri ve hukuki statüsü dikkate alındığında KGB'nin halefi FSB'dir. Bu anlamda FSB güvenlik kurumları içinde istihbarat faaliyetlerinin omurga teşkilatıdır.

Rusya tarihinde istihbarat ve karşı istihbarat faaliyetlerine ilk olarak Kiev Rus Devletinin Bizans ve Batılı komşu devletlerle ilişkilerinde tesadüf edilmektedir. 17. yüzyılın ortalarından itibaren ise bu tür faaliyetler Rus devleti açısından önemli bir hale gelmiş bulunuyordu.

1917'de Ekim ihtilali ile sosyalist rejimin tesis edilmesinden sonra ülkedeki yapı tamamen değişmiş, sosyalist bir hukuk ve devlet sistemi meydana gelmiştir. Rejimin, "devrimin zaferini" korumak yönünde atılmış en önemli adımlarından biri yeni istihbarat teşkilatının oluşturulması olmuştur. 20 Aralık 1917'de Halk Komiserleri Sovyeti'nin kararıyla Tüm-Rusya Olağanüstü Komisyonu (ВЧК – Всероссийская чрезвычайная комиссия) tesis edilmiştir. Kurumun amacı karşı devrimci güçlere ve sabotaja karşı mücadele etmekti. Zaten Bolşevik rejiminin temel özelliği şiddet kullanarak kendini idame ettiren, ideolojiden beslenen ve herhangi muhalif görüşe tahammül etmeyen bir niteliğe sahip olmasıydı.

Sovyet Bolşevik rejimi totaliter bir rejimdir. Totaliter rejimin en önemli özelliklerden birisi de, sürekli ve total şiddete dayalı organize edilmiş terördür. Totaliter rejimde ideolojik propaganda insanların aklına değil, hislerine hitap eder. Bu manevi şiddet daha sonra fiziksel şiddet ve terörle tamamlanır. Çifte baskı korku ve tehdit oluştururken, bireyin düşünme kabiliyetini ve buna bağlı olarak her türlü farklı düşünceyi ortadan kaldırır.[9] Totalitarizmde siyasal iktidar için ortak düşmanlar yaratmak meşruiyet arayışının en önemli boyutunu oluşturur. İç ve dış düşmanlar totalitarizmin en vazgeçilmez konusudur.[10] Sovyet döneminin karakteristik özellikleri totaliter rejimin bu hususlarıyla tamamen örtüşmektedir.

Özellikle devrimin ardından, daha sonra Stalin politikalarının uygulandığı dönemlerde Sovyetler Birliği'nde koyu bir totaliter rejimin tüm niteliklerini görebilmekteyiz. Ağustos 1918'de Lenin, eyalet komitelerine gönderdiği telgrafta "kulak"lara,[11] beyaz muhafızlara, karşı devrimcilere kitle terörü uygulamayı, kuşkulu bulunanları ise toplama kamplarına kapatmayı emretmiştir. "Proleter diktatörlüğü" adlanan bu rejim aslında proletaryanın değil, Komünist Parti'nin diktatörlüğü idi ve Komünist Partinin iktidarın tek sahibi olarak ortaya çıkmasına hizmet etmiştir. VÇK'nin başkanı F.E. Dzerjinski 6 Şubat 1922'ye dek bu görevde bulundu. Teşkilat suçlulara karşı mal varlığına el koyma, kovma, erzak kartlarından mahrum bırakma, halk düşmanı listesine alma gibi doğrudan ceza uygulamak yetkisine sahipti.

---

[9] Мазуров, И., Фашизм как форма тоталитаризма, Общественные науки и современность, № 5, 1993, s. 45.

[10] Hayek, F, Kölelik Yolu. (Çev.:Turhan Feyzioğlu-Yıldıray Arsan), Liberte Yayınları Ankara, 1999, s. 188.

[11] Kulak köy ağalarına, tarımda işverenlere, ayrıca tarım ürünlerinin tedarik ve satışıyla iştigal eden zengin çiftçilere verilen bir isimdir. Ekim ihtilali sonrası Bolşevik hükümet "kulak"ların bir sınıf olarak tasfiye edilmesi kendine vazife edinmiştir.

940'lara dek teşkilatın yapısında bir dizi değişiklikler yapıldı. Yapılan değişikliklerin amacı kurumun faaliyetini güçlendirmek ve daha etkin hale getirmekti.[12]

13 Mart 1954'de SSCB Bakanlar Kuruluna bağlı olarak Devlet Güvenlik Bakanlığı (КГБ – KGB) tesis edilmiştir. O tarihten itibaren Sovyetler Birliğinin dağılmasına dek geçen dönem zarfında istihbarat teşkilatı KGB adı altında varlığını sürdürdü. Geniş yetkilere ve faaliyet alanına sahip KGB de selefleri gibi totaliter rejimin elinde etkin bir araçken rejimin imajını belirleyen önemli bir kurum haline gelmiştir. İç ve dış istihbarat faaliyetlerinin yürütüldüğü kurumun teşkilat yapısı oldukça geniş ve Sovyet sisteminin siyasi, ekonomik, güvenlik, askeri, kültürel vs. alanlarını adeta bir örümcek ağı misali sararak, denetimi altında bulundurduruyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya sisteminde şekillenen Sosyalist ve Batı kampı ayırımı ve iki kamp arasında devam eden Soğuk Savaş sürecindeki mücadelede istihbarat teşkilatı da önemli görevler üstlenmiştir. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinin istihbarat teşkilatlarıyla ABD'nin başını çektiği Batı ülkelerinin istihbarat teşkilatları arasında küresel çapta istihbarat-karşı istihbarat faaliyetleri yoğun bir şekilde sürdürülmüştür. Kısacası Soğuk Savaş dönemi içerisinde istihbarat iki kutuplu sistem ekseninde şekillenmiştir. ABD istihbarat yapılanması

---

6 Şubat 1922'den Tüm-Rusya Yürütme Komitesi VÇK'yı feshederek Halk İçişleri Bakanlığına (НКВД – NKVD) bağlı Genel Siyasi Müdürlük tesis etti. 2 Kasım 1923'de SSSB Merkezi Yürütme Komitesi Halk Komiserleri Sovyetine bağlı Bileşik Siyasi İdareyi (ОГПУ-OGPU) tesis etti. GPU ve OGPU'nun Başkanı 20 Temmuz 1926'ya dek (yaşamının sonuna dek) F.E. Dzerjinski oldu. Bu makamda V.P. Mejinski 1934'e dek kadar bulundu. 10 Temmuz 1934'de SSCB Merkezi Yürütme Komitesinin kararıyla devletin güvenlik birimleri SSCB İçişleri Halk Komiserliğine devredildi. V.P. Mejinski'nin ölümünden sonra 1934'den sonra OGPU Başkanı, daha sonra da İçişleri Halk Komiseri olarak (НКВД-NKVD) G.G. Yagoda görev yapmıştır. 1936-38 yıllarında bu görev N.İ. Yejov, Kasım 1938-1945'de Lavrenti Beriya tarafından yürütülmüştür.

SSCB'ye yönelik iken Sovyetler de ABD ve NATO'ya karşı yapılanmalarını oluşturmuştur.[13]

O dönemde istihbarat faaliyetleriyle ilgili harcamalara ilişkin veriler ile ABD'nin Sovyet karşıtı istihbarat faaliyetlerine önemli kaynak ayırdığını görebilmekteyiz. Bu harcamaların yüzde 65'i SSCB ve Varşova Paktı ülkelerine, yüzde 25'i Asya bölgesine, yüzde 7'si Arap-İsrail çatışmasına, yüzde 2'si Latin Amerika ülkelerine ve yüzde 1'i de diğer ülkelere yönelik idi.[14] Diğer taraftan Soğuk Savaş döneminde Demir Perde adeta jeopolitik bir ayna olmuştur. Sovyet Yönetimi istediğini görebilirken, Amerika ufacık bir görüntüye erişebilmek için uğraşmıştır.[15] ABD, Demir Perde'nin arkasında neler olduğunu görmek için ülkeye elinden geldiğince çok ajan göndermeye ya da kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Küba Füze Krizi'nde önemli bir rol oynayan Sovyet Askeri İstihbarat subayı ve teşkilatın önemli başarılarına imza atan casusu Albay Oleg Penkovski ABD ve Britanya'ya bilgi sızdırırken yakalanmış ve Ruslar tarafından öldürülmüştür. Bir buçuk yıl süren faal ajan Penkovski'nin yakalanma süreci ve idamı ABD ve Britanya'da şok dalgası yaratmıştır. Penkovski ajanlık yaptığı dönemde CIA ve MI6'ya o kadar fazla bilgi sağlamıştır ki 10 bin sayfaya ulaşan istihbarat raporlarını incelemek için özel ekipler kurulmuştur.[16]

Sovyetler Birliği, KGB dışında askeri istihbarat faaliyetlerini çok gizli şekilde ve oldukça titizlikle yürütmüştür. İstihbarat faaliyetinin gizliliğine göre bugün de en önemli kurum olan GRU'nun 1940-50'li yıllara kadar yapısıyla ilgili çok az şey bilinmekteydi. Bu kurum, Sovyet istihbarat subayı Albay O. Pen-

[13] Özdağ Ü., İstihbarat Teorileri, Kripto Yayınları, Ankara,2011,s. 53
[14] Özdağ,a.g.e.,s. 55
[15] Wallce Robert, Melton H. Keith, CIA Kendini Anlatıyor: Casusluk, NTV Yayınları İstanbul,2010,s.69. Alıntı: Özel Merve Suna, Soğuk Savaş Dönemi Alarmı: Rusya-ABD İstihbarat Savaşında, 21. Yüzyıl Dergisi, Sayı: 43, Ocak 2013.
[16] Wallce Robert, Melton H. Keith, a.g.e., s.49-52.

·ski'nin İngiliz istihbaratına bilgi sızdırmasıyla ve 1978'de
ük Britanya'ya kaçmış olan GRU subayı, yazar V.Rezun'un
zdığı kitaplarla gündeme gelmiştir. Kesin olmayan bilgilere
·e Albay O.Penkovski normal şekilde idam edilmemiş, sobaya
·.ularak yakılmış, infaz sahnesinin video kaydı yapılmıştır.

Sovyet istihbaratının aynı zamanda Orta Doğu coğrafyasında
açüncü ülke" rejimleriyle yakından ilgilendiği, bu coğrafyada
·.ın bir ağ oluşturduğu da söylenebilir.

1985 yılında M.S. Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle ülkede re-
rmlar dönemi başlatıldı. Fakat bu reformların öngördüğü de-
·siklikler Sovyetler Birliği'ni ayakta tutan ilkelere aykırıydı ve
·ışarılı olması imkânsızdı. Bu yüzden Sovyet rejimi hızlı şekilde
·zülmeye başladı. Öngörülen idari ve siyasi reformlar ile rejimi
·· akta tutmak mümkün değildi. Nitekim ne Moskova rayından
·kmış treni durdurma gücündeydi ne de merkezden kaçma eği-
mi içine girmiş güçleri (birçok cumhuriyeti) bir arada tutmak
mümkündü.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasını önlemek ve yeni bir birlik yapısına kavuşturmak Moskova iktidarının devleti korumak açısından başvurduğu son çareydi. Bu dönemde diğer devlet kurumları gibi istihbarat teşkilatıyla ilgili reformlar gündemdeydi. İdari yeniden yapılanmaların temel ilkesi birlik ülkelerinin Sovyet merkezi yönetiminde daha fazla söz sahibi olmasını amaçlamak, bir ölçüde egemenlik haklarının kullanımına fırsat tanımaktı.

3 Aralık 1991'de SSCB Devlet Başkanı M.S. Gorbaçov tarafından onaylanmış "Devlet Güvenlik Organlarının Yeniden Yapılanması Hakkında" Kanun gereği KGB feshedilerek "Cumhuriyetler Arası Güvenlik Servisi" ve "Merkezi İstihbarat Servisi" adlı iki kurum tesis edilmiştir. 28 Kasım 1991'de M.S. Gorbaçov tarafından "Cumhuriyetler Arası Güvenlik Servisine İlişkin Geçici Hükümlerin Onaylanması Hakkında" Kararname onaylan-

Bakatin bu göreve atandı (Kasım 1991'den Aralık 1991'e Fakat bu reformlar artık önemsizdi ve konu sadece ayrı ayrı kurumların ıslah edilerek ayakta tutulmasından ziyade siyasi rejimin ve bu rejim doğrultusunda şekillenmiş Sovyet sisteminin çözülmesi meselesi idi.

Merkezci güçler, dağılmayı önleyebilmek için son şans olarak 19 Ağustosta bir darbe girişiminde bulunmuşlardır. Devlet Başkanı vekili G.Yanayev'in başkanlığında bir grup Gorbaçov'un "hasta" olduğunu açıklayarak, "Olağanüstü Hal Devlet Komitesi (GKÇP[17])"ni kurdular. Bu gelişmeleri protesto eden B.Yeltsin ve taraftarlarının Rusya Parlamento binasına (Beyaz Ev) toplanmaları, ordu ve KGB'nin Yeltsin'i desteklemesi nihayetinde GKÇP'nin üç günden fazla yaşamamasına neden olmuştur. Komite üyeleri tutuklanmış, Kırım'da gözaltında tutulan M. Gorbaçov başkente geri dönmüştür. Fakat hâkimiyet artık Gorbaçov'un değil demokratik muhalefetin eline geçmiştir. Birlik Anlaşması geri çevrilmiştir. Dört ay sonra 8 Aralık 1991 tarihinde Belarus, Ukrayna ve Rusya tarafından Minsk yakınındaki Belovejsk Ormanı'nda imzaladıkları anlaşma ise Sovyetleri Birliğinin sonunu getirmiştir.[18]

25 Aralık 1991'de Sovyetler Birliği resmen ortadan kalkmıştır. Rusya yeni siyasi rejime geçerken Sovyetler Birliği'nin halefi olarak merkezi yönetim organlarının yetkilerini devralarak yeniden şekillendirme sürecine girdi. Bu bağlamda 6 Mayıs 1991'de RSFSC Yüksek Sovyet Başkanı Boris Yeltsin ve SSCB KGB Başkanı V.A. Kryuçkov arasında imzalanan protokolle Rusya Halk Vekilleri Kurultayı'nın kararı doğrultusunda

---

[17] GKÇP - (ГКЧП –Государственный Комитет по чрезвычайному положению СССР), Olağanüstü Hal Devlet Komitesi") siyasal ve tarihi literatürde genelde bu şekilde geçmektedir.

[18] Россия,Энциклопедиякругосвет,http://www.krugosvet.ru/articles/123/1012332/1012332a10.htm#1012332-L-124

RSFSC Devlet Güvenliği Komitesi (КГБ–KGB)" tesis edilmiştir. ' V. İvanenko, kurumun başına atanmıştır.

26 Kasım 1991'de B.N.Yeltsin'in kararnamesiyle "RSFSC Federal Güvenlik Ajansı (АФБ – AFB)" kuruldu. 1991 yılı Kasım-Aralık ayları boyunca kurumun başında V.V. İvanenko bulunlu. 24 Ocak 1992'de B.N.Yeltsin'in kararnamesiyle Cumhuriyetleri Arası Güvenlik Servisi ve Federal Güvenlik Ajansı feshedilerek bünyelerinde "Rusya Federasyonu Güvenlik Bakanlığı (МБ-MB)" kuruldu. Ocak 1992'den Haziran 1993'e dek kurumun başında V.P Barannikov, 1993 yılı Temmuz-Aralık aylarında N.M. Goluşko bulundu.

21 Aralık 1993 tarihinde imzaladığı kararnameyle Güvenlik Bakanlığı feshedilerek, "Federal Karşı İstihbarat Servisi (ФСК-FSK)" kuruldu. 1993 yılı Aralık-Mart döneminde N.M.Goluşko, Mart 1994'den Haziran 1995'e dek S.V. Stepaşin kurumun direktörü olarak görev yaptı.

3 Nisan 1995'de B.N. Yeltsin'in imzaladığı "Rusya Federasyonu Federal Güvenlik Servisi Organları Hakkında Kanun"a göre[19] "Federal Güvenlik Servisi (ФСБ-FSB)" tesis edildi. Yeni kanun kabul edilse de kurumun örgütsel ve kadro yapısında herhangi bir değişiklik yapılmadı. Kurumun Direktörü ve yardımcıları dâhil çalışanları her hangi bir yetenek ve yeterlilik sınavı yapılmadan görevlerine devam etmişlerdir.

Haziran 1995'den Haziran 1996'ya dek M.İ. Barsukov, Temmuz 1996'dan Temmuz 1998'e dek N.D. Kovalyov, Temmuz 1998'den Ağustos 1999'a dek V.V. Putin, Ağustos 1999'dan itibaren N.P Patruşev kurumun direktörü olarak görev yapmışlar-

---

Söz konusu kanun 12 Nisan 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. Федеральный закон от 3 апреля 1995 г. N 40-ФЗ "О федеральной службе безопасности" (с изменениями и дополнениями),
http://base.garant.ru/10104197/1/#block_100

dır. 12 Mayıs 2008'den itibaren ise bu görevde A.V. Bortnikov bulunmaktadır.

Kurumsal Yapısı

Haziran 2004 tarihli Devlet Başkanı kararnamesiyle FSB yeni yapısına kavuşmuştur. Ayrıca 2 Aralık 2005 tarihinde, 11.08.2003 tarihli ve No: 960 saylı "RF Federal Güvenlik Servisi Meseleleri" Kararnamesine[20] değişiklikler yapmıştır. Yeni uygulama gereği FSB Başkanına; bir birinci yardımcı, yine birinci yardımcı statüsünde olmak kaydıyla Sınır Muhafaza Servisi Başkanı ve iki yardımcı bulundurmak yetkisi verilmiştir. Bunun dışında FSB bünyesindeki departmanlar lağvedilerek onların yerine servisler tesis edilmiştir. Esas reformlar anayasal düzenin korunması ve teröre karşı mücadele departmanında yapılmıştır. Anayasal Düzen ve Teröre Karşı Mücadele Servisinde yeni bir müdürlük olan "Uluslararası Teröre Karşı Mücadele Müdürlüğü" tesis edilmiştir. Bu birim, V.Putin'in Beslan saldırısı sonra söylediği gibi "teröristlerin yurt dışında imha edilmesi" görevini icra etmek için tesis edilmiştir.

FSB'nin kurumsal yapısı içinde birçok servis ve onlara bağlı müdürlükler faaliyet göstermektedir. Bu servisler;

Karşı İstihbarat Servisi,

- Anayasal Düzenin Korunması ve Teröre Karşı Mücadele Servisi,
- Bilim ve Teknik Servisi,

Ekonomik Güvenlik Servisi,

İdari Servis,

- Operatif Enformasyon ve Uluslararası İletişim Hizmeti,
- Kurumsal ve Kadro Çalışmaları Servisi,

[20] Указ Президента Российской Федерации, Вопросы Федеральной Службы Безопасности Российской Федерации, от 11 августа 2003 г. N 960, http://www.rg.ru/oficial/doc/ykazi/960-03.shtm

Faaliyet Destek Servisi,
Kontrol Servisi,
Sınır Muhafazası Servisi,
FSB Sosyal İaşe İbate Servisi gibi birimler yer almaktadır.

Bunun yanı sıra Emektarlar Konseyi, FSB Toplumsal Konse-ri, FSB Akademisi, FSB emeklileri ve mensuplarına sosyal ve -ukuki yardım amaçlı bölgesel sosyal fon da bulunmaktadır.

FSB Akademisi, profesyonel elemanların yetiştirilmesi ama-yla kurulmuştur. Okulun kuruluş tarihi 25 Ocak 1921'dir. O arihte Olağanüstü Komisyon'un Başkanlık Kurulu'nun kararıy-a daimi görev yapacak kadroların hazırlanması için bir okul ıçılmıştır Bu kararın ardından dört ay sonra gereken kurumsal ın hazırlıklar tamamlandıktan sonra ilk müdavimler alındı. 1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nde yüksek eğitim kurumlarının-la yapılan reformlar bünyesinde KGB Yüksek Okulu da yeni-ten yapılandırıldı. Sonraki yıllarda okulda çok sayıda uzman kürsü ve fakülteler meydana geldi. 1952-70'li yıllarda okulun -müdavimlerine hukuk ve kriminoloji alanlarında temel eğitim verilmiştir. Bugün FSB Akademisi gelişmiş ve çok boyutlu eği-im faaliyeti sürdüren bir eğitim kurumu haline gelmiştir. Bu eğitim kurumunun değişik kürsülerinde 12 akademik[21], Rusya Bilimler Akademisi'nin 12 muhabir üyesi,[22] 100 profesör ve dok-or çalışmaktadır. Akademi bünyesinde Kriptografi, İletişim ve Bilişim Enstitüsü, 7 genel akademik profilli fakülte, 46 kürsü, 5 işlevsel ve 14 lojistik birim yer almaktadır.[23]

Güçlü Yürütme – Güçlü İstihbarat

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya'nın istihbarat teşki-atının yapısı ve işleyişi konusunda çeşitli bakış açıları sergilen-

[21] Ordinaryüs Profesör' eşdeğer unvan Akademik unvanından bir alt derece
[22] http://www.academy.fsb.ru/index_i.html

miş ve değişik tartışmalar gündeme gelmiştir. Değişik platformlarda istihbarat teşkilatının etkin olduğu kadar demokratik yönetim ilkelerine uygun bir yapı haline getirilmesi yönünde görüşler ortaya koyulsa da ülkenin içinde bulunduğu siyasi şartlar içinde bir istihbarat teşkilatının böyle bir yapıya kavuşması imkânsızdı. Gerek Rus toplumu gerekse siyasi elitler kısa süre önce yaşanmış çözülme sürecinin korkularını atlatamazken, Rusya'nın içinde merkezden kaçma eğilimleri ve istikrarsızlığın yoğun bir şekilde yaşandığı da dikkat edilmesi gereken konulardandı. Ayrıca, yeni hükümet şeklinin tercihi konusunda parlamento ve devlet başkanı arasında ciddi görüş ayrılığı vardı. Bu ortamda kurumların yapısında sıkça değişiklik yapmak, yeni formüller arayışı içine girmek doğal gelişme olarak görülebilir. İstihbarat teşkilatının yapısında da görece kısa süre içinde bir dizi değişiklikler bulunmuş, yeni kurumsal reform arayışları içine girilmiştir. Bu arada hükümet rejiminin tercihi konusundaki tartışmalar doruğa yükselirken Anayasa yapımı süreci de ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

Yasama ve yürütme arasındaki çatışma Yüksek Sovyet Başkanlık Divanının Anayasa'nın 121/6 maddesine dayanarak Devlet Başkanı'nın azledildiği yönünde karar almasıyla daha da derinleşmiştir. Bu arada Anayasa Mahkemesi de Devlet Başkanı Kararnamesiyle Anayasa'nın ciddi bir biçimde ihlal edildiğini ifade ederek Devlet Başkanı'nın azledilmesi yönünde karar çıkarmıştır. 4 Ekim 1993'de B.N. Yeltsin orduya Yüksek Sovyetin bulunduğu "Beyaz Ev"i ablukaya almasını ve sonuna dek ateş açmasını emretmiştir. Tankların açtığı ateş sonucunda resmi verilere göre binayı savunanlardan 150 kişi hayatını kaybetmiştir.[24] Ayrıca, olaylar sırasında parlamento yöneticileri ve eski Anayasa taraftarlarının büyük kısmı tutuklanmıştır. B.Yeltsin'in "Bol-

[24] Моисеев, В.В., История государственного управления России, Учебное пособие для вузов, КНОРУС, Москва 2010, s. 329-330

[redacted]kce tutumu", ülkedeki yasama erkini saf dışı bırakması, [redacted]ndi iradesini zor kullanarak kabul ettirmesi, bunun için şidde[redacted] başvurması aynı zamanda ülkenin imajı açısından da olum[redacted] bir eylem idi.[25] İşte Sovyet sonrası dönemde Rusya'nın yeni [redacted]vasi rejimi bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Güçlü yürütme erkine sahip, otoriter yöntemle ülkeyi yöne[redacted] siyasi iktidar zamanla ekonomik çıkar sağlamak amacıyla ik[redacted]i ve mali kaynaklara derinden nüfuz etmiş, ekonomi[redacted]et ilişkisi içinde oligarşik bir yapı meydana getirmiştir. [redacted]hesiz böyle bir sistemde istihbarat teşkilatının dönüşüm sü[redacted] de bu gelişmelere paralellik arz edecekti. Günümüzde Fede[redacted] Güvenlik Servisi (ФСБ-FSB) Rusya'nın en büyük güvenlik [redacted]hbarat) kurumlarında biridir. Rusya'da güçlü yürütme erki[redacted] olması, istihbarat teşkilatının diğer önemli güvenlik kurum[redacted] gibi Devlet Başkanının denetimi altında bulunması yürüt[redacted]nin gücünü daha da artırmaktadır. Bu yasal güç iktidarda [redacted]bulunanların siyasi tercih ve politikaları doğrultusunda zaman [redacted]an değişiklikler göstermektedir. 11 Mart 2003 tarihli reform[redacted]a itibariyle FSB yeniden Rusya'nın başlıca kurumu haline gel[redacted]tir. Aynı tarihte V.Putin, çıkardığı kararnameyle FSNP[26] ve [redacted]Sİ'yi[27] feshetmiş, Sınır Muhafazası Servisini FSB'ye devret[redacted]tir. 18 Haziran 2003'de Devlet Dumasının üçüncü oturumda [redacted]bul ettiği kanunla söz konusu kararname onaylamıştır.

Putin dönemi; istihbarat teşkilatı için "refah dönemi" olarak [redacted]dlandırılabilir. Benzeri bir süreç yine istihbarat kökenli Sovyet [redacted]leri Yuri Andropov'un döneminde yaşanmış, fakat Andro[redacted]ov'un ölümü nedeniyle kısa sürmüştür. V.Putin'in iktidarları

[redacted] Моисеев, В.В., a.g.e., s. 330.

[redacted] Vergi Polisi Federal Servisi (ФСНП Федеральная служба налоговой [redacted]олиции)

Hükümet İletişim ve Enformasyon Federal Ajansı (ФАПСИ Федеральное агентство правительственной связи и информации)

döneminde bu teşkilat özel ilgi görmüş, mensupları yönetim kademesi içinde önemli görevlere getirilmiştir. Bu durum, yürütme erkine, daha doğrusu Devlet Başkanı'na yasal gücün yanı sıra fiili bir güç de kazandırmış bulunmaktadır. Kısaca, günümüz Rusya'sında politik yapının güçlü yürütme erki ve ekonomik çıkarların etkileşimi sayesinde otoriter oligarşik bir rejim oluşmuş bulunmaktadır.

Böyle bir rejimde Devlet Başkanı mali ve ekonomik gücü elinde bulunduran çıkar çevreleri ve hükümet arasında adeta bir moderatör rolü icra etmektedir. Fakat bu moderatörün elinde aynı zamanda önemli şiddet ve tasfiye araçları bulunmaktadır. Oligarşik rejimde demokratik kurumların işleyişine belli bir faaliyet alanı tanınırken, serbest medyanın da yaşama şansı asgariye indirgenmiş, açık veya gizli şekilde belli çıkar gruplarının himayesine sığınmaya zorlanmıştır. Bu rejimin bir başka özelliği de devamlı olarak dış tehdit, ayrımcılık fobisi, köktendincilik korkularını "canlı tutarak" adeta Soğuk Savaş dönemini hatırlatan propaganda üretmesidir. İşte bugün Rusya istihbarat teşkilatı böyle bir rejimin yönetiminde bulunan bir kurumdur. Bu özellik istihbarat teşkilatının dönüşüm sürecinde imaj ve şeklini belirleyen en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her geçen yıl FSB daha fazla kapalı bir örgüt haline gelmektedir. İstihbarat bilimi araştırmacılarına göre aslında bu kurumların faaliyetine ilişkin objektif bilgi bulunmamaktadır. Nitekim teşkilatın kendisi de buna çalışmamakta, gazeteciler ise kurumdan uzak durmayı tercih etmektedirler. Birçok konularda okuyuculara veya araştırmacılara iletilen bilgiler ise teşkilatın kendi adına yayınladığı ve daha çok propagandist amaçlı yayınlardır. Teşkilatın faaliyetiyle ilgili kapalı konulardan biri de istihbarat mensuplarının görevlendirilmesidir. Örneğin "Gazprom", "Rosneft" veya her hangi bir kuruma görevlendirilmiş FSB mensubunun teşkilattan aldığı maaş da devam ettirilmektedir.

Teşkilat mensupları Rusya'nın da yer aldığı uluslararası veya bölgesel örgütlerde (örneğin ŞİÖ) faaliyet gösterirken, taraf ülkelerin siyasi rejimleri tarafından tanımlanmış "bölücü", "terörist" vs. gibi unsurlarını da ajan faaliyetleri içine çekmeye çalışmaktadırlar.[28]

Rusya ve ABD istihbaratı arasında Soğuk Savaş dönemini hatırlatan birçok olay meydana gelmiştir. Bu olaylar içinde sadece siyasi istihbarat niteliğinde değildir. Aynı zamanda siyasi nitelikli olması açısından dikkat çeken bir örnek "Magnitski Listesi" olayı ve Rusya'nın bu listeye verdiği tepkidir. Rusya hükümeti içinde bazı bürokratların büyük yolsuzluklara imza attıkları iddialarını ortaya atan muhalif bir isim, İngiltere merkezli Hermitage yatırım fonu için Moskova'da çalışan Sergey Magnitsky; vergi kaçırdığı suçlamasıyla gözaltına alınmış ve bir yıl kaldığı hapiste 16 Kasım 2009'da hücresinde ölü bulunmuştur. Bu olay sonrasında Batı'nın Rusya'ya karşı tepkisi artmış ve sonunda ABD'nin Magnitsky Listesini kabulü ile son noktaya gelinmiştir.[29] Temmuz 2012'de Rusya'da dış yardım alan STK'ların "yabancı ajan" olarak sınıflandırılmasını öngören yasayı Putin, ABD'nin Magnitsky kararını Senato'nun onaylamasından sonra Kasım 2012'de hızlı bir şekilde onaylamıştır.[30]

KGB döneminde olduğu gibi yabancı ülkelere çalışan istihbarat teşkilatı mensuplarının yakalanması halinde yasal yöntemlerin yanı sıra yasa dışı yollarla (beklenmedik ölüm halleri) cezalandırma gelenekleri bugün de devam etmektedir. Amerikan istihbarat teşkilatı CIA'ya gizli bilgiler aktaran Rus istihbaratı FSB

Трещанин Д., Корпорация «ФСБ» - мифы и реальность, http://svpressa.ru/ society/article/47735,12 сентября 2011.

Zirvede Magnitsky depremi, http://www.turkrus.com/haber-hatti/58769/zirvede-magnitsky-depremi.html, 7.12.2012,

Özel M. S., Soğuk Savaş Dönemi Alarmı: Rusya-ABD İstihbarat Savaşında, 21. Yüzyıl Dergisi, Sayı: 43, Ocak 2013.

emekli Albayı Valeri Mihaylov 2012'de yargılanarak 18 yıl ağır hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Soruşturmalarda emekli albayın Moskova'da CIA ajanlarıyla işbirliği yaptığı ve 2001-2007 yılları arasında Rusya Devlet Başkanı, Başbakan ve Güvenlik Konseyi yönetimleri hakkında toparladığı binlerce belgeyi sızdırdığı, karşılığında 2 milyon doların üzerinde para aldığı iddia edilmiştir. ABD'de yaşamaya başlayan Mihaylov, 2010 Eylül ayında Moskova'ya dönünce FSB tarafından yakalanmıştır.[31]

Newsweek dergisinin Rusça versiyonu "Russki Newsweek", 2010 yılı Ağustos ayı başlarında Türkiye'de cesedi bulunan Rus askeri istihbaratı GRU Başkan Yardımcısı General Yuri İvanov'un Moskova tarafından öldürüldüğünü iddia etmiştir. Dergiye konuşan Rusya Dışişleri Bakanlığı'na yakın kaynak, Haziran ayı sonunda ABD'de yakalanan Rus casuslarının İvanov tarafından 'satılmış' olabileceğini, Moskova'nın da İvanov'u cezalandırdığını öne sürmüştür.[32]

10 Ekim gecesi Türkiye, askeri kargo taşıdığı şüphesiyle Moskova'dan Şam'a giden Suriye'ye ait sivil bir uçağı askeri jetler zoruyla Esenboğa Havalimanı'na mecburi inişe zorlamıştır. Bu olaydan kısa bir süre sonra Rusya'nın Tula kentindeki silah fabrikası Genel Müdür Yardımcısı V. Truhaçev uğradığı silahlı saldırı sonucunda hayatını kaybetmiştir.[33]

Telefon dinlemeleri, elektronik kaynakların çalınması, yasa dışı yollarla bilgi toplama, "ajan avlama" gibi hususlarda her iki ülke istihbaratı birbirilerini karşılıklı şekilde suçlamaktadırlar.

---

[31] Seferov F., CIA'ye gizli bilgiler aktaran Rus istihbarat albayına 18 yıl hapis, http://haberrus.com/headline/2012/06/07/ciaya-gizli-bilgiler-aktaran-rus-istihbarat-albayina-18-yil-hapis.html, 07 Haziran 2012.

[32] Seferov F., ABD'deki ajanları sattığı için öldürüldü!, http://www.zaman.com.tr/dunya_newsweekten-istihbaratci-rus-general-hakkinda-carpici-iddia-abddeki-ajanlari-sattigi-icin-olduruldu_1025655.html, 09 Eylül 2010.

[33] Özel M. S., a.g.e..

Rusya istihbaratı Mayıs 2013'de FSB, Amerikan CIA istihbaratının Moskova'ya yönelik faaliyetlerinde "kırmızı çizgiyi" aşması onucunda ajan Ryan Christopher Fogle'i tüm dünyaya ifşa etmek zorunda kaldıklarını açıklamıştır. Rus basınına göre, FSB Rus istihbarat görevlilerini ajan yapmaya çalışan Amerikan meslektaşlarını uzun yıllar izlemiş ve bu faaliyetlerinden vazgeçmelerini istemiştir. Ocak ayında yakalanan diğer CIA ajanı Benamin Dillon da "ABD Büyükelçiliği'nde "3. katip" konumunda çalışarak benzer faaliyette bulunmuş, 11 Ocak 2013'de Rusya Dışişleri tarafından "istenmeyen adam" ilan edildikten sonra 15 Ocak'ta ülkeyi terk etmiştir.[34] Son yirmi yıl içinde yaşanmış benzeri olayların listesini daha fazla uzatmak mümkündür. Bugünkü durum Soğuk Savaş dönemindeki istihbarat savaşlarından çok da farklı değildir.

Sonuç

Rusya istihbaratının dönüşüm sürecini incelediğimiz zaman Rus devlet geleneğinin önemli geleneklerinin bu süreç üzerinde etkili olduğunu görebilmekteyiz. Nitekim tarihsel olarak yayılmacı bir devlet olan Rusya İmparatorluğu ile ardından kurulan Sovyet Rusyası ve günümüz Rusya Federasyonunun her zaman güçlü bir 'yürütme'den yana bir rejime sahip olduğunu görmekteyiz. Bir istihbarat teşkilatını doğal olarak ülkedeki hâkim rejimin oluşturduğu şartlardan soyutlayarak değerlendirmek yanlış bir yöntem olacaktır. Bu anlamda FSB güçlü yürütme erkine sahip, otoriter, oligarşik özelliğe sahip bir ülkenin istihbarat teşkilatıdır ve bu karakteristik özellikleri dikkate alınarak inşa edilmiştir. İstihbarat teşkilatının yurt dışındaki faaliyetleri yine si-

[34] Seferov F., Rus istihbaratı: CIA kırmızı çizgiyi aşınca ajanı ifşa ettik, http://www.zaman.com.tr/dunya_rus-istihbarati-cia-kirmizi-cizgiyi-asinca-ajani-ifsa-ettik_2091780.html

yasi iktidarın uyguladığı politikalar doğrultusunda seyretmektedir. Rusya'yı bir süper güç, dünyanın siyasi ağırlık noktalarından biri, çok kutuplu dünya sisteminin bir kutbu olarak sunan ve bunu gerçekleştirmek isteyen Rusya'nın dış politikası, Orta Doğu'da meydana gelen değişimler sırasında daha açık şekilde kendini göstermektedir. Bu bağlamda Moskova tarafından istihbarat faaliyetlerinin daha yüksek seviyeye ulaştırılmasına çalışılmakta, Rusya istihbarat teşkilatının dış güvenlik tehditleri karşısında en hızlı şekilde misilleme yapabilme iktidarında olduğu imajı oluşturulmaktadır. Sovyet sonrası dönemde Rusya'nın istihbarat teşkilatının dönüşümü, iç ve dış siyasetle ilgili geliştirilen politikalara uygun bir şekilde gerçekleşmektedir.

FRANSIZ İSTİHBARATINDA REFORM ÇALIŞMALARI

Jacques MASSEY[*]

Fransız politikacıları için istihbarat servislerine önem vermek ık tipik bir davranış değildir. Altıncı Cumhuriyetin başkanları, zun bir zamandır bu tür kurumlara karşı hep şüphe ile baktı-

Ancak şimdilerde yeni nesil yöneticilerle ile birlikte bu tu- um değişmeye başlamıştır. Mayıs 2007'deki seçimlerden sonra, icolas Sarkozy bu servislerin yapılarını ve yönetimlerini mo- ernize etmeye karar vermişti. Mayıs 2012'de seçimleri kazana- ak ondan başkanlığı alan sosyal demokrat François Hollande endi gündemine uygun olarak aynı yolu izleyeceğini gösterdi. Güvenlik ve ulusal savunma alanında yazılan beyaz kitaplarda u trendi doğrulayan çeşitli direktifler yer aldı. Devlet bütçesin- den ayrılan pay sınırlı olmakla birlikte, "öngörü ve bilgi" söy- emi ile istihbarata en üst önceliğin verildiği görüldü. İngiliz öntemininden ilham alınarak, Fransa'da da bir 'istihbarat toplu- mu' organize edilmesi yolu seçildi. Böylece diğer sivil ve askeri

[*] Jacques Massey, (Intelligence Online-Paris), massey@club-internet.fr

kuruluşlara göre daha büyüyecek olsa da sahadaki altı unsurun arasındaki koordinasyon seviyesi artırılacaktı.

Fransız istihbarat kuruluşlarının geleceği büyük ölçüde Nisan 2012'de yayınlanan güvenlik ve ulusal savunma alanındaki Beyaz Kitap'a bağlıdır. Eylül 2012'de çalışma komisyonu üyeleri ile biraraya geldiğinde François Hollande, özel kabiliyetlerin ve istihbaratın önemine vurgu yapmıştı. Onun sağ kolu olan temsilcisine göre "bilgi yönetimi ve öngörü" başkan için en öncelikli konudur. 2014-2020 savunma bütçesi Aralık 2013 öncesi Parlamento'da kabul edileceğine göre Hollande'nin bu amaca yönelik olarak beş yıl için ne kadar fon ayıracağını o zaman göreceğiz. Ancak, önceki beş yılda ayrılan fonların bu amacın çok uzağında olduğunu söyleyebiliriz. Libya ve Mali operasyonlarından alınan dersler çerçevesinde sahada istihbarat servislerine liderlik edecek bir müşterek karargah oluşturuldu. İstihbarat servisleri ise planlama faaliyetleri ile istihbarat çarkını geliştirmeye çalıştılar ve tehditlere karşı operasyonlar icra ettiler. Fransa Başkanı Hollande tarafından ifade edilen "istihbarat ve özel faaliyet kapasitesi" önceliğinin altı belirli bir alana yönelik olarak doldurulamadı. Tehlikedeki stratejik konular dışında, bütçe sıkıntıları bu tür kararların alınmasına çoğunlukla etki etti.

Savunma ve Ulusal Güvenlik Sekreterliği ile koordineli olarak çalışan, Jean-Marie Guehenno başkanlığındaki Komisyonun 4. Çalışma Grubu, üç ana husus üzerinde çalışmaktadır;

- Fransız istihbarat toplumunun evrimi (en az 12.000 çalışan ve 1.2 milyon Euro bütçe),
- Yönetim reformu,

  Parlamento takibinin genişletilmesi.

Bu gelişmelerin 2008 yılında Başkanlık Ofisi dahilinde kurulan Ulusal İstihbarat Koordinatörü başkanlığında yürütülmesi, böylece onun liderliğinin pekiştirilmesi beklenmektedir. Bu aynı

manda çeşitli istihbarat servislerinin insan kaynakları, bütçe teknik vasıtalar konularındaki heterojenliğini de azaltacak bir lişme olarak da görülmektedir. Seçim kampanyası döneminde grup sosyalist uzman Hollande'a Fransız istihbaratının Fi-ns, İçişleri, Savunma gibi çeşitli bakanlıklar altında yan yana rduklarını yani duplikasyonlar olduğunu söylemişti. Önü-uzdeki ilk senaryo başkana doğrudan bağlı olan Ulusal İstih-arat Koordinatörü'nün rolünün güçlendirilerek istihbarat ser-slerinin denetimi, bütçesi ve kadroları ile ilgili karar verme tkilerinin artırılmasıdır. Halihazırda DCRI[35], İçişleri Bakanı anuel Valls'a, Hollande ile birlikte örtülü faaliyetlerinin dene-mi artırılan DGSE[36] ise Başkanlık Ofisi ve Savunma Bakanlı-na bağlıdır.

Savunma Bakanlığı Kurmay Başkanı Amiral Edouard Guil-aud da askeri istihbarat teşkilleri DRM[37] ve DPSD[38] üzerinde nizer bir otoriteye sahiptir. Böylece Amiral, dış operasyonlar-a sivil ve askeri istihbarat servisleri arasında "istihbarat plat-rmları" kurmakta, bu platform Afganistan'daki Özel Kuvvet-r Komutanlığı tarafından teşkil edilen kurumlararası hücreler azisine bağlanmaktadır. Libya operasyonu öncesinde Harekat askanı General Didier Castres'in de içinde bulunduğu Savun-a Bakanlığı yetkilileri "insansız hava araçları ve uydulardan nanlar ile daha hızlı istihbarat döngüsü" konseptini hayata eçirmek istediler. Ancak bu istek son iki yıldır sistematik ola-ak azalan istihbarat bütçesine sahip 2008-2014 askeri programı e çelişmektedir. 2011-2013 bütçesinde, elektro-manyetik ko-nma programı CERES için ayrılan para yarıya düşmüşken, vrupa çokuluslu yer gözetleme programı MUSIS için ayrılan

---

Direction centrale du renseignement interieur.

Direction Generale de la Securite Exterieure.

Direction du Renseignement Militaire.

Direction de la Protection et de la Securite de la Defense.

fon da oldukça azaltıldı. Öncelikleri pratiğe koymak ancak yeni Beyaz Kitap çerçevesinde uygun bir askeri bütçe ile mümkün olacaktır. Önümüzdeki 4 yıla bakarsak, savunma bütçesi 2013 yılı için 31.4 milyar Euro olarak öngörüldü ve bu her yıl 2 milyar dolar azalacaktır. Eğer istisnai bir durum olmaz ise bazı devlet şirketlerinin hisselerini satmaktan başka çare yoktur.

Bununla beraber dış istihbarat, bütçe kısıntılarından muaf gözükmekte, yeni askeri bütçede uzay vasıtalarına öncelik verilmektedir. Paranın öncelikle kullanıldığı yerlerden birisi Fransa'nın elektronik savunma kapasitesini muhafaza etmek için kriptoanaliz alanı olacaktır. DGSE, 2001 yılından beri 400 milyon Euro alarak, şifre çözücü platform geliştirmektedir. Ulusal Şifreleme/Şifre Çözme Başkanlığı yolu ile çözülmüş mesajlar DGSE'ye gönderilmektedir. Siber güvenlik diğer bir öncelik alanıdır. Özel fonlar hariç, Fransa'nın savunma bütçesinin sadece % 1.3'ünün tahsis edildiği DGSE, Fransa'nın en büyük istihbarat servisidir. Bütçe kısıtlamalarından nasibini almayı bekleyen DGSE, 2008 yılından beri bir gelişme planı izlemektedir. DGSE, Fransız kamu sektörünün çoğunda kullandığı yerelden kiralama yöntemini durdurdu. Yeni DGSE Genel Direktörü Bernard Bajolet, bu aralar idari kadrolarını güçlendirmekle meşgul ve yöneticiler için sivil servislerdeki karşılıkları ile aynı ücreti alacak yeni yönetici dereceleri oluşturdu. Yetiştirilen yeni yöneticilerden 10'u halen işe alındı, 6'sı gelecek yıl ve diğer 10'u 2015'e kadar işe alınacak. İşe alınanlar özel sektöre en çok eleman kaptırılan Teknik Başkanlığı takviye edecektir. Bu kadrolar DGSE içinde kariyer yapmak için en şanslı yerler olarak gösterilmektedir.

Aynı şekilde Fransız askeri istihbaratı da kapasitesini güçlendirmeye çalışırken bir yandan bütçe kısıtlamalarına çare bulmaya çalışmaktadır. 2013 yılında personel masrafları hariç 34.4 milyon Euro alan askeri istihbarat bütçesi bir önceki yıla

göre 1 milyon Euro azalmış durumdadır. DRM, para tasarrufu için ülke dışı dinleme üslerini gözden geçirmektedir. Fransız Polinezyasındaki Fransız tesisleri, Djibouti dinleme üssü bu kapsamda ele alınmaktadır. Yapılacak tasarruflar ile DRM, 2016 yılına kadar Paris'in dışındaki Creil'de bulunan Elektromanyetik Transmisyon Eğitim Merkezi'nde üslenecek elektomanyetik ve radyogonimetrik analiz tesislerini modernize etmeyi hedeflemektedir.

2008 yılında eski DST'nin yerine kurulan DCRI ise yeni Beyaz Kitap'ta yer alan terörizm ile ilgili öngörülere göre İçişleri Bakanlığı'nın Ulusal Jandarma teşkilatı ve DCSP[39] ile birlikte diğer bakanlıklar ile koordineli olarak kendi teşkilat ve metotlarını geliştirmekle meşgul olacaktır. Geçen yıl Toulouse'da birkaç asker ve çocuğu öldüren genç teröristin yaşattığı 'Merah vakası' iç güvenlik birimlerine ikaz oldu.

Beyaz Kitap'ın yer verdiği diğer önemli bir konu istihbarat servisleri üzerindeki kontrolün güçlendirilmesi idi. Bu konudaki ilk kanun 2008'de çıkarılmıştı. Şu anda istihbarat denetimi ile ilgili parlamentoda iki organ mevcuttur; Parlamento Denetleme Delagasyonu (DPR[40]) ve Parlamento Özel Araştırma Komisyonu (CPVS[41]). Ancak, Temmuz 2012'de Parlamento Hukuk Komisyonu başkanlığına seçilen Jean-Jacques Urvoas, daha geniş kapsamlı bir parlamento denetimi tavsiye etmektedir. Nisan 2011'de bu konuda 200 sayfalık detaylı bir rapor hazırlamış olan Urvoas'ın düşünceleri Ocak 2012'deki kanun tasarısına temel teşkil etti. Bununla beraber, Urvoas'ın istekleri kanun tasarısının ötesine gidiyor, sadece Fransa Başkanı'nın yetkisinde olan istihbarat servislerinin oryantasyon planlarına da nüfuz etmeyi ön-

[39] Direction centrale de la sécurité publique.
[40] Delegation parlementaire au renseignement.
[41] Commission parlementaire de verification des fonds speciaux.

görüyordu. Ayrıca sadece istihbarat servisi şefleri ile değil çalışanları ile de mülakat yetkisi isteniyordu. Diğer bir istek Parlamento'nun istihbarat servisi direktörleri ile istişarede bulunabilmesi idi. Bütün bu istekler halen olduğu gibi önümüzdeki dönemde de resmi yetkililer, uzmanlar ve medya arasındaki tartışma konularından birini oluşturmaya devam edecektir.

TÜRK İSTİHBARATININ SORUNLARI

Kaya KARAN[*]

İstihbarat teşkilatları artık bilgi toplayan, daha ziyade içe dönük bir görüntü sunan teşkilat görüntüsünden, dışa dönük kendi vatandaşlarından ziyade diğer dünya vatandaşlarının tehditleri ile meşgul olan ve 21. yüzyılın güvenlik ortamındaki bilgiyi analiz edebilen bir teşkilat olmalıdırlar. Yeni süreçte, uluslararası ortamda yeni tehditlere adapte olunurken, istihbarat teşkilatlarımız Türk dış politikasında alan daralmasına ve caydırıcı hususlara dikkat etmelidirler. Jeopolitik ve stratejik konumuyla oldukça zor bir çoğrafya üzerinde bulunan Türkiye için "güçlü bir ekonomi", "kusursuz bir dış politika" ve "caydırıcı bir askeri yapılanma" olarak adlandırılan çok sağlam üç ayağa sahip olmak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu üç ayağın özellikleri için ise "güçlü, dinamik, etkin, esnek, hareket kabiliyeti yüksek ve yaratıcı bir istihbarat yapılanmasına" ihtiyaç vardır. Bu da kurumlar arası işbirliği ve milli mütabakat gerekliliği ortaya çıkarmaktadır.

Güçlü istihbarat yapılanmasına olan ihtiyaç akıllara ilk etapta üç ülkeyi getiriyor; ABD, İsrail ve Rusya. Bu ülkeler son dö-

[*] Harp Akademileri İstihbarat Öğretm Görevlisi, İstanbul.

nemde dış politikada etkinliklerini ve buna bağlı olarak gerçekleştirdikleri operasyonları istihbarat teşkilatları kanalları ile gerçekleştirmiştir. Rus istihbarat teşkilatının Soğuk Savaş sonrası dönemde ülkenin ikinci bölünmeye doğru giderken oynadığı rol, buna son verme noktasında Putin'e iktidar yolunu açan operasyonu herkes tarafından bilinmektedir. Rus istihbarat teşkilatı küreselleşme sürecinin ve bu bağlamda oluşturmaya çalışılan yeni dünya düzeninin hedef alanlarından birinin Rusya Federasyonu toprakları olduğunu görmüş ve bu çerçevede "ulus devlete" yönelik tehditleri önlemek için bu adımları atmıştı. Putin'in iktidara gelişi ile Rusya'nın "bekle-gör" politikasından sıyrılarak bölgede daha aktif bir role soyunduğunu Baltıklardan Karadeniz'e, Kafkasya'dan Orta Asya'ya kadar uzanan eski "Sovyetler Birliği" alanında daha aktif bir politika izlediği görülmektedir. Bu durum imparatorluk geçmişine ve geleneklerine sahip her ülkenin aslında başvurmak zorunda olduğu en etkili savunma politikasıdır. Yani "savunmaya mevcut sınırların gerisinden değil, sınırların ötesindeki stratejik derinlerde gerçekleştirmek" olarak da adlandırılabilecek bu politika, bu güne kadar İsrail tarafından "hayatiyet sahası" içindeki tüm bölgede uygulanıyor.

Son dönemde ise ABD bu stratejiyi terörle mücadele bağlamında 11 Eylül'deki El-Kaide baskınından itibaren yürütmeye çalışıyor. Aslında bu politika Türkiye tarafından gerek Osmanlı devletinin son döneminde "Teşkilat-ı Mahsusa" adlı istihbarat teşkilatı tarafından, gerekse Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün ölümüne kadar olan dönemde Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) tarafından başarıyla yürütülüyordu. Bu kapsamda, iç ve dış tehditlere karşı Osmanlı devletini İngiliz sömürge toprakları başta olmak üzere diğer sömürge alanlarında, Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kafkasya ve Orta Asya'da Pan-İslamizm, Pan-Türkizm politikalarıyla yürüttüğü faaliyetler ile birlikte Milli Mücadele

döneminden itibaren Mustafa Kemal'in Kafkasya, Orta Asya, Afganistan, Balkanlar ve Orta Doğu'da yürüttüğü istihbarat faaliyetleri ve bunların dış politikaya yansımaları hafızalarda yer almaktadır. Mustafa Kemal, bu şekilde iç politikada rahat nefes alınabileceğini, ekonomik kalkınmanın daha rahat gerçekleştirilebileceğini ve bu bağlamda dış politikada daha saygın bir yer edinileceğini düşünmüş, güçlü bir istihbarat teşkilatı desteğinde ki aktif bir dış politika uygulamayı öngörmekteydi.

İkinci Dünya Savaşı ve sonrası dönemde Türkiye'de içe kapanık, inisiyatif almaktan uzak bir anlayışın sonucunda, ortaya "kimlik" ve "güven" sorunu çıktı. Dış politikada oluşan "bekle, gör, tavır al" anlayışı ise Türkiye'yi bugünlere getirdi. İstihbarat teşkilatımız hükümetler tarafından dışa dönük değil içe dönük anlayışı ile daha ziyade ülke içindeki her türlü tehdit unsuru ile özellikle de bir dönemin gereği olarak Komünist ve bölücü faaliyetler ile mücadele eden bir istihbarat örgütü haline dönüştü. Bunun önemli bir istisnası olarak MİT'in Ermeni terör örgütü Asala'ya karşı gerçekleştirdiği yurt dışı operasyonlarından bahsedilebilir. Türkiye bugün için gelinen aşamada tam bir "cephe ülkesi" konumundadır. Uluslararası ve bölgesel hesaplaşmaların tam merkezinde yer alan Türkiye aynı zamanda yeni dünya düzeninin inşa sürecinde bu şantiyenin tam ortasında yer almaktadır.

Balkanlardan önemli ölçüde dışlanan Türkiye'ye Ortadoğu'da da hayat hakkı tanınmak istenmemektedir. Orta Asya ve Kafkasya bağlamında yaşanan "yeni büyük oyunun" dışında bırakılmaya çalışılan Türkiye iç meseleler kısır döngüsünde enerji kaybına uğratılmaya çalışılmakta, zayıflatılmak istenmektedir. Dolayısıyla mevcut gelişmeleri çok iyi okuyabilen, gerektiğinde operasyonel boyutlarda görev yapabilecek başta bütçesi olmak üzere her açıdan kuvvetlendirilmiş "Milli" bir istihbarat yapılanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde dünya bir denge yaşıyor ve bunun değişmesi mümkün görünmüyordu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sınırlar tespit edilmiş, bloklar ayrılmış, blokların her birinde yer alan ülkelerin hangi rejim altında yaşayacaklarını kendi düşünceleri dışında SSCB ve ABD tarafından belirlenmişti. Bloklar arasında mücadele devam ederken hiçbir taraf diğerinin alanına girmiyordu. SSCB'nin dağılma sürecine girmesiyle dengeler bozulmuş, bunun yerine nasıl bir model oluşturulacağı, yeni güç merkezinin ne olacağı kestirilememişti. Bazı uzmanlar tek kutuplu bir dünyadan bahsederken, diğerleri tek büyük güç olarak görülen ABD'nin yeni düşmanlarının "teröristler, küçük devletler ve yeni dini akımlar" olduğundan söz etmekteydiler.

Başlangıçta Avrupa, ABD ve SSCB gibi iki gücün dışında ve onlarla eş konumda bir güç olma iddiasındaydı. Ancak düzeni yönetenler buna izin vermeyince, Avrupa bir güç odağı durumuna gelemedi. Ülkemizde bu mücadele bloklar arasındaki bir çatışma olarak algılandı. Giderek güçlenen Küresel Sermaye, dünya'nın her yerindeki parasal birikimleri kontrol ediyor, bunları kendi modelinin kurulması amacıyla kullanıyordu. Son zamanlarda küreselci yaklaşım egemen düşünce haline geldi. Devletler özelleştirmelerde ekonomik alanı bu yeni güce terk etti. Devletin zayıflatılması her yerde bir hedef haline geldi. Bu husus devlet gücünün zayıflatılması ve halkın etkinliğinin artması olarak algılandı. Oysa mevcut olan egemen güç yerini; devletler kadar örgütlü ve etkili olan küresel güce terk ediyordu. Küreselciliğin başarılarından biri dağılan SSCB'nin yerini alan Rusya'yı kontrol etmesi oldu. Avrupa Birliği (AB) geçmişte bir güç olma iddiasından vazgeçmiş ve küresel gücün bir üssü haline gelmiş gibi görünüyor. Bunun dışında birçok ülkede küresel gücün egemenliği ele geçirdikleri görülüyor. Misal vermek gerekirse Çin Halk Cumhuriyeti gibi iş gücü ve nüfusu fazla dev bir ülke

küresel gücün sağladığı kaynaklarla büyüyor ve tüm dünya ile rekabet ederek işçi ücretlerinin artışını engelleyen bir faktör konumuna geliyor. Yani küreselci eğilimlerin ulus devletlerinin varlığını tehdit olarak görmesi doğru bir teşhis olarak değerlendirilmelidir. Çünkü küreselcilik ve ulus devlet, birbirleri ile çelişen iki kavram olup birinin olduğu yerde diğeri yoktur.

Küreselcilik veya ulus devlet çekişmesinin sonuçlarını "bekle-gör" politikası ile izlemenin ve savunmada kalmanın sorunları çözemeyeceği bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Zaten savunma yapabilmek için ne ile mücadele edileceği ve bunun detaylarının bilinmesi gerekmektedir. Eğer hem küreselci hem ulus devletten yanaysanız neyi savunacaksınız? Bunlardan birinin yanında olmanız halinde diğeri ile mücadele etme gerekliliği ortaya çıkacaktır. Dünya'da sadece küreselci eğilimler olsaydı yapılacak bir şey kalmaz ve onun kuracağı düzenin bir parçası olurduk. Ancak hem ABD'nin bugün ki yönetiminin hem de Rusya'nın ulus devletler ittifakına dayanan bir model kurmaya çalıştığı anlaşılıyor. Yeni yapılanmada birçok devletin varlığının sona ereceği açıkça ifade edilmektedir. Ülkemizle ilgili nereye gideceğimizi, imkânlarımız ölçüsünde kendimiz belirlememiz gerekmektedir.

Geçmişte büyük savaşlar sonucu ortaya çıkan düzen bugün yaşadığımız savaşlara benzemeyen mücadeleler ile belirleniyordu. Bugün ise yeni mücadele türüne devlet olarak uyum sağlamak gerekiyor. İstihbarat teşkilatının kendisini buna göre hazırlaması ve bunun ön planda gelmesi gerekmektedir. Buna göre önce düşünce biçimimizin değişmesi ve buna uygun olarak devlet yapılanmasının ve siyasetin belirlenmesi sonucu çıkmaktadır. Eğer bir bölgeye uygun olarak politikalar izleniyorsa bunun hangi modele göre olacağını belirlemek gerekir. Yani küreselci güçlerin istikametinde mi? Yoksa kurulacak ittifaklar sisteminin gereği olarak mı? Bu kararın Orta Asya'da ya da Orta Doğu'da

var olma genel hedefleri ile uygunluğu sağlanmalıdır. Bu güne kadar olduğu gibi Türkiye'de de dünya'yı sadece izlemek yerine dünya'nın nereye gittiğinin kestirilmesi, çatışan projeler yerine uygun ve başarılı olabilecek bir model içerisinde hareket edilmesi gerekmektedir.

Uzmanlar tarafından 21. yüzyılın ilk çeyreği boyunca sürüp gidecek jeopolitik ve jeostratejik depremlerin şifreleri verilmektedir. Bu depremlerin fay hattı Balkanlar'dan, Çin Seddi'ne, Hazar ve Karadeniz'den Hint Okyanusuna uzanıyor. Türkiye'nin merkezinde yer aldığı bu geniş coğrafyayı 2015'e kadar sallayacak depremlerle ortaya çıkacak değişikliklerin başında; "Birçok devletin ulusal egemenliğini yitirmesi, birçok ulus devletin ve milletin hızlı bir şekilde tarih maratonunun kaybetmesi" gelmektedir. İlki teknoloji ve küresel sermaye silahlarıyla sömürge çağının dönüşü anlamına geliyor. İkincisi ise sınırların alt üst olması, bazı devletlerin ortadan kalkması, yeni devletlerin ortaya çıkması ile izah edilebilir.

ABD istihbaratında görevli Albay Ralph Peters de dünya haritasını değiştirecek aynı önerilerde bulundu. Bu hususları kâğıda dökerek Ortadoğu'da, içinde Türkiye'nin de yer aldığı yeni kurulacak devletlerin sınırlarını belirledi. Uzmanlara göre Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Orta Asya yeni sorun ve tehditler doğrultusunda 21. yüzyılda doğuya doğru genişleyen "dinamik alan" diye tanımlanıyor ve küresel politikalar ile "rol savaşlarının" bu bölgede yoğunlaşacağı vurgulanıyor. Demek istenen şudur; bu bölge petrol ve gaz yatakları yüzünden huzur yüzü görmeyecek. İstihbarat servislerinin "büyük oyun" adını verdikleri enerji kaynaklarına erişim mücadelesine dünya sahne olmaya devam edecektir.

Zira petrol ve gaz oburu ABD, AB ve Japonya'ya "uyuyan devler" Çin ile Hindistan eklenmek üzeredir. Düşünün 1,3 milyar Çinliden ve 1,4 milyar Hintliden yalnıza %20'si orta sınıf

zenginliğine ulaştığında günümüzdeki petrol ve gaz üretiminin tümü sadece ikisine bile yetmeyecek. Buna birde bugünün gaz zengini Rusya'nın 2015'ten sonra kendi ihtiyacını karşılamakta bile zorlanacağını ekleyin. Bu öyle bir satranç partisi ki, her hamlenin ardında soluk kesen hesaplaşmalar gizli. Bir örnek olarak, İran neden süratle enerjiye sahip olmak istiyor? Çünkü petrol üretimi her yıl %6 azalıyor. Bu düşüşü frenlemek için ihracat bir yana halkına vermesi gereken doğal gazın da önemli bir bölümünü basıncı yükseltip üretimi sürdürebilmek için köhnemiş petrol kuyularına pompalıyor. Yoksa ya başlıca döviz kalemi olan petrol ihracatından vaz geçecek ya da elektirik üretiminden. Bu tablo petrol sanayine 25 yıl hiç yatırım yapılmamasının sonucudur. Uzmanlara göre üretimi Şah döneminde ki düzeye çıkartmak için şimdi her yıl en az 3 milyar dolarlık yatırım gerekiyor. Peki, ABD neden sürekli İran'ı vurmakla tehdit ediyor? Tahran'ı korkutup savunma refleksiyle nükleer silah arayışlarına yöneltmek için. Böylece petrol sanayini geliştirmesi ve kalkınmasını sürdürmesi için gerekli kaynakları silahlara harcatıp, rejimi ekonomik ve sosyal olarak çökertmek istiyor. Bu durumda yaşadığımız süreç, uluslararası sistemin kuralları, başrol oyuncuları ve figüranları ile mevcut olandan çok farklı bir boyutta yeniden belirlenmeye hatta doğmaya çalıştığı yeni bir döneme kaynaklık ediyor.

Devletin kurumları ile birlikte istihbarat teşkilatının da aktif bir politika izlemesi gerekmekte ve bunun için kamuoyu desteğine ihtiyaç bulunmaktadır. Yani yeri geldiğinde açık politika izlenerek eğer iddiamız var ise dünya'da "stratejik aktör" pozisyonundan kaçınılmamalıdır. İstihbarat teşkilatı gizli ve karanlık işler çeviren bir ajan müessesi değil aynı zamanda dış politikaya hâkim dünya da ki gelişmeleri yakından izleyip analiz eden bir kurum olmalıdır. Ayrıca "Humint" denilen, insana dayalı istihbaratın öncelikli hedeflerimizden biri olması gerekmektedir.

Muhtelif ülkelerde olduğu gibi akademik düzeyde farklı okullarda istihbarat çalışmalarının desteklenmesi, halkın devlete yönelik tehditlere karşı uyanıklığını sağlamak maksadıyla Yüksek Öğretim Kurumu'na bağlı üniversitelerde istihbarat ders ve programlarının oluşturulmasında yararlı olacağı düşünülmelidir. Bununla sağlanan diğer bir amaç da; halkın istihbarat kurumu ve görevlilerine karşı olan tabularını yıkarak, müspet düşünmelerini sağlamak ve pozitif yaklaşımları pekiştirmektir.

Günümüzde istihbarat alanında muhtelif gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler arasında yumuşak güç, stratejik iletişim, kamu diplomasisi, yumuşak istihbarat önemli yer tutmaktadır. Yumuşak güç; istediğini zor kullanmak veya para vermek yerine kendine çekmek yoluyla elde etmek becerisidir. Yumuşak güç bir milletin beynini ve gönlünü ele geçirmek için kullanılan güçtür. Başka bir ifadeyle yumuşak güç hedef aldığı milletin özgür iradesini oradan kaldırmayı hedefleyen güçtür. Siyasetin bir vasıtası olarak kullanılmayan ve kullanılma becerisi gösterilmeyen yeteneğin güç olma niteliği yoktur. Önceleri bir ülkenin ulusal gücü denilince akla sadece bugün "sert güç" olarak bilinen silahlı kuvvetler gelirdi. Sert gücün ekonomik olmaması sebebiyle 1990'larda öncelikle yumuşak güç fikri ortaya atıldı. Bu düşünceye göre bir ülke kendi amaç ve kıymetlerinin yabancı ülkeler tarafından benimsenmesini sağlayabilirse askeri ve ekonomik güçlerinin ağırlıkta olduğu sert gücünü daha az kullanmak zorunda kalacaktır. Yumuşak gücün geleneksel güç dengesinin üzerinde etki ve kontrol imkânı vereceği benimsendi. ABD ve AB içinde ki uygulamaları ile yumuşak güç pasif bir kavram olmaktan çıkarılarak ülkenin siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve askeri gücü başta olmak üzere tüm güç unsurlarının sistematik bir şekilde kurgulandığı ve ülke politikasını destekleyecek işlevler edindiği bir mekanizma haline getirildi. Bu kapsamda siyasi partilerden, gençlik kollarına, medya ve kiliselerden, askeri

yardım programlarına kadar yumuşak güç düşüncesi ile son 25 yıldır geliştirilen bir çatı oluşturdular.

21. yüzyılda güç uygulamalarının sert ve yumuşak kaynaklarının oluşturduğu bir karışımı olan "akıllı güce" dayanacağı görüldü. Ancak, muharebeleri kazanmanın savaşları kazanmaya yetmediği ortaya çıktı. Halkın beynindeki savaşı kazanmadan silahla bir yere varılamayacağı Irak ve Afganistan'da test edildi. ABD'de Obama dönemi ile birlikte fikirler savaşını kazanmak düşüncesiyle "kamu diplomasisi" alanında ki çalışmaların "sosyal medyadaki" yeniliklere paralel yeni bir yapı kazanması sağlandı. Silahlı Kuvvetler de bu işe girmek için "stratejik iletişim" kavramını çerçeve edindi.

Yeni güvenlik ortamında hükümetler başka devletlerin halklarını angaje etmek stratejisi ile sivil savaşlar, insani yardım operasyonları, barışı koruma operasyonları, terör ve mücadele gibi "fikirler savaşını" kazanmak üzerine yeni yöntemler geliştirmeye çalışmaktadır. Sert güç, yumuşak güç, kamu diplomasisi, stratejik iletişim kavramları yanına başta sosyal medya olmak üzere haberleşme teknolojilerini kullanan "yumuşak istihbarat" olgusu da eklendi. Böylece halkların ruh hali analizi, sosyal radar, tweeteroloji gibi çalışmaları ile son Arap hareketlerinde yaşanan tecrübelerden yeni yöntemler yaratılması özellikle istihbarat servislerinin işi oldu. Aktivizm, hacktivizm, siberterörizm gibi işler gittikçe iş dünyası, danışmanlık kuruluşları, araştırma merkezleri ve lobicilik firmaları ile iç içe geçen "istihbarat dünyasının" faaliyet alanı oldu. Bununla birlikte güç, kamu diplomasisi ve yumuşak istihbarat alanında yaşanan bu değişiklikler için henüz tam bir konsept tanımlaması yapılamamıştır. Günümüzde uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin en önemli araçlarından biri olan "kamu diplomasisi", bir ülkenin çıkarlarını savunma, meşruiyet sağlama ve dış kamuyu oluşturmada en etkili araçlardan birisidir. Kendini iyi ifade edeme-

yen, yanlış algılanan ve hakkında ön yargılara sahip olunan ülkemizde bu yeni diplomasi alanı göz ardı edilmemeli, sahip olunan "yumuşak güç" kaynakları istihbaratla pekiştirilerek iyi değerlendirilmelidir.

Kamu diplomasisi bir devletin kendi ulusal çıkarlarını sağlamak ve etki alanını genişletmek amacıyla diğer bir devletin yurttaşlarıyla kurduğu ilişkiyi nitelemek için ilk olarak ABD tarafından kullanılmıştır. Kamu diplomasisi öncelikle ülkelerin dış politikasını diğer ülke halklarına anlatmak ve ülke imajını geliştirmek için bir etkileme faaliyeti ya da ötesinde fikirler savaşını kazanmak olarak görülebilmektedir. Bunun bir adım ötesinde kamu diplomasisinin büyük güçler tarafından yumuşak gücün bir vasıtası olarak diğer ülkelerin halklarına derinden nüfuz etmek ve onları uzun vadede dönüştürmek için bir yöntem olarak kullanıldığı görülmektedir. 2010 yılında başlayan ve halen devam eden Ortadoğu'da ki Arap hareketlerinde ise kamu diplomasisinin sosyal medyayı kullanarak aynı zamanda bir ayaklandırma ve içten çökertme vasıtası olarak kullanıldığı görülmektedir. ABD'de başlatılan kamu diplomasisi olgusu, modern anlamı ile gelişmekte olan bir olgudur. Avrupa Birliği, Rusya Federasyonu ve Çin gibi ülkeler bu alanda hem ABD'den bir şeyler öğrenmek hem de kendi yöntemlerini oluşturmak gayreti içindedirler. Türkiye, Atatürk döneminde ki başarılı çalışmalar haricinde tarihi nedenlere dayanan tahrif edilmiş imajına karşın bu alanda arzulanan düzeyde bir örgütlenmeye gidememiş, anlık faaliyetlerin dışında uzun vadede çalışmalar içinde bulunmamıştır. Türk Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Kamu Diplomasisi Başkanlığı, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) vb. kurumların bu alandaki çalışmaları; güç projeksiyonu eksikliği, vizyon ve algılama sorunları nedeni ile uygulanan politikaların değerlendirilmesi açısından uzun vadeli

bir amaç için yeterli olmadığı konusunda yorumlar yapılmaktadır.

Kamu diplomasisi ülkelerin sahip olduğu değerleri dünya'ya daha iyi anlatabilmesi esasına dayanıyor. Yumuşak güç diye tanımlanan bilim, sanat, spor, kültür, eğitim gibi unsurlarını ustalıkla kullanabilen ülkeler, dünya'da cazibe merkezi haline geliyorlar. Toplumlar arasında etkileşime imkân sağlayan kamu diplomasisi araçları; ekonomik, siyasi, kültürel, işbirlikleri ve dostlukların kapısını aralıyor. Çekim merkezi haline gelen, kendisini dünya'ya çok iyi anlatan ve tanıtan, dostluğuna güvenilen, işbirliği yapılan ülkeler, uluslararası alanda stratejik değerlerini de arttırıyorlar. Eskiden savaşlar tankla tüfekle yapılırdı, günümüzde ise iletişim, imaj, ikna, algı savaşları ile yapılıyor. Kendinizi anlatmanız tanıtmanız gücünüzü ortaya koyabilmeniz izlediğiniz politikaların doğruluğuna kamuoyunu ikna etmeniz onların desteğini almanız gerekmektedir. Bu coğrafyanın merkezindeki Türkiye'nin kamu diplomasisi ihtiyacı kendini Kıbrıs, Ermeni ya da Kürt meselesinde doğru anlatmanın da ötesinde, yumuşak gücünü akıllı güç haline getirip güvenlik ortamını şekillendirmeyi de zorunlu hale getirmektedir. Uzun vadeli olarak ise evrensel küresel aktör rolüne soyunmak için daha geniş coğrafyalarda evrensel değerleri temsil edecek bir imaj ve güç kurgusu yaratılmalıdır.

Kamu diplomasisi kavramı içerisinde stratejik iletişim, yumuşak güç, sosyal medya ve yumuşak istihbarat olguları vardır. Bu olgular iç içe girmiştir. Bu olgular akıllı güç kavramı içerisinde değerlendirilmektedir. Sosyal medya yumuşak istihbarat olgusuna örnek Kosova çatışmasıdır. Kosova çatışması internet üzerinden ilk savaş olarak kabul edilmektedir. Bu çatışmalarda hükümet ve hükümet dışı unsurlar internet üzerinden bilgi dağılımı propaganda gibi faaliyetlerde bulunup "Hackerlar" diğerlerinin web sayfalarını çökerttiler. Medyada olmayan birçok re-

sim internet üzerinden paylaşıldı. Akademik olarak bu faaliyetler üç genel kategoriye dâhil edildi, bunlar; aktivizm, hacktivizm ve siberterörizmdi.

Aktivizm; internetin saldırgan olmayan daha çok kendi faaliyetlerini desteklemeye yönelik sınıfını temsil etmektdir.

Hacktivizm; Hacklemek ve aktivizmin ortaklığını temsil etmekte, rakip web sitelerini çökertilmesi, virüs ya da e-mail bombaları gönderilmesi gibi faaliyetleri içermektedir.

Siberterörizm; Ciddi ekonomik hasar vermeyi amaçlayan, iki uçağın çarpıştırılması için rakip sistemlere sızmak gibi faaliyetleri içermektedir.

Aktivizm ile başka bir ülkede ki insanları harekete geçirebilir, gruplayabilir ve ittifak kurabilirsiniz. Hacktivizm ve siberterörizm ise aktivizm gibi dış politikaya yön vermekten ziyade karşı tarafa zarar vermeye, zorlamaya yönelik gayretlerdir. Bugün açık istihbarat kaynakları, derin bir genişliğe ve değerlere ulaştı. İstihbarat örgütleri sürekli bir değişim ve arayış içinde olup teknolojinin bütün imkânlarını kullanmaktadır. Son 50 yıldır istihbarat alanındaki reform girişimleri sadece teşkilat düzenlemeleri ile istihbarat örgütlerinin bir ilerleme kaydedemeyeceğini göstermiştir.

Elektronik, teknolojik, uydu, bilgisayar, istihbarat sistemleri modern çağda casusluk maksadı ile kullanılırken bu tür bilgiler gerçekte son derece sınırlıdır. Elektronik ortamda her şey dinlenebilir, bunlar manyetik bantlara kaydedilebilir, tercüme-analiz ve kıymetlendirilmeleri yapılır. Farklı disketlere depolanarak, özetleri ve indeksleri çıkartılarak karar merciine ulaştırılır. Buna bilgisayar ve iletişim teknolojisi denilir. Bu bilgisayar sistemlerini içeriği, güçleri uyum ve esneklikleri ve uydular gibi iletişim ağı bağlantıları teknik istihbaratın parçasıdır. İstihbaratçının işini sokaktan masa başına taşıyan bilgisayar teknolojisinde ki gelişmeler olmuştur. Küresel iletişim ağlarından yararlanan gizli

servisler, istedikleri kapalı bütün veri bankalarına girerek, gizli ve özel bilgilere ulaşmaktadır. Firmalar, bankalar, telefon şirketleri, maliye ve sağlık daireleri, sigortalar, trafik kurumları, uzman casuslara karşı çok az korumaya sahiptirler. Uzman casuslar ya bir kod çözücüye ya da ayrı bir giriş kanalına sahiptir. Bilgisayarlara sızabilen kişiler, gizli servislerde kullanılmaktadır.

İstihbarat kullanıcıları "online" olarak bilgiyi çabuk aldıklarından casuslardan aynı şeyi istememektedir. Pek çok ajan bilgi toplarken birbirleri ile karşı karşıya olduğunun ya da izlendiğinin veya iz bıraktığının farkında değildir. Bu da, kontrespiyonaj alanında ciddi bir problemdir. Siber suçlar, siberespiyonaj ve sibersaldırılar ise artık fiziksel alt yapıya da zarar verebilecek boyuta ulaşmıştır. İnternet güvenliği alanında artık okul çocuklarına bile eğitim verilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 6.9 milyar nüfusu olan dünya da 5 milyardan fazla cep telefonu kullanılmakta, nüfusun yarısı en az bir telefon kullanmaktadır. İstihbarat servisleri ve istihbarat şirketleri kendilerine iş dünyasın da finans ve yatırım danışmanlığı işlerinden sonra yeni pazarlar bulmak ve görünümlerini kamufle etmek için lobicilik, güvenlik ve kriz yönetimi alanlarına da el attılar. Özellikle aday ülkeler için Avrupa Birliği ile ilişkileri düzenleme işine soyunan şirketler, lobiciliğin ötesinde hizmetler vaat etmektedirler. Facebook'un üç temel işlevi başta insanları tanıma fırsatı, kendi görüşlerini anlatma, son olarak başkalarının nasıl düşündüğünü, neye dikkat ettiğini, anlamak imkânı yaratmasıdır. Sosyal ağ bu üç işlev ile kişiden kişiye temas sağlamaktadır.

Enformasyonu denetim altında tutmak halkı denetim altında tutmaktır. Propaganda faaliyetleri içinde "medyanın kullanılması" teknolojisinin gelişimine paralel olarak toplumların medyanın etkisine iyice açılmasıyla daha da gündeme gelmiştir. Etki ajanları; Enfluans ajanları da denen etki ajanları, yalnız olayların

seyrini belirli bir istikamette değiştirmek amacıyla değil, toplumun istikrarını bozmak içinde kışkırtıcılık yaparlar. Etki ajanları; gazeteci, devlet memuru, diplomatlar, milletvekilleri toplum örgütü lideri, ticaret odası başkanı, politikacılar veya gizli servis mensupları vb. kişilerden olabilir. Temin edilmesi tülü faaliyet türleri arasındadır. Etki ajanlarının yetiştirilmesinde dış kaynaklı burslar önemli roller oynamaktadır. Yabancı üniversitelerde eğitime giden kişilerden istihbarat teşkilleri etki ajanı olarak istifade etmek yoluna giderler. Etki ajanları 21. yüzyıl ile birlikte küresel elit tabaka içinde kamufle olmaktadırlar. Bu elit tabaka sözde istikrarda, refahta ve demokraside küresel bir topluluğun ortaya çıkışını desteklemektedir. Toplum mühendisi olarak etki ajanlarının temel rolü propaganda operatörü olmaktır. Propaganda operatörleri halkın zihnini denetim altında tutabilmek için, imaj aracı olan basın ve gürültülü yayının denetim altına alınması gereklidir. Özellikle basın dünyasında dış bağlantıları ile güdümlü görüş yayıcı ve görüş oluşturucu işlevi bulunan gazete ve televizyonlarda ihaleci ve rant peşindeki holding sahiplerinin egemen olmasıyla seçkin köşe yazarları yükseltilen ücretlerle gazetecilik kimliğinden ayrılmadan etki ajanı olarak yönlendirici eleman konumuna girmişlerdir.

İSTİHBARATIN DEĞİŞEN YÜZÜ

*Sait YILMAZ**

Giriş

21. yüzyılda istihbarat tarihte hiç olmadığı kadar dünya politikaları için önemli hale geldi. Körfez Savaşı, 11 Eylül 2001 saldırıları, Afganistan ve Irak Savaşları'nın ardından yaşanan renkli devrimler ve Arap hareketleri istihbaratın gerek resmi, gerek akademik ve gerekse popüler medya içinde güvenlik ve uluslararası ilişkiler bakımından önemini artırdı. İstihbarat sürecinin doğasının iyi anlaşılması ihtiyacı ile ulusal ve uluslararası güvenlik bakımından gerekliliği hiç bu kadar belirgin hale gelmemişti. Yeni yüzyılın istihbarat paradigması 'saldırgan avcı' stratejisi oldu[42]. Bu yeni çatışma stratejisi 20. yüzyılın Westphalian tipi devletine göre değildi. Mevcut devlet temelli istihbarat servisleri Modernite'nin ürünüdür ama modern çağın siyasi ve

* Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi, @DocDrSaitYilmaz

[42] Len Scott and Peter Jackson: *Journeys in Shadows*, in L.V. Scott, P.D. Jackson: Understanding Intelligence in the Twenty-First Century, Routledge, (London, 2004), pp.157

ekonomik koşulları ortadan kalkmaktadır[43]. Büyük ölçüde şehirleşmiş sermaye yoğun kitlesel üretim yapılan ülkelerin yerini artık internet ve dijital teknolojinin bilgi yoğun, dağınık küresel sistemler aldı. 20. yüzyılda çatışmalar devletler ve sosyal bilimlerin adlandırdığı devlet-dışı aktörler arasında idi. Yeni stratejinin gerekleri mevcut istihbarat teşkillerinin kabiliyetlerini aşmaktadır. İstihbarat servisleri, 21. yüzyılda kendilerini sosyal, kültürel ve teknolojik koşullara adapte etmek için çalışma konseptleri ve örgütsel yapılarında radikal değişimler yapmalıdır.

İstihbarat Kültürünün Değişimi

Son 60 yıldır istihbarat alanındaki reform girişimleri sadece teşkilat düzenlemeleri ile istihbarat örgütlerinin bir yere varamayacağını göstermiştir. İstihbarat reformları sadece prosedürel değişim değil, yeni durumlara kendini adapte edebilecek şekilde kültürel değişimi de gerektirmektedir. Sovyetler Birliği çöktükten sonra istihbarat toplumu bir süre barışı sağlama unsuru olarak kullanıldı. Ancak küçülmeye devam ederken görevlerini yapması hatta kendilerini idame ettirmesi zora girdi. Bu karmaşada istihbaratı paylaşmak büyük bir problemdi. İstihbarat temel olarak üç alana odaklanmaktadır; kabiliyetler, niyetler ve gerçekte ne olacağıdır. Buradan çıkarılacak ders; artık ülkelerin esas bilgi unsurunun karşı tarafın niyetini öğrenmek, karşı tarafın neyi bilmediğini bilmek ve bunlardan yola çıkarak ummadığı hareket tarzını uygulamaktır. İstihbarat güvenlik, diplomasi ve devlet işlerinde geleneksel olarak çok çeşitli ve önemli işlevler yerine getirmektedir. Ancak son yıllarda çatışma yönetiminde istihbaratın rolü genişledi ve çatışma yönetimi politika ve stratejilerinin ana unsuru haline geldi. Bu durum istihbaratın

[43] Andrew Rathmell: *Towards Postmodern Intelligence*, Intelligence and National Security, Vol.17, No.3, RAND Corp. (Santa Monica, 2002), pp. 87–104.

demokrasilerdeki yeri, parlamento denetimi, hesap verebilirliği ve sosyal sorumlulukları ile ilgili yeni tartışmaları başlattı.

11 Eylül sonrası gelişmeler istihbaratın dört fonksiyonunu ön plana çıkardı[41]; dış istihbarat, örtülü faaliyet, karşı istihbarat ve iç istihbarat. 11 Eylül 2001'den çıkarılan en önemli ders, istihbarat toplumu, askerler ve kolluk güçleri arasında istihbaratın daha iyi paylaşılması ihtiyacı olmuştur. Uluslararası güvenlik içinde istihbaratın rolü şu dört kapsamda tartışılmaktadır; istihbarat ve demokratikleştirme, istihbaratın bölgesel güvenlikteki rolü, istihbarat ve kitlesel medya arasındaki ilişki, parlamento denetimi ve sosyal sorumluluk. Bugünün cevap bekleyen soruları; terörle mücadelenin istihbarat faaliyetlerinin diğer alanlarını nasıl etkilediği, erken ikazın hala istihbaratın öncelikli işi olup olmadığı, savaşın değişen doğasının istihbarata olan etkileri, Ortadoğu başta olmak üzere bölgesel olarak istihbaratın çatışma yönetimine katkısı, istihbarat vasıtalarının kriz yönetiminde en etkili nasıl kullanılabileceği, demokrasilerde istihbaratın karşılaştığı sınırlamalar.

Ajan tipleri

İstihbarat kullanıcıları online olarak bilgiyi çabuk aldıklarından aynı şeyi casuslardan istemektedirler. Pek çok ajan ise online olarak bilgi toplarken, birbirleri ile karşı karşıya olduğunun ya da izlendiğinin veya iz bıraktığının farkında değildir. Bu da karşı-espiyonaj alanında ciddi bir problemdir. Ajanlar, resmi olanlar ve resmi olmayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Resmi olanlar dış ülkelerdeki elçiliklerde çalışan; kültürel, zirai veya diğer tip ataşe rolündeki kişiler olup, diplomatik do-

[41] Deborah G. Barger: *Toward A Revolution in Intelligence Affairs*, Rand Publications, (Arlington/VA, 2005), p.108-109.

kunulmazlıkları vardır[45]. Resmi olmayan ajanlar ise casusluk sisteminin bel kemiğidir. Diplomatik dokunulmazlıkları ve kendilerine sağlanmış koruma imkânları yoktur. Ele geçirildiklerinde bağlantıları inkâr edilir. Bu tür ajanların temin edilişinde farklı yöntemler izlenir. Genel olarak erken yaşlarda işe alınır ve verilecek role göre eğitilir. İstihbarat işi bir yandan ajan kullanmak diğer yandan karşı tarafın ajanlarını elimine etmektir. Amerikan ve Rus istihbaratı kaynak temellidir. Ancak, bazen hedef ülkede tüm hükümet yanlış içinde olabileceğinden kullanılan kaynak da yanlış bilgi getirebilir. Örneğin, 2000'lerde kendi hükümeti gibi Bush da Irak'ta ne olup-bittiğinin farkında değildi. Terfi derdindeki generaller yerine Amerikan halkına gerçekleri ancak emekli subaylar söylemişti. Bu yüzden gerçekte ne olduğunu ve olacağını bilmek ayrı bir çalışma alanı ve istihbarat teşkilatının en önemli işlevlerinden biridir.

Dış istihbarat çalışmalarının temeli parayla tutulan ajanların işbirliği üzerine oturtulur. Bunlar, en yüksek kademelerdeki politikacılar (Cumhurbaşkanı ve Başbakan düzeyinden, Bakanlar ve yüksek diplomatlara kadar), askeri liderler, iktisatçılar, bilim adamları ya da tanınmış yazar ve gazetecilerdir. Bu kesim birinci kademedirler. İkinci kademedekiler; ikna edilemeyen ancak önemli yetkililerin yanında yer alan kişilerden seçilir (müsteşarlar vb.leri) bu gruptandır. Gelecek vaat edenler birinci kademeye yükseltilirler. Üçüncü kademe ise; pratik işlerde kullanılan ajanlardır. İstihbarat faaliyetlerinde en hassas sorun örtü sorunudur. Diplomatik ya da ticari firmaların arkasına gizlenmiş olarak eyleme geçen birimlerin deşifre edilmeleri zordur. Öte yandan istihbarat toplayıcılar ile planlamacı istihbarat görevlileri birbirlerine karıştırılmaktadır. Ortalıkta daha çok istihbarat

[45] George Friedman: *The Importance Of the Plame Affair*, Stratfor: Geopolitical Strategic Report, (Oct 17, 2005).

şubesinin (Analiz Bölümü olarak da adlandırılan) görevlilerinin adı dolaşmaktadır. Aslında görevleri kamuoyunu ustaca yanıltmaktır. Kariyer meraklısı gazeteciler bunların gözbebeğidir. Bunlar daha çok 'bilimsel' çalışma ve değerlendirmeler içinde bulundukları görüntüsü altında bilinçli olarak basına sızdırılan *dezenformasyon* raporlarının sahipleridirler.

İstihbarat Toplama Kaynakları ve Bilgi Girişinde Artış

İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne, istihbarat toplama yöntemlerinin pek çoğunda radikal bir değişiklik olmamıştır. Asıl değişiklik kapasite artışındadır. İstihbarat hedeflerine nüfuz etmek konusunda en büyük gelişme uyduların kullanımı olmuştur. Uydular; görüntü elde etme, SIGINT toplama, iletişim, erken ikaz ve diğer çeşitli istihbarat görevlerinin yerine getirilmesinde kullanılırlar[46]. Dünyada her dakika binlerce insan yeni telefon almakta, uydulardan yüzlerce resim gelmektedir. Gizli telefon dinlemelerinin %99'ı NSA tarafından yapılmaktadır. NSA uzmanlarının zorluğu ise sinyalleri gürültülerden ayıklamaktır. NSA, ülke içinde "Stellar Wind" telefon dinleme programını başlattı[47] 2004 yılında NSA tarafından, ABD ve müttefiklerinin bir yılda radar sinyali, telsiz, veri aktarımı, uydu, cep ve sabit telefon, faks, e-mail ve text mesaj olarak her gün 650 milyon bilgi aldıkları açıklandı. Bir düzine dildeki ve çoğu şifreli bu ham bilgiler bilgisayarlar tarafından otomatik olarak işlenmek üzere dünya genelindeki bir düzine civarında merkeze gidiyordu.

Bugün de her gün uydulardan milyonlarca telefon konuşması ve yüzlerce fotoğraf alınmaktadır. Bu durum yangın hortumu

---

[46] U.S. Congress: *Office of Technology Assessment, Countermeasures, and Arms Control*, U.S. Government Printing Office, (Washington D.C., 1985), p.33-39.

[47] **Marc Ambinder: *The Intelligence Community Had 14 Chances to Connect the Dots*, The Atlantic, (May 19, 2010).**

ile su içmeye benzetilmektedir. En önemli sorun bu bilgi yığınının sınıflandırılması ve önemli bilgilerin ayıklanmasıdır. Amerikan karar vericilere sağlanan istihbaratın %95'inden fazlası açık kaynaklardan, küçük bir parçası gizli operasyonlarla elde edilen bilgilerden sağlanır[48]. Bugün de istihbarat servisleri tarafından toplanan pek çok bilgi, tahminen %90'ı hiç işlem görmemektedir. Geleceğin kriz ve çatışmaları için artan bir şekilde ilave ve yeni istihbarat kabiliyetleri gerekmektedir. Tehditteki değişim kadar savaş alanındaki değişim de istihbarat toplumunda değişiklikleri zorunlu kılmaktadır. Savunma stratejileri için gerekli olan; uzaktan kontrol sistemleri, uzun menzilli isabetli vuruş kabiliyetleri, manevra ve sefer kuvvetlerindeji değişimin istihbarat kabiliyetlerindeki yenilikler ile tamamlanmasıdır. Bilim ve teknolojinin sağladığı istihbarat üstünlüğü daha kısa karar süreçlerini ve istihbarat ile operasyon arasında daha sıkı işbirliğini ve reaksiyon zamanlamalarına odaklanmayı gerektirmektedir. Üstünlük için birleşik ve adrese özel bir istihbarat sistemi geliştirmelidir.

Açık İstihbarat; Gizli Ne Kadar Gizli?

Son yıllarda, istihbarat teşkilleri içinde süper gizlilik ve çeşitli bölümlerin bağımsız programları yaygın hale geldi. Bugün bilginin istihbarat dışı kaynakları o kadar ilerledi ki, gerçek zamanlı bilgi yayan internet, uydular veya CNN gibi TV kanalları gibi kaynaklar yanında istihbarat örgütlerinin politika yapıcılar için ne kadar faydalı olduğu tartışılır hale geldi. Bu sadece bilginin toplanması için değil analizi ve yayımı gibi her süreçte istihbarat örgütlerinin; asıl fonksiyonu istihbarat olmayan kaynaklar

[48] Aspin-Brown Commission: *Preparing for the 21st Century: An Appraisal of US Intelligence*, US Government Printing Office, (Washington, DC:, (March 1, 1996), p. 88.

ile ne kadar rekabet edebildiği konusunda araştırmalara neden olmaktadır. İronik olan istihbaratın artık büyük çoğunlukla 'Açık Kaynak Analizi'ne dayanması ve gizliliğin pek kalmamasıdır. Bununla beraber açık istihbaratın 'çok gizli' dünyasına pek fazla katkısı yoktur. Bugün karar verici ya da politika yapıcıların ihtiyaç duyduğu bilginin çoğunu zaten gazeteciler karşılamaktadır. Bunların bulunmadığı Kuzey Kore, Angola, Darfur ya da El Kaide hücreleri gibi yerlere istihbarat adam göndermek zorundadır ama gazetecilerin olduğu ülkeler de bile merak edilen gizli bilgiler vardır. Bu bilgiler ülkenizin çıkarlarını, güvenliğini ve refahını tehdit eden şeylerdir. Bu bilgiler bazen çalınarak, bazen kameralar ya da dinleme vasıtaları ile elde edilebilir.

Bunun dışında Türkiye'de iktidara kim getirilecek, Çin ekonomisinin gidişatı, İran'ın nükleer silah edinme gayretleri, Rusya'da sivil toplum örgütlerine sızılması gibi hususlar da istihbaratın çalışma alanıdır. Birçok parça bir araya getirilerek büyük resim oluşturulmakla kalmaz, resimde değişiklikler yapmak için de operasyonel işlere örneğin yıkıcı faaliyetlere girişilir. Her zaman ortaya çıkmamış gizemler vardır, bazı bilgilere istihbarat servisi henüz uzanamamıştır. Bu yüzden istihbaratçılar için en iyi ortam şeffaflığın hâkim olduğu ve insanların saklanacak bir şey olmadığı düşüncesindeki ortamlardır. Ana gayret alanlarından biri de fikirler savaşını kazanmaktır. Bunun için kültürleri ve toplumları daha iyi anlama ihtiyacı üzerinde durulmaktadır. Bu amaçla akademik seferberliğe tekrar ağırlık verilmiştir. Bugün istihbarat teşkilleri akıcı yabancı dil konuşan elemanlar peşindedir. Kimlik ve din çalışmaları ile çeşitli bölgelerin siyasi, kültürel ve toplumsal yapısı ile ilgili daha fazla uzmana ihtiyaç vardır.

İstihbaratın Özelleşmesi

2001'den sonra istihbarat toplumunda sessiz bir devrim oldu ve pek çok büyük çaplı iş, dış kaynak kullanımı (outsourcing) ile sözleşmeci özel şirketlere verildi. Artık istihbarat servislerinin temel fonksiyonları özel şirketler tarafından yerine getirilmektedir. 2007 yılında ABD hükümeti kabaca 2.8 trilyon dolar olan federal bütçesinin yaklaşık 1 trilyon dolarını güvenlik işlerine harcadı[49]. ABD'de özel sözleşmeci şirket çalışanı sayısı 7.5 milyondan fazla olup, bu federal işgücünden dört kat daha fazladır. Bütçe açığının 10 trilyon doları geçtiği ABD'de, sözleşmeci şirketlere yılda yarım trilyon dolar verilmektedir[50]. CIA iş gücünün %50-60'ı, özellikle Ulusal Gizli Servis (NCS) ve insan istihbaratı bölümü çalışanları özel şirketlere mensuptur[51]. Özel şirket çalışanları, CIA içindeki adı ile "Yeşil Porsuklar", Irak'ta örtülü operasyonlardan casusları işe alma ve çalıştırmaya kadar pek çok hassas hizmet verdiler. CIA adına insan istihbaratı toplayıp analiz ettiler ve istihbarat ürünlerini diğer ülke istihbarat servisleri ve hükümetin diğer daireleri ile paylaştılar. Lockheed Martin, Raytheon, Booz Allen Hamilton, SAIC ve diğer şirketlerin istihbaratçı profesyonelleri, ODNI ve diğer istihbarat servislerinin analitik bölümlerine entegre oldular.

İstihbarat servisleri ve özelde istihbarat şirketleri kendilerine iş dünyasında finans ve yatırım danışmanlığı işlerinden sonra yeni pazarlar bulmak ve görünümlerini kamufle etmek için lobicilik, güvenlik ve kriz yönetimi alanlarına da el attılar. Önemli ölçüde güç kaybeden istihbarat servisleri çare olarak emekli per-

[49] Christopher Hellman: *U.S. Security Spending: How Much Do We Really Spend?*, Center For Arms Control and Non-Proliferation, (Oct. 1, 2007), http://www.armscontrolcenter.org/policy/security spending/articles/how_much_do_we_spend/.

[50] Shane Scott & Ron Nixon: *In Washington, Contractors Take on Biggest Role Ever*, New York Times, (Feb. 4, 2007).

[51] R.J. Hillhouse: *Outsourcing Intelligence*, The Nation, (July 24, 2007).

sonelinin özel şirketlere gitmesini yasaklamayı düşünüyor. Güvenlik ve istihbarat şirketleri, iç içe her gün pek çok yeniliğe yol açmakta ve siyasi arenada sözü geçen birer aktör haline gelmeye başladılar. Lobicilik ya da danışmanlık gibi görüntüler altındaki bu şirketlerin yönetiminde çalışanlar ve elemanlarının çoğu eski istihbarat servisi ya da özel kuvvetler çalışanlarıdır. Hemen her gün istihbarat dünyasından iş dünyasına bir transfer haberi rutin hale geldi. İstihbarat servislerinin bütçe detayları gizli olduğu için hangi serviste ne kadar özel şirket elemanı olduğunu net olarak söylemek mümkün değildir. Sözleşmeci şirket kullanımı bir seçenek olmaktan giderek zorunluluk hale geldi. Gittikçe yasal ve yasal olmayan güç kullanımı arasındaki çizgi de kayboldu.

İstihbaratın Askerileşmesi

Terörle mücadelede istihbarat örgütleri gittikçe öne çıkarken bir yandan da askerileştiler. Öte yandan askerlerin rolleri daha sessiz ve gizli olmaya başladı. Terörle mücadelede istihbarat operasyonları, insansız hava araçları ve küçük askeri hücreler ile yapılmaya başlandı. Askerler ve istihbaratçılar iç içe geçerken askeri ve istihbarat operasyonları arasındaki çizgi de belirsiz hale geldi. Örneğin; CIA, Afganistan'ın doğusundaki üslerinden drone savaşlarına girerek paramiliter bir rol edinirken, Pentagon hızla bir düzineden fazla ülkede gizli savaş programlarına girişti. Temmuz 2009'da 2001 yılından beri El Kaide liderlerini öldürmek için küçük timlerle suikast programları uygulandığı ortaya çıktı. Özel kuvvetlere terörle mücadele yanında espiyonaj görevleri de yüklendi. Böylece kendi başlarına gizli savaş yapacak hale geldiler. Sorun bu savaşın nasıl yapılacağı idi. İşte bu safhada hassas güdümlü füze taşıyan insansız hava araçları (drone) ile savaş keşfedildi. Uzaktan savaş operasyonları asker

kaybını azalttı ve savaş alanında uzak durma, hedef olmama gibi avantajlar sağladı. Diğer yandan örtülü ve konvansiyonel savaş arasındaki fark eridi.

İstihbarat ve operasyonu birbirine yaklaştırmak için sürekli gözetleme metodunu kullanmak istihbarat alanında gerçek bir devrim oldu[52]. Kaçamayan ve saklanmayan rakiplerin sürekli gözetlendiklerini bilmesi onları aykırı davranış yapmaktan caydıracaktır. İstihbarat doktrin ve metotlarının geliştirilmesi yanında bilgi ve faaliyetlerin yatay olarak entegre edilmesi bilginin anlamlandırılmasında önemli bir avantaj sağlamaktadır. Son yıllarda yurt dışı gizli görevlerinde askerler ve casuslar arasındaki çizgi oldukça belirsiz hale geldi. Dış ülkelerdeki gizli üs ve örtülü operasyoncu sayısında da büyük artış oldu. Askerler ve istihbarat elemanları gizli operasyonlarda iç içe geçtiler. Casusluk ve askeri teşkilatlar öyle bir gizlilik içinde çalışmaktadır ki bunların Irak, Afganistan, Pakistan, Libya ve Yemen gibi yerlerdeki gerçek rollerini anlamak kolay değildir. Son teknolojik gelişmelerle askeri olmayan vasıtalar çeşitlenirken, askerler önemini kaybetmedi, sadece savaşın nasıl yapılacağı ile ilgili roller yeniden belirlendi. Yeni savaşlar daha dijital, şebekeye dayalı, esnek ve askeri olmayan vasıtaların da kullanıldığı bir ortamda gerçekleşecektir. Akıllı stratejiler kapsamında akıllı telefonlar, akıllı bombalar ve akıllı bloglar ile savaşılacaktır. Sadece savaşanlar değil Asya, Afrika veya Latin Amerika'daki hedef nüfuslar da daha akıllı olacak, yumuşak veya sert güçten daha az etkilenecektir. Geçmiştekilere göre daha eğitimli, daha çok teknoloji kullanan ve daha orta sınıftan meydana gelen toplumlar daha dayanaklı olacaktır[53]. Askerlerin savaş stratejilerinde bilgi teknolo-

[52] Barger: ibid, (2005), p.16.

[53] Ernest J Wilson: *Hard* ***Power***, *Soft Power*, *Smart Power*, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, SAGE Publications, ***(2008), p.110.*** http://ann.sagepub.eom/cgi/content/abstract/616/1/110

jilerine dayalı pek çok yenilik meydana gelmiştir. Bu yenilik... sürekli farkında olunması akıllı toplum inşasına da katkıda b... lunacaktır.

Cari İstihbaratın Öne Çıkışı; Analizcilerin Azalması

11 Eylül saldırılarının öncesinde istihbarat örgütleri nükleer silahlar ile ilgili teknoloji transferi, ticari istihbarat ve değişen tehdit nedeniyle devlet dışı aktörlere odaklandılar. İstihbarat toplumu yüksek teknolojiye büyük paralar harcarken verileri araya getirecek insanları belirlemeyi unuttu. İstihbarat analizinin yöntemlerinin geliştirilmesi ve daha iyi yapılabilmesi çalışmalar bugün de devam etmektedir. Hem resmi yetkililer hem de akademik dünya, geleneksel olarak istihbarat çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. 2000'lerin istihbarat paradigmasının tarifi 11 Eylül sonrası dönemde yapılmaya başlandı. İstihbarat, belirli bir alanda ve taktik kullanıma uygun olmalıydı. Artık stratejik değil, günlük işlere odaklanılıyordu yani derin ve uzun araştırmalar yerine günlük işler için taktik esaslı cari istihbarat üzerine yoğunlaşmalı idi. 11 Eylül 2001 sonrası özellikle Afganistan ve Irak savaşları ile günlük istihbarat isteği baskısı arttı[54]. Kritik analizler için gerekli olan analizcinin pratik ve uzmanlık ihtiyacı da çoğu kez bir kenara bırakıldı. CIA yöneticileri analizcilerin işinin bilgisayar başında oturarak haftada en az bir kere kablo trafiğinden gelen bilgi ve raporları okumak olduğunu düşünüyordu.

Soğuk Savaş'ın büyük bölümünde analizcilerin işi uzun raporlar yazmaktı. Bu raporlar bir yayın olmaktan çok yetkili bir kişinin gündemdeki bir konu ile ilgili düşünceleri şeklinde ha-

---

[54] Richard L. Russell: *Sharpening Strategic Intelligence: Why the CIA Gets It Wrong and What Needs to be Done to Get It Right*, Cambridge University Press, (New York, 2007), p.136.

zırlandı. Artık istihbarat ürünleri oldukça spesifik ve taktik amaçlıdır, çünkü anlayış taktik olmuştur. İstihbarat günlük işlere öyle dalmıştır ki, stratejik bakışını kaybetmiştir. Stratejik istihbaratın öneminin azalmasının nedenlerinden birisi terörle mücadelenin öncelikli görev olması ve bu nedenle taktik istihbaratın öne çıkması idi. Öte yandan son 20-30 yıldır istihbarat analizi ulusal güvenlikten ziyade kolluk görevleri ve iş dünyası için daha önemli oldu. CIA Analitik Daire çalışanlarının %35'inin işi operasyonları desteklemek iken, %10'u ülke dışında kullanılmaktadır. Kısaca artık analizciler rapor yazmıyor, olaylara öncülük ediyor. 11 Eylül öncesi önemli olayları önceden haber veremeyen ABD istihbaratının zayıflığının temelinde dil bilen personel ve analizci eksikliği yatmakta idi[55]. Bugün istihbarat teşkilatları gittikçe uzman merkezli hale gelmektedir.[56]

İstihbaratın Öncelikli İşi; Terörle Mücadele

İstihbarat örgütleri hala istihbarat toplamakta ve pek çok değişik konuda analiz yapmakta ise de görev yoğunluğu ve kaynaklarını terörle mücadeleye tahsis etmiştir. Soğuk terörle mücadele konsepti oldukça basittir; hedefleri bulmak ve ele geçirmek ya da öldürmek. Terörle mücadelede yeni birimler kurulurken, istihbarat elemanlarını asker personelden ayırmak güç hale gelmiştir. İstihbarat ve askerler hassas hedefler için Afganistan, Irak ve Yemen'de "omega" veya "çapraz matriks" adı verilen melez birimler teşkil etmişlerdir. Bunlar terörle mücadele merkezi içinde özel hücreler şeklinde tutulmaktadır. CIA, daha fazla öldürmeye, daha az insan istihbaratı ve analize odaklanmış durumdadır. Artık terörle mücadelede "balıkçı" modeli

[55] George Friedman, *America's Secret War: Inside the Hidden Worldwide Struggle Between America and Its Enemies*, Random House, (New York, 2004).

[56] Matthew Frankel: *A Response to Ken Lieberthal's Report on the Intelligence Community*, The Brookings Institution, (October 19, 2009).

bırakılmış, "avcı" metoduna geçilmiştir. Bu konsepte "hedefli öldürme kampanyası" adı verilmiştir[57] Yani terör örgütünün tamamı değil, lider kadrosu hedef alınmaktadır. CIA, drone filolarını genişletmektedir. CIA analizcilerinin %20'si artık drone'lar için hedef bulmakta ya da yeni eleman temini için verileri taramaktadır.

Virginia Mclean'da bir binada yüzlerce CIA elemanı gazeteleri okuyarak, TV'leri seyrederek ve internet üzerinden açık kaynaklar yolu ile terör şebekeleri hakkında bilgi toplamaya çalışmaktadır[58]. CIA bugün bir ölüm makinesi haline geldi, makinenin motoru "terörle mücadele merkezi"dir. Ancak yapılan iş, yenilerinin ortaya çıkmasından daha fazlasını öldürmeye gayret etmektir. Yeni operasyonel odakta "hedefciler" kritik rol oynamaktadır. Hedef bulmak CIA elemanları için bir kariyer, terfi veya ödül faktörü haline getirildi. Bugün için CIA'nın en öncelikli görevi İslamcı gruplara sızmaktır. Bu görevde buna uygun olay/durum memurları (case officers) gerektirir. Ancak çok farklı özellikteki pek çok İslamcı örgüte sızmak kolay değildir ve bazen yıllar alır. Terörizmle mücadele ederken hükümetlerin çizmeyi aşmaması, özel hayatın ve sivil özgürlükleri korunması önemli bir baş ağrısı olmaya devam etmektedir. New York Polisi'nin (NPYD) terörle mücadele ve istihbarat edinme çalışmaları kapsamında Müslümanların yaşadığı yerlerin haritasını çıkarmakta ve buralara yönelik özel takip ve dinleme sistemleri geliştirmektedir. Hava yolu ile seyahat sıkı kontroller nedeni ile tam bir işkence oldu[59]. Son on yılda istihbarat teşkilatları hapishane-

---

[57] Daniel L. Byman: *Targeted killing, American-Style*, Los Angeles Times, (January 20, 2006).

[58] James Joyner: *OTB Exclusive: CIA Reading Newspapers*, Watching Cable Networks, (November 4, 2011).

[59] Nancy Benac: *U.S. Safer Since 9/11, But not Safe Enough*, The Associated Press, (Sep 3, 2011).

lerde şüphelilerin ölümü ve yasal olmayan bir biçimde alıkoymalar ile suçlandılar ama pek çok olayda soruşturmaların üstü kapatıldı.

Terörle Mücadelede İstihbarat

Bugünün teröristleri ileri teknoloji kullanma yanında, bu teknolojiye sahip rakiplerine karşı eski moda ya da düşük teknolojili yöntemleri kullanmakta da uzmandırlar. Siber çağda teknolojik üstünlüğünüze rağmen, düşük teknoloji kullanan teröristlerle mücadele etmeniz özel stratejiler ve onların kullandığı insan ağının deşifresini gerektirmektedir. Son on yıldır yapılan tutuklama ve sorgulamalar da bu ağın ve insan faktörünün önemini bir kere daha ortaya çıkardı. Demokratik devletler istihbarat ve terörle mücadele yöntemlerini moral, yasal ve siyasi sınırlamalar içinde uygulamak zorundadır. Teröristler ise bu sınırlamaları istismar etmek için yollar ararlar. İstihbaratı toplasanız bile kendi yöntem ve kaynaklarınızı korumak için bilgiyi sınırlı şekilde yaymak zorundasınızdır. Aksi takdirde teröristler, gelecekteki faaliyetlerini sizin istihbarat tekniklerinizi ve öngörülerinizi boşa çıkaracak şekilde eylemler planlar, elemanlarını eğitirler.

İstihbarat içindeki kedi-fare oyununun en önemli güç kaynağı teknolojidir. Bir terörist dünyanın herhangi bir yerinden internet ve uydu haberleşmesine girebilir ve böylece bir ağ üzerindeki milyonlarca kullanıcı ile iletişim kurabilir, mesaj gönderebilir. Onun takipçileri ise bu esnada dünya genelinde çok büyük miktarda ve gittikçe çoğalan bir bilgi yığınını toplamak ve analiz etmekle meşguldür. Yeni eleman almak için harcanan tüm paralara, çeşitli ülkelerle yapılan işbirliğine hatta Afganistan-Pakistan sınırındaki Haqqani ağı ile olan savaş ilişkilerine rağmen ilk yıllarda elde edilen istihbaratın %70'i sorgulamalar

yolu ile elde edilmişti. 11 Eylül 2001'den ancak beş yıl sonra bir sorgulamada Usame Bin Ladin'in kurye ağı ile ilgili küçük bir bilgiye Arapça takma adlı birinin ifadesinden ulaşıldı.

Örtülü Operasyonların Niteliği; Demokrasi Projeleri

Örtülü operasyondan açık operasyona geçiş, 1967'de CIA'nın dış ülkelerde çok-kültürlülüğü pekiştirmek çalışmaları başlığı altında Amerikan Üniversitelerinde başlatılmıştı. CIA tarafından yönlendirilen, Amerikan akademik dünyasında para karşılığı yarı-gizli araştırmalar ve raporlarla teorik çerçeve oluşturulmaktaydı. Sovyetler Birliği'ne karşı yürütülen Amerikan propaganda gayretlerinin örtülü olanları CIA, açık olanları Dışişleri Bakanlığı Tanıtma Ofisi (USIA) kaynaklı idi. Propagandanın odak noktasında Sovyet hükümetinin kendi vatandaşlarına söylediği yalanlar, Komünist sistem tarafından baskı gören etnik grupları desteklemek ve hükümet tarafından yasaklanan bazı materyali (İncil ve diğer dini yayınlar, Pasternak ve Soljenitsin gibi yasak Rus literatürü) sağlamaktı. AIDS'in Amerikan laboratuarlarında üretilerek Afrika'ya yayıldığı tamamen KGB kara propagandası idi ve bu hikâyeye Amerikalılar hala inanmaktadır[60]. Soğuk Savaş'tan sonra bir düşüşe geçen askeri örtülü operasyonlar 11 Eylül 2001 ile birlikte özellikle Irak, Afganistan ve küresel terörist ağı hedef alınarak yeniden kurgulandı. Örtülü operasyonların kabuk değiştirdiği diğer bir alan yumuşak güç kapsamındaki demokrasi, kalkınma ve diyalog projeleridir.

Amerikan demokrasi projeleri ile ilgili alt yapı, Reagan döneminden başlayarak yaklaşık 30 yıldır geliştirilmektedir. Bush yönetimine kadar olan dönemde hükümet içinde ve dışından

[60] William J. Daugherty: *The Role of Covert Action*, in Loch K. Johnson: Handbook of Intelligence Studies, Routledge, (2007), p.284.

binlerce kişi ile hükümet kuruluşları, çokuluslu örgütler ve özel kuruluşlar bünyesinde ABD merkezli küresel ve çokuluslu bir ağ geliştirildi. Demokrasi projelerinin daha sempatik bir ad ile ortaya konması için bu tür faaliyetler için 'demokrasi geliştirme (democracy promotion)' tanımı tercih edildi. Alt programlarına ise 'demokrasi ve yönetişim', 'hukukun üstünlüğü', 'savunma reformu', 'partiler arası diyalog' gibi isimler verildi. ABD yumuşak gücünün ana kurgusu olan demokrasi geliştirme işlerinin başını NED, USAID ve Dışişleri Bakanlığı'nın DRL[61]'si çekmektedir. Küreselleşmenin ivme kazandığı 1990'lar ile birlikte yeni güvenlik ortamında komünizm sonrası geçiş rejimleri ve ekonomileri başladı. Bu paradigmada, kimlik ve sosyal yapı güvenlik konusu haline getirilerek, seçilen ülkeler ağ stratejisi ile dönüştürülmeye ve rejimleri ile oynanmaya başladı. Ağ stratejisinin temel kurgusu; dışarıdan kurgulanan siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel unsurların (parti uzantıları, sivil toplum örgütleri, vakıflar, NGO'lar, yönlendirilmiş medya vb.) yer aldığı, toplumları içeriden ve dışarıdan ören bir ağ şebekesi ile ulus-devleti kontrol altına almak, devlet ile halkı arasına girerek egemenliğine ipotek koymaktı.

Demokrasi projeleri, ABD politik örtülü faaliyetlerinin bugün de geçerli olan temel politik çerçevesini oluşturmaktadır. 11 Eylül'e kadar olan dönemde demokrasi projelerinin ilk hedefi Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri iken, sonrasında bu öncelik Ortadoğu ülkelerine kaydı. 2000'li yılların renkli devrimleri gibi son dönemin Arap hareketleri de tesadüf değildi. Yeni örtülü operasyon kurgusu Amerika'nın deneyli operatörlerini vakıflar, şirketler, medya, etki ajanları, aktivistler ile bir araya getirmekte idi. Her ülke için oluşturulan kurgu bu aktörleri istihbarat örgütleriyle derin ilişkiler içinde birbirine doladı, algılanamayacak den-

[61] DRL: Bureau of Democracy, Human Rights and Labor Affairs.

li karmaşık bir yumak oluşturdu. Bush yönetimi ile birlikte örtülü operasyonların yeni altın çağı başladı. Teröre karşı açık uçlu savaş, El Kaide ve bağlantılı grupların yok edilmesi hedefi, örtülü operasyonların tarifi idi. Bu amaçla özel kuvvetlerin mevcudu artırıldı ve CIA'nın Özel Faaliyetler Başkanlığı yeniden yapılandırılarak geçirildi. Sadece terörle savaşılmayacak, demokrasi de götürülecekti. Amerikan istihbaratının (DNI) Başkanı John Negroponte 27 Ekim 2005 tarihinde AFP'ye yaptığı açıklamada, demokrasilerin güçlendirilmesi konusunun bundan böyle terörizmle mücadelenin yanında, Amerikan istihbarat servislerinin yeni stratejisi olacağını belirtti[62]. ABD için örtülü operasyonların geldiği son nokta burasıdır.

Kamu Diplomasisi ve Stratejik İletişim

Dışişleri Bakanlığı yabancı halklar ile iletişimini 'kamu diplomasisi' tanımı ile bir çerçeveye oturturken, Savunma Bakanlığı bu alandaki faaliyetleri için 'stratejik iletişim' terimini icat etti. Savunma Bakanlığı'nın Stratejik İletişim programları sadece hükümetler ya da askerler arası faaliyetleri değil yabancı halklar ile de temasa geçmeyi içeriyordu. Yabancı halklar ile temas için sözler dışında özellikle insani yardım faaliyetleri ve faaliyetlerin halkla ilişkiler yolu ile kullanılması etkili bir yol olarak düşünüldü. Terörle ve aşırı gruplarla mücadele için muharip komutanlıklar tarafından mahalli halkla temasa geçmek ve tedbirlerin etkinliğini artırmak için web siteleri oluşturuldu. Obama 2010 yılı Dışişleri Bakanlığı demokrasi programları bütçesini %9 artırarak 324 milyon dolara çıkardı[63]. Bunlara ilave olarak dış ülke-

---

[62] Agence France Presse: *Amerikan İstihbaratının Yeni Stratejisi Demokrasiyi Güçlendirmek*, (Oct 28,.2005).

[63] Freedom House: *Making Its Mark: An Analysis of the Obama Administration FY2010 Budget Request for Democracy and Human Rights*, Special Report, July 1, 2009, p.1, at

lerde sosyal-medyayı kullanabilmek için "Internet Özgürlüğü" programı oluşturdu. Haziran 2009'da Obama yeni ABD Başkanı olarak Kahire'de tarihi olarak nitelenen konuşmasını yaparken Müslüman dünyasına sızmak için 16 ayrı program bir yıl önceden hazırlanmıştı. ABD Dışişleri ve CIA birçok sözleşmeci şirket kiralıyor, bazılarını yeniden kiralıyordu.

Uluslararası ortamı daha iyi analiz etmek için yapılacak olan anket çalışmalarına önem verilmekte, büyükelçilikler akademisyenler ve devlet adamları ile yüz yüze temas etmektedir. ABD tarafından her yıl seçilen ülkelerde yaklaşık 250 kamuoyu yoklaması yapılarak ülke ile ilgili bilgiler derinlemesine nüfuz edilmekte ve pek azı basına açıklanmaktadır. Harvard Üniversitesi ve Rand Corporation'ın yardımı ile kurulan ve CIA'nın kolu olan Global Futures Partnership ise ülke analizi için 30 ülkeden uzmanların yer aldığı bir ağ kullanmaktadır. CIA hala yabancı ülkelerde özellikle resmi ABD tesisleri içinde konuşlanmış olan istasyonlara sahiptir. Ancak şimdiki önceliği yerelden temin edilmiş ajanları devşirmek değildir. Ortadoğu'da harita değişiklikleri için saatler hızla çalışmaktadır ya da diğer bir deyişle bölge için tarih hızlanmıştır. Batılı politikacılar ve istihbarat teşkilleri uzun zamandır muhtemel bir Iran operasyonu için çalışmaktadır. Ortadoğu'nun her yerini Batılı istihbarat teşkilleri ve özel kuvvetleri sarmıştır. 11 Eylül saldırıları sonrası yanlış adımlar atan ABD, psikolojik harekât timlerinden, CIA'nın örtülü operasyoncularına, açıkça finanse edilen medya ve think-tank kuruluşlarına kadar bir yapılanma içinde, Ortadoğu'da Müslüman toplumların çehresini değiştirmek için çalışmaktadırlar. ABD, Türkiye'nin de dâhil olduğu bu coğrafyada güç merkezleri ve direnç noktalarını yok etmeye çalışan bir süreç içindedir.

---

http://www.freedomhouse.org/uploads/FY2010BudgetAnalysis.pdf (January 31, 2011).

Rejim değişiklikleri yanında harita değişiklikleri için de sular ısınmaktadır.

Sosyal Medya ve İstihbarat; Stratejik Angajman Merkezleri

1990'larda internet teknolojisi haberleşme ve ticareti sonsuza kadar değiştirdi. On yıl sonra Web 2.0 devrimi yüz milyonlarca insana daha dinamik bir medya ortamında yayın, paylaşma, yorum yapma ve dosya yükleme imkanı sağladı. Herkesin kullanabileceği ve ölçeklendirilebilir bu yeni web teknolojisi ile sağlanan bu iki yönlü iletişim "sosyal medya" olarak adlandırılmaktadır[64]. 1995 yılında dünyada sadece 16 milyon internet kullanıcısı varken şimdi 2.28 milyar kişi kullanmaktadır[65]. CIA'nın sosyal medyayı takip ettiği merkez, aslında 2001 sonrasında terörle mücadele ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesine yönelik olarak kurulmuştu. Ancak İran'daki 2009 seçimlerinde protestocuların twitter kullanımının artması üzerine merkez sosyal medyayı takip ve ayaklanmacıları izleme işine kaydı. Twitter, insanlar için çok şey ifade etmesinin yanında özellikle bilim adamlarının dil, sosyoloji ve psikoloji çalışmaları için altın madeni değeri taşımaktadır çünkü gerçek zamanlı dil verisi analizi sağlamaktadır. Uzun zaman alıcı anketler ve diğer metotlar yerine sosyal bilimciler twitter üzerinden sınırsız bilgiye erişmektedir. Örneğin Teksas Üniversitesi'nde bir grup dilbilimci ve sosyal psikolog twitter üzerinden Arap hareketleri ile ilgili özellikle Mısır ve Libya için duyarlılık analizi yaptı. Kaddafi'nin ölümü öncesi ve sonrasında tweet'ler Arapçadan İngilizceye

---

[64] Alex Howard: *How Governments Deal With Social Media*, (Aug 9 2011).

[65] Charles C. W. Cooke: *U.S. Protects the Internet*, National Review, (May 31, 2012).

otomatik olarak tercüme edilerek metin-analizi bilgisayar programına aktarıldı[66].

Twitteroloji adı verilen bu çalışma şimdi küresel ölçekte çeşitli halkların ruh halinin analizinde kullanılmaktadır. Duygusal toplumlarda tweet'lerde yer alan ifadelerin ne kadar anlamlı ya da ciddi olduğu bir eleştirisi konusudur. Ancak, Twitteroloji uzmanları önemsiz gibi görülen bu haberleşmeden sosyal etkileşimlerin arkasındaki gerçekleri bularak ciddi bulgulara ulaşacaklarını düşünmektedirler. Facebook'un en ilginç kullanım alanlarından birisi siyasi amaçlı sosyal eyleme geçirme özelliğidir. Kolombiya'da FARC terör örgütünden İngiltere'de banka ücretlerine karşı protestolara kadar halk hareketleri Facebook ile tetiklenirken, Obama başkan olduğu seçim kampanyasında altı milyon destekçisine Facebook üzerinden politikalarını ve seçim faaliyetlerini iletmişti. Saddam'ın yakalanmasında ipuçları eski korumalarının Facebook sayfalarının takip edilmesi ile sağlanmıştı. ABD, Anavatan Güvenliği Bakanlığı (DHS[67]) sosyal ağları ilgi duyulan konuya göre izlemek için bir Sosyal Ağ İzleme Merkezi (SNMC[68]) kurdu. Kamu diplomasisi açısından bu ağın etkin olarak kullanılması; gerçekçi olma, gerçek ilişkilere dayalı bir toplum yaratma ve itimat edilir olma kabiliyetinize bağlıdır. Google; MI5, MI6 ve GCHQ gibi İngiliz istihbarat teşkillerinin ana bilgi kaynağı arasındadır. Özellikle google haritaları ve sokak manzaraları cimri İngilizler için hazır ve bedava istihbarat kaynağıdır.

---

[66] Ben Zimmer: *Twitterology: A New Science?*, The New York Times, (October 29, 2011).

[67] Department of Homeland Security

[68] Social Networking Monitoring Center

Akıllı Güç ve Fikirler Savaşı

II. Dünya Savaşı'ndan beri hükümet destekli kamu diplomasi programları yurt dışında kamuoylarının ABD dış politikası yönünde etkilenmesi için önemli bir vasıta olmuştu. Radyo Free Europe Sovyet Bloku'nda yaşayanlara yönelik olarak Batılı haberlerin verildiği ve değerlerinin teşvik edildiği bir araçtı. Soğuk Savaş boyunca ABD'nin küresel etki ağı içerisinde propaganda unsurları, hakla ilişkiler uzmanları ve para karşılığı çalışan artistler bulunmaktaydı. USIA, yüzlerce uzman kullanarak Hollywood stüdyolarında Amerika'nın iyi yönlerini gösterecek filmler üretmişti. Dışişleri Bakanlığı'nın Fulbright bursları ve diğer değişim programları, Radio Free Europe ve Radio Liberty, USIA'nın[69] yabancı ülkelerdeki kültür merkezleri ve kütüphaneleri de bu propaganda ağının içinde idi. CIA'nın örtülü ödenekleri siyasi partilere, sempatizan gazeteci, bilim adamı ve iş dünyası liderlerine harcanmıştı. Eğitim ve kültür programları ABD propaganda faaliyetlerinin ikinci alanı oldu. Yumuşak gücün resmi vasıtaları arasına kamu diplomasisi, yayıncılık, değişim programları, kalkınma yardımları, doğal afet yardımı, yabancı ordular ile temaslar katıldı. Ancak, savaşlardan yenik çıkan ve ekonomisi krize giren ABD yeni bir konsept belirledi; Akıllı Güç. Böylece savaşların beyinlerde kazanılması için II. Dünya Savaşı'ndan beri devam eden propaganda ve psikolojik savaşlarına sosyal medya boyutu katıldı[70].

İnternet ve bilgi teknolojilerinde yaşanan değişimler ABD kamu diplomasisi gayretlerinde yeni bir dinamik yarattı. Uluslararası iletişim ve bilgi dünyasında devrimsel değişimler büyük bir hızla devam etmektedir. Uydu teknolojileri kullanan küresel ve bölgesel yayınların artışı kadar, internet yolu ile bilgi kaynak-

[69] ABD Tanıtım Ajansı (U.S. Information Agency)
[70] Sait Yılmaz: *Akıllı Güç*, Kum Saati Yayınları, (İstanbul, 2012).

larındaki hızlı artış yabancı nüfusların tutumlarını etkilemede çok farklı ve gelişmiş imkânlar sundu. Küresel ölçekte sosyal medya üzerinden bireylerin geniş halk kitlelerini etkileme kabiliyeti ortaya çıktı. Sosyal medya tarafından meydan okunan geleneksel medya ise online metotlarla okuyucularına ulaşma ve interaktif bilgi değişimini denemektedir. Web blogları, Twitter, MySpace ve Facebook gibi online sosyal medya şebekeleri küresel ölçekte insanların birbiri ile temas etmelerine imkan sağlamaktadır. Öte yandan mobil telefonlar ve diğer mobil vasıtalar büyük miktarda yazılı, görsel ve işitsel bilginin paylaşımına imkân tanımaktadır. Bütün bu imkân ve vasıtaların sadece bilginin değişimine değil, ülkelerin itibarının artırılması ya da bir isyanın tetiklenmesine de yaradığı görülmektedir. Son yıllarda sosyal medya yolu ile duyarlılık ve ruh hali analizi savunma ve istihbarat kurumlarının ana görevlerinden biri oldu. Ocak 2009'daki Obama'nın açış konuşmasından beri sosyal ağlar, bloklar, online kaynaklar taranarak bu alanda çalışmalar yapılmaktadır.

Halkların Ruh Analizi ve Sosyal Radar

Modern savaşın ağırlık merkezi sadece tanklar, gemiler, uçaklar, komuta-kontrol tesisleri ve askeri kuvvetleri değil, onlar kadar önemli olan algılamalar, niyetler, vatandaşlarının ve liderlerinin tutumlarını da içine alır. Stratejik düzeyde kamu diplomasisinin sonuçları karışık olmuşsa da, Irak'ta askeri operasyon ve taktik düzeyinde yürütülen Psikolojik Operasyonlar daha başarılı olmuştur. Algılamalar, tutumlar, inançlar ve davranışların göstergeleri ve diğer faktörlerle ilişkisi bir sosyal radar gereklidir. 2010 yılından Fas'tan Bahreyn'e Arap dünyasında görülen ve bugün de devam eden hareketlerin arkasındaki sosyal medya katkısı şüphesizdir. Arap sosyal medya siteleri,

bloglar, online videolar ve diğer dijital platformlar Arap dünyasına ifade özgürlüğü, birlik ve açıklık söylemleri ile giriyor. CIA'nın Açık Kaynak Merkezi'nde çalışan analizciler (diğer ajanlar tarafından vengeful librarians olarak adlandırılmakta) milyonlarca tweet, facebook mesajı, online sohbet kaydı ve diğer www üzerindeki halk verilerinden dünyanın her yerindeki bölgeler ve gruplar hakkında bilgi toplamaktadır. Bu kütüphaneciler Çin, Pakistan ve Mısır gibi ülkelerden günde beş milyon tweet toplamaktadır. Arap ülkelerinden Çin'in derinliklerine kadar bazen kızgınlıkla yazılmış bir tweet bazen de güçlü bir blog içinde pek çok veri doğal hali ile değerlendirilmektedir. Bu veriler yerel gazete haberleri hatta telefon dinlemeleri ile teyit edilerek büyük resim oluşturulmaktadır. Böyle bir çalışma örneğin Usame Bin Ladin'in öldürülmesi sonrası Ortadoğu ülkelerinin tepkisinin ölçülmesi için yapıldı[71]. Bugün ise hangi ülkenin ayaklanmaya yakın olduğunu tespit etmek için yapılmaktadır.

Bir sosyal radar hedef toplum içindeki çeşitli göstergeleri, izleri, ipuçlarını tespit ve takip etmek için ayarlanır. Halkın davranışları, kurumlar, şebekeler, çeşitli konuşmalar veya olaylardan anlam çıkarılır. Bunun için kamufle olarak nüfuz etmeye ve angaje olmaya çalışır. Sansür ve aldatma ile baş eder. Trend ve olay takibi yapar. Kurduğu model ile sosyal olayları anlamaya ve tahmin etmeye çalışır. Bir sosyal radarda şu nitelikler bulunmalıdır; küresel olarak gerçek zamanlı olarak hedefe nüfuz, çok dillilik ve çok kültürlülük (her dil, kültür ve toplumda çalışma), çoklu medya (radyo, tv, gazete, web sayfaları, bloglar vb.), devamlılık (sürekli analiz ve süreçler), sosyal ağ, çok disiplinlilik, pasif ve isimsiz angajman, güvenlik ve özel hayatı korumak.

Jared Keller: *How The CIA Uses Social Media to Track How People Feel*, The Atlantic, (Nov 4 2011).

Sosyal radarın medya kaynakları arasında şunlar bulunabilir[72];

- Yayın medyası (küresel, bölgesel ve lokal yazılı basın, radyo ve televizyon).
- Sosyal medya (wikis, blogs, flickr, twitter, YouTube ve Facebook, Twitter gibi şebekeler).

Alana özel kaynaklar (sağlık; ProMed, WHO tıp raporları, ekonomi; Dünya Bankası raporları vb., yönetişim; BM yolsuzluk raporları veya güvenlik; Uluslararası Atom Enerjisi Teşkilatı teftişleri vb.)

İstihbarat Teknolojisi ve Koruyucu Güvenlik

Soğuk Savaş'ın bitimi bilgi ve mikroçip devrimine denk gelmişti. Uydu sistemleri ve küresel dinleme ve gözetleme yeni uygulama alanları bulmaktaydı. Amerikan istihbarat teşkilleri (başta CIA ve NSA) yeni dinleme sistemleri ve uydu teknolojisine büyük yatırımlar yaptılar. Teknolojik gelişmeler neticesinde gizlilik kavramı boyut değiştirmiş ve gizli bilgilere nüfuz etme kolaylaşmıştır. 11 Eylül 2001'den beri Batılı istihbarat servisleri büyük bir değişim geçirmekte, yeni güvenlik ortamına adapte olabilmek için teknolojiyi önlerine katarak yarışmaktadırlar. Teknolojideki gelişmeler öncelikle hedef tespit imkânlarının gelişimi ile örtülü operasyonların etkinliğine önemli bir katkı sağlamakta; cezalandırma, suikast, sabotaj, arama-kurtarma gibi operasyonlara teknolojinin sağladığı imkânlar ile daha sık başvurulmaktadır. Görüntü ve sinyal istihbaratı için uzayda yapılan yarışa, ekonomik istihbarat alanındaki yarış eklendi. İnsansız araç teknolojisi ile ilgili çalışmalar bir yüzyıla yakın zaman önce başlamış olsa da insansız hava aracının savaş alanına silah

---

Mark Maybury: *Social Radar for Smart Power*, The MITRE Corporation, (April 27, 2010).

olarak girmesi on yıl kadar oldu[73]. Akıllı İHA'ların sivil sektöre satışına başlanırken, ABD askeri araştırma kurumu DARPA ve askeri istihbaratı Drone kullanımını gittikçe çeşitlendirmektedir.

Güvenlik ve istihbarat şirketlerinin teknoloji yarışında en çok odaklandıkları konu şüphesiz siber uzay ve haberleşme alanındaki yenilikler oldu. Batılı ülkelerde istihbarat servisleri piyasadaki en iyi bilgisayar teknisyenlerini almak için özel şirketler ile yarış halindedirler. Üzerinde önemle durulan konulardan biri internet takip teknolojisinin ihracında yeni düzenlemeler yapılmasıdır. Çin ve Hindistan şirketleri internet takip endüstrisini geliştirmek için harıl harıl çalışmaktadır. Amerikan istihbarat toplumu çoğu aynı hedefe odaklanmış uydular, uçaklar, insansız hava araçları gibi aşırı sayıda toplama vasıtasına sahip olmaktan da şikâyetçidir. Uyduların çoğu, üzerine en son aksesuarların takıldığı eski modeldir. Bunlar geniş bölgeleri izlemekle görevlidir. Pek çoğunun daha ucuz olan küçük uydular ile değiştirilmesi gerekmektedir. İstihbarat dün olduğu gibi bugün de bir insan gayreti olarak kalmaktadır. Örgütler ve teknolojiler gelişirken yeni vasıtalar ve yöntemler bulmakta ama eski moda olanlar göz ardı edilemeyecek kadar geçerli olmaya devam etmektedir. Düşük teknolojilerin tek başına yeterli olmayacağı durumlar da vardır ve bu yüzden istihbaratçı her türlü vasıtayı birbirini tamamlayacak şekilde kullanmak zorundadır.

1945-2008 yılları arasında ABD'de tutuklanan 247 yabancı ajanın %45'i Sovyetler ya da Rusya adına çalışıyordu. Ancak 2000'lerden sonra ajan trafiğinde bir değişim oldu. 2000-2008 arasında tutuklanan 38 yabancı ajanın %65'i Çin ve diğer Orta-

[73] Andrew Chuter: *Unmanned Flight's Long, Little-Known History*, Defense News, (17 May 2010).

doğu ülkelerine aitti[74]. ABD'de Çinlilerin karıştığı yılda ortalama 7 teknoloji casusluğu vakası meydana gelmektedir. Çinlilerin en meraklı olduğu teknolojiler arasında hava-uzayla ilgili mikroçipler (cep telefonu teknolojisi olmakla birlikte roket ve jetlerde kullanılabilir), organik ışık yayan diyot, melez araç teknolojisi başta gelmektedir. ABD'ye yönelik yakın zamanda espiyonaj faaliyetlerinin başında 'temiz kömür' gelmektedir. Çinli casuslar en çok ülkeye gelen sirk çalışanları içinde gizlenmektedir. Siber suçlar, siber espiyonaj ve siber saldırılar ise artık fiziksel altyapıya da zarar verebilecek bir boyuta ulaşmıştır. Siber güvenlik alanında her gün yeni bir teknolojik gelişme ile karşılaşıyoruz. Siber güvenlik, NATO stratejisinin en önemli parçalarından biri haline gelirken, modern ordular birbiri ardına siber komutanlıklar kurmaktadır.

Sonuç; Yeni Bir İstihbarat Kültürü İhtiyacı

Şimdi 21. yüzyıl paradigmasını yakalamak, uyum sağlamak, fırsatları değerlendirmek için yeniden yapılanmalara gitmek ve anlaşılması zor, yeni yöntemler bulmak zamanıdır. Afganistan ve Irak Savaşları göstermiştir ki güç politikaları ağırlıklı askeri gündem hala önceliklidir yani uluslararası ilişkilerde Realizm'e geri dönülmektedir. Ancak, artık NATO gibi büyük ittifakların modası geçmiş, geçici koalisyonlar, istihbarat ortaklıkları ve örtülü yumuşak güç kurguları daha pratik çözümler sunmaktadır. Başta BM olmak üzere uluslararası örgütlerin ve uluslararası hukukun güvenlik ortamındaki rolü bir arpa boyu ileri gitmemiş, bugünün şartlarına uyum sağlayamamışlar, büyük devletlerin keyfi meşruiyet aracı olarak oldukça prestij kaybetmişler-

[74] Sims, Jennifer E., and Burton Gerber (Eds.): *Vaults, Mirrors, and Masks: Rediscovering U.S. Counterintelligence*, Georgetown University Press, (Washington, D.C., 2009), p.3.

dir. Uluslararası ortamın halen ana aktörü olan ABD'nin güç kaybı ile birlikte dünya gittikçe daha fazla kaos ve anarşi ortamına bürünmektedir. Küresel ekonomik gerilemenin getireceği yeni sorunlar ve kimlik politikalarının arkasından dayatılan yeni rejim krizleri bugün olduğu gibi gittikçe daha fazla oranda özel güvenlik düzenlemeleri ve askerileşen istihbarat fonksiyonları ile aşılmaya çalışılacaktır. Türkiye gibi orta ölçekli ülkelerin ulus-devlet yapısı dokularının güçlü olmasına, güvenlik yapılanmasının yeniden kurgulanmasına, güç projeksiyonunun özel vasıtalar ile çeşitlendirilmesine, muğlak ve tanımlanması zor, yeni yöntemlere ihtiyacı vardır. Geleceği öngörmenin en iyi yolu geleceği kendimizin tasarlamasıdır. İstihbarata düşen ise ülkenin önünün açılması, yani geleceğinin hazırlanmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARAT TEKNİĞİ

İSTİHBARAT TABANLI KARAR VERME TEKNİKLERİ

Sıddık YARMAN[*]

İstihbarat, seçilen bir hedefe dönük toplanan düzenli bilgilerin, hedefin muhtemel davranış biçimini ortaya koyacak bir şekilde değerlendirilmesi sonucu elde edilen işlenmiş bilgi yumağı, üründür. İstihbarat sözcüğünün içerdiği alt kavramları şu şekilde sıralayabiliriz;

Hedefe dönük, hedefin olası davranış biçimlerini öngörmeye yardımcı olan içerikli bilgi kümesi.

- Bir davranış biçimi, hedefin değişik özelliklerinin bileşkesi olarak ortaya çıkar.
- Matematiğin Olasılık Teorisi altında davranış biçimleri "Olay Kümeleri-Event Set" ler altında toplanır.
- Kişilere özgün özellikler de her hangi bir davranış biçimini oluşturan "bağımsız boyut-Dimension" veya attribute adını alır.

Belirlenen bir amaca ulaşabilmek için, yerine getirilmesi söz konusu olabilecek birçok eylemli-seçenek içinden yapılan seçme

[*] Prof.Dr., Işık Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı, İstanbul.

işlemine *'karar verme'* diyoruz (The act of choice). Karar vermenin üç öğesi; Karar Verme işlevi (Prosesi), Karar veren kişi ve Verilen karar'dır. Tanım gereği, karar vermek için,

a. Karar veren kişi ve/veya kişiler olmalı,

b. Amaç olmalı (karar veren tanımlayacak),

c. Karar veren kişiyi bu amaca ulaştırabilmesi sözkonusu olabilecek bir seçenekli-eylem kümesi olmalı,

d. Bu eylem kümesi içinden seçme işlemini temin edebilecek kriterlerin olması,

e. Yakınsak bir seçme algoritmasının olması gereklidir.

Eylem Kümesi oluşturmak için bilgi sahibi olmak ve seçim işleminin belirli kriterlere göre yapılması gereklidir. Buradaki anlamıyla, seçim belirli kriterlere göre yapılan tercih anlamına gelir. Karar verme, bir anlamda, seçenekler içinden yapılan tercih işlevi olmaktadır.

Karar vermede etkili olan genel kavramlar şunlar olabilir; değişim, rekabet, otorite, dikkatli olma içgüdüsü, taviz verme eğilimi, çelişkiye düşme-düşmeme, tutuculuk, duygusallık, eşitlik ilkesine bağlılık, zor kullanma, zorlama eğilimleri, liberal olma ihtiyacı, açık olma, yeniliklere açık olma, yönetimde serbestlik, demokrasi, sahiplilik duygusu, sahip olma duygusu, rasyonellik, dini inançlar ve risk alma yetisi.

Karar veren insan tipleri şu şekilde sınıflandırılabilir;

- Teorisyen: Gerçeği arayan kişi, sistematik, bilgili,

  Ekonomik Kişi: Kararlarında her zaman faydalı olmayı arayan,

- Estetik Kişi:Her kararında, sanatsal boyut arayan kişi,

  Politik Kişi: Her kararında güç arayan kişi,

  Alturist Kişi-Sosyal Kişi: İnsan Sevgisi olan, yardımseven olan,

Dini-İnançlı Kişi: Düşünce yapısı itibariyle üst değerlerin tatminini arayan kişi.

Kişisel Karar Verme

Kişisel kararlar genellikle beynimizin iki temel kabulüne (axiom) dayanır;

- *Bağlama kabulü (Closure axiom)*: Beynimiz genellikle ikili seçeneklerle düşünür. İki seçenekten ya birini tercih ederiz veya seçenekleri eşdeğer görürüz.
- *Geçiş (Transivity) Kabulü*: A seçeneğ B seçeneğine, C seçeneği B seçeneğine tercih edilirse, A seçeneği C'ye tercih edilmiş olur.

Buna göre yöntem; Seçenekleri özelliklerine göre temel ikili gruplar halinde sınıflandır. Kademeli olarak, ikili bir ağaç yapısı oluştur. Grupları içinde sıralı olarak tercih yapar ve Ağaç yapısında tekli seçeneğe gelerek, kararını verir. Kişisel İhtiyaçlarla karar vermede şu eğilimler görülür;

Düşük olasılıklara gereğinden fazla önem verme, yüksek olasılıklara az önem verme eğilimi,

- Ölçülü büyüklüklere karşı duyarsızlık eğilimi,
- Belirsizlikler karşısında gereğinden fazla güven duyma eğilimi,
- Tüm seçenekleri birlikte değerlendirmek yerine ikili değerlendirme eğilimi,

Şekil 1: Kişisel Karar Verme Yöntemi

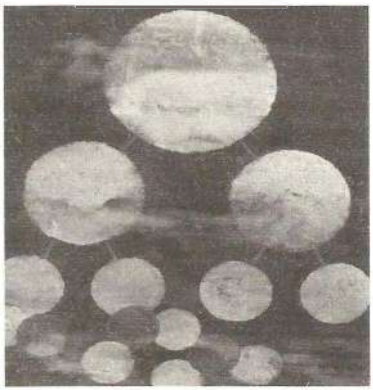

Kişisel kararlarda genellikle, birçok olayın getirdiği sınırlamaları veya numerik sonuçları azımsamak gibi eğilimler olabilir. Kişisel kararlarda zaman zaman tutarsızlık, duyarsızlıklar söz konusu olabilir. Kişisel kararlarda, istesek te istemesek te, çok teorik olmayı tercih etmeyiz. Kararlarımızı yüzeysel olarak verme eğiliminde olabiliriz. Kişisel kararlarda önyargılı olma tehlikesi vardır. Bazen çok basiti gözardı edebiliriz. Bu nedenle, karmaşık problemlerde bile basit stratejiler uygulamak ve ikili tercihlerle sonuca gitmek doğru olabilir. Asıl sorun; yetersiz bilgi ile sonucu gitme eğilimi, karar verme sürecinin uzaması, belirsizliklerle karşılaşma, algılama yetersizliği ve psikolojik sınırlamalardır. Beynimizdeki bilgi uzayından üç şekilde karar çıkabilir; (1) Bilgiye Dayalı Karar Verme (Rasyonel, Objektif), (2) İnanç ve Duygulara Dayalı Karar Verme (Non-Rasyonel, Subjektif, Judgemantal), (3) Beynimizdeki Fizyolojik Bozukluklar doğrultusunda Karar Verme (İrrasyonel-Hiç bir kurala uymayan, Katastrofik).

Şekil 2: Karar Uzayı

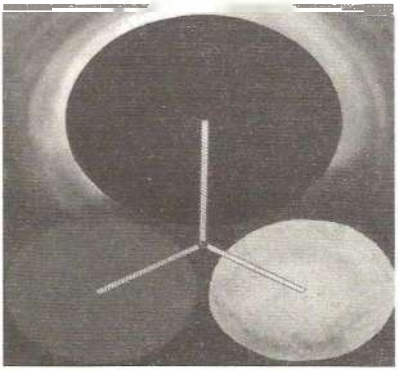

Grup Olarak Karar Verme

Grup olarak karar vermenin faydaları; geniş bilgi ile karar verme imkanı, kişilerin kendi düşüncelerinden feragat etmeleri, toplu halde sonuca gitme, daha kapsamlı seçenekler üretebilme, kişisel ihtiyaçların tatmininden ziyade, işletmenin ihtiyaçlarını tatmin edebilme, sorumluluğu birlikte paylaşma ve sahiplilik duygusunu pekiştirmedir. Örneğin, bir ülkeye uygulanacak yaptırımların seçilmesi gibi bir konuda grup kararı oluşturmak için aşağıdaki adımlar izlenmelidir;

- Tartışmayı yönlendirecek bir medyatör seç.
  Üzerinde karar verilecek problemi veya olayı tanımla.
  Seçenekleri Listele.
  Grupla tartışarak, seçenek listesini zenginleştir, değiştir.
- Verilecek muhtemel kararların etkilerini irdele, etkilenecekleri belirle.
- Tüm katılımcıları kucaklayacak bir ortam oluştur.
  Amacı iyi anla. Tüm işletmenin yararına olacak kararı ver.
- Karar aşamasında kişilerden çok, topluluğu ve işletmeyi öne çıkar.

Kurumsal Olarak Karar Verme

Kurumun tümünü içeren kararları kapsar ve kurumun amaçları/görev tanımları doğrultusunda, yönetici kararları bu sınıflama içinde yer alır. Kararlar yöneticiler tarafından alındığından, kişisel karar verme yapısına benzerlik gösterir. Seçenekler basit gruplara ayrılır, özelliklerine göre tasnif edilir. Basit parmak kuralı diyebileceğimiz kurallar kullanarak karar verilir. Kararlar esnek, uyarlanabilir, takip edilebilir, düzeltilebilir, iyileştirilebilir nitelikte olmalıdır. Seçenekler içinden yapılan tercihler çok iyi tanımlanmış algoritmalarla yapılmalıdır. Örneğin olası olayları engellemek üzere bir terör örgütünün eylemlerini önlemek için karar verme kurumsal karar verme gerektirebilir. Kurumsal karar verme türleri şunlardır; (1) Planlama yaparken karar verme, (2) Organizasyon yaparken karar verme, (3) İşe uygun personel seçiminde karar verme, (4) Yönetirken karar verme (Sorumluluk dağıtımı gibi), (4) Kontrol etme işlevlerinde karar verme. Bu tür karar vermede yaşanan bazı sıkıntılar şunlardır:

- Verilecek kararlara ilişkin problemler veya olaylar çok karmaşık olabilir.
- Seçeneklerin dizimi ve tercihlerin yapılması çok net olmayan kurallara bağlanabilir (ill structured problemler ve seçimler).
- Tercihlerde uygulama açısından karşımıza çıkabilecek sınırlar, bağımlılıklar, bağlantılar vardır.
- Kararların bazen düzenli bazen de düzensiz olabilmesi sözkonusudur.

Kurumlarüstü Karar Verme (Metaorganizational Decision Making)

Kurumlar sitemi oluşturur. Örneğin bir ülkenin işletmeleri o ülkenin ekonomik sistemini oluşturur. ABD'de bu kapitalist sistemdir. Bu yapı bir metaorganizasyon tanımlar. Bu metaorganizasyonun amaçları; tüketici refahı, kaynakların optimal kullanımı ve mal ve hizmetlerin en uygun şekilde üretimi ve dağıtımıdır. Ülke düzeyinde karar verme şu temel kriterlere dayanmaktadır; yaşam kalitesi (iyi hayat), kültürel değerlere bağlılık, uygarlık (çağdaş uygarlığı yakalama birlikte geliştirme), toplumsal düzen (Kurumlar vs.) ve adalet sistemi.

Karar Verme Tipleri

Karar verme tipleri çeşitli bilim adamları tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmışlardır. Örneğin Drucker'e göre; (1) Routine karar verme, (2) Yaratıcı Karar verme, (3) Tartışmalı Karar Verme, Stufflebeam'a göre ise; (1) Enterprönör olarak karar verme (Uzun vadede sebep sonuç ilişkileri belirlenebilir, aktif karar verme). (2) Adaptive Karar verme (Reaktif karar verme), (3) Planlama ile karar verme şeklinde karar verme tipleri belirlenmiştir. Başka bir sınıflandırma ise şu şekildedir;

- Hesaplarla karar verme (Computational): Sebep-sonuç ilişkileri belirli.
- Değerlerle karar verme (judgemantal): Sebep sonuç ilişkileri pek belirli değil.
- Tavizlerle karar verme: Bir ölçüde orta yolu bulma.

Duygular ve inançlarla karar verme: Belirsizlikler büyük. Sebep-sonuç ilişkileri net değil.

Ana karar verme tipleri iki kategoriye ayrılabilir;

Birinci kategoride; Tasnifi itibariyle programlanabilen, rutin, jenerik, hesaba-kitaba uygun, tartışmaya açık, tavizkar kararlar

söz konusudur. Bu kararlar yapısı itibariyle; yöntemleri yerleşik, öngörülebilir, sebep-sonuç ilişkileri belirli, tekrar eden, mevcut teknolojileri içeren, bilgi kanallarına açık, net karar verme kriterleri olan, sonuç karar büyük ölçüde belirli, nadiren belirsizdir. Stratejileri itibariyle kurallara bağlı, alışkanlıklarla uyumlu, sonuçları kestirilebilen veya tasarlanabilen, düzenli yöntemlerle üretilen, hesaba-kitaba gelen kararlardır.

İkinci kategorideki kararlar ise tasnifi itibarıyle programlanamıyan, türünde özel, değerlere bağlı (subjective), adaptif, yenilikçi, inançlara bağlıdır. Yapısı itibarıyle özgün, düzgün bir yapıya uymayan, karmaşık, belirsiz sebep-sonuç ilişkileri içerebilen, hergün karşılaşmadığımız, yetersiz bilgilerle sonuçlandırılması zorunlu, kararverme kriterleri belirli olmayan, tercihleri belki belli-belki belirsizdir. Stratejileri itibarı ile ise değerlere bağlı, içgüdülere bağlı, yaratıcı mahiyette, kişisel yöntemlerle sonuca ulaşma, deneme yanılma yöntemleriyle problem çözme, parmak kurallarına bağlıdır.

Şekil 3: Karar Teorisi

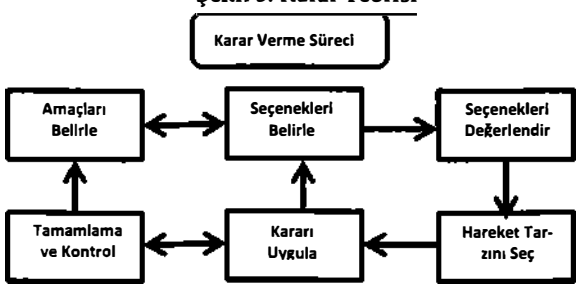

Yönetici Açısından Karar Verme

Yöneticinin kararları sonucunda; organizasyon yapısı, bütçe harcamaları ve insan kaynakları etkilenir. Yönetici kararlarını

organizasyonun ulaşılması istenen amaçları doğrultusunda kullanır. Bu amaçlar, mevcut yapının varolma nedenlerini desteklemeli, pratik ve uygulanabilir olmalıdır. Amaçların elle tutulur, gözle görülür, anlaşılabilir, net olması, programlanabilir bir yapıda olması gerekir. Amaçların dengeli, esnek, son teknolojilerle uyarlı olması ve maliyet-etkin olması gerekir. Amaçlar, sınırlı zaman içinde uygulanabilir, sistemi geliştirmeye, büyütmeye açık olmalıdır. Yönetici için amaçların tespitinden sonra diğer bir önemli bir aşama seçeneklerin araştırılmasıdır. Seçeneklerin araştırılmasında yaşanan bazı sıkıntılar şunlardır; (1) Bilgi toplamak ama kullanmamak (tipik alt kademe sendromu), (2) Bilgi istemeyi ihmal etmek (tipik üst kademe sendromu), (3) Önce karar ver sonra bilgi topla (tipik insan sorunu), (4) İşi sağlam tutmak için gereğinden fazla bilgi toplamak. O kadar çok topla ki marjinal katkısı bile olmasın (tipik sağlamcı istihbaratçının sorunu).

Seçenek araştırmalarının yapıları (Aquilar) şunlar olabilir;

Yönlendirilmemiş araştırma,
Şartlı (yönlendirilmiş-Aktif olmayan) Araştırma,
Formal Araştırma (Programlı-Metodik),
Formal olmayan araştırma (Programlı değil ama aktif).

Şekil 4: Bilginin Mükemmelleştirilmesi

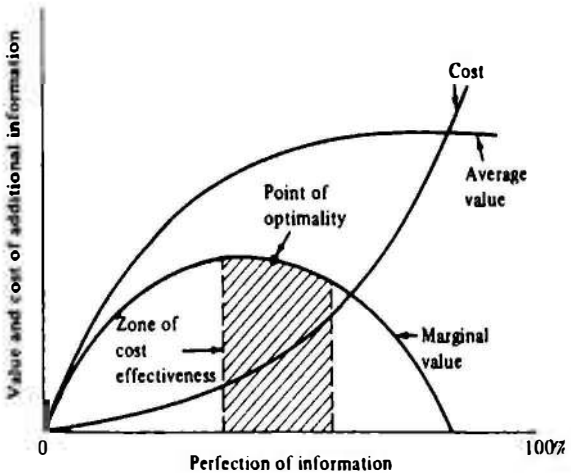

Karar vermede şu değerler dikkate alınır; güvenlik, kanuna uygunluk, uyumluluk, yaşam haklarına saygı, tutarlılık ve ülkeye bağlılık. Karar vermeye esas değerler Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2: Karar Vermeye Esas Değerler (Rokeach)

Enstrümental Değerler	Uç Değerler	
	Kişisel Değerler	Sosyal Değerler
Beceriye Dayalı Değerler	I	II
Ahlak Değerleri	III	IV

Rokeach sınıflandırmasına göre insani değerler şunlardır;

I. Bölge: Nihai amaç, becerilerle, kişinin kendini geliştirmesi (İşletmelerde Yönetici tarzı)

II. Bölge: Becerilerle, sosyal amaçlara hizmet (Sosyal Hizmet veren kurumlar, Vakıflar, Gönül işleri)

III. Bölge: Ahlaki değerlerle kişisel başarıyı arayanlar (yönetici olamaz)

IV. Bölge: Ahlaki değerlerle Sosyal amaçlara ulaşmak isteyenler (Formal işletmelerde yönetici olamaz)

İstihbarat çalışanları I. ve II. bölgede yer almalı ancak II. bölge ağır basmalıdır.

Kurumsal değerler bakımından kurumun hedefleri öne çıkmalıdır. Bu hedefler; işletmenin etkin çalışması, yüksek verimlilik, yapısal büyüme, konusunda öncü olma (en iyi olma), yapısal kararlılık (stabilite) olabilir. Aynı şekilde üyeler arasında; bizim kurumumuz, ben, benim için..., bizim çalışma gurubu, bizim proje gurubu, bizim aktivite grubu, bizim camiamız, bizim teşkilatımız gibi grup değerleri paylaşılabilir.

Şekil 6: Yönetim Hedefleri

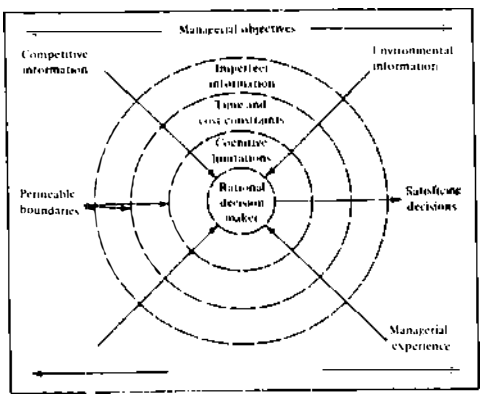

Kişisel değerler arasında şunlar sıralanabilir; yükselme, başarı, yaratıcılık, iş tatmini, kişisel olarak öne çıkma, para, etkinlik, prestij, bağımsız çalışma, onur, güven, güç, zevkine çalışma. Kişi ile şu fikirler özdeşleşebilir; üretim-yapabilme becerisi, hırs, yetenek, işbirliği, atılganlık, kuruma bağlılık, güven, güven duyma duygusu, şeref, toleranslı olma, önyargılı olma, emirlere-isteklere uyma, merhametli olma, sistemle uyumluluk gösterme.

Karar Verme Modelleri

Karar verme modelleri; (1) Lineer model, (2) Conjunctive model (Sınır değerinin üstünde kalanı seçen), (3) Disjunctive model (En iyi özelliği seçen), (4) Lexicigraphic model (istenen özelliği seçen), (5) Elimination by aspect model (Özelliklerine göre ayırımcı model).

Lineer modelde;

Bu seçeneklere ilişkin değişkenler, özellikler belirlenir. Her özelliğe bir ağırlık verilir. Her seçeneğe ilişkin özelliğe bir değer verilir.

- Her seçenek, özelliğine ve özelliklerin ağırlık sayısına göre bir değere sahip olur. Bu değer lineer olarak üretilir. En yüksek değere sahip olan seçenek tercih edilir.

K seçeneğinin değeri V(k) olsun. Bu seçeneğin a(k,1),a(k,2), a(k,n) adet özelliği olsun. Her özelliğin ağırlığı w(1), w(2), ...w(n) olsun.

V(k)=w(1).a(k,1)+w(2).a(k,2)+...w(n).a(k,n) olacaktır.

Karar verme matrisinde bazı modelleri aşağıdaki gibi örnekleyebiliriz;

Lineer Model;

V(i) = w(1).a(i,1)+w(2).a(i,2)+.....+w(n).a(i,n)

s (r) = max [V(i)]

Conjunctive Model

Eliminate S(i) if a(i, j) is less than c

Disjunctive Model

S (r) = max a(i,j)

Lexicographic Model7

Find W(j) =max W (k)

S (i) = Max{ a (r,j)}

Herhangi Bir Olgunun Matematik Modelinin Çıkarılması

Bilgi paylaşım süreci; gerçek ortam, duyu organları ile algılanan ortamdan oluşmaktadır. Karar ortamında istatistik ve matematiğin hâkim olduğu Mantıklı Alan, hisler ve yaratıcılığın hüküm sürdüğü Mantıksız Alan ile zihinsel problemlerin yaşandığı Mantık Ötesi Alan bulunmaktadır. Mantık Ötesi Alan, biyolojik ya da fiziki etkiler sonucunda beyin fonksiyonlarının tümünün ya da bir kısmının tahrip olması anlamına gelmektedir.

Doğrusal Model; seçimde önemli roller üstlenecek seçenekler arasından, ölçüt ve ağırlıkların etkileri yönünden en yüksek özelliklere sahip olanın seçilmesi işlemidir.

$A = \{A_i; i = 1,2,3, \ldots, n\}$

Seçenekleri belirtmek üzere; tanımlanan ölçütlerin değerleri, α olmak üzere

$\alpha = \{a_j; j = 1,2,3, \quad m\}$

α_{ij} her bir seçeneğe karşılık gelen ve ölçüt değerini tanımlayan, ölçüt puanı olmak üzere; $A_i = \{\alpha_{ij}; j = 1,2,3, \ldots, m\}$

Diğer Karar Verme Teknikleri

Skolastik ve Fuzzy düşünce yöntemleri diğer karar verme teknikleri arasında sayılabilir. Skolastik düşünce yönteminde; (1) Beklenen mali değer (Expected Monetary Value), (2) Probabi-

listik modeller, (3) Adaptive modeller kullanılmaktadır. Fuzzy logic düşünce yöntemleri; değerlerde zenginlik esasına dayalı bir anlayış ile Uzakdoğu-Buda feslsefesi ile hayata bakışı yansıtmaktadır. Örneğin; salondaki erkekler ve hanımlar belirgin set oluştururken, işini sevenler ve sevmeyenler: belirsizlik içeren set oluşturur. Mutlular-Mutsuzlar içinde biraz mutlular-biraz mutsuzlar İç-içelik arzeder.

İSTİHBARAT VE TEKNOLOJİ

Tolga YARMAN[*]

Harp Akademilerinde dört yıl kadar önce 'Bilimsel ve Teknolojik İstihbarat' dersi vermemi rica ettiler. Bilim ve teknoloji tarafı tamam da, istihbarat alanında ne birikimim ne uğraşım var ne de karakterim bu alana yatkındı. Israr edilince bir hocanın öğrenciliği biterse, hocalığı da biter diye düşünerek teklifi kabul ettim. Hepsi teknik alanlarda öğretim üyesi kardeşlerimle bir çerçeve hazırladık ve böylece 'Bilimsel ve Teknolojik İstihbarat' dersi kapsamı ve kitabı ortaya çıktı. Bu dersin kapsamı kısaca şu şekildedir;

- Uzay Teknolojileri, Politikaları ve Uzayın Güvenlik Boyutu,
- Komuta Kontrol, Keşif, Gözetleme, İstihbarat Sistemleri ve Ağ Merkezli Yetenek (C4ISRR[75]),
- Savunma-Güvenlik-Teknoloji,
  Bilgi Harbi (Information War),
  Bilgi Güvenliği ve Kriptolojiye Giriş (Introduction to Information and Communication Security & Criptology),

---

[*] Prof.Dr., T.C. Okan Universitesi Öğretm Üyesi, İstanbul.

[75] Command. Control, Communications, Computer, Intelligence, Surveillance, Reconnaissance: Battle Command, Battle Management, System of Systems.

Elektronik Harp (Electronic War),

- Klasik Kriptoloji ve İletişim *Güvenliği* (Peçeleme, Peçe Kaldırma/ Veiling, Unveiling),
- İstihbarat - Karşı İstihbarat Yöntemleri,
- Siber Dünya - Siber Vatan – Siber Terör - Siber Savaş ve Asimetrik Savaşlar,
- Milli Güç Ölçümü

Ben burada sizi teknik ve teknolojik ayrıntılara, boğmak yerine, dikkatinize, ***teknik birikimlerim*** ve bunlar uzantısında geliştirdiğim ***teknik hisle,*** kimi temel saydığım düsturları *(mümkün mertebe, konumuzun içinde kalarak)* aktarmayı deneyeceğim.

Temel Düsturlar

Büyük Servet x Küçük Kitle = Küçük Servet x Büyük Kitle

Big Wealth x Small Population = Small Wealth x Big Population

Burada, devletlerarası çekişmelere dahi bakmamız gerekmiyor, bu elbette olmakla beraber, son toplamda, dünya toplumlarında, keza toplumlararası süreçlerde, genelde, yukarıdaki, ***belirleyici teorem,*** çalışıyor. Tarihteki büyük devrimler (1917 / Rusya, 1923/Türkiye, 1949/Çin, 1979/İran), böyle gerçekleşmiştir. Ayrıca demokratik süreçlerdeki tüm dönüşümler, bilhassa keskin dönüşümler (1950 / DP / Menderes, 1973/ Ecevit / CHP, 2012 / AKP/ Türkiye, 1969 / Brandt / Almanya, 1970 / Allende / Şili, 1972 / Mitterand / Fransa, 1999 / Chavez / Venezuella, yine böyle gerçekleşmiştir. Bu ne kadar böyle ise, emperyallerin kendi aralarında, görünen ya da görünmeyen savaşları, bir o kadar varittir. Hızlıca günümüze gelirsek, bilhassa emperyal, büyük servete sahip küçük kitle, egemenliğini sürdürebilmek üzere, klasik savaş ve egemenlik sürdürme yönündeki, kabaca ifade edersek, böl ve yönet teknikleri yanı sıra, gelişe giden teknolojiyi de, yanına alarak, şunları yapıyor görünmektedir...

- Gelişe giden ölçeklerde, topyekûn, hemen herkesi gözetleme ve izleme,
- "Yalnızca önemli sayılanları" değil, aynı zamanda bütün haberleşmeleri (telefon, internet), yakalama ve yığma (interception, storing).
- Ayrıca, kişinin, banka ve sair gibi çeşitli yerlerle yaptığı ve zaten kayıttaki konuşmalarını zapt etme, ayıklama, yığma.
- Bunları işleyip, tasnif ederek, kişiler hakkında ***bilgi bankaları*** ve ***profiller***, derleme.
- Her hal-u karda, yığılmış bilgilere, gerektiğinde, ulaşma kabiliyetlerini geliştirme ve bunları, amaca yönelik olarak kullanma.

Çoğumuz sanırız ki, bizi, bir yerlerde, kulaklarına kulaklık takmış görevli memurlar, dinlemek suretiyle, izliyorlar. Bu olmaz değil, ama burada esas ve genel olarak işaret ettiğim şu ki, büyük devletseniz; bütün muhaberatı, bir defa behemehâl, büyük bir kent çöplüğü gibi, bir yerlere boca edeceksiniz, sonra gidip buradan icabında, bir toplu iğneyi dahi bulabileceksiniz ve bunu sahibinin yumuşak karnına batırabileceksiniz. Konuşmalarımızı zannetmeyin ki, tek bir büyük devlet dinliyor... Hemen hepsi, eğer gerçek büyük devletlerse, ayrıca birbirleriyle yarışarak, dinliyorlar, gerçek bu. Bunu isterseniz, buradaki büyük devlet temsilcilerine soralım... Beklenen cevap, yalnız, "Aa, katiyen, hayır!" olacaktır. Tam bu noktada, temel başka bir düsturumu dikkatinize getireyim isterim.

Dünya Betonarme Yalanlarla Yönetiliyor

The World is Governed, with lies, very much like Reinforced Concrete!

Büyük Servete Sahip Küçük Kitle, egemenliğini sürdürmek üzere Medya araçlarının tümünü değilse de kahir ekseriyetini (majority) kontrol etmek, mecburiyetindedir. Bu gereklilik, demin anlattığımın uzantısında, şu hususları beraberinde getirir;

- İstediğin haberi geçir.

Istemediğin haberi geçirme.

İstediğin haberi, istediğin kadar tahrif ederek geçir.

Konu mankenleri, aktörleri, uydur... Olmamış ları, olmuş gibi göster. Olmuş olaylara, olmamış işlemi uygula..

Medya araçlarına sahip olmak, bu açıdan artık, üretim araçlarına sahip olmak kadar önemlidir. İşte size temel istihbari bir veri! Bunun arkasındaki sanayii, teknolojiyi, giderek hatta kritik teknolojiyi; geri planda ise, toplumların reflekslerini ölçmek için yapılan araştırmaların hacmini, sokaktaki adam, tahmin bile edemez. Bu çerçevede, artık Pinochet (Şili) gibi diktatörlere gerek kalmamıştır. Çünkü medya silahları yatak odanıza, asıl işte beyninizin kıvrımlarına kadar girmiş olup, sizi zaten istediği gibi yoğurmaktadır. Bu çerçevede Büyük Savaş, medyalar arasındaki ve çok kesitli savaştır. Bu durumda "akıllı insanlar", söylenenlere değil, söylenmeyenlere bakarlar ve burada, teknik his, çok önem taşır. Diyebilirsiniz ki, koca koca devletler yalan söyler mi? Cevabını biliyorsunuz, ama bir de benden duyun, zaten, diyeceğimi, dedim: Evet, söyler. Sebebi çok basit; dürüst siyaset, zayıf, çok dar hacimli ve müteakip hamleleri kolay kestirilebilir siyasettir de, ondan... Dürüst davranarak, karşınızdakini aldatamazsınız. Oysa yalanla, manevra alanınız, sınırsız genişler. Onun için bugünkü dünya betonarme yalanlarla yönetiliyor.

Emperyal Yalan Makinesi

Emperyal yalan - yenir yahut yenmez, orası mahfuz tutularak yalnızca hasma değil, "dosta" da söylenmek, gereği, harekât alanı daha da geniş bir siyaset yakalamak üzere, kuvvetle çağrışmaktadır. Bu durumda, etrafa mümkün mertebe çaktırmadan, ama kurumsal olarak, çok kutuplu bir yalan makinesi olarak çalışmanız gerekiyor. Eskiden, birisi ikili bile oynasa, buna kahpelik (bitchiness, deceitfulness, double-crossing, a stab in the back, treachry) denirdi. Şimdi, kavram ciddi kurumsal boyut kazanmış görünüyor.

Vasat Var mı? Kim Kaşıyor?

Bir yerde bir olay varsa, iki şeye birden bakmak gerekir. i) Vasat var mı? (Are the circumstances favorable?), ii) Kim kaşıyor? (Who is scratcing it?) Vasat var demek birileri kaşımıyor demek değildir. Birileri kaşıyor, demek, vasat yok demek değildir. Vasat azsa, kaşımak için harcanacak meblağ artar, tek fark budur. Vasat varsa, ayrıca birileri muhakkak kaşıyacaktır... Genelde vasatı sağlıklı kılmak için değil, tabii... Kendi emelleri için... Şimdi diyeceklerimi, pratikçe sıfır istihbarî veriyle, şu ki, sanırım azımsanamaz teknik donanımımla, özellikle de buradan kaynaklanan teknik hissimle söylüyorum;

Stratejik hedef belirleniyor... Buraya ulaşmak üzere, araçlar belli... Hedefteki davranış özelliklerinin profili çıkartılmış vaziyette... Hedefe sizi dev bir bilgisayar götürüyor. Bu, bir otomatik pilotaj gibi... Ayrıca, önünde radar donanımı var gibi, sürekli akan istihbari verilerle besleniyor. Gidiyor hedefinize ulaşıyorsunuz. Iskalama ihtimaliniz haliyle, yok değil, ama gelişen teknoloji, isabet imkânınızı, gitgide daha çok büyütüyor... "Güdümlü Mermi" (Intelligent Missile) gibi, istihbarî verilerle, dakikası dakikasına yörünge belirleyen bilgisayar destekli, hatta "otomatiğe bağlı", "belirli hedefe kilitli", harekât programları uygulanıyor. Etrafınızdaki, kıyamet kadar, akıllara zarar, silahı gözlerinizle görüyorsunuz... Bu çerçevede, dediklerimden, onlardan emin olduğunuz kadar emin olabilirsiniz... Nereden biliyorum derseniz, etrafta olanlara, bir bakın! Başka türlü olması mümkün değil, zaten... Ben ise, umarım, iyi bir mühendis ve mühendislik hocası olarak, bakıyor, okuyor ve işte aktarıyorum...

Başa dönüyorum;

Büyük Servet x Küçük Kitle = Küçük Servet x Büyük Kitle

Açıkladığım makineyle başa çıkmanın yolu, aslında kolaydır. Kaşınabilecek olmaktan uzaklaşabilmek üzere, insan temel hak ve özgürlüklerini, ama gerçekten yerleştirmek... Gelir dağılımındaki bozukluğu gidermek, yani sosyal adaleti tesis etmek...

Budur çözüm... O zaman çünkü **Küçük Servet x Büyük Kitle'nin** ciddi bir anlamı oluyor... Yoksa Büyük kitle atomize edilip, nasıl istenirse, öyle, kontrol altında tutulabiliyor. Yoksa "demokrasilerde", piyasa koşulları öne çıkıyor, sandığın fiyatı *(zaten var ama, işte), piyasada* daha da çok teşekkül ediyor... Ve... Demokrasi, Keriz Kekleme Rejimine Dönüşüyor!.. Bu sözümle halkları, hiç bir biçimde "keriz" yerine koyuyor değilim... Asıl onları öyle görüp, bu doğrultuda davrananları, kınıyorum!.. Egemenlerin ağızlarında "Özgürlük" ve "Demokrasi" sözleri, kökteki değerlere kalbi bağlı olarak ifade ediyorum, palavradır, esas olan "Örgütlü Haydutluktur"

Bize gelince;

Buradan dünyaya seslenmeyi dilerim ki, anlata geldiğim denklemlerin, çok farkındayız. Dünya aydınları olduğumuz kadar topraklarımızın ve geleneklerimizin çocuklarıyız. Bu topraklarda ne pahasına vücut bulduğumuzu, unutmuyor, ama Hubble Teleskopu'yla evrenin derinliklerine cezbolan, dünya aydınları olmaktan geri durmuyoruz. Bu çerçevede insan aklının, hala daha ona can veren kozmik bilincin çok gerisinde olduğunu izlemekten, içimiz eziliyor. İnsanoğlu'nun o bilince yetişmesine, karınca kararınca olsun, omuz vermekten gurur duyuyoruz. Fikrimiz hür, irfanımız hür, vicdanımız hürdür... Hür yaşadık, hür yaşarız! Çünkü Bizim Karakterimiz, Bağımsızlıktır!..

STRATEJİK İSTİHBARAT

Ertuğrul GÜVEN[*]

İstihbarat denilince akla; filmlerde görülen, romanlarda okunan, entrikalarla dolu komplolar dünyası gelir. Aslında örtülü operasyon olarak nitelenen ve istihbarattan yararlanmayı da kapsayan bu hususlar istihbaratın küçük bir bölümünü oluşturur. İstihbarat günümüzde sadece gizli teşkilatların kullandığı bir metot olmaktan çıkmış, aynı zamanda özel sektörün de kullandığı, bilimsel bir araştırma konusu haline gelmiştir. İstihbaratın farklı tanımları olmakla birlikte, genel olarak üzerinde uzlaşılan tanımı; "Bilgilerin toplanması, mevcut bilgilerle karşılaştırılması, bu bilgilerin analizi, değerlendirilmesi, birleştirilmesi ve yorumlanması sonunda ortaya çıkan hâsıladır" şeklindedir. Arapça 'istihbar' kelimesinden türetilmiştir. İstihbar, haber alma anlamındadır. Çoğulu ise istihbarat olmaktadır. İngilizce'de *intelligence*; zekâ, bilgi, anlayış olarak kullanılmaktadır.

İstihbaratın elde edilmesinde yüzde 90 oranında açık kaynaklar kullanılmaktadır. Kalan yüzde 10 ise örtülü, kapalı veya gizli olarak nitelenen kaynaklardır. Ama istihbaratın temel kaynağı

[*] Ertuğrul Güven, 21. Yüzyıl Enstitüsü Yönetim Kurulu Üyesi, Ankara.

"haber"dir. İstihbarat tek bir haber olmadığı için devamlılık işlevine sahiptir. Bu işlev bilgilerin toplanması, işlenmesi, analiz ve senteze tabi tutulup yorumlanmasından sonra bilginin isteyen kullanıcıya sunulması safhalarını kapsamaktadır. Bir gazete dergi ve benzeri kuruluşlar da bilerek veya bilmeyerek bu işlemleri yapmaktadır. Bir gün önce alınan bir haberin araştırması yapılıp, başka kaynaklarla karşılaştırılarak doğruluğuna kanaat getirildikten sonra, bu haberin yorumlanması sonucu köşe yazarının bu konuda bir makale yazması, istihbaratın kullanılmasından başka bir şey değildir. Abram Shulsky'nin "istihbarat, her tür siyasî, ekonomik, sosyal ve askerî olayı anlamayı ve derhal öngörmeyi amaçlayan evrensel sosyal bilimdir" şeklindeki tarifi de istihbaratı anlamakta bize kolaylık sağlamaktadır.

İstihbarat en kapsamlı sosyal bilimdir. İncelediği objeyi bize en mantıksal, en bilimsel ve kullanmaya en uygun hâle getirip istifademize sunmak için kullanılan bir metottur. İstihbarata dayanmayan karar alma mekanizmaları işi şansa bırakmış demektir. Özellikle devlet yönetiminde bu konu yaşamsal önem arz etmektedir. Aslında istihbarat bizlere ilk etapta soğuk, ürkütücü bir sır perdesi gibi görünse de, istihbarat basit ve açık ihtiyaç duyulan bilgiyi elde etmek için uygulanan bir metot'tur. Ayşe Hanım'ın o gün yapacağı yemekte ihtiyaç duyduğu malzemelerin tespiti, bu malzemeleri nereden ve nasıl alacağının sorulması, bu malzemelerin evde olanlarla karşılaştırıp, satın alınacak malzemelerin seçilmesi ile bunların satın alınması için uygulanacak yöntem ve yemeğin pişirilmesi işlevinde bilginin toplanması, eldekilerle karşılaştırılması, gerçek ihtiyacın tespit edilip eksik kalanların temin edilmesi bir bakıma basit anlamda istihbarattır.

Haberin istihbarat hâline gelebilmesi için bazı işlemlerden geçirilmesi gerekmektedir. Haberin işlenmesinden önce aranması gereken hususlar şunlardır:

- Haberin güvenirliği (burada kaynağın güvenirliği de araştırılmalıdır),
- Haberin tamlığı: Burada 5N 1K kuralı uygulanmalıdır (kim, neyi, nerede, nasıl, neden, ne zaman),

Haberin ilgisi (illiyet),

Haberin doğruluğu.

Yukarıdaki unsurları taşıyan haber, analizci tarafından işleme tabi tutulur. Sonucun mantıklı ve isteğe cevap verecek biçimde olması gereklidir. Sentezde yorumlayıcı mantığını kullanacak, delil ve emarelerden yararlanacak, tahminlerini açık ve net olarak ifade etmesi gerekecektir. Burada analizcinin üzerinde durması gerekli hususlar şunlardır:

- Gerçekçi olmayan bilgilere dayalı tahminlerde kesin ifadeler asla kullanılmamalıdır.
- Tahminler verilerle izah edilerek okuyucu tatmin edilmelidir.
- Sonucu belirlerken mutlaka nasıl ve nedenleri mantıksal olarak izah edilmelidir.
- Doğrudan sonucu belirlemek yerine kimin, ne zaman, nerede, nasıl ve ne maksatla bu işi yapmış olduğu ortaya konulmalıdır.

Abartıya kaçılmamalıdır.

Haber ile gerçek birbirinden ayırt edilmelidir. Haber doğru olabilir, ancak gerçeği yansıtmayabilir. Haberi veren kaynağa gidildiğinde bir politikacının kendi siyasi eğilimi için verdiği haberin yönleniş şekli gerçekle bağdaşmayabilir.

Haber ile tahminlere dayalı yargılar birbirinden ayırt edilmelidir.

- Siyasî hassasiyetler dikkate alınmalıdır.
- Yanlış bilgilerin doğru kabul edilmesi ve bunlara dayalı değerlendirmeler yapılması hâlinde siyasî sonuçların ne olacağı gözetilmelidir. Yani aldatılma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.
- Etkili özet yapılarak okuyucu metnin tamamını okumaya teşvik edilmelidir.
- Metin uyum içinde olmalıdır.

Stratejik istihbarat değerlendirmelerinde hedef alınan ülkenin sadece askerî yapısı dikkate alınmamalı, sekiz ana konunun tamamı dikkate alınmalıdır.

- Mutlaka arşiv bilgilerine bakılmalıdır.
- Değerlendirme yapılırken baskılardan uzak kalmak, yönetime hoş görünmek için yanlı değerlendirmelerden kaçınmak gerekmektedir.
- Analizci, alınan haberle ilgili sağlam dayanakları olmadığında ve olayı flaş, güncel ve tamamen doğru tespit etmiş gibi anlatan haberle karşılaştığında yukarıdaki verilere mutlaka başvurmalıdır.
- Analizci basında yer alan ve ilgi gören haberle ilgili farklı bir yoruma ulaştığında, bunun nedenlerini izah etmelidir. Bütün toplumun bu haber konusunda fikir birliği hâlinde olduğu durumlarda dahi, analizci bu olaya analitik gözle bakmalı, etki altında kalmadan kendi doğrularını yazmaktan kaçınmamalıdır.
- Analizci sadece kendi doğrusu üzerinde durmamalı, değişik bakış açısını yakalamak için grup çalışmasını ihmal etmemelidir.

Stratejik İstihbarat

Stratejik istihbaratı anlatmadan önce stratejinin ne olduğunu belirlemek yararlı olacaktır. Strateji genelde askerî bir terim ola-

rak kullanılmıştır. Kıtaların savaş alanında ne şekilde konuşlandırılacağı, nerelere ne şekilde sevk edileceği için kullanılan bir terimdir. Osmanlı döneminde strateji *Sevk ül ceyş* kıtaların belirlenen bir plana göre savaş alanına yürütülmesi anlamında kullanılmıştır. B. H. Liddell Hart stratejiyi dolaylı tutum olarak tanımlamıştır.[76] Bir bakıma karşı tarafa kendisini farklı gösterip onu aldatma sanatı olarak şu ifadeleri dikkate değerdir: *"Bütün savaş aldatmaya dayanır. Bu nedenle taarruz gücümüz varsa, bu gücümüz yokmuş gibi görünmeliyiz. Kuvvetlerimizi kullandığımız sırada, hiçbir hareket yapmıyormuş gibi davranmalıyız. Yakında olsak bile uzaktaymışız hissini vermeliyiz. Uzakta olduğumuz zaman ise, hasmı yakında olduğumuza inandırmalıyız. Düşmanı kullanmak için yemleme tabirini kullan, karışıklık içindeymişsin gibi görün ve düşmanı ez."*

Atatürk'ün 26 Ağustos 1922'de başlayan ve 30 Ağustos zaferini kazandıran Büyük Taarruz'u, yukarıda izah edilen stratejinin uygulanışı ile kazanılan bir savaştır. Düşman kuvvetleri, araç-gereç, lojistik gibi her bakımdan bizim gücümüzün üstünde olduğu hâlde, uygulanan strateji bu savaşın kazanılmasında büyük rol oynamıştır.

Hitler; *"Bizim gerçek savaşlarımız hakikatte askerî harekât başlamadan önce yapılacaktır"* dedikten sonra yine *Hitler Konuşuyor* isimli kitapta şöyle devam etmiştir; *"...düşmanın moralini bozmak nasıl başarılabilir? İşte beni ilgilendiren sorun budur. Savaşta kim cephede bulunmuşsa, kan dökülmesinden mutlaka sakınacaktır. İnsan ancak amacına başka yollarla ulaşamadığı takdirde öldürme yoluna gitmiştir. Daha ucuz olarak sonuç alabiliyorsak, düşmanın moralini niçin askerî vasıtalarla bozalım? Bizim stratejimiz düşmanı içinden yıkmak, kendiliğinden elimize geçmesini sağlamaktır."* Bir başka stratejist ise bu konuda; *"Öldürme ölçüleri ile değil, felce uğratma*

[76] Avrasya Stratejik Araştırmalar Strateji Kitabı, 2002.

çerçevesinde bu konu düşünülmelidir, böylece felce uğramış eldeki kılıç kendiliğinden düşer." demiştir.

Clausewitz, *Harp Üzerine* adlı eserinde, stratejiyi; *"Harp hedefini elde etmek için, muharebeleri bir araç olarak kullanmak sanatı"* olarak tanımlamıştır. Başka bir deyimle strateji; harp planını oluşturur, savaşın da dâhil olduğu çeşitli harekâtların öngörülen akışını tasarlar ve bu seferlerin her birinde yapılacak muharebeleri düzenler. Gerçekte siyaset ve yüksek strateji, askerî harekâtın güdümü için hükûmet tarafından görevlendirilmiş olan askerî liderlerin sorumluluğu değildir. Bu sorumluluk, hükümetin kendisine aittir. Clausewitz'in stratejiyi sadece muharebeden yararlanma sanatı biçiminde daraltması doğru değildir. Burada amaç ve araç karıştırılmış olduğu gibi, 21. yüzyılda stratejinin algılanması ve kullanılması daha farklıdır. Yüksek stratejinin görevi, bir milletin veya milletler grubunun bütün imkânlarını, temel politikanın tanımladığı amaç olarak, harbin siyasal hedefinin elde edilmesi için koordine etmek ve yönetmektir. Yüksek strateji sadece savaşla bağımlı kalmayarak, savaştan sonra ortaya çıkacak tabloyu da dikkate alır. Savaşı izleyecek barışı ve sonrasını hesaplar. Bu bakımdan stratejinin başarılı olması, her şeyden önce ve en çok amaç ve araçlarının iyi hesaplanması ve koordine edilmesine bağlıdır. Stratejiyi başka bir tanımla "Gücün doğru zamanda doğru yerde kullanılmasıdır" şeklinde de tarif edebiliriz.

Sonuç olarak strateji ve diplomaside başka bir deyimle diplomatik ve askerî alanların her ikisinde dolaylı tutum, hasmın psikolojik ve fizik dengesini altüst ederek yenilgisini sağlamak bakımından etkili yol olarak görülmektedir. Stratejik istihbarat; stratejinin kullanılmasına yararlı olacak bilgilerin toplanması, analiz ve senteze tabi tutularak geçmişte elde edilen bilgilerden yararlanılarak, değerlendirilmesi ve amaca uygun olarak kulla-

nılabilir istihbaratın elde edilmesidir. Bu tür istihbaratta bir ülkenin millî gücünü oluşturan temel unsurların geleceğe dönük bakış açısının olması esastır. Taktik istihbarattan ayrıdır. Taktik istihbarat günceldir. Prof. S. Kent'e göre stratejik istihbarat; *"Karar alıcıların hatalı planlama ve hareketleri ile kendi politikalarına karar ve taahhütlerine zarar vermeyecek şekilde diğer devletlerle ilgili sahip olmaları gereken bilgi türüdür."*[77]

Birinci Dünya Savaşı'na gelinceye kadar istihbarat, savaşlarda kullanılmak üzere üretilmeye veya elde edilmeye çalışılmış ve askerî istihbarat ağırlıklı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda büyük insan kaybı ve maddi kayıplar üzerine savaş sonrasında büyük devletler bu konu üzerinde daha detaylı durmuş bu savaşlarda ne yapılacağını araştırmaya başlamıştır. Hitler'in Almanya'da iktidarı ele geçirmesinden sonra Münih'te ilk defa 1935 yılında bir Stratejik Araştırma Merkezi kurulmuştur. Bu merkeze, komşu ülkelerin coğrafî yapısı, ulaştırma durumu, devleti yönetenlerin ve askerî kesimdeki komutanların biyografik bilgileri, bilimsel ve teknolojik durumu, siyasi partilerin durumu, aralarındaki çekişmeler, zayıf ve güçlü tarafları, ekonomik durumları hakkında plan dâhilinde bilgi toplanması görevi verilmiştir. Toplanan bu bilgiler istihbarat raporları hâline getirilerek genelkurmaya ve devlet ilgililerine verilmeye başlanmıştır. Tüm bilgiler bir araya getirilerek genel bir değerlendirme yapılmış ve Ikinci Dünya Savaşı'nın başlamasından önce hangi ülkelerin direnme gücü olduğu, hangisine şantaj yapılabileceği, ülkelerin aralarındaki dayanışma ve rekabet konuları iyi değerlendirilerek işe başlanmıştır. Savaşın başlangıcında yıldırım orduları diye adlandırılan süratli savaş tarzının uygulanmasında Hitler'in orduları nereye, hangi yoldan en az zayiatla gidileceği-

[77] Ümit Özdağ *Avrasya Dosyası İstih. Özel s.*113.

ni bilerek yola çıkmışlar ve başlangıçta çok az zayiatla büyük başarılar kazanmışlardır. Muharebenin en elverişli şartlarla amaca uygun olarak yapılması planlanmış, hasım ülkenin ekonomik durumu, lojistik tesisleri, ulaşım yolları, ülke halkının moral durumu hesap edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra, 1945 yılından başlamak üzere Batılı devletler istihbarat teşkilatlarını 21. yüzyılın teknolojisinden yararlanarak, stratejik istihbaratın gerektirdiği bilgilerin toplanıp işlenmesini istihbarat raporları hâline getirilmesini sağlayacak biçimde organize etme yoluna gitmişlerdir. Ancak burada ortaya çıkan çok önemli bir problem, geçmiş dönemde casusluğa dayanan askerî bilgileri toplamaya ağırlık veren istihbarat ile stratejik istihbaratın kapsam farklarıdır. Stratejik istihbarat konuları ve kapsamı itibarıyla tek merkezden yönetilemeyecek şekilde devasa bir alana yayılmakta ve teknik bilgileri, çok geniş insan istihdamını da beraberinde getirmektedir. Bu durumun fark edilmesinden sonra 1945 ve sonrasında başta ABD olmak üzere diğer Batılı devletler stratejik istihbarat konularındaki bilgilerin elde edilmesi konusunu, devletin diğer organlarını bu işle görevlendirip, istihbarat kuruluşlarının altından kalkamayacağı bu yükü diğer resmî kuruluşları devreye sokarak paylaştırmışlardır.

Daha sonra verimi arttırmak ve kaliteyi yükseltmek amacı ile diğer özel kuruluşları da devreye sokmuşlardır. Örneğin hedef alınan ülkenin tarım durumu hakkında bilgi alınmasında açık kaynaklar, istatistiksel bilgilerden yararlanılmasında o ülkeye değişik sebeplerle gönderilen ziraat teknisyenleri, mühendisler ve bu konuda bilgi sahibi ticaret adamlarından yararlanılmıştır. Örneğin, ulaşım durumu hakkında hedef alınan ülke hakkında bilgi alınması amaçlanıyor ise bu ülkenin, yol teknolojileri, yolların geçtiği yerler ve benzeri bilgilerin alınmasında orada işçi,

mühendis olarak çalışan kimselerden olduğu kadar, devletlerarası ilişkilerde ulaştırma bakanlığının imkânlarından da yararlanma yoluna gidilmiştir. Stratejik istihbaratın sekiz ana konusundaki bilgiler bu şekilde başta bütün bakanlık personeli olmak üzere, açık kaynaklar ve özel sektör imkânları bu konuda iş birliği içinde çalışmak üzere planlanmıştır. Merkezî istihbarat kuruluşlarının görevi bu merkezî planlamanın koordinesini yapıp, elde edilen bilgileri birleştirip, devlet çapında istihbarat üretimine katkıda bulunmaktır. Bu konuda yine başta ABD daha da ileri giderek, ülke içinde kurulan stratejik istihbaratla uğraşan özel kuruluşlarla iş birliğine gitmiş, proje bazında bazı istihbarat konularının toplanıp değerlendirilmesi, kitap hâline getirilmesi işini bu gibi kuruluşlara ihale etmiştir.

Think-tank kuruluşları ve stratejik araştırma merkezleri bu konuda çok başarılı örnekler vermişlerdir. Bu gibi kuruluşlarda çalışan personelin çoğu kez akademisyenlerden seçilmesi, yine bu çalışmalarını yüksek lisans ve doktora tezi olarak seçip yükselme olanağı bulmaları, özel sektör anlayışı ve felsefesi içinde çok verimli çalışmaların yapılmasına olanak vermiştir. Örneğin X ülkesinde yapılacak fabrikanın orada yapılabilmesi için bir araştırma yapılması proje olarak özel sektörden alınıp, X ülkesinde teknik adamlar, açık kaynaklar, X ülkesinin hukuksal durumu, vergi ve yabancı yatırıma tanınan imkânlar, para birimleri, paralarının değişim imkânının olup olmadığı, özel sektörün elde edeceği paranın döviz olarak dışarıya çıkarılabilme olanakları ve buna benzer yüzlerce sorunun cevabını içeren bir araştırma, yatırımı yapacak özel sektöre büyük imkânlar sağlayacağı gibi, kendi devletinin merkezî istihbarat kuruluşu ile bu bilgileri paylaşması durumunda, o istihbarat kuruluşunun istihbarat elemanlarını kullanmadan, riske girmeden bu bilgilere dayalı devlet istihbaratının oluşturulmasında büyük yarar sağlayacağı

düşünülmüş ve organizasyonun bu doğrultuda yapılması kabul edilmiştir.

Düşman olsun olmasın, yakın komşuları ile ikinci kuşak diye nitelenecek devletler, ekonomik, stratejik önem arz eden devletler ve diğer devletlerden başlanarak, stratejik istihbarat konularında bu devletler hedef kabul edilerek, sekiz ana konuda elde ettikleri bilgileri istihbarat raporları hâline getirmişler ve getirmeye devam etmektedirler. Daha sonra özellikle iletişim konularındaki hızlı ilerleme dikkate alınarak, bazı düşünürler Siber istihbarat üzerinde durmuşlar bu istihbaratı sekiz ana konuya ek olarak, dokuzuncu stratejik istihbarat konusu olarak seçmişlerdir. Diğer taraftan 20. ve 21. yüzyılın savaşı olarak ortaya çıkan terör konusunda bu devletler yeni bir hedef daha ilave ederek on ana konuda bilgi toplamaya ve rapor üretmeye, bunları ilgili makamlara vermeye, dost ve müttefik devletler bu istihbaratlardan bir kısmını karşılıklı değiştirme ve birlikte hareket etmeye başlamıştır.

Stratejik istihbarat görüldüğü gibi 20. yüzyılın ikinci yarısının bir ürünü olup sadece devletler, devletlerin istihbarat örgütleri tarafından değil, Think-tank, stratejik araştırma merkezleri gibi kuruluşlar tarafından da üretilen, paylaşılan, devletler dışında globalleşen şirketlerin de ihtiyaç duyduğu değerli bir ürün olmuştur. Ancak ciddi bir eğitim gerektiren istihbarat konusunda üniversitelerin ve diğer stratejik araştırma merkezlerinin nasıl eğitim aldıkları, yeterli olup olmadıkları bilinmemektedir. Klasik üniversite formasyonu ve yapılanması istihbarat değerlendirmesini yapacak eğitimi vermeye uygun değildir. Bu tür stratejik araştırma merkezleri uzmanlık alanlarına göre bölünerek tarih, sosyoloji, uluslararası ilişkilerden mezun kimseler, emekli asker, istihbarat adamları ile takviye olunarak, enstitüler kurarak yaptıkları çalışmaları bilimsel hâle getirmeye baş-

lamışlar ve Batı dünyasında devlet yönetiminde söz sahibi olmaya başlamışlardır. Stratejik istihbaratın konusu gereği bu kuruluşlar; kendilerine verilen bu konularda analiz yaparak, geleceği görmenin, tanımlamanın düşünsel yollarını oluşturmaya çaba göstermektedirler.

İstihbaratta olayın başlangıcında elde edilen bilgiler küçük parçacıklar şeklindedir. Bu bilgileri istihbarat hâline getirerek olayın fotoğrafını görme imkânına kavuşmak istenilmektedir. Bunun için çoğu kez uzun zaman, emek ve para harcanması gerekebilir. Bilgiyi toplamakla görevli olan istihbarat görevlisi resmi görme imkânına kavuşamayabilir. Sentezi yapan kimse ancak mozaiği birleştirerek resmi görebilecektir. Bu bakımdan istihbaratla uğraşan kimselerin tatmin olamama sıkıntısı kaçınılmazdır. Ayrıca istihbarat üreten kurum ve kuruluşlarda çalışanlar toplumda, yanına temkinli yaklaşılan, genelde kendileri ile temastan çekinilen kimseler olarak algılanırlar. Yapılan işin bir nevi ispiyonlama olduğu zannedildiği için, bu çekingenlik istihbarat görevinde çalışanları tedirgin eden bir husustur. Aslında istihbarat bilimsel bir çalışma ve zeka işidir. Buradaki zeka haberin toplanmasında olduğu kadar, bunların yorumlanması, birleştirilmesi ve değerlendirilmesi safhaları için de geçerlidir.

İstihbaratçının kötü algılanmasının bir nedeni de, karşı istihbarat çalışmasının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşı istihbaratçı, hedef aldığı ülkedeki istihbaratçıyı ve yaptığı işi kötüleyerek onu tedirgin etmeyi, toplumdan dışlanmasını sağlamayı ve verimini düşürmeyi de amaçlamaktadır. İstihbarat; diplomasinin, askerî gücün, propagandanın, psikolojik savaşın, örtülü savaşın, ekonomik baskının alacağı yönü belirler. İstihbaratı olmayan veya yetersiz olan bir devletin gözleri bağlı olarak hareket etmesi mümkün değildir.

Stratejik istihbaratın bir diğer özelliği, kendi ülkesindeki olayları değil, ülkesi dışındaki olayları kapsamasıdır. Kendi ülkesi içindeki güvenlikle ilgili olaylar da aynı şekilde stratejik istihbaratın ilgi alanı dışındadır. Uluslararası faaliyeti bulunan, kendi ülkesinin yanında dış ülkeleri de faaliyet alanı seçen terör olayları bunun bir istisnası olarak zikredilebilir. Espiyonaja karşı koyma kontr-entelijans veya kontr-espiyonaj da stratejik istihbaratın ilgi alanı dışındadır. Ülkenin refah içinde yaşaması, düşman kabul edilebilecek ülkelerin tehditlerinin tespiti, barış ve özgürlüğü tehdit eden hususlar bu istihbaratın ilgi alanı içindedir. Ancak, stratejik istihbaratı sadece düşman ülke olarak sınırlandırmak da doğru değildir. Örneğin, ABD, NATO içinde ve ikili anlaşmalar ile dost kabul edilen bir ülke olduğu hâlde Türkiye üzerinde stratejik istihbarat yönünde faaliyet göstermesi doğal karşılanabilir. İncir, üzüm, buğday ve benzeri ürünlerin o yıl içindeki üretim miktarlarını, kalitesini, üretildiği yerleri fiyatlarını tespit edip, ülkesine gönderebilir ve bunların toplandığı merkezde sadece Türkiye'nin değil Orta Doğu'nun ve diğer ülkelerin bu konulardaki bilgileri toplanarak, uydudan elde edilen fotoğraflarla değerlendirmesi yapılıp, ABD'nin tarım politikası bu bilgilere dayalı olarak oluşturulabilir. Bu düşmanca bir tutum değil, stratejik istihbaratın gereğidir.

Türkiye'nin ürettiği bor madeninin dünya genelinde sadece Türkiye'de üretilmesi ve stratejik bir madde olması, bu maddenin nerede, ne şekilde kimler tarafından çıkarıldığı konusunu, bu konuya ilgi duyan bütün istihbarat teşkilatları, hatta özel think-tank kuruluşları takip edebilir. Bu verdiğimiz örnekteki istihbaratı sadece ABD yapmamakta İsrail, Almanya, İngiltere, Fransa ve stratejik istihbarat teşkilatlanmasını kurmuş diğer Batılı ülkeler de yapabilmektedir. Bunu yapabilen yine örnek olarak seçtiğimiz tarım konusunu bilgili ve bilinçli uygulayan ülkelerde, ülkemizde görüldüğü gibi soğanın bir yıl çok ekilmesin-

den dolayı fiyatların düşük olması, ekim masraflarının karşılanamaması, üreticinin zarar etmesi gibi bir durumla karşılaşılmaz, ertesi yıl aynı maddenin çok az ekilmesinden dolayı ithal edilmesi ve döviz israfına neden olunmaz.

Dış istihbarat pozitif bir istihbarat veya faaliyettir. Gözle görülebilen, yaşanan olayları konu alır. Ülke liderlerinin veya hükûmetlerinin izleyeceği politikalar, Birleşmiş Milletler'de, AB içinde, diğer ülkeler nezdinde yapacağı girişimlerde başarılı olabilmesi, müspet bilgilerin elinde bulunmasına bağlıdır. Bir ülke diğer bir ülkeye uygulamayı düşündüğü politikayı (bu politika siyasî, sınai, ticari olabilir) uygulamadan önce o ülkenin coğrafî durumu, topoğrafyası, sosyal yapısı, eğitim durumu, silahlı kuvvetlerinin durumu ve benzeri hususlar hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadan atılacak adımlarda başarı şansa kalmıştır denilebilir. Devletlerarası bu tür ilişkilerde şansa yer bırakılmaması gerekir, çünkü sonuçta büyük insan kayıpları, devlet yapılarının ortadan kalkması, ticari kayıplar, tarım politikalarında zarar görülmesi gibi sorunlarla karşılaşılabilecektir.

Stratejik istihbaratın ülkeler için hayati önemdeki hususları kapsadığını kabul ettiğimize göre, hemen hemen her konuda bilgi toplama ihtiyacı olduğunu da kabul etmemiz gerekmektedir. Bu kadar geniş kapsamlı istihbarata konu olan bilgileri toplama işini istihbarat örgütlerinin tek başına yapmaları mümkün değildir. Bunun sağlanması için özel ve kamu kurum ve kuruluşlarının yardımına ihtiyaç duyulmaktadır. İstihbarat ihtiyacı duyulan ülke ile ilişkisi olan ticaret, sanayi, eğitim, dış işleri ve diğer bakanlıklar, işlerinin gereği olarak o ülke hakkında elde ettikleri bilgileri, dokümanları istihbarat kuruluşları ile paylaştıkları takdirde büyük oranda güç israfı önlenmiş, verim arttırılmış olacaktır. Bunların gizli kaynaklar olması şart değildir. Üniversiteler içinde yurt dışında tertiplenen konferanslara katılımlar olmakta, çeşitli bilimsel toplantılar yapılmaktadır. Bunla-

rın büyük bir kısmı stratejik istihbaratın ilgi alanındadır. Bu bilgilerin istihbarat örgütleri ile paylaşılmasının o ülkenin savunmasında büyük yararı olacaktır.

Ülkeyi yönetenler, ülkelerinin veya şirketlerinin karşılaştıkları fırsatları, risk ve tehditleri öngörmekle yükümlüdür. İstihbaratsız bir modern devlet, hatta büyük bir şirket dahi düşünülemez. Devletlerin millî güvenlik politikalarının temel unsuru istihbarattır. Modern devletin asli unsuru, bilimsel yöntemleri, teknolojik yenilikleri takip ederek bunları sistemli kullanmasını zorunlu kılmaktadır. Buna arkasını dönen devletin başarılı olma şansı olamaz. İstihbarat bilim olduğu kadar bir sanattır. İstihbaratçı eksik, yanlış veya yönlendirilmiş bilgileri doğrularından ayırarak düşmanın sistematiğini, hareketlerini öngören kimsedir.

Stratejik İstihbaratın Konuları

Stratejik İstihbaratı konuları itibariyle 9 ana konuda toplamak mümkündür. Bunlar;

1.Askerî İstihbarat,

2.Sosyal istihbarat,

3.Siyasi İstihbarat,

4.Bilimsel veTeknolojik İstihbarat.

5.Coğrafi İsthbarat

6.Biyografik İstihbarat

7.Ulaşım ve İletişim İstihbaratı

8. Ekonomik istihbarat ile Elektronik sahasında gelişmelerden sonra eklenen

9. Siber İstihbarat.

Bu konuların ayrı ayrı ele alınıp açıklanmasına kitabın amacı itibariyle yer bulunmamaktadır. Bunların dışında Türkiye'deki

istihbarat tarihi ve gelişmelerinin de bilgilerinize sunulması arzu edilirdi.

Sonuç ve Değerlendirme

İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'leri ve İngiltere, Fransa gibi büyük devletler başta olmak üzere stratejik istihbarat konusuna önem vermeleri ve 1945 sonrası İç İstihbarat ve Dış istihbarat teşkilatlarını ayırarak dış istihbaratta Stratejik İstihbarat konusuna ağırlık vermişlerdir. Türkiye'de 1965 yılında 644 sayılı Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununu çıkartarak İç ve Dış İstihbaratı aynı çatı altında toplayarak, daha önce Milli Emniyet Hizmetleri Başkanlığı adı ile çalışan teşkilat, Başbakanın şahsına bağlı Müsteşarlık olarak faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır. 1984 yılına kadar devam eden bu süreçte Stratejik İstihbaratın öneminin giderek arttığını gören ilgililer 1984 yılında 2937 sayılı "Devlet İstihbaratı ve Milli İstihbarat Kanunu" nu ile Milli İstihbarat Teşkilatı'nı (MİT) Devlet güvenliğini tehdit eden bütün konularda Stratejik istihbarat başta olmak bir çatı altında toplamak amacını gütmüştür. Koordinasyonu sağlamak üzere MİT çatısı altında Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Ancak bu kurul başlangıçta ve 12 Eylül dönemi ve takip eden birkaç yıl içinde koordinasyon görevini yerine getirmeye çalışmış ise de toplantıya katılanların en üst seviyede olması gerekir iken daha sonra buna dikkat edilmemiş, karar alma ve koordinasyonda etkinlik azalmıştır.

Diğer taraftan stratejik İstihbaratın oluşması için istihbarat çarkının dönmesinin gerekleri yerine getirilmemiş, elde edilen bilgiler değerlendirilmiş, bazıları kitap haline getirilmiş ve ilgili Bakanlık, kurum ve kuruluşlara gönderilmiş iken, bu raporların okunup ilgililerin kendi konularında yeni bilgilerin talep edilmesi gerekir iken bu yapılmamış ve bu konu ülkenin terör gibi

önemli konuları ön plana alınarak ihmal edilmiştir. Türkiye'nin özellikle son 8-10 yıl içinde ekonomik gelişmesi ve atılımlarının daha başarılı olarak yürütülebilmesi, örneğin bir tarım politikası, sanayideki gelişmeler ve benzeri konularda ilerleyebilmesi için İç ve Dış İstihbaratın mutlak olarak ayrılması, Dış İstihbaratın başta Stratejik İstihbarat olmak üzere üslenmesi, personel alımından başlamak üzere bütün çalışma düzeninin bunu teminen düzenlenmesinin gerekliliği ön plana çıkmış bulunmaktadır. Örneğin MİT personeli geçen zaman içinde devlet memurları yasasına bağlı olarak sınıflandırılmış, Asker kökenli Müsteşarlar döneminde "Şark görevi" gibi faaliyetleri sekteye uğratacak yollara başvurulmuş, diğer taraftan Büyükelçi Müsteşarlığı döneminde Dış İşleri düzeni örnek alınmış, "Meslek memurları, İdari Memurlar" gibi sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu düzenlemeler personel arasında uzmanlaşmayı önlemiş ve verimi düşürmüştür. Bu nedenlerle bu konunun yeni baştan ele alınıp İç ve Dış olarak ayırım yoluna gidilmesi başta olmak üzere diğer konularda da detaylı bir çalışma sonucunda yapılanmasının gerekli olduğu kanaatindeyim.

Diğer taraftan 1987 yılında "Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasa"sına ek olarak yapılan yasa değişikliği ile MİT'ına verilen bütün yetkiler, istihbarat çalışmaları, aynı zamanda polise de verilmiş bulunmaktadır. Bu yetkilerin verilmesi ile istihbaratta karmaşa başlamıştır. MİİK'nın çalışmaması, çalışsa dahi cari istihbaratın değişik ellerden Başbakan, Cumhurbaşkanı gibi yetkililere gönderilmesinde koordinasyonun 4-5 yıl öncesine kadar yapılamaması istihbaratta sorunların başında gelen hususlardandır. ABD'leri ve benzeri batılı devletlerde de birden fazla istihbaratla görevli kuruluşlar bulunmaktadır. Ancak bu kuruluşların başında koordinasyonu sağlayan bir ünite daha vardır. Bu amaçla Türkiye'de Güvenlik Müsteşarlığı kurulmuş bulunmak-

tadır. Bu kuruluşun koordinasyon işinde ne kadar başarılı olduğu bilinmemektedir. İç İstihbaratın mutlaka İç İşleri Bakanı veya müsteşarına bağlı olarak kurulması, Emniyet Genel Müdürüne bağlı olmaması, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü İstihbarat faaliyetlerinin bu Genel Müdürlük içinde bulunması çok yararlı olacaktır. Halk ile direk teması olamayan istihbarat görevlilerinin aynı zamanda Emniyet Genel Müdürlüğü'nün de oto kontrolünü yapmasının devlet için çok yararlı olacağı gözden uzak tutulmamalıdır.

AÇIK KAYNAK İSTİHBARATI

Ümit ÖZDAĞ[*]

Giriş

Açık kaynaklardan yapılacak bir istihbaratın ne kadar istihbarat olacağı veya zaten herkesin bildiklerinden herkese açık olan bilgiden stratejik istihbarat üretilebileceği konusunda insanların içinde derin şüpheler vardır. Oysa açık kaynaklar istihbarat konusunda birçok insanın sandığından çok daha değerlidir. Bunu en iyi bilenler de istihbarat servisleridir. Çünkü istihbarat servisleri ürettikleri istihbaratın büyük bir bölümünü açık kaynaklardan üretirler.

Romalı tarihçi Tacitus, Britanya adasına yollanan kayınpederi Gaius Julius Agricola adlı generalin hikâyesi anlatılır. General gemileri adanın etrafında dolaştırır ve suyollarını, körfezleri tespit ettirir. (deniz istihbaratı). Adayı gezerek haritasını yaptırır (coğrafi istihbarat). İsyancıların silahlarını ve savaş tarzlarını inceler (askeri isthbarat). Medya aracılığı ile kendi ünü konusunda propaganda yaptırır (psikolojik operasyon). Tarım ve sanayinin durumunu inceletir. Madenleri tespit ettirir. Adanın işgal edil-

[*] Prof.Dr., 21. Yüzyıl Enstitüsü Başkanı, Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi, Ankara.

mesinin ekonomik olduğunu belirler (ekonomik istihbarat). Asi liderlerinin konuşmaları ve gerekçeleri ile ilgili bilgi toplar (politik istihbarat). Ada halkını inceler, kültürlerini, dinlerini ve dillerini öğrenir (kültürel istihbarat). 2000 yıl önce yapılan bu açık istihbarat ile bugün yapılan açık istihbarat arasında temel ilkeler açısından büyük bir fark yoktur.[78]

Temel bilgilerin büyük bir bölümü açık kaynaklardan elde edilebilir bilgilerdir. Açık kaynak denilince akla öncelikle internet gelmektedir. Oysa açık kaynakların büyük bir bölümüne internet üzerinde ulaşmak mümkün olmayabilir. Açık kaynak ile kastedilen internette bulunanlar ve bulunmayan gazete, dergi, kitap, broşür, veri tabanları, CD rom veya ikili görüşmeler sırasında elde edilenler de dâhil olmak üzere kamunun kullanımına açık olan her türlü veri, haber, bilgidir. Şirketlerin özel raporları, hükümetlerin yayınladığı açık kaynak olarak ulaşılabilecek raporlar açık kaynaklar içinde değerlendirilmelidir. Bilimsel dergilerde, gazetelerde, radyo ve TV'lerde, internette ve kütüphanelerde bulunabilecek bilgiler için casus kullanmaya, uydulardan fotoğraf çekmeye gerek yoktur.

Açık kaynakların istihbaratta kullanımı istihbaratın kendisi kadar eskidir demek abartılı değil, gerçeğin kendisi olacakır. İstihbarat servisleri akademik çalışınaları, yabancı gazeteleri gezginlerin notları, tüccarlar ile yapılan mülakatları ve benzeri kaynakları istihbarat amacı ile kullanmışlardır. Televizyon ve radyo yayınları açık istihbarat kaynağı olarak değerlendirilmştir.[79] Ancak, 20. yüzyılın sonunda gerçekleşen enformasyon devrimi sonrasında açık kaynak-istihbarat ilişkisinde niteliksel bir değişim gerçekleşmiştir.

---

[78] Brian Rotheray, New Risks of Crisis-Fresch Perspectives From Open Sources, NATO Open Source Intelligence, Reader, 2002, s.35

[79] Richard S. Friedman, "Open Source Intelligence" Parameters

Açık kaynak istihbaratının kalitesi ve etkisi hiç şüphesiz enformasyon devrimi diye anlandırılan ve belkemiğini internet kullanımının yaygınlaşması oluşturan süreç ile birlikte olağanüstü artmıştır. Ancak enformasyon devrimi açık kaynak istihbaratını bir açıdan kolaylaştırırken öte yandan da zorlaştırmıştır. Çünkü artık araştırmacının işlemesinin mümkün olmadığı ölçüde büyük bir bilgi yığını ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bundan dolayı açık kaynak istihbaratçısı kimin neyi bildiğini bilmelidir ki işinde etkili bir şekilde ilerleyebilsin.[80]

Açık kaynak istihbaratı alanında önemli bir bölge de Amerikan ve NATO istihbaratçılarının "gri kaynaklar" veye "gri alan bilgileri" diye nitelendirdiği bilgilerdir. Gri alan bilgileri açık alandadır ancak bir araştırmacının internete girip ulaşabileceği veya kitapçıya giderek satın alabileceği bilgiler değildir. Bunlar yayınlanmamış araştırma raporları, kurum içi teknik raporlar, ekonomik raporlar, tartışma raporları gibi kaynaklardan oluşur. Gri kaynak üreten kuruluşların başında enstitü ve laboratuvarlar, şirketler, sendikalar, devlet kuruluşları ve üniversiteler gelir.[81] Gri alan bilgileri ileride daha kapsamlı ele alınacaktır.

Açık İstihbarat ve İstihbarat Servisleri

Açık istihbarat toplamak konusunda 2. Dünya Savaşı'ndan sonra birçok ülkede uzmanlaşmalar gerçekleştirilmiştir. Bu uzmanlaşmalar ya istihbarat örgütleri içinde ya da devletin başka kuruluşlarına bağlı olarak yapılandırılmıştır. Türkiye'de Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Müdürlüğü, bütün dünyada Türkiye açısından önemli olan radyo, televizyon, gazete bilgilerini günlük olarak tarar, tespit eder ve tercüme eder.

---

[80] Tyrell Obe, "Open Source Intelligence: The Challence for NATO", NATO Open Source Intelligence,Reader, 2002, s.4

[81] Eliot A. Jardines, "Theory and History of OSİNT Understandin Open Sources", NATO Open Source Reader, February 2002, s.9

Aynı çalışma ABD'de CIA çatısı altında önce FBIS (Foreign Broadcast Information Services) adı ile çalışan daha sonra Open Source Center adını alan kuruluş tarafından gerçekleştirilir.[82]

BBC Monitoring ile ortak çalışan FBIS/Open Intelligence 150 ülkede 100'den fazla dilden 3000 kaynağı 2002 itibarı ile hergün izlemekte ve ABD açısından önemli olanları İngilizceye tercüme ettirmektedir. BBC Monitoring tarafından izlenen ve tercüme edilenlerin bir bölümünü Open Intelligence tercüme etmemekte, Open Intelligence tarafından tercüme edilenlerin bir bölümünü de BBC Monitoring tercüme etmemekte ve değişmektedirler. Open Intelligence Uzak Doğu ve Latin Amerika'yı izlemektedir. İki kuruluş Afrika'yı, Ortadoğu'yu ve Avrupa'yı aralarında bölüşmüşlerdir. BBC Monitoring Rusya Federasyonu ve Orta Asya'da yayınlanan gazeteleri, radyo ve televizyonları izlemektedir.[83] FBIS-Open Source Center 1996'dan buyana tercüme ettiği haber ve yorumları World News Connection adlı internet servisi üzerinden abone olanlar ile de ücreti karşılığında paylaşmaktadır.

Avustralya'da medya taraması başbakana bağlı bir düşünce kuruluşu-istihbarat servisi aralığındaki kurum olan Office of National Assessments tarafından gerçekleştirilmektedir.[84] Çin'de ise Xinhau Haber Ajansı, dünya medyasını takip ve Çinceye tercüme işini üstlenmiştir.

---

[82] www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/foreign-broadcast-information-service/inde

[83] B. Rotheray, agm , s.36-37

[84] http:www.globalsecurity.org/intell/library/reports/2004/australia_intell-inquiry_7-2_ona.htm

Açık İstihbarat ve Düşünce Kuruluşları

Üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve özellikle düşünce kuruluşları istihbarat kuruluşlarının olağanüstü faydalı açık kaynak bilgileri devşirdiği merkezlerdir. Özellikle stratejik araştırma merkezleri/düşünce kuruluşları devlet ile sivil toplum arasında gri bir alanda konumlanmakta ve çoğu zaman kaliteli stratejik bilgi üretmektedirler. Bir İngiliz subayın bir Rus subaya, bir Fransız diplomatın bir Çinli diplomata veya bir Alman istihbaratçının Ukraynalı bir istihbaratçıya söyleyemeyeceği görüşlerini/analizlerini aynı ulusların stratejik araştırma merkezi çalışanları birbirleri ile rahatlıkla paylaşabilirler.

Türkiye'de 1999'da Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin kurulmasından sonra bu konuda kaydedilen ilerlemeye rağmen hâlâ stratejik araştırma merkezlerinin önemi yeterince anlaşılamamıştır. Oysa ABD, AB ülkeleri, Japonya, Çin, İran, İsrail gibi ülkeler, bu alanda önemli yatırımlar gerçekleştirmekte ve çalışmalar yapmaktadırlar.

Açık İstihbarat ve Haber Ajansları

Haber ajansları da esasen bir şekil açık istihbarat teşkilatlarıdır. Örneğin BBC 2002 itibarı ile 22.000 çalışanı olan ulusal ve uluslararası düzeyde yayın yapan beş televizyon kanalı ve 40 radyo kanalına sahiptir. Ayrıca BBC World Service radyosu 40 dilde yayın yapar ve 150 milyon izleyicisi vardır. BBC aynı zamanda 1939'dan buyana bütün dünyada diğer yayın kuruluşlarını izler ve bunu İngiliz menfaatlerini desteklemek için gereken milli bir değer olarak görür. BBC bu çalışmasını İngiliz diplomasisi, savunma ve istihbarat bürokrasisi, diğer İngiliz medya ku-

ruluşları, parlamento, eğitim ve iş dünyası ile Başbakanlık için yararlı görür.[85]

Gerçek istihbaratçı kahramanın James Bond değil, Sherlock Holmes olduğu tespiti, açık kaynağın istihbarat sürecindeki yerini ve önemini ortaya koyması açısından önemlidir. Çünkü Sherlock Holmes, James Bond'un aksine, hiç şiddete başvurmadan; gizli belgeleri bularak değil, herkesin gözünün önünde olan ama göremediği verileri bularak gerçeğe ulaşır. Ancak S. Holmes'i Holmes yapan sadece verileri görmesi değil aynı zamanda analiz yeteneğidir. Bundan dolayı, 2 Dünya Savaşında OSS'de ve daha sonra CIA'nın kuruluşunda çalışan Yale Üniversitesi tarihçilerinden Robin W. Winks, açık istihbarat kaynaklarının artmasını klasik istihbaratın önemini azaltacağını düşünenlere, "elde edilen bilgilerin analiz edilmedikçe önemli olmadığına dikkat çekerek" önemli bir noktayı vurgulamaktadır.[86] Açık kaynak istihbaratı da istihbarat gibi analize bağımlıdır.

Istihbarat teşkilatlarının sinyal, fotoğraf istihbaratı ve casusluk sonucu elde ettikleri bilgi haricinde kullandıkları bilgilerin büyük bir bölümünü oluşturan açık kaynakların istihbarat analizindeki önemi küçümsenmemelidir. Yine de istihbarat çevrelerinde açık kaynaklardan gelen bilgilere psikolojik olarak daha az değerli gözü ile bakıldığı ileri sürülmektedir.[87]

Açık Kaynak İstihbaratında Temel Kavramlar

Açık kaynak istihbaratı ilgili temel kavramlar şunlardır.

a) Açık Bilgi: Gizlenmesine ihtiyaç hissedilmeyen ve hiçbir gizlilik derecesine haiz olmayan veri, malumat ve bilgidir.

---

[85] B. Rotheray, agm., s.36

[86] R Friedman, Open Source..., Parameters.19

[87] "Open Source Intelligence: A Strategic Enabler of National Security" CSS Analyses in Security Policy, Vol. 3 No. 32, April 2008, s.1.

b) Açık Kaynak Bilgisi: Kaynağı tarafından gizlenmeyen veya istendiği halde gizlenemeyen bilgileri içerir. Açık kaynak bilgileri, basılı veya elektronik ortamda halka açık bilgileri içerir.

c) Açık Kaynak İstihbaratı: Açık kaynaklardan toplanan her türlü bilgi ve haberlerin işleme tabii tutularak elde edilen istihbarattır.

d) Haber/Bilgi Kaynağı: Kendisinden istenilen konuda haber ve bilgi edinilen kişi, doküman, sistem, kurum veya faaliyettir. İki tip kaynak vardır.

da) Kontrollu Kaynaklar: Kontrol altında olup, soru sorulan, cevap alınan veya bilgi toplamakta görevlendirilen kaynaklar,

db) Kontrolsuz Kaynaklar: Kontrol altında olmayan fakat bilgi temin edilen kaynaklardır. Bütün basın ve yayın kaynaklı bilgiler, web sayfaları, haber ajansları, televizyon, radyo bu kapsamda değerlendirilir.

dc) Gri Kaynaklar: Açık olmakla birlikte kolay ulaşılamayan kaynaklara gri kaynak denilmektedir. Gri Kaynaklar aşağıda daha kapsamlı incelenmektedir.

Gri Kaynaklar

Gri kaynaklar açık kaynak olmakla birlikte herhangi bir kitapçıya gidip satınalamayacağınız veya internete girip ulaşamayacağınız bilgilerdir. Açık kaynak ile söylenebilecek bir başka şey ise her açık kaynağın kolay ulaşılabilir kaynak olmadığıdır. Örneğin Telafer'de Türkmen direnişçilerin duvara astıkları bildiriler bütün Telaferliler, Telafer'deki Amerikan askerleri ve işgalci peşmergeler için açık kaynak iken Telafer ile ilgili bir araştırma yapan Ankara'daki bir gazeteci için aynı ölçüde kolay ulaşılabilir bir açık kaynak değildir. Bu noktada böyle bir kaynak gri kaynak olarak nitelendirilmelidir.

Amerikan Hükümeti tarafından kurulan Gri Kaynaklar Araştırma Grubu tarafından hazırlanan açıklamada gri kaynaklar şu şekilde tanımlanmıştır:"Gri kaynaklar genellikle özel kanallardan ulaşılabilen ve normal kanallara veya dağıtım sistemine, bibliyografik taramaya, satıcılara ve aboneliğe girmeyen yabancı ve yerli açık kaynaklardır."[88]

Açık kaynaklar ile gri kaynaklar arasındaki farkı daha iyi belirlemek için nelerin gri kaynak olduğunu ortaya koymak anlatım açısından daha doğru olacaktır.

- Yayınlanmayan akademik raporlar, (Yüksek lisans ve doktora ödevleri)
- Komite raporları,
- Basılmamış konferans sunumları ve tartışmaları,
  Kamu kuruluşlarının raporları ve incelemeleri,
- Gezi notları,
  Teknik raporlar,
- Yayınlanmamış kamuoyu araştırmaları,
- Yayınlanmamış yüksek lisans ve doktora tezleri gri kaynaklardır.

Gri kaynaklar çoğunlukla şirketler, düşünce kuruluşları sendikalar, kamu kurumları tarafından üretilir. Ulaşılması da sistem içinde satın alınamadığı için zor ve zahmetlidir.[89] Zahmetin bir nedeni de gri kaynakların çoğu kez varlığının bilinmemesi ve nereye bakılacağının bilinmemesidir. Ayrıca genellikle gri kaynaklardan bilgi almak için çok malzeme araştırılır ve az ürün

[88] Interagency Grey Literatur Working Group, "Grey Information Functional Plan" 18 january 1995

[89] Mason H. Soule ve R. Paul Ryan, "Grey Literature", NATO Open Source Intelligence Reader, February 2002, s.25

ortaya çıkar.[90] Gri kaynakların istihbarat açısından önemini şu başlıklar altında toplanmak mümkündür:

a) Gri kaynaklar açık kaynakların sağlanamayacak bilgileri sağlayabilir.

b) Gri kaynaklar çoğu kez kitap ve süreli yayınlardan daha erken ve zamanında yayınlandığı için zamansal anlamda daha faydalı olabilir. Örneğin bir konferans tebliğini hemen konferansda elde edebilirsiniz.

c) Açık kaynaklarda bulunan önemli iddiaları doğrulayabilirsiniz.

d) Gri kaynaklar daha dar bir alana odaklanmaktadır. Özellikle kamu kuruluşlarının çalışmaları ve teknik raporlar için bu geçerlidir. [91]

Açık Kaynakların Üstünlüğü

Oysa açık kaynakların bileşenlerini analiz ettiğimizde birçok üstünlüğünü görürüz.

a. Maliyet açısından bakıldığında açık kaynak istihbaratı ucuzdur.

b. Kaynak açısından ise olağanüstü bir zenginlik söz konusundur. Ancak bu kaynak bir avantaj olabileceği gibi, yanlış veya yanıltma amaçlı bilginin sisteme daha rahat girmesini sağladığı için dezavantaj da olabilir. Doğru ile yanlışı ayırmak zorlaşır.

c. Metot açısından bakıldığında açık kaynak istihbaratı uygulaması en kolay olan toplama yoludur ve her hedef ile ilgili açık istihbarat kaynağı ziyadesi ile mevcuttur. Açık kaynak bilgileri istihbarat analizinde kullanılan bilgilerin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

---

[90] Agm., s. 26
[91] Agm., s.26

d. Açık kaynak kullanımı gizli bilginin daha kolay manipule edilebileceği bir dönemde kontrol edilebilir olduğu için doğru veri sağlama açısından önemlidir.

Açık Kaynaklar ile Gizli Bilgilere Ulaşılabilir mi?

Sadece açık kaynaklara dayanılarak ortaya çıkarılan bilgiler uzman istihbaratçıları şaşırtacak ciddi bilgiler içerebilir. Hatta sadece açık kaynaklara dayanarak sonuçta "çok gizli" olarak tasnif edilebilecek bilgilere dahi ulaşılabilir. Örneğin, 20 Mart 1935'de Berthold Jacop adlı bir Alman gazeteci İsviçre'nin Basel kentinde bir lokantadan Alman askeri istihbaratı tarafından kaçırılarak Berlin'de sorgulanmıştır. Sorgulanma konusu gazetecinin Alman Genelkurmay Başkanlığı hakkında yazdığı çok ayrıntılı ve gizli bilgileri içeren kitap için kimlerden bilgi aldığıdır. Sorgu sonucunda gazetecinin yıllarca açık kaynaklardan gazete ve dergilerden Alman ordusu ile ilgili haberleri keserek incelediği ve analitik bir süzgeçten geçirdiği ve kitaplaştırdığı ortaya çıkmıştır.[92]

Alman Ordusu da açık kaynak istihbaratı ile şaşırtıcı sonuçlar almıştır. 1920'ler de Versay Anlaşması'nın bir çok sınırlamalar koyduğu Alman Ordusu tarafsız ülke olan İsveç'in Bofors adlı şirketi ile bir ticari anlaşma yapmıştır. Almanlar bu sayede diğer Avrupa ordularının silahlanma politikalarını yakından incelediler ve gelecekteki savaşları nasıl kazanacakları üzerinde çalıştılar.[93] Keza FBIS analizcileri Şubat 1979'da çin gazete ve medyasının tercüme edilmesinden Pekin'in Vietnam'a karşı kullandığı dilden hareket ederek, Pekin'in böyle bir dil kullandığı

---

[92] Ladislas Farago, War of Witz, The Anatomy of Espionage and Intelligence, New York, 1954, s.55-58.

[93] John W Davis, Application of OSİNT, NATO Open Source Intelligence Reader, February 2002, s.32

zaman askeri güce başvurduğunun altını çizerek Çin'in Vietnam'a savaş ilan edeceğini doğru olarak öngörmüşlerdir.[94]

Türkçede sadece açık kaynaklar kullanılarak yapılan ve çok başarılı olan bir araştırma gazeteci Nezih Tavlaş'ın "**Türk-İsrail Güvenlik ve İstihbarat İlişkileri**" başlıklı makalesidir.[95]

General Gehlen, anılarında 1942 yılında ABD'nin gizli silahlanma planı ile ilgili bilgileri Amerikan gazetelerinden aldığı bilgilerle raporlaştırdığını kaydetmekte, Gehlen Örgütü kurulurken açık kaynak kullanımına büyük önem verdiklerinden bahsetmektedir.[96] Bir CIA analizcisi, CIA'nın kullandığı kaynakların %60'ının bilimsel dergiler, bilgisayar veri tabanları, televizyon ve gazete yayınları gibi açık kaynaklardan geldiğini, %25'inin yarı açık "gri-malûmat" denilen diplomat raporları, CIA tarafından malî destekle yaptırılan araştırmalar olduğunu ve sadece %15'inin teknik ve insanî istihbarat ile toplanan gizli bilgi olduğunu belirtir.[97]

ABD'nin eski Cezayir Büyükelçisi L. Craig Johustone, Cezayir'de gerçekleşen Arap Ligi Konferansı'na Yaser Arafat'ın katılıp katılmayacağının Washington tarafından bilinmediğini, Cezayir'deki Amerikan Büyükelçiliği'nin de bütün çabalarına rağmen bilgi edinemediğini kaydeder. Toplantının başladığı gün evine erken giden Büyükelçi Johnstone bir yandan da CNN seyretmeye başlar; o sırada Washington'dan Dışişleri Bakanı'nın sekreteri arar ve Yaser Arafat'ın katılıp katılmayacağı konusunda ellerinde bilgi olup olmadığını sorar. Büyükelçi tam "Hayır" diyecekken CNN, Yaser Arafat'ın toplantı salonuna girişini canlı olarak yayınlar. Bunun üzerine Büyükelçi, "Kesinlikle katılacak"

---

[94] W. Studeman, Teaching, s.58

[95] Bkz. Nezih Tavlaş, Türk-İsrail Güvenlik ve İstihbarat İlişkisi, Avrasya Dosyası, Cilt 1, Sayı 3, Sonbahar 1994, s.5-35.

[96] R. Gehlen, a.g.e., s.30 ve 33-34.

[97] Loch K. Johnson, a.g.e., s.4.

cevabını verir. Ertesi gün Dışişleri Bakanlığından aranır ve bu doğru istihbarat için tebrik edilir.[98]

Soğuk Savaş'ın sona erdiği döneme hemen hemen denk düşen enformasyon teknolojisindeki devrim, özellikle internet aracılığı ile gerçekleşen bilgi patlaması sonucunda açık kaynak istihbaratının önemi artmıştır.[99] Hatta enformasyon teknolojisindeki patlama açık kaynak istihbaratını çok kolaylaştırdığı için, karar alıcılar zaman zaman istihbarat unsurlarını devreden çıkartarak doğrudan açık kaynaklardan kendi istihbaratlarını toplamaktadırlar.

Açık kaynak istihbaratı sadece haber anlamında değil, zaman zaman yorum anlamında da istihbarat teşkilatlarına üstünlük sağlamaktadır. Açık kaynak istihbaratı konusunda dünyada önde gelen isimlerden birisi olan eski bir deniz kuvvetleri istihbarat analizcisi Robert Steele, CIA ile girdiği bir "istihbarat yarışını" kazanarak bunu göstermiştir. 1995'de 3 gün içinde Burundi'deki olaylarla ilgili tam bir istihbarat raporu hazırlamak için CIA ve Robert Steele çalışmalara başlamışlardır. R. Steele, 3 gün boyunca sadece açık kaynakları kullanarak, CIA'dan önce CIA'nın tespit ettiği her şeyi içeren bir raporu CIA'dan önce bitirmiştir.[100]

Hatta 2015 yılında halen uydu teknolojisine sahip olmayan birçok ülke de, ticarî uydulara parasını ödeyerek ABD, Fransa, İngiltere, Çin, İsrail gibi ülkelerin çok büyük harcamalar yaparak ürettikleri istihbaratı açık kaynaklardan çok daha ucuza temin edebileceklerdir.[101]

---

[98] Richard S. Friedman: Open source Intelligence, s.1.

[99] Bu konuda bkz. Bir NATO çalışması için "Internet Exploitation of the Internet" 2002'de yapılan çalışma çok iyi bir yol göstericidir.

[100] Lars Nelson, "Little Guys Counters CIA's Outdated Ways", New York Daily News, December 16, 1996

[101] A. Dupont, agm, s.27.

Açık kaynak istihbaratında televizyonun önemi büyüktür. Ancak açık kaynak istihbaratının bilinçli ve bilinçsiz yanıltıcı boyutu göz önünde tutulmalıdır. Örneğin BBC istihbarat için güvenilir bir kaynakken CNN için aynı şeyi söylemek zordur.[102] CIA'nın işlediği bütün verilerin %80'nin açık kaynaklardan geldiği ileri sürülmektedir.[103]

Açık kaynak istihbaratındaki patlamanın üç nedeni vardır. Birinci neden istihbarat hedeflerinin Soğuk Savaş sonrasında çok fazla artmasıdır. İkinci neden internet başta olmak üzere bilgi teknolojilerinde çok önemli gelişmeler sağlanmasıdır. Üçüncü neden ise 11 Eylül sonrasında ABD istihbaratının açık kaynak çalışmalarına daha büyük önem vermesidir. Kasım 2005'de Director of National Intelligence bağlı bir Open Source Center'ın kurulmasıdır.[104] MİT'de 2008 senesi içinde yeniden yapılanırken, Açık Kaynaklar Daire başkanlığı kurarak açık kaynakların istihbarat süreci içindeki yerini önemli bulduğunu göstermiştir.

Açık kaynaklar bütün avantajlarına rağmen sınırları vardır. Bu noktada ne tür bilgilerin açık kaynaklarda tam anlamı ile bulunamayacağını veya üstün bir yetenek gerektirdiğini hatırlatmak gerekmektedir. a) Sürpriz saldırı hazırlıkları, b) Nükleer silahlanma, c) Silâh kontrolü, d) Terörizm, e) Rüşvet ve şantaj, f) Uyuşturucu kaçakçılığı.

Bu konularda dahi deneyimli analizcilerin açık kaynaklardan belirli ölçülerde bilgi toplaması mümkündür. Örneğin, bir ülkenin diğerine yönelik olarak hazırladığı bir sürpriz saldırı ne kadar gizli olur ise olsun saldırıyı planlayan ülkenin gerek yönetici sınıfının gerekse halkının psikolojik bir hazırlık süreci içinde

---

[102] Robert David Steele, The New Craft of Intelligence: Reconstruction and Globalization, www.oss.net/Papers/white/CASIS2000.rtf

[103] A. Dupont, agm, s.26.

[104] Open Source Intelligence: A Strategic...

olmaları kaçınılmazdır. Dikkatli bir analizci bir saldırıyı öngöremezse dahi bir şeylerin yolunda gitmediğini basın taramaları veya doğrudan temaslar ile anlayabilir.

Temel bilgiler, siyasî ve ekonomik savaş içinde kullanılır. Bu tür savaşın amacı, düşmanın azmini ve mukavemet kapasitesini zayıflatmak ve dost tarafın azim ve kazanma kapasitesini artırmaktır.[105]

İlgili devlet içinde siyasî ve ekonomik savaş sürecinde çok geniş bir potansiyel hedefler silsilesi vardır. Silâhlı kuvvetler ve moral durumu, siyasal muhalefet, birbirleri ile çelişen sosyal sınıf ve gruplar, değişik nedenler ile kendisini ezilmiş veya sömürülmüş hisseden gruplar, etnik, dinî azınlıklar, işçi liderleri, barışseverler, mesihler, kolay aldatılabilecek bürokratlar.

Stratejik bilgininin, sürekli yenilenmesi gerekmektedir. Sürekli bilgi yenilemesinde iki temel yaklaşım olmalıdır. Birincisi, ilgili ülkenin stratejisiyle alâkalı menfaatlerin bilinen veya önceden tespit edilmiş olan önceliklerine göre izleme yapmak. Ikincisi ise genel silahlanma-silahsızlanma, küresel ekonomideki gelişmeler konusunda araştırmaları sürdürmek.[106]

Açık Kaynaklardan Farklı İstihbarat Ölçeklerinde Faydalanma

Açık kaynakların öneminin vurgulanması açısından askerî istihbaratta stratejik operasyonel ve taktik düzeylerde nasıl kullanılabileceğini burada göstermekte yarar olacaktır. Üstelik bazı durumlarda istihbaratı açık kaynaklardan toplamanın başka faydaları da vardır.

Bir komşu ülkede veya uzak bir ülkede (Irak veya Afganistan) yapılacak bir operasyon öncesi başvurulacak en hızlı ve ilk

---

105 S. Kent, a.g.e., s.29.

106 Age., s.41

kaynak açık kaynaklardır. Birinci avantaj hızdır. Ikıncı avantajı, bu tür araştırma çok ucuz olması ve ucuz olmasının kalitesını azaltmamasıdır. Nihayet açık kaynakları kullanmak ulusal ıstihbarat kaynaklarının gereksiz yere kullanılmasını engeller. Bu noktada açık kaynakların askerî istihbaratta nasıl stratejik, operasyonel, taktik ve teknik seviyelerde kullanılabileceğını gosterebiliriz.

Stratejik Seviyede Açık Kaynak Kullanımı

Açık kaynaklar stratejik seviyede askerî istihbarat ıçın gerekli olan politik, kültürel, demografik, askerî ve sivil ve coğrafı bılgıleri sağlayabilir. Açık kaynaklardan sağlanan stratejık ıstıhbarata 2 Dünya Savaşı sırasında Japonya ile ilgili araştırma yapmakla görevlendirilen Dr. Robert Strauss-Hupe'un çalışması ıyı bır örnek oluşturur. Hupe, Japonya'nın savaş sırasında sıkıntı çekmeden tarımsal üretime devam ettiğini; bunun için gereken zıraı gübreyi ise Cezayir ve Fas'tan temin ederken bu ıkı ulkenın müttefiklerin işgali altına girmesinden sonra buradan zıraı gubre satışının durmasına rağmen ziraî gübre sıkıntısı çekmedığını tespit ederek kaynağını araştırmaya başlamıştır. Hupe, bunun kaynağını araştırırken bir ansiklopediden Pasıfık Okyanusu'ndaki Nturu Adasında fosfat bulunduğunu okumuş ve adanın bombalanmasını önermiştir. Adanın Amerikan uçakları tarafından bombardımanından sonra Japonya'da tarımsal uretım düşmüştür.[107]

Stratejik seviyede açık istihbat ile CIA'nın ulaştığı bir başka istihbaratta 1991 Ağustos'unda Gorbaçov'a karşı bır darbe düzenleneceği bilgisi olmuştur. CIA bu bilgiyi Başkan Bush'a bıldı-

[107] Aziz Yakın, İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mucadele, Dış İşleri Akademisi Yayını, Ankara, 1969, s.25.

recek kadar kendisine güvenmiştir.[108] PKK yandaşı bir gazetede 1990'ların başında çıkan bir haber yorumda PKK'nın Karadeniz bölgesinde "TC'nin Karadeniz'in etnik zenginliği üzerine döktüğü betonu kırarak altından Karadeniz'in etnik gruplarını çıkaracağı" ifadesi, PKK'nın daha sonraki yıllarda izleyeceği bilgiyi vermesi açısından stratejik bir istihbarat ifade etmiştir.

Operasyonel Seviyede Açık Kaynak Kullanımı

Açık istihbarat kaynakları operasyonel seviyede gereken ısı, görüş mesafesi, su kaynakları, yerleşim yerleri ve özellikleri köprülerin taşıma kapasiteleri, operasyon bölgesindeki önemli kişi, aileler konusunda bilgi sağlayacaktır. Örneğin, 1943-44 kışında İtalya'da güneyden kuzeye ilerleyen Amerikan Ordusu, Alman Ordusu'nun "Gustav Hattı" adını verdiği savunma hattında durdurulmuştur. Rapido Nehri ve Liri Vadisi'ne yukarıdan bakan ve tarihî Monte Casino Manastırı'nı eksen olarak alan bu savunma hattını manastırın olağanüstü sağlam yapısından dolayı Amerikan Ordusu'nun bombardıman ile aşması mümkün olmamıştır. Bunun üzerine 4. Indian Tugayı Komutanı Tuğgeneral F.I.S. Tuker, güneyde Naples kentine giderek bir kitapçıda manastırla ilgili bir kitap bulmuştur. Kitabın incelenmesi sonucunda manastırın mimarisinde zayıf noktaları tespit edilmiş, o noktalara yoğunlaştırılan topçu ateşi ile manastır ve Gustav Hattı çökertilmiştir.[109]

---

[108] Harold Stukman (ed) Agents for Chance, Intelligence Services in the 21. Century, İngiltere, 2000, s.100-101.

[109] J. K. Clauser ve S. M. Weir, a.g.e., s.18-19.

Taktik Seviyede Açık İstihbarat Kullanımı

Açık kaynaklardan taktik seviyede özellikle kamuya açık haritalara dayanılarak faydalanılır. Ayrıca gazete, dergi, internet siteleri taktik seviyede açık istihbarat için değerli kaynaklardır.

Teknik Seviyede Açık İstihbarat Kullanımı

Açık kaynaklardan teknik seviyede istihbarat çerçevesinde bölgedeki askerî amaçlarla kullanılabilecek sivil teknolojik kapasitelerin tespiti sağlanmaya çalışılır. Bilgisayar kapasitelerinden köprülerin taşıma kapasitelerine kadar her şey bu çerçevenin içindedir.[110]

Açık Kaynak İstihbarat ile Gizli İstihbarat Verilerinin Kalite Karşılaştırması

Bu noktada özellikle insanî istihbarat tarafından üretilen gizli bilgiler ile açık kaynaklar arasında istihbarat literatüründe pek de yapılmayan bir karşılaştırmaya değinmekte fayda vardır. İnsanî istihbarat ile elde edilen kapalı bilginin yanlış, eksik olma ihtimalini artıran üç husus vardır. Birincisi, elde edilen bilgi daha kaynağında bozulabilir. Bu bozulmanın nedeni, ajanın dikkatsiz, korku içinde, dejenere hatta çift taraflı oynuyor olması olabilir. İlettiği dokümanlar önemsiz, gecikmiş veya sahte olabilir. İkinci olarak, elde edilen bilgi yanlış yorumlanabilir. Baskı altında olan veya önyargıları ile hareket edenler bilinçli veya bilinçsiz önyargılarını ön plana çıkarırlar. Üçüncü olarak, bilginin akışı gecikebilir.

George Shultz da açık istihbarat ile gizli istihbaratı karşılaştırırken şu tespiti yapmaktadır: "Dışişleri Bakanlığı raporları, açık kaynakların kullanılması, gözlemler, insanlarla yapılan görüş-

[110] Robert D. Steele, Open Source Intelligence: What is it? Why is It Important to the Military.

meler bize temel görüntüyü verir. Bazen gizlice aldığınız şeyler sizi yanıltabilir. Onu gizli aldığınız için önemini abartabilirsiniz. Aslında gizli bilgiler açık bilgiler kadar önemli değildirler."[111]

Açık kaynaklardan sağlanabilecek bilgi olağanüstü fazla olmasına rağmen, bu durum gizli yöntemlerle bilgi toplama ihtiyacını her zaman ve her alanda ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü bazı konularda açık kaynaklardaki bilgi yeterli değildir. Terör örgütleri, mafya, örtülü operasyonlar konusunda muhakkak gizli yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Ayrıca bazı ülkeler ile ilgili olarak her türlü bilginin bulunmasında sıkıntı vardır ve bunların elde edilmesi için gizli yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Örneğin Kuzey Kore, Suriye, Irak gibi ülkeler bütün ülkelerin açık bilgi olarak değerlendirdiği, kendi haklarındaki bilgileri gizli bilgi saymakta ve gizlemektedir.

Gizli bilgilerin elde edilmesinde hiçte sık olmamak üzere başvurulan yöntemlerden birisi işkencedir. İşkence yolu ile elde edilen istihbarat bilgiler çok büyük ölçüde taktik ve operasyonel istihbarat düzeyindedir.[112]

Sonuç

Açık kaynak istihbaratının önemi önümüzdeki yıllarda artarak devam edecektir. Bilgi teknolojilerinin gelişmesi açık istihbaratın önünü açmaktadır. Bir süre sonra parası olan özel kişiler veya şirketler, devletlerin kullandığı bazı teknik istihbarat süreçlerini kullanmaya başlayacaklardır. Hatta bazı şirketler uydu istihbaratının sağladığı görüntülerden faydalanmaya başlamışlardır. Bu süreç istihbaratın dezentralizasyonunu beraberinde getirmiştir ve daha da güçlendirerek getirecektir.

---

[111] Shukman, H. (ed.) a.g.e., s.107.

CIA'nın işkenceyi sistemli bir bilgi kaynağı olarak kullanması konusunda bkz. Aldrew W. McCoy, CIA İşkenceleri-Soğuk Savaştan Günümüze CIA Sorgulamaları, Pegasus Yayınları, İstanbul 2006.

POLİSİN İSTİHBARATA YAKLAŞIMI

Ünal ACAR[*]

İstihbaratın Tanımı

İstihbaratın tek bir tanımını yapmak mümkün değildir. Çok değişik tanımları yapılan istihbarat, genel anlamda, gelecekte gerçekleşebilecek olaylarla ilgili en doğru tahmini yapabilmek için gizlilik, tarafsızlık, doğruluk ve süreklilik ilkelerine göre toplanan bilgilerin değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalardır, diyebiliriz.

Devletin genel güvenliği ve ulusun bağımsızlığını koruması için hayati önem arz eden bilgi olarak da tanımlanan istihbarat, elde edilen bilgi, haber ve gizli servislerin çalışmalarını ifade etmek için de kullanılmaktadır.

Son yıllarda istihbaratın ulusal ve uluslararası ilişkiler açısından öneminin çok tartışılması, hem istihbarat uzmanlarının hem de akademisyenlerin istihbarat konusunda çok sayıda kitap ve makale çalışmaları yapmalarına neden olmuştur.

---

[*] Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara.

Bu kitap ve makalelerde istihbarat ile ilgili yapılan tanımları analiz ettiğimizde; dikkat çeken en önemli vurgu, istihbaratın bilgi ile olan doğrudan ilişkisidir. İstihbari çalışmalarda, hedef şahıs, örgüt veya devletin niyetleri ile bu niyetlerini gerçekleştirmek için yaptıkları planları ve bu planlarını gerçekleştirebilme yeteneklerinin öğrenilmesinin hedeflendiğini görüyoruz.

Bütün bu istihbari çalışmaların amacı ülkenin milli menfaatlerini korumak ve genel güvenliğini sağlamaktır.[113]

Milli menfaatlerin neler olabileceği, gerçekçi ve akılcı bir yöntemle, milletin genel istek ve yararı göz önünde bulundurularak, çağdaş ölçülere, milletin değerlerine ve beklentilerine uygun olarak, saptanır. Milli menfaatlerin, gizli olan yönleri de vardır. Bu gizlilik, onların devlet sırrı olarak gereken titizlikle korunmasını gerektirir.

"Milli menfaat", milli politikanın temelini oluşturur. Milli menfaatlerin önceliklerinin belirlenmesinde, koşullar değiştikçe hangi tedbirlerin hangi makam ve/ya kişi tarafından alınacağının tespitinde, istihbarat servislerinin çalışmaları önemlidir. İstihbarat servislerinin öncelikli amacı da milli menfaatleri gerçekleştirecek politikaların belirlenmesine katkı sağlamak ve korumaktır.[114]

Her ülkenin istihbarat servisleri, etki alanlarını dünya geneline yaymak istemişlerse de, bu konuda yalnızca ekonomik ve askeri bakımdan güçlü devletler başarılı olmuştur. İstihbarat servisine ne kadar maddi yatırım ve harcama yapılırsa ve personelin eğitimine önem verilirse o derecede başarılı olunması

Süreyya Yüksel, *Strateji Kavramı ve Milli Stratejinin Tayin*, Harp Akademileri Komutanlığı (HAK) Yayını, HAK Basımevi. İstanbul 1976, s.5

[114] Yılmaz Aklar, *Milli Güvenlik Siyasetinin Oluşturulması*, Stratejik Analiz, sayı 88, Ağustos Asam Yay., Ankara 2007, s. 48.

mümkündür. Dolayısıyla istihbarat örgütlerinin gücünü devletlerin gücünden bağımsız ele almamak gerekir.

Polis İstihbaratının Tarihçesi

İstihbaratın başlangıç tarihi konusunda çok değişik görüşler vardır. Her görüş kendi bakış açısını destekleyen gerekçeler ileri sürmüştür. Bütün görüşlerin ortak paydası ise istihbarat faaliyetlerin **geleceği merak etme** ve geleceği **düşünme** ile başladığıdır.

Geleceği merek etme, insan doğasının vazgeçilemez bir özelliğidir. Bütün insanlar yaratılışı gereği düşünür. Yaşam kalitemiz, başarılarımız, ürettiklerimiz, düşünce kalitemize bağlıdır. Kaliteli düşünce yeteneğine sahip olmayan insanların, düşünce süreci çoğu zaman önyargılı, yüzeysel bir yapı gösterir.

Merak duygusuyla her şeyi tanımak ve bilmek isteyen insan, yaratılışından itibaren bilinçli veya bilinçsiz birçok eylemde bulunmuştur. İlk insanlar, varlıklarını korumak, geliştirmek, barınma ve yiyecek ihtiyacını karşılayabilmek için geleceği düşünmek, planlamak ve karar vermek zorunda kalmışlardır. Beslenme, barınma, korunma ve savunma gibi birbirinden farklı birçok ihtiyaçlarını karşılama arayışı, insanları yeni şeyler bilmeye ve öğrenmeye zorlamıştır.

Bilme etkinliği, özne (insan) ve nesne (bilinen) arasında oluşan süreçtir. Bilgi, özne ve nesne arasında kurulan bağdan oluşluğuna göre, bu bağlar ancak özne tarafından kurulabilir. Akıllı ve düşünen bir varlık olarak insan, sahip olduğu farklı bilgi türleriyle, karşılaştığı nesneleri bilmek ve öğrenmek istemiştir.[115]

Bilginin, güç ve istenileni elde etmenin en önemli unsuru olduğunu keşfeden insanoğlu, tarihi boyunca açık ve/ya gizli her

[115] A. Kadir Çüçen, *Bilgi Felsefesi*, ASA Yayınları, Bursa 2001, s. 16-17.

türlü bilgiyi elde edebilmenin, öğrenmenin yollarını aramıştır. Bu nedenle bilginin elde edilmesi ve gizlinin öğrenilmesini amaçlayan istihbarat ve haber alma çalışmaları, dünyanın en eski mesleklerinden birisi olmuştur.

Casusluk denen gizliyi öğrenme çalışmaları, önceleri bireyseldir. Ancak kapitalizmin gelişmesi ve ulus devletlerinin ortaya çıkması, bireysel istihbarat anlayışını kurumsallaştırmıştır. Çağdaş anlamda, 1530'lu yıllarda kurulan *"İngiliz Kraliyet Gizli Servisi"* kurumsal olarak bilinen ilk istihbarat servisidir. Fransızlar 18. yy'da, Almanlar ve diğer Batı ülkeleri daha sonraki yıllarda istihbarat teşkilatlarını oluşturmuşlardır. Osmanlılar ise, 19. yy ortalarına kadar kurumsal anlamda bir haber alma örgütüne sahip olmamıştır.

Günümüzde birçok ülkenin istihbarat servislerinin yapılanması, I. Dünya Savaşı döneminde başladı diyebiliriz. Örneğin MİT bu dönemde kurulan *"Teşkilat-ı Mahsusa"*nın devamıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyada önemli değişiklikler yaşandı. Avrupa ideolojik olarak ikiye bölündü. Afrika ile Asya'daki birçok sömürge, bağımsızlıklarını kazandı. Komünist ve anti-komünist blok ülkeleri oluştu ve Soğuk Savaş dönemi başladı. ABD ve İngiltere'nin öncülüğünde Batı, SSCB'nin önderliğinde Doğu bloğu oluştu. II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde ABD'nin uluslararası alanda üstlendiği görevler, devlet ve toplum hayatında yeni düzenlemeleri gündeme getirdi. Başta ordu ve istihbarat servisleri olmak üzere, devlet kurumlarının eşgüdümüyle ilgili birçok yeni daire ve kuruluşlar oluşturuldu.[116] Klasik istihbarat anlayışında büyük ölçüde değişimler yaşandı. Sadece askeri konularda değil, her konuda bilgi toplamanın gerekliliği anlaşıldı.

---

[116] Faik Cihan, *Dostlar ve Düşmanlar*, Amaç Yayınları, İstanbul 1989, s. 82.

Bu durum istihbarat servislerinin konumlarının değişmesine, ulusal ve uluslararası politikaların belirlenmesinde önemli rol oynamalarına neden oldu. Batılı ülkelerde sosyo-ekonomik alanda yaşanan gelişmeler, suç çeşidinin artması, polisin siyasi amaçlı ve/ya uyuşturucu, kara para aklama, insan ticareti vb organize suç örgütleriyle mücadele etmesini zorunlu hale getirdi. Bu durum, polisin, milli güvenliğin sağlanması ile ilgili görevinin artmasına ve bu konularda istihbarat çalışması yapmasına neden olmuştur.

Bunun sonucunda, İngiltere ve Fransa başta olmak üzere birçok ülkenin istihbarat servislerini iç istihbarat ve dış istihbarat olarak yapılandırdığını, polise istihbarat toplama görevi verdiğini görüyoruz. Örneğin İngiltere, 1952 yılında iç istihbarat servisinin çalışmasını ve iç istihbarat genel müdürünün sorumluluğunu bir yönetmelikle belirlemiştir.

Osmanlı Devletinde ise, 6 Aralık 1896 tarihinde yayınlanan *"Dersaadet ve belad-ı selasede asayiş vazifesiyle mükellef olan nizamiye ve jandarma asakiri şahanesiyle polis memurlarının sureti hareketlerine dair talimat"*ın 5, 6 ve 7 maddeleri polis ve jandarma kuvvetleri arasındaki ilişkileri düzenlerken, diğer on üç maddesi polisin görev ve yetkilerini belirlemiştir. 16 maddeden oluşan bu talimat, polis teşkilatı kurulduktan sonra polisin görev ve yetkilerini düzenleyen ilk talimat olması açısından önemlidir.

II. Abdülhamit döneminde çıkarılan bu talimat, polise *"Derunu hanelerin ahvaline ve mahallata gelip giden eşhasa dair mahalle bekçileriyle muhtarlardan vesair herhangi bir kimseden devamlı bir şekilde malumat isteyecektir."* görevini vermektedir.[117]

Bu madde ile polise o günün şartlarında istihbarat toplama yetkisi verilmiştir diyebiliriz.

---

[117] Halim Alyot, *Türkiye'de Zabıta (Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum)*, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1947, s. 187.

1907 yılında yayınlanan Polis Nizamnamesi ise polisin görevini 3'e ayırmaktadır:

Zabıtai İdare ve yahut Siyasi Zabıta Vazifesi

Memleket içinde güvenliği ve asayişi sağlamak, genel asayişin bozulmasına ve yahut suç işlenmesine mani olmak ve bu hususta idareten konulan kaidelere tevfikan gereken tedbirleri almak.

Zabıtai Mülkiye ve yahut Siyasi Zabıta Vazifesi

Her türlü siyasi suçların işlenmesini önlemek için konulan özel inzibati tedbirleri ifa etmek ve buna sebep olabilecek eşhas ve ahvali mütamadiyen (sürekli) ve hafiyen (gizli) tecessüs (görme, anlama) etmek.

Zabıtai Adliye ve yahut Adli Zabıta Vazifesi

Adli kanunlarda yazılı olduğu şekilde suçları araştırmak ve faillerini yakalayıp yetkili adli makamlara teslim etmektir.[118]

Polisin görev ve yetkilerini düzenleyen bu nizamname, polise ülke içinde güvenliği ve asayişi sağlamak, suçları araştırmak, her türlü siyasi suçların işlenmesini önlemek ve bu hususta gereken tedbirleri almak için suç işlenmesine sebep olabilecek eşhas (kişileri) ve ahvali (durumu, olayları) mütemadiyen ve hafiyen tecessüs etmek görevini vererek polisin çalışmalarındaki yasal yetkisini belirlemiştir. Osmanlı Devleti döneminde bu ve buna benzer birçok nizamname polise istihbarat toplama görevi vermiştir diyebiliriz.

Cumhuriyet döneminde ise, 04.04.1929 tarih 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 156. maddesi *"Zabıta makam ve memurları suçları aramakla ve işin tenviri (aydınlanması) için*

[118] Halim Alyot, a.g.e., s. 193.

lazım gelen acele tedbirleri almakla mükelleftir..." diyerek polise suçun oluşumunu önlemek için istihbarat toplama yetkisini vermiştir diyebiliriz. 19 Mayıs 1930 tarihli ve 1624 sayılı "Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun," bugünkü anlamda Emniyet Teşkilatının kuruluşunu düzenlemiştir.

Bu yasaya göre, Dâhiliye Vekaletinin merkez örgütü içinde gösterilen Emniyet Umum Müdürlüğü'nün yapılanması belirlenmektedir.

04.07.1934 tarihinde kabul edilen 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Yasasının 2. maddesinin *"a"* fıkrası da *"Kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin* ***işlenmesinden önce*** *bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak"* görev ve yetkisini polise vermiştir.

4 Haziran 1937 tarihinde kabul edilen 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 16. maddesi ile istihbarat ve güvenlik işleriyle sorumlu kılınan, doğrudan Emniyet Genel Müdürüne bağlı *"Önemli İşler Müdürlüğü"* 1951 yılında kurulmuştur.

1970'li yıllarda ülkedeki ideolojik olayların artması üzerine, Önemli İşler Müdürlüğü, Daire Başkanlığı statüsüne dönüştürülerek, *"Önemli İşler Daire Başkanlığı"* adını almıştır. 1975 yılında *"İstihbarat Başkanlığı"*, 1983 yılında da *"İstihbarat Daire Başkanlığı"* adını almış ve aynı yıl bütün illerde doğrudan Emniyet Müdürüne bağlı İstihbarat birimleri kurulmuştur.

Uzun sayılabilecek bir süre, polis bu yasal dayanaklarla istihbarat çalışması yapmıştır. Polise açıkça istihbarat yapma görevi veren bir yasal düzenleme olmaması tartışmalara neden olmuştur.

Polisin istihbarat toplama konusunda yasal yetkisi olup olmadığı tartışmaları 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununa 1985 yılında ilave edilen Ek-7'nci Madde ile sona ermiştir:

"Polis, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, anayasal düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyet ve asayişi sağlamak üzere, ***ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde bulunur****, bu amaçla bilgi toplar, değerlendirir, yetkili mercilere veya kullanma alanına ulaştırır. Devletin diğer istihbarat kuruluşlarıyla işbirliği yapar."* hükmü gereğince polise ülke genelinde 1845 yılından itibaren yürüttüğü istihbarat çalışmalarına yasal dayanak getirilerek yetkili kılınmıştır. Ancak bu düzenlemenin üzerinden 25 yıl geçmesine ve bu sürede ülkemizde ve dünyada birçok değişim yaşanmasına karşın, günün koşullarına uygun yeni yasal düzenlemeler yapılamamıştır.

Suç İstihbaratı

Temelinde bilginin elde edilmesinin amaçlandığı istihbarat faaliyetlerinin, çağın gelişmelerine paralel olarak yeniden yapılandırılması ve yeni roller üslenmesini zorunlu kılmaktadır. 21. yüzyılda artan küresel ekonomik rekabet koşulları, değişen dünya dengeleri istihbarat servislerinin birçok alanda faaliyet göstermesine neden olmuştur. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkelerin ulusal istihbarat servislerinin çalışma alanları da çeşitlenmeye başlamış, askeri, siyasal, sosyal, güvenlik, ekonomik, bilimsel ve teknolojik konular başta olmak üzere, bilgiye ihtiyaç duyulan her alan istihbaratın kapsamı içerisinde yer almıştır.

Polis istihbaratın görevi de ülke içerisinde devletin genel güvenliğine yönelik tehdit ve tehlikeleri zamanında tespit etmek ve gerekli önlemi almaktır. Ülkemizde iç ve dış istihbarat ayırımı yapılmadığından istihbarat servislerimizin tamamı iç istihbarat yapmaktadır. Dünyadaki örneklerine baktığımızda iç istihbarat servislerinin İçişleri Bakanlığı bünyesinde olduğunu görüyoruz.

İç istihbarat biriminin en önemli işlevi ve görevi, yurt içinde olabilecek/çıkabilecek, devletin genel güvenliğini zaafa uğratabilecek faaliyetleri zamanında tespit etmek ve önlemini alabilmektir. Türkiye'de İçişleri Bakanlığına bağlı olarak bu görevi yerine getiren iki birim vardır. Bunlar emniyet istihbarat ve jandarma istihbarat teşkilatlarıdır.

"Kolluk istihbaratı" ve "Suç istihbaratı" da denilen *"Operasyonel İstihbarat"*, terör ve çıkar amaçlı suç örgütlerini takip etmek ve masum insanları şiddet eylemlerinden koruyabilmek için önemli bir konuma gelmiştir. Birçok ülkede sempatizan ve militan bulabilen terör örgütleri, aynı zamanda kara para aklama, insan ticareti, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi suçların da içerisinde yer almaktadır. Bu suçlarla etkin mücadele, operasyonel istihbarat ile mümkün olmaktadır.

Küresel güvenlik sorunları, *"operasyonel istihbarat"*ın konumunu yeniden değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Yeni tehdidin özelliklerine göre operasyonel istihbarat stratejisinin ve teşkilat yapısının belirlenmesi gerekmektedir.

İstihbarat Üretim Süreci

İstihbarat üretim süreci, bilgi toplama öncesi yapılan hazırlık aşamalarından başlayıp, bilginin elde edilmesi, elde edilen bilginin tasnif edilmesi, kıymetlendirilmesi, sentez ve analiz edilerek karar vericilere sunulması ve bilginin karar vericiler tarafından kullanılmasını ifade eder. Bu yöntem genel hatlarıyla istihbarat üretim çarkının işleyişidir.

Hiçbir istihbarat servisi dünyada yaşanan gelişmelerin dışında kalamaz. Gelişmelerin dışında kalındığı takdirde, olayları değerlendirebilmeniz, doğru politikalar üretmeniz mümkün değildir. Gelişmeleri anlık olarak izlemek zorundasınız. İstihbarat servisleri, ülkeyi tehlikelerden korumak için her an bilgi topla-

malıdır. Çünkü bilgi kendisini sürekli yenilemekte, bir dakika önce elde edilen bilgi eski bilgi haline gelmektedir.

Bu nedenle istihbaratçının bugün iş yok demesi aslında görevinin ne olduğunu bilmediği ve işi göremediğine bir işarettir. Görünen bir tehdit söz konusu olmasa da, istihbarat çalışmaları süreklidir. Çünkü görünmeyen tehdit, görünen tehditten daha önemlidir. İstihbarat servisinin asli görevi, görünenden ziyade, görünmeyen tehditle mücadele etmektir.

ABD, İngiltere ve İsrail başta olmak üzere, gelişmiş birçok ülkenin istihbarat servisleri, kendilerine yönelik bir tehdit olmasa bile hedef olarak gördükleri ülkelerin, örgütlerin ve şahısların faaliyetleri ile yakından ilgilenmekte ve sürekli bilgi toplamaktadır.

İstihbarat servisleri sürekli bilgi toplamanın yanında teknolojik gelişmeleri de çok yakından takip ederek, teknoloji demode olmadan personelinin hizmetine sunmalıdır. Bu durum hem personele yaptığı işin ve kendisinin önemli olduğu mesajını verir, hem de hizmetin verimini ve kalitesini artırır. Bu nedenle istihbarat servislerinin, teknik cihazların ucuzlamasını bekleme lüksü yoktur. İstihbarat masraflı bir çalışmadır, büyük bütçeyi gerektirir. İstihbarat servislerine büyük mali kaynak ayıran ülkelerin istihbarat örgütleri de güçlüdür.

Gelişmiş ülkelerin İstihbarat servisleri, her türlü imkân ve tekniği kullanarak bilgi toplarken, gelişmekte olan ülkeler, maddi olanaksızlıklar nedeniyle kısıtlı imkânlarla bilgi toplarlar. Istihbarat servisleri, imkânları kısıtlı veya geniş olsun, istihbarat üretim sürecinde aşağıdaki yöntemleri uygularlar;

İstek (Talep)

İstihbarat örgütleri, devlet güvenliğine yönelik tehdit ve tehlikelerin önlenmesi, arşiv bilgilerinin geliştirilmesi ve güncelleş-

tirilmesi için kendi rutin görev anlayışı çerçevesinde, taktik istihbarat çalışmalarını, hiçbir talimata gerek kalmadan yerine getirirler. Ancak karar alıcıların ülkenin geleceği ile ilgili stratejik istihbarat üretimi konusunda, istihbarat servislerinden, ihtiyaç duyulan bilgileri talep etmeleri ve istihbarat servislerinin bu yönde bilgi toplamalarını istemeleri gerekir.

Doğru olan, karar vericilerin, istihbarat çarkını harekete geçirmek için, istihbarat örgütünden ihtiyaç duyulan bilgilerin toplanması için istekte bulunmasıdır. Çoğu kez karar vericilerin, istihbarat servisleri hakkındaki eksik veya yanlış bilgililerinden dolayı, istihbarat üretimi için talepte bulunmamaları, inisiyatifin istihbarat servisine geçmesine neden olabilir. Bu durumda istihbarat servisi, kendi tehdit algılamaları doğrultusunda topladığı bilgilerle, karar vericileri yönlendirebilir.

Planlama

En genel tanımıyla planlama, gelecekte yapılacak işlerin bugünden belirlenmesidir. Planlama, geleceği düşünme, anlama, önceden belirlenmiş amaçları gerçekleştirmek için yapılması gereken işlerin saptanması ve izlenecek yolların belirlendiği süreçtir. Planlamayla ilgili olarak dikkat çeken ortak nokta, planlamanın geleceği bugünden görme ve kontrol etme aracı olmasıdır.

Planlama bilinen olaylarla ilgili olarak, uygulanacak yöntemlerin belirlenmesi şeklinde olabileceği gibi, gelecekte meydana gelebilecek muhtemel sorunların araştırılmasını da kapsar.

Planlamanın, üç önemli özelliği geleceğe **yönelik** olması, **belirli bir amaca ilişkin** olması ve **rasyonel** olmasıdır. Genel olarak bir planlama sürecinde, amaçların belirlenmesi, fırsatların araştırılması, alternatif politika ve stratejilerin oluşturulması,

hedeflerin belirlenmesi ve planın denetlenmesi aşamalarını görebiliriz.

Geleceği yönetme aracı olan planlama, neyin, nasıl yapılacağını, ne zaman harekete geçileceğini, bütün bu çalışmalardan kimlerin sorumlu olacağının belirlendiği bir süreçtir.

Gelecekteki olayları belirleyen birden fazla faktör olduğu için, planlama bir ekip tarafından yapılmalıdır. Planlamanın bütün aşamalarında önemli rol üstlenecek olan planlama ekibinin, amaca uygun bir yapıda kurulması, çalışmaların başarısı için önemlidir. Planlama ekibi oluşturulurken, üyelerin bilgileri, tecrübeleri, uzmanlık alanları, geleceği tahmin edebilme yetenekleri, grupla uyumlu çalışabilme nitelikleri dikkate alınmalıdır[119]. Haber toplamanın başarısı, iyi bir planlamaya bağlıdır diyebiliriz. Planlama aşamasında, istihbarat servisinin hedefleri doğrultusunda ihtiyaç duyulan bilginin nerede, hangi kurumda veya kişide bulunduğu ve öncelik sırasının tespit edilmesi gerekir. Bilgiyi doğru zamanda elde etmek çok önemlidir. Hangi kaynaklardan nasıl ve ne zaman bilgi alınacağına planlama sürecinde karar verilir. Planlama esnek olmalı, bilgi toplama sürecinde değişen koşullara uyum sağlayabilmelidir.

Bilgilerin Toplanması

Bilgi, bir şey hakkında verilen hükümdür.[120] Birisi için son derece gereksiz olan bir bilgi bir başkası için çok önemli sonuçlar sağlayabilir. Bilginin elde edilmesi birçok aşamadan oluşan bir süreçtir.

Bilgi toplamaya başlamadan önce hangi bilgiye ihtiyaç olduğunu bilmek, bilgiye sistematik yaklaşmak gerekir. Hangi bilgi-

---

[119] Kamu İdareleri Stratejik Planlama Kılavuzu, DPT Yayınları, Ankara, Haziran 2006.

[120] Necati Öner, *Bilginin Serüveni*, Vadi Yay., Ankara 2005, s. 9.

ye ihtiyaç duyulduğu belirlendikten sonra, her türlü imkân ve vasıta kullanılarak teknik, açık ve gizli kaynaklardan bilgi toplanmaya başlanır.

Hangi bilgilerin toplanacağının belirlenmesine *"İstihbarat Metodu"*, bu bilgilerin hangi yöntemlerle elde edileceğinin tespitine ise *"İstihbarat Tekniği"* denir.

Elde edilen bilgi üzerinde düşünerek çıkarımlara giden istihbarat personeli, yeni bir hükümde bulunur. Hükümler yeni merakları, meraklar da yeni bilgileri üretir. Böylece bilgi canlı bir organizma gibi doğar, yaşar, gelişir ve sürekli yenilenir. Elde edilen bilgi, kişisel, kurumsal, toplumsal, ulusal ve uluslararası önemde bir etkinlik doğurabilir.[121]

Analiz (İşlem)

Konunun bileşenlerini ve bileşenler arasındaki ilişkileri anlamak için, ayrıntılar üzerinde çalışmak, analiz yöntemidir. Belirli bir amacın gerçekleşebilmesi için toplanan verilerin sistematik bir şekilde incelendiği, değerlendirildiği, sentezlenerek yeniden yapılandırdığı ve yazılı hale getirildiği bir süreçtir.

Analizin başarısı, analizcinin bilgi birikimi, tecrübesi ve kişiliği ile ilgilidir. Bu nedenle analizcinin özellikleri son derece önemlidir.

Yorum

Yorum aşaması ham haberin istihbarat haline geldiği aşamadır. Birden fazla faktörün etkin olduğu olay yorumlanırken en küçük ayrıntılar dikkate alınmalı, buna rağmen bilginin doğruluğu hakkında şüpheleri devam ediyorsa, bu hususu raporunda belirterek, kesin ifadelerden kaçınmalıdır.

---

[121] Roberts S. Kaplan David P. Norton, *Strateji Haritaları*, Alfa Yay., İstanbul, 2010. s.13.

Sonuç

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte enerji bölgelerinin ele geçirilme mücadelesi, ABD tarafından Afganistan ve Irak'ın işgali ile yaşanan olaylar, renkli devrimler, Çin, Rusya Federasyonu, Hindistan gibi yeni güç merkezlerinin oluşması, bütün ülkeleri geleceği daha iyi okuyabilme mecburiyetinde bıraktı. Bu zorunluluk soğuk savaş sonrası dönemde istihbarat servislerini, ulusal gücün en önemli unsuru haline getirdi. Yönlendirici bilgiler, psikolojik savaş yöntemleri, etki ajanları ve gelişmiş iletişim teknolojisiyle kişileri ve toplumları yönlendirme çalışmaları sonucu, güçlü ülkelerin istihbarat servisleri dünyayı şekillendirmede çok önemli konuma sahip oldu.

Batılı ülkelerin birçoğunun, istihbarat yarışında geri kalmamak, istihbarat servislerini daha etkin bir konuma getirebilmek adına, gerek insan kaynaklarını gerekse her türlü teknolojik araç ve gereçleri ülke istihbarat gereksinimlerine göre uygulamaya koymak için gerekli önlemleri aldığını biliyoruz.

Bu anlayış, demokratik ülkelerin birçoğunda istihbarat teşkilatlarının yeniden yapılanmaları konusunu ön plana çıkardı.

Küreselleşmenin getirdiği yeni oluşumlar değişen dünya ve bölge dengeleri ülkemizi de çok daha duyarlı bir konuma getirmesine karşın, istihbarat servislerimizin mevcut yapılanmasının ulusal çıkarlarımıza yanıt verip vermediği, eğer vermiyorsa hangi yeni yapılanmalara ihtiyaç duyulduğuna dair bir tartışma açılmadı.

İstihbarat servislerinin ulusal güvenliğin sağlanmasında üstlendikleri önemli görevler, tartışmanın çok dikkatli ve sorumlu biçimde yapılmasını gerektirirken, ülkemizde istihbarat servislerinin yeniden yapılanması değil, sadece telefon dinlemeleri tartışmanın merkezini oluşturmuştur.

Millilik, istihbaratın en önemli unsurudur ve bilginin toplanmasında kullanılan teknik cihazlarla başlar, bilginin kullanılmasına kadar süren her aşamada devam eder. Bu nedenle istihbaratın en geçerli ve güvenli olanı, kendi ulusal imkânlarınızla sağladığınız istihbarattır. Yabancı istihbarat servislerinin sağladığı anlık istihbaratın, yanıltıcı ve yönlendirici olabileceği unutulmamalıdır. Millilik istihbaratın en önemli unsuru iken, ülkemizin en önemli sorunu olan bölücü örgüt ile mücadelesinde yabancı ülke istihbarat servislerinin vereceği anlık istihbarat bilgisine ihtiyaç duyuyor ise, istihbarat servislerimizin mevcut yapının yeterliliği sorgulanmalıdır. Bu sorgulanma sonucunda hazırlanacak kısa, orta ve uzun vadeli planlar çerçevesinde gerekli düzenlemelerin yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI

KULLANICI PERSPEKTİFİNDEN TAKTİK İSTİHBARATTA DEĞİŞİM

Larry D. WHITE[*]

Giriş

İstihbarat sistemi bir son değil, süreklilik isteyen operasyonel sürecin bir parçasıdır. Burada vurgulamak istediğim, operasyonel bir ortamda uygulanmak için üretilen istihbaratın, kullanıcıya uygun yani kullanılabilir bir formda ulaştırılması gereğidir. İstihbaratı kullanılabilir bir formda üretmek için istihbarat sistemini kullanıcı gözündeki harekât ortamı ile anlamak gereklidir. Ancak böyle olursa üretilen istihbarat doğrudan anlaşılabilir ve mümkün olduğunca kullanılabilir. Bu çalışmada bir savaş uçağının kokpitindeki pilot gözünden istihbarat kullanımına odaklanacağım. İlk bölümde taktik savaş uçağı harekât ortamına, ikinci bölümde ise bir savaş uçağını destekleyen "sistemlerin sistemi konseptine" değindikten sonra üçüncü bölümde daha çok normal istihbarat döngüsü dışında tanımlanabilen hava

[*] J.D., TOBB Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi, Emekli ABD Hava Kuvvetleri Subayı, Ankara.

kuvvetleri hedef tanımlama ve imha operasyonlarına yardımcı olacak analiz konularından bahsedeceğim.

Harekât Ortamı

Bir savaş uçağı muharip görevlere bir ya da iki subaydan oluşan bir ekip ile katılır. Sıkışık ve rahat olmayan bir alanda görevlerini yapmaya çalışan bu subaylar, bir yandan uçak izlerini tararken, mevcut sistemleri ve silahları ile düşman bir ortamda yol almak ve kendilerine verilen görevlerini yapmak zorundadır. Bundan dolayı, savaş uçağı ekibine verilen bilgi mümkün olduğu kadar işe yarar ve doğrudan uygulanabilir olmalıdır. Geçmiş 25 yılda, geçmişin manuel sisteminden bugünün gerçek zamanlı süreçlerine geldik. Manuel sistemde sabit muharebe görevleri sesli iletişimle güncellenir ve önemli gecikmeler yaşanırdı. Mevcut data ve kokpit göstergeleri manuel olarak düzeltilmeli idi. Bugünkü gerçek zamanlı sistemlerde ise datalinkler ile verilen güncellemeler panelde otomatik olarak düzeltilmekte ve durum farkındalığı üstünlüğü sürdürülmektedir. Bu üstünlüğün sürdürülmesinde taktik hava kuvvetlerini destekleyen istihbarat sistemlerinin değeri paha biçilemezdir. Bu sistemler hem bilgiyi en kısa sürede analiz etmekte hem de kullanıcının işine yarar şekilde göndermektedir.

Sistemlerin Sistemi

Modern savaş alanı, sistemlerin sisteminden oluşmaktadır. Yani hiçbir sistem tek başına çalışmamakta, entegre bir ağın parçası olarak işe yaramaktadır. Teknolojik gelişmelere rağmen, bir sensör büyük olasılıkla bütün fonksiyonları yerine getiremez ve bütün savaş alanını kapsayamaz. Sonuç olarak, otomatik olarak istenen çıktıyı almak için birbirine bağlı ancak harekât alanına dağılmış pek çok sensöre sahip olmak zorundasınız. Çok

yönlü (elektronik, kızıl ötesi, görünür ışık, radar vb.) doğrulama ve analiz ancak buna uygun bilgisayar sistemleri ile yapılabilir. Bu tür programlar sayesinde düzeltilmiş çok yönlü görüntü ile çeşitli hedeflerin ve yerlerinin tanımlanması kolayca mümkün hale gelebilir. Bu tür fonksyonlar özellikle hareketli hedefler (karadan havaya ve karadan karaya füze sistemleri gibi) söz konusu olduğunda çok daha önemli hale gelir. Böylece ortaya çıkan tehditlerin son durumu ile ilgili güncellemeler bazen tehdit aktif olmadan bile önce hava ekibine ulaştırılır.

Sistemlerin sistemi konsepti, kullanıcıların yerini almak için değil hemen anlaşılacak ve hızlı bir şekilde uygulanacak formda işlenmiş bilginin sağlanması ile insanların karar verme kabiliyetlerini geliştirmek için dizayn edilmiştir. Taktik ortamdaki ani değişiklikleri ve dost vasıtalara yönelik tehdit vasıtalarını haber vermek için telsiz uyarıları ve diğer sinyaller ile "ikaz" fonksiyonu kullanılmaktadır. Bu konsept ile aynı zamanda birleştirilmiş durum resmi ortaya çıkarılarak, herkesin bulunduğu harekat ortamını görebileceği yani aynı duruma vakıf olabileceği bir imkan sunulmaktadır. Bu resim, kara ve hava unsurları tarafından Onaylanmış Hava Resmi (RAP[122]) ve Genel Kara Resmi (CGP[123]) ile birlikte kullanılmaktadır. Bu sistemi mümkün olduğu kadar otomatikleştirmek isteği ile sistem operatörlerinin sürecin dışına itilmemesi de önemlidir. Çünkü sürecin desteklenmesinin onların elinde olması hayati faydalar sağlayabilir. Otomatik ayarlar bütün taktik durumları tahmin edemez. Sistem operatörleri ve analizciler sistemin nasıl programlandığını, değişikliklerin bu ayarlamalara nasıl yansıyacağını, bunların sonuçlarını ve diğer ilişkili ayarlar üzerinde yapacakları etkileri iyi anlamalıdırlar.

---

[122] Recognized Air Picture.
[123] Common Ground Picture.

Sistemlerin sistemi konsepti ile ilgili olarak, NATO ve benzeri kuruluşlar standartlar koyarak hayati bir rol oynamaktadırlar. Bu standartlar, başlangıcından itibaren mevcut sistemler ile uyumlu yeni bir sistemi dizayn edip, sistemler arasına dahil etmek için önemlidir. Sadece irtibat kurmak yeterli değildir. Bu kabiliyetleri kullanmak ve diğer yüzlerinden istifade etmek için prosedürlere ihtiyaç vardır. NATO'nun Sırbistan, Kosova, Afganistan ve Libya'daki müdahalelere liderlik etmesi bir tesadüf değil, böyle bir teknolojik gerekliliğin sonucu idi. NATO'nun pek çok durumda kullandığı ortak sistemler sayesinde gerçekten istenen sonuçlar alındı ve gerçek karşılıklı kullanılabilirliğe imkân sağlayan ortak bilgi sistemi sayesinde oldu.[124]

İstihbarat Desteğinin Geleceği

Bugün için sistemler, irtibat ve süreçlerden oluşan bir altyapıya sahibiz. Ancak, önceden tahmin edebilir taktik istihbarat alanında geçmişin ve bugünün hâlihazır durumundan ileriye gitmek, geleceğe odaklanmak zorundayız. Kullanımdaki sensörler halen büyük ölçüde ham bilgi vermesine rağmen, derinliğine analiz normal olarak insan eli ile yapılmakta ve tahminin değeri onların yöntemlerine kalmaktadır. Örneğin, iletişim sistemlerinin boğum noktalarının veya araç trafiği analizi yüksek seviyeli fonksiyonların da (karargâhlar veya süreçler) devreye girerek önemli noktaları belirlememize yardımcı olabilir ve böylece çok sayıda vurulacak hedef yerine düşmanın sistemlerinin sistemini çökertmemize imkan sağlayabilir.

İdeal olarak, bilgisayar analizleri daha çok belirli bir alanda bilgilerin kayıtlarının tutulması, güncellenmesi ve bir sürekli hesaplama vasıtası olmaya devam edecektir. Muhtemel hedefleri

---

Bu bilgi, yazarın eski NATO Avrupa Komutanlarından (SACEUR, 1995) General George Sullivan ile yaptığı özel sohbetten alınmıştır.

tanımlamaya yönelik bu sürekli hesaplamalar, belirli bir noktadan sonra yetersiz kalacaktır. Komuta ve kontrol sistemleri gittikçe mobil hale gelirken bu sistemlerin tanımlama ve hedef bulma kabiliyetleri onların harekât (hareket ve kullanım) döngüsü içinde olmalıdır. İstihbarat süreci gelişirken, sembollerin farklı kombinasyonlarını kullanarak, havadaki ekip mümkün olduğu kadar hızlı ve doğru bir şekilde en uygun mühimmat ile hedefleri vuracak çözümlere ulaşmalıdır. Her ne zaman istihbarat destekleme sistemi dizayn edilse, daima insan kullanımı akılda tutulmalıdır. İnsan faktörünü kullanarak, mühendisler sağlanan bilginin yararlı bir formatta sağlandığından, taktik durum farkındalığı ve karar verme desteğinden daha da emin olabilirler.

Sonuç

Bir nesil içinde, işlenmiş istihbarat şeklinde bilginin taktik seviyede toplanması, özümsenmesi ve dağıtılması yönünde büyük adımlar attık. Bu sistem tabii ki mükemmel değildi ama tüm zamanların en iyisi idi. Bununla beraber, bilgiyi taktik seviyeye doğru iterken sistemlerin sistemi dahilinde bilginin hemen kullanılabilir olması gerekli idi. Bu bilgi çok hızlı bir şekilde düzeltildi ve pratikte işe yarar ve faydalı hale getirildi. Bu yetenek, muharip unsurlarımıza durum farkındalığında üstünlük sağlamaya ve düşmanlarımıza kıyasla bir güç çarpanı olmaya devam ediyor.

İSTİHBARAT ANALİZİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Aybike BAL, Elif ERKEÇ[*]

Giriş

Devletler; düşmanlarının ve rakiplerinin amaçlarını, güçlü ve zayıf yanlarını öğrenerek onlar hakkında elde ettikleri bilgileri analiz edip kendi bekaları için yeni stratejiler ve hedefler belirler. Elde edilen bilgilerin analizi sırasında karşılaşılan sorunlar ülkelerin gelecekleri açısından büyük sorunlar oluşturmaktadır. Türkiye, istihbarat analizinde karşılaşılan sorunları neredeyse sürekli yaşayan ülkelerden biridir. Bunun sebepleri şöyledir:

- Tam anlamıyla güçlü bir istihbarat yapılanmasına sahip olmaması,
- İstihbarat'a bir bilim dalı olarak gerekli önemin verilmemesi, bu bağlamda istihbarat okullarının olmaması ve gerekli akademik çalışmaların yapılmaması,

[*] Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (BÜSAM), İstanbul.

- Siyasi iradelerce gerekli kaynağın ayrılmamasından ötürü uzman personel yetiştirilememesi ve ülkenin ihtiyaç duyduğu istihbaratın üretilememesidir.

Bu çalışma, günümüz bilgi çağında istihbaratın artan önemini ortaya koyduktan sonra, istihbarat analizinde karşılaşılan sorunlara vurgu yapmaktadır. Modern istihbarat analizi bilimsel bir düzeyde yapılırken Türkiye'de daha çok geleneksel istihbarat analizi yöntemleri izlenmektedir. İstihbarat analizi sırasında bilimsel istihbarat analiz tekniklerinin yeterli kullanılmaması, teknolojiden gerektiği gibi yararlanılmaması ve istihbaratın doğru makamlara iletilmemesi diğer önemli sorunlardandır. Bu bağlamda Türkiye'de yaşanılan sorunlara değinilerek çözüm önerilerinde bulunulmaktadır.

İstihbarat Nedir?

İngilizce ve Fransızca da "intelligence" kelimesi ile ifade edilen ve anlamı "akıl, zekâ" olan istihbarat kelimesinin Türkçe'de sözlük anlamı; haber almadır. Ancak, istihbarat terminolojisinde haber, sadece ham bilgiyi ifade eder. İstihbarat ise, devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak açık ya da kapalı kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların sürekli bir şekilde işleme tabi tutulması sonucu elde edilen üründür.[125]

Mehmet Atay, İstihbaratı, yabancı bir hükümetin veya siyasi partinin yıkılması, yabancı devlet adamları veya hedeflerinin ziyana uğratılması, kişi veya ajanların kaçırılması veya öldürülmesinden ayrı olarak bir ülkenin rakiplerinden daha fazla avantaj sağlamasını veya en azından yaşamaya devam etmesini sağlayan bilginin toplanmasıdır demektedir.[126] İstihbarat çarkı adı verilen sürece uygun yapılan bir tanımlamaya göre ise İstih-

[125] http:\\www.mit.gov.tr/isth-olusum.html (Erişim:20.03.2013)
[126] Atay, M., Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı, Strateji Dergisi, 1996/1, s.80

barat, malumatın toplanması, karşılaştırılması, değerlendirilmesi, analizi, birleştirilmesi ve yorumlanması sürecinin sonunda ortaya çıkan üründür.[127]

Procyshy ise İstihbarat, insan düşüncesinin mantıksal ilerlemesinin ve çözümlemesinin nihai ürünüdür demektedir.[128] Bir başka tanım ise İstihbarat, hasım veya hasım olması muhtemel devletlerin niyetleri, planları ve bu planları gerçekleştirme kapasiteleri hakkında her şekilde haber toplama veya bilgi sahibi olmadır.[129]

İstihbaratın yorum gerektirdiği üzerinde duran McDowell ise, İstihbarat, bilinenin, ona eklenilen yeni bilginin ve sonunda bunların karışımının yorumunun tümüdür demektedir.[130]

Abram Shulsky ise İstihbaratı, her tür politik, ekonomik, sosyal ve askeri olayı anlamayı ve gelişmeleri öngörmeyi amaçlayan evrensel bir sosyal bilimdir demektedir.[131]

Özetle İstihbarat, ulaşılabilen bütün açık, yarı açık ve/veya gizli kaynaklardan her türlü aracın kullanılması sonucunda elde edilen her türlü veri, malumat ve bilginin ulusal genel veya ulusal özel plandaki politikaların gerçekleştirilmesi ve ulusal politikalara zarar verilmesinin engellenmesi amacı ile toplandıktan sonra önemine ve doğruluğuna göre sınıflandırılması, karşılaştırılması, analiz edilerek değerlendirilmesi süreci sonucunda ulaşılan bilgidir.[132] Bazı düşünürler örtülü operasyonların, istihbaratın değil politikanın bir aracı olduğunu dile getirmektedirler.

---

[127] Intelligence Threat Handback, Unclassifed Inter agency OPSEC Support Staff, Mayıs 1996, 2, 1.

[128] Procyshy, T.W., The Coming Intelligence, s.1.

[129] Şenel, M., Şenel, T., İstihbarat ve Genel Güvenlik Konularımız, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, 3.Baskı, Ankara, 1997, s.32

[130] McDowell, D., Strategic İntelligence, A Handbook for Practitioners, Managers and Users, Australia, 1998, s.11.

[131] Herman, M., a.g.e., s.116

[132] Özdağ, Ü., İstihbarat Teorisl, Kripto yayınları, Ankara, 2010, s.30

Yarım yüzyıldan bu yana istihbarat, akademik bir disiplin olarak kabul edilmektedir.[133] İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana var olan istihbarat faaliyeti, geçmişte olduğu gibi günümüzde de devletlerin geleceğinde rol oynayan önemli ve öncelikli faktörlerden biridir. Çünkü bu faaliyet, hedef ve hedef olması muhtemel kişi, grup, örgüt veya devletlerin imkân ve kabiliyetlerini ortaya çıkarmak, muhtemel hareket tarzlarını önceden tespit etmek için yürütülür. Bu yüzden istihbaratı; sadece haberlerin işlenmesi süreci olarak değil uluslararası ilişkiler ve güvenlik alanında bütünleştirmek için yeni bir tanıma ihtiyaç vardır.[134]

Istihbarat, diplomasinin, askeri gücün, propagandanın, psikolojik savaşın, örtülü savaşın, ekonomik baskının kısaca politik hedefi ve hedefe götürecek stratejinin belirlenmesinde en önemli faktördür.[135] Vurgulanması gereken bir önemli noktada istihbaratın sadece bir avuç üst düzey politika yapımcısı için değerlendirmeler biçimine sokulmuş casusluk kaynağı olarak değil, toplumun tüm olarak bilgi sistemine canlı katkı olarak görülmesidir.[136] Bir İngiliz istihbaratçısı olan M. Herman'a göre: "İstihbarat rasyonaliteyi temsil eder ve istihbarat kullanmayı reddeden devlet adamı Aristotales'ten beri Batılı insanının bilgi ufkunu genişletmek için kullandığı iki araca sırtını döndüğünü bilmek zorundadır. Bunlar akıl ve bilimsel yöntemdir."[137]

İstihbarat bir süreçtir. Bu süreçte stratejik analizciden istenen şey, rakiplerin daha genel ifade ile diğer oyuncuların hedefleri-

---

[133] Kahn, D., İstihbaratın Tarihsel Teorisi. Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel, 2002, Cilt:8, Sayı:2, s:5

[134] Yılmaz, S., 21.Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat, 2006, s.135

[135] Ransom, H.H., The Intelligence Established, Harward University Press, 1971, s.3

[136] Atay, M., Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı, Strateji Dergisi, 1996/1, s:89
Herman, M., Intelligence Power in Peace and War, Cambridge University Press, 1999. s.138

ni, saiklerini, güçlü ve zayıf yanlarını aydınlatan istihbarat değerlendirme raporları üretmeleridir. Bu sürecin ayrıntılı ve düzenli bir şekilde planlanması gerekir. Bu planlamanın belirli bir akış çerçevesinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu akış formatını aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz;[138]

- İstek veya sorunun tespiti,
  İhtiyaçların tespiti ve çalışma planının yapılması,
- Veri, malumat ve bilgi toplama sürecinin başlaması,
- Toplanan veri, malumat ve bilginin karşılaştırılarak, güvenilirliğinin test edilmesi ve doğrulanarak düzenlenmesi,
- Yeterli bilgi olup olmadığının kontrolü; yoksa yeterli bilgi için aramaya ve tasnife devam edilmesi, yeterli bilgi olması durumunda,
- Veri, malumat ve bilginin analizin entegrasyon, analiz ve sentezinin yapılarak yorumlanması,
- Ortaya çıkan istihbaratın üste aktarılması ve gözden geçirilmesi,
- İstihbaratın siyasal karar alıcıya verilmesi.

En geniş anlamıyla kaynakların ve olanakların yetkin bir şekilde kullanılmasını ifade eden istihbaratın pek çok disiplinin konusu olması şaşırtıcı değildir; çünkü analiz edilmiş stratejik bilgi, siyasetin olduğu kadar ekonomik ve sosyal alanların da temel bileşenlerinden biri olmuştur. Nitekim istihbarat, askeri kuvvetler için de son derece önem arz etmektedir. Savaşta ya da öncesindeki barış hallerinde düşmanın imkân ve kabiliyetlerinin tespit edilmesi ve harekât planlarına yönelik verilerin elde edilmesi zaferin müjdecisi olacaktır.[139]

---

[138] Özdağ, Ü., İstihbarat Teorisi, Ankara, 2010, s.355

[139] Kent, S., Stratejik İstihbarat, (Çev. B. Yasemin Özbek ve Nazlık Şüküroğlu-Arıca), Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003

İstihbarat Kaynakları

a. Açık Kaynaklar

Dergiler, gazeteler, kitaplar, ansiklopediler, broşürler, akademik tezler, radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarından rahatça yararlanarak elde edilen kaynakların analizi sonucunda elde edilen istihbarattır. Günümüzde, dünyanın her yerinde sınırsız bilgi aktarımı yapılmaktadır. Her yerden gelen bilgi önemli olmayabilir. Hangi bilgilerin işe yaradığının, hangi bilgilerin kullanıldığının bilinmesi mümkün değilse de, bu bilgileri birileri kullanmaktadır. Bu kaynaklardan saklananların dışında her türlü bilgiyi öğrenmek mümkündür.[140]

b. Yarı-Kapalı Kaynaklar

Sadece sınırlı çevrelerce bilinebilecek bu kaynaklar; özel, siyasi veya sosyal topluluklar, cemiyetler, gruplar ve kişilerle ilgili duyumlardır. Yarı-Kapalı kaynakların elde edilmesi ilişki ve uğraşlar sonucunda elde edilebilecek türden kaynaklardır.[141]

c. Kapalı Kaynaklar

Kapalı kaynaklar, istihbarat faaliyetlerinin gizlilik içerisinde yürütüldüğü ve risk taşıyan asıl bölümünü oluşturmaktadır. Bu kaynaklar, ulaşılması zor, gizli, kaynaklardır. Bu bilgilerin ele geçirilmesi, ülkeler açısından çok önemlidir. Bunlar askeri, siyasi, ekonomik, sosyal, vb niteliklere sahip ve gizlilik değeri yüksek olan bilgilerdir. Bu bilgiler hayati nitelikte önem arz ettikleri için konusunda uzman kişilerce muhafaza edilmektedir.[142]

---

[140] Demirel, E., Teşkilat-ı Mahsusadan Günümüze Gizli Servisleri, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.16

[141] Kaya, A.E., Kaçakçılık ile Mücadelede İstihbarat'ın Rolü:Türkiye Gümrükleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, HARPAK SAREM, İstanbul, 2012, s.22

[142] Akar, A., Casuslar, Timaş Yayınları, İstanbul, 2005, s.34

İstihbarat Toplama Çeşitleri

İstihbarat, tarih boyunca çeşitli aşamalardan geçmiş ve teknolojinin ilerlemesi ile farklı biçimlerde kendini göstermiştir. İstihbarat toplama çeşitleri birbirinden farklılıklar göstermekle birlikte en temel olarak İnsan İstihbaratı (HUMINT) ve Teknik İstihbarat (TECHINT) şeklinde ikiye ayrılmaktadır. İstihbarat çeşitleri kaynaktan kaynağa göre değişiklik göstermektedir. Lowenthal, istihbarat toplama yöntemlerini, iki ana disiplin ve bunlara bağlı alt disiplinler halinde sınıflandırmıştır. Lowenthal'ın çalışmasında "açık kaynak istihbaratı" alt-disiplinlerden biri olarak tanımlanmış olsa da hangi temel disipline bağlı olduğu açıklanmamıştır. Bu nedenle açık kaynak istihbaratı üçüncü temel disiplin olarak ele alınmaktadır.[143] İstihbarat toplama çeşitleri; İnsan İstihbaratı (HUMINT), Teknik İstihbarat (TECHINT), Teknik istihbarat kendi içinde; Muhabere İstihbaratı (SIGINT), Haberleşme İstihbaratı (COMINT), Telemetrik İstihbarat (TELINT), Elektronik İstihbarat (ELINT), Ölçüm ve İşaret İstihbaratı (MASINT), Radar istihbaratı (RADINT), Görüntü İstihbaratı (IMINT), Fotografik İstihbarat (PHOTINT) gibi alt uzmanlık alanlarından oluşmaktadır.

Özel olarak değinmek istediğim bir başka istihbarat toplama çeşidi ise Açık Kaynak İstihbaratıdır.(OSİNT) Açık kaynak istihbaratı, halkın hizmetine ve tasarrufuna açık tüm kaynakların sunduğu bilgilerin derlenmesi olarak ifade edilmektedir. Bu bakımdan hükümetin resmi evrakları, medya, bilimsel ve süreli yayınlar açık kaynak istihbaratın konusu olabilmektedir. Günümüzde, istihbaratın yüzde 80'inin açık kaynaklardan temin edildiği dile getirilmektedir.

---

[143] Lowenthal, M., Intelligence: From Secrets to Policy, 2003, 2. Baskı. Washington D.C.: CQ Press.

Açık kaynaklardan istihbarat toplama yöntemi, özellikle internetin yaygınlaşmaya başlaması ve sosyal paylaşım sitelerinin artış göstermesi ile birlikte oldukça önem kazanmıştır. Her gün milyonlarca insanın katrilyonlarca bit veriyi ağ sistemine eklemesi uzayda bir bilgi yığını meydana getirmiştir. Sosyal paylaşım sitelerinin popülerlik kazanması ile birlikte insanlar kendilerine yaptıkları faaliyetlere yönelik her türlü bilgiyi gönüllü olarak paylaşmışlardır. Günümüzde istihbarat servislerinin özellikle "facebook" gibi sosyal paylaşım sitelerinden faydalanarak hedeflerine yönelik çalışmalar yürüttükleri sıklıkla dile getirilmektedir. (Sosyal paylaşım siteleri, i2 gibi gelişmiş analiz programları için veri sağlayıcı vazifesi görmektedir.)

2001 yılında meydana gelen 11 Eylül saldırıları, açık kaynak istihbaratı için dönüm noktası olmuştur. 11 Eylül saldırılarının öngörülememesi, istihbarat zafiyeti olarak değerlendirilmiştir. Saldırıların hemen ardından inceleme yapmak üzere yetkili kılınan Komisyon, böyle bir istihbarat zafiyetinin baş göstermesini açık kaynakların iyi değerlendirilmemesine ve dahası göz ardı edilmesine bağlamıştır (9/11 Commission Report, 2001). Açık kaynak istihbaratının önemini vurgulayan bu tarihi dönümün ardından pek çok sivil kuruluş açık kaynaklardan yararlanarak istihbarat değeri bulunan raporlar sunmaya dahası bu yolla maddi kazanç elde etmeye başlamıştır.[141]

Farklı bir bakış açısı ve karşılaştırmalı bilimsel analiz açısından yukarıdaki temel olarak Lowenthal'ın istihbarat toplama çeşitleri dışında Özdağ'ın istihbarat toplama çeşitlerine de yer verecek olursak; Özdağ İstihbaratı toplama şekillerine göre ve ölçeklerine göre olmak üzere ikiye ayırmıştır. İstihbaratı topla-

[141] Özgüven, N.G., Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Özel Askeri Şirketler Yoluyla Yürütülen İstihbarat Faaliyetlerinin Yürütülmesi, Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, HARPAK SAREM, İstanbul, 2011, s.32-35

ma şekilleri ise kendi içerisinde İnsan İstihbaratı, Görüntü İstihbaratı, Sinyal İstihbaratı, Elektronik İstihbarat ve Açık Kaynak İstihbaratı olmak üzere beş temel varyanta ayırmıştır. Ölçeklerine göre istihbaratı ise Stratejik İstihbarat, Taktik İstihbarat, Operasyonel İstihbarat, Entegre İstihbarat olarak dört'e ayırmaktadır.[145]

İstihbarat Analizi

İstihbarat analizi temel olarak, elde edilen ham bilgilerin değerlendirilmesi ve bu değerlendirmelerin tanımlamalara, açıklamalara ve sonuçlara dönüştürülmesi sürecidir. Beklenen sonuçlara uygun olarak analiz çok çeşitli şekilde yapılabilir. Analiz; açık bilgilerin toplanması, gizli bilgilerin ortaya çıkarılması ve sahte veya yanlış bilgilerin tanımlanması ve ayıklanması ile istihbarat kullanıcılarına istenen bilginin sağlandığı, diğer yandan hala cevaplanması gereken veya çözülememiş bilgilerin tespit edilerek resmi yetkililerin uyarıldığı bir süreçtir.[146]

Analiz konusundaki bir başka tanımlamada ise, stratejik, taktik veya operasyonel önemi olan yapılar ve durumlarla ilgili bilgileri işlemden geçirerek mevcut durum ve gelecekte meydana gelebilecekleri ifade eden sonuçlar çıkarma sürecidir. İstihbarat analizi çok karmaşık ve birden fazla manalar ifade eden durumlarda bu karmaşanın giderilme yöntemidir.[147] Rob Johnston ise istihbarat analizi konusunda, gizli sosyo-kültürel konteks içerisinde kişilerce ve kolektif metotlarca veriler kullanılarak hipotezlerin test edilmesidir demektedir.[148]

---

[145] Özdağ, a.g.e., s.125-159

[146] Yılmaz, S., 21.Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat, İstanbul, 2006, s.179

[147] Köseli, M., İstihbarat, Ankara, 2011, s.85

[148] Johnston, R., Analytic Culture in the us intelligence community: An Ethnographic Study, Center fort he Study of intelligence Central Intelligence Agency, Washington, DC DIANE Publishing Company, USA, s.9-28

İstihbarat amaçlı olarak rapor ve değerlendirmelerin hazırlanmasında dört çeşit bilgi söz konusudur: Açık, gizli, sahte ve henüz sır olan bilgiler. İstihbarat analizinde ilk adım hangi bilginin analiz edileceğine karar vermektir.[149] İstihbarat analizinde dört farklı analiz misyonu vardır. Bunlar; Özel malumat misyonu, Modern öngörücü sosyal bilim misyonu, Geleneksel Amerikan analiz misyonu ve Operasyonel Amerikan analiz misyonu'dur. Birinci misyonda analizci sadece teknik anlamda yorumcudur. İkinci misyonda analizci karar alıcıya neyin olacağını değil, niçin olacağını ve daha sonraki muhtemel gelişmeleri söylediği öngörü ağırlıklı bu yöntemde sosyal bilim metadolojilerinden faydalanılmaktadır. Üçüncü misyonda analizcinin siyasi misyonlara eşit uzaklıkta, objektif bir tutum sergilemesi beklenilen bir model ifade olunmaktadır. Analizci ihtiyaçları anlayacak kadar karar alıcılara yakın, politikleşip kurmaylaşmayacak kadar uzak olmalıdır. Dördüncü misyon ise üçüncü misyonun eleştirilmesi üzerinden geliştirilmiş olup, hedef ülke ve lider toplumların zayıf yanlarını ve oluşturdukları tehditleri tanımlayarak, bunlardan istifade edebilmenin yollarını aramak üzerine kurgulanmıştır.[150]

Analizde iki tür analiz olduğunu da belirtmeliyiz. Bunlar Veri-bağımlı (Kanıt-bağımlı) analiz ve Kavram bağımlı (hipotez bağımlı) analizdir.[151] Veri bağımlı analizde doğruluk eldeki verilerin doğruluğuna ve tamlığına bağlıdır. Analizci aşırı derece veri bağımlı hale gelen analizcinin de doğru analizin önüne set çekebileceği göz önünde tutulmalıdır.[152] Kavram bağımlı analizde ise çeşitli sebeplerle yeterli veri, haber ve bilgi ile desteklenmeyen, hipotezleri desteklemekte çok sık kullanılmaktadır.

[149] Yılmaz, a.g.e., s.179
[150] Godson, R., Intelligence and Security, s.329-330
[151] Özdağ, İstihbarat Teorisi, a.g.e., s.421
[152] Lowental, a.g.e., s.7

Kavram bağımlı analiz, bir takım çevrelerin "Bundan kimin çıkarı var?" sorusu üzerinden analiz yöntemine başvurdukları bir yaklaşımdır. Heuer, kavram bağımlı analiz modelindeki daha çok verinin analizcinin görüşünü değiştirmediğini sadece yargısına olan güvenini artırdığını ileri sürmektedir.[153] Kavram bağımlı analizde mantığa uygunluk, açık ifadelerle yazım ve gerçekçi olmak gibi belirli çalışma standartları göz önünde bulundurulmalıdır. Modern istihbarat analizinde toplama, değerlendirme ve analiz entelektüel olarak bütünleşmiştir. İstihbarat kanıt arar, ancak kanıt da verilerin işlenmesinden çıkacaktır. Bir başka deyişle, istihbaratta kanıt, veri ve yorumdan bağımsız bir unsur değildir. İstihbaratta kanıt, veri ile yorum arasındaki ilişkinin bir sonucudur.[154]

İstihbarat analizinde temel unsur, Analizcidir. Analizcinin ana görevi, devlet görevlilerine, politika üreticilerine, asker, kolluk gücü ve devlet güvenliği ile ilgili diğer birimlere güvenlikle ilgili zamanında uyarılar sağlamaktır. Özellikle tehlikenin ne zaman, nereden ve nasıl ortaya çıkacağı konusunda uyarma görevleri vardır.[155] Büyük istihbarat başarısızlığı olarak nitelendirilen olayların ardından istihbaratın eksikliklerine karşı genel olarak önerilen çözüm, analiz yapan uzmanların sayısının arttırılmasıdır. Ancak uzmanların da yanılması her zaman mümkündür.[156] Analizcinin amacı rakibin zihnini çözümlemektir. Bunun yolu ise rakibin ne düşündüğünü anlamaktan geçer. Rakibin nasıl düşündüğünün yolu da nasıl düşündüğünden geçmektedir. Rakibin ne düşündüğüne yönelik metodlar bulunmaktadır ve

[153] Heuer, R.J., Do You Really Need More Information, Studies in Intelligence, cilt 23, sayı 1, ilkbahar 1979, s.15-25

[154] M.Michael'den aktaran; Özdağ, İstihbarat Teorisi, a.g.e., s.425

[155] Davis, J., Improving CIA Analytic Performance: Strategic Warning, The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers: Volume 1, Number 1.

[156] Heuer, R.J., Psyhology of intelligence analysis, Center fort he study of intelligence, CIA, USA, 1999

bu metodlar vasıtasıyla rakibin nasıl düşündüğüne yönelik sızma gayesi güdülmektedir. Bu metodlar;

- Geriye Doğru Düşünmek,
- Kristal Top,
- Rol Yapmak,
- Şeytanın Avukatlığı,
- Çoklu Avukatlık Sistemi,
- Ayna Görüntüsü'dür.

İstihbarat Analizcisi

Teknolojik olarak ne kadar gelişmiş olursanız olun sonuçta bilgiyi üreten, analiz edip kullanan insandır. İnsanın fizyolojik ve psikolojik özellikleri, bilginin doğru veya yanlış değerlendirilmesinde önemli bir etkendir. Bilgiyi kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilecek olan da yine insandır[157] Gelişmeleri anlayabilmek ve geleceği yorumlamak ancak konunun uzmanı analistlerin kullandığı özel yöntemlerle mümkündür. Hedef ülkeler tarafından ortaya konan yanıltıcı bilgileri ayırt etmek uzmanlık, tecrübe ve özel yöntemlerin uygulanmasını gerektirmektedir. Analizcinin bilgi birikimi, konuya hâkimiyeti, ideolojisi, duygusallığı ve tecrübesi analizde çok önemlidir. Aynı bilginin farklı yorumlanmasının en önemli nedeni, analizcilerin kişisel özelliklerindeki farklılıklardır. Bu nedenle bilgiler, farklı bakış açılarını yakalamak için farklı analiz elemanlarınca değerlendirilmelidir.

Analizcinin özellikleri neler olmalıdır?

- Devletin resmi politikasına sadık, idealist olmalı,
- Entelektüel birikim,

Multidisipliner bir temele dayalı bölgesel/olgusal bilgi birikimi,

[157] Acar, Ü., İstihbarat, Ankara, 2011, s.175.

Hayal gücü ve yaratıcılık,
Bilgi açlığı,
İyi bir dinleyici ve aynı zamanda iyi bir hatip olmalı,

- İyi bir gözlemci olmalı,
- Soru geliştirme yeteneğine ve eleştirel düşünme yeteneklerine sahip olmalı,
- Benzetme ve anolojiler kurabilme yeteneğine sahip olmalı,
- Sabırlı ve soğukkanlı olmalı,
- Teknolojiyi ve sanal dünyayı iyi kullanmalı,
- Özgüven sahibi olarak hüküm vermeyi ve hükmünü savunmayı bilmeli,
- Analitik düşünme yeteneğine sahip olmalı,
- Şüpheci ve entelektüel meraka sahip olmalı,
- Sorumluluk sahibi ve inisiyatif alabilen bir yapıya sahip olmalı,
- Takım çalışmasına yatkın olmalı,

Empati yeteneği gelişmiş olmalı,

- En az 2 Yabancı dil bilmeli,

Mutlaka saha ajanlığı yapmış olmalı.

Modern istihbarat çalışmalarında, özellikle istihbarat konusunda ilerleme kaydetmiş ülkelerde analiz çalışmaları akademik bir konsept arz etmektedir. Analizciler, konularında son derece yetkin olmalarıyla beraber konunun uzmanı olan kamu, özel sektör ya da üniversitelerden uzmanlarla beraber çalışmalar yürütmektedirler. Bu ortak çalışma konusundan 'Analiz Grubu' adı verilen takım çalışmaları ortaya çıkmaktadır. Analiz grubu olayı tanımlar, alt başlıklara ayrıştırarak uygulanacak yöntemi belirler, uygulamaya geçer, bilgi kaynağının güvenilirliğinin teyit edilmesi, sonuç ile ilgili analiz yapma aşaması ile birbirini takip eden bir süreç gerçekleşir. Disiplinler arası bir bilim dalı

olan istihbarat'ta, disiplinler arası çalışmak bu işin doğası gereğidir.

Analiz aşamasında gerçekleştirilen işlemler, karşılaştırma, kıymetlendirme, elde edilen bilgilerin hedefin imkân ve kabiliyetiyle orantılı olup olmadığının belirlenmesi, yorum ve raporun yazımı aşamalarından meydana gelir. Daha sonraki dağıtım ve bilginin kullanımı aşamaları analiz aşamasında yer almamakla birlikte, geri dönüş yapılması açısından ve yapılan geri dönüşe göre yeni bir analiz sürecinin başlaması açısından önem arz etmektedir.

Analizcinin Verimliliğini Etkileyen Hususlar[158]

Gizlilik ve Etkilik İkilemi

Gizlilik, analizleri yapmayı sağlayabilecek bilgiye erişimi kısıtlamaktadır. Açıklık ise bilginin kaynağının değerini düşürmekte ve spesifik kaynakları ve metotları açığa vurmaktadır. Tam gizlilik verimsizliğe yol açacağı gibi rakiplerin karşısında başarısızlığa da sebep olabilmektedir. Bilgiye herkesin erişebileceği bir açıklık ise başarısızlığı kaçınılmaz kılmaktadır.

Zaman'ın Verimli Kullanılamaması

Analizcilerin günlük monoton işlerinin zamanlarını verimli kullanamamalarını, bu sebeple de asıl ve önemli olan analiz işine gerekli vakti ayıramadıkları yapılan araştırmalarda tespit olunmuştur. İstihbarat müşterisi olan karar alıcıların acil ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, zamanın verimsiz kullanımı detaylı analizlere imkân sağlamamaktadır.

---

[158] Cooper, J.R., Curing Analytic Pathologies: Pathways to Improved Intelligence Analysis, Center for the study of Intelligence, Washington, DC ; Ayrıca; Köseli, M., a.g.e., s.98-100.

Eldeki Mevcut İşlere Yoğunlaşma

Analizcilerin ellerindeki mevcut işlere yoğunlaşmaları iş grubu içerisindeki durumu olumsuz etkilemekte, bu da yapılması gereken ve yapılacak olan gelecekteki işlerle ilgili çalışmaların planlanmasının önüne geçmektedir.

Ödüller ve Teşvikler

Mevcut ödüllendirme sisteminde üretilenlerin sayısının içeriğinden daha önemli olarak algılandığı ve ödüllendirmelerin buna göre olması analizcilere de daha kısa zamanda daha çok analiz yapmaya yönlendirmekte bunun neticesinde de yetersiz analizler ortaya çıkmaktadır.

İstihbarat Metotlarına Karşı Bilimsel Metotlar

İstihbarat teşkilatları, istihbarat analizlerinden çok istihbarat operasyonlarına önem vermektedir. Ancak istihbarat analizi bilimsel bir süreçtir ve bilimsel metotların kullanılması gereklidir.

Analizin Tanımındaki Algı Farkı

Analizin tanımı, istihbaratçıların kafalarında var olan mesleki tecrübe ve gözleme dayalı tanım olduğu yapılan araştırmalarda görülmüştür. İstihbaratçıların çoğu analizcinin ne olduğunu ifade edebilirken, analitik metodolojiyi tanımlayamamaktadırlar.

Analiz Alanındaki Eğitim Eksikliği

Analiz alanında ciddi bir eğitim eksikliği bulunmaktadır. Konu ile ilgili sadece hizmet içi eğitim bulunmaktadır ve bunlarda iş yoğunluğundan ötürü sınırlı sayıdadır. Tüm analizleri kapsayacak standart bir eğitim programı olmadıkça da analizcilerin birbirini anlamaları zor olacaktır.

İstihbarat analizindeki eksikliklerin kapatılması, insanların düşünce güçlerine destek verecek çeşitli araçlar kullanarak ve profesyonel standartların yeniden belirlenmesiyle analitik kapasitenin yeniden inşa edilmesini gerektirir. İstihbarat teşkilatlarına yapılan tavsiyelerin başında yer alan daha fazla kurallar konulması, daha sıkı denetlemelerin yapılması hiçbir zaman analitik uzmanlığın, derin olarak meseleleri kavrayabilmenin yerini tutmaz. Bunun da ötesinde uzmanlaşma yukarıdan getirilen direktiflerle yerine getirilemez. Bu özellikle uygun özelliklere sahip eleman seçilmesi, iyi bir eğitim ve sürekli bir danışmanlık alma ile olabilir. Verimli bir istihbarat analizi için istihbarat teşkilatlarının bazı gereklilikleri yerine getirmeleri gerekmektedir;

- Öncelik olarak yenilenmiş bir analiz süreci,

Analiz işlemi için eleman alımı, eğitimi, öğretim ve analizcilerin profesyonel denetiminden emin olunan bir gelişme süreci,

- Istihbarat analizcileri ve kullanıcıları arasında etkili iletişim,
- Delillerin incelenebildiği ve analitik sürecin incelenebildiği uygun bir işleyişin ortaya konulabilmesi,
- Geçmişten ders alınmasının sistematik olarak ortaya konulduğu bir işleyiş,

İstihbarat teşkilatları ile (İç ve Yabancı teşkilatlar) anlamlı işbirliği,

- Analizciler için periyodik gerçekleştirilecek eğitim kampları, (psikolojik destek dâhil),
- Akademik kurumlar kullanılarak, ülke ihtiyaç ve kullanımına uygun yeni analitik analiz süreçlerin bulunması.

Bunların dışında değinmek istediğim diğer sorun temalı konular, istihbaratı toplayan ile analiz edenin aynı kişi olmamasına dikkat edilmelidir. Ancak istihbaratı toplayan kişinin de ya-

lın bir formatta sadece istihbaratı raporuna yazması, yorumlarıyla analizciyi yanlış yönlendirmemesi gerekmektedir.

Analizcinin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

- Bilinenlerle ilgili açık davranmalıdır.
- Haberle gerçeği ayırabilmelidir.
  Haberle tahminlere dayalı yargıyı ayırmalıdır[159]
  Mevcut karmaşıklık dikkate alınmalıdır.
- Politik hassasiyet dikkate alınmalıdır.
- Aldatılma ihtimali hesaba katılmalıdır.
- "Delil" terimi mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

Analizcinin önünde dört doğal süreç oluşmaktadır. Bunlar insan psikolojisi, sübjektiflik, basit bir analiz üretme isteği ve analizcilerin karar alıcıların kurmayları durumuna zorlanmalarıdır.

Analizciler her şeyden önce ulaştıkları sonuca inanmalı, tahminlerinde yanılmaktan çekinmemeli, hataları öğretmen olarak görmeli, değer yargılarının kurbanı olmamalı, anlaşılır bir dille yazarak paylaşmalı, ortak çalışmalara gerektiğinde itiraz etmeli, sürekli ortak görüş tuzağına karşı uyanık olmalı, özlü anlatım yolu tercih edilmeli, bilginin peşinde sürekli bir koşu azmi göstermeli, düzeltme sürecine açık olmalı, grup dışı görüşlerden faydalanmalı, analizci toplayıcıdan daha fazla bilgiye sahip olmalı, gündemi (yaşadığı ülkenin değil üzerinde çalıştığı ülkenin) takip etmelidir.

---

[159] Karabacak, T., İstihbarat Biriminin Çalışma Esasları, Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel Sayısı, Yaz 2002, Cilt 8, Sayı 2, s.28.

Analizciyi Etkileyen Psikolojik Unsurlar

Analizci de her insan gibi olumlu-olumsuz birçok psikolojik faktörü analiz sürecine yansıtır. Olumsuz süreçlerin analizci tarafından tespiti, olumsuzlukları ortadan kaldıracak ve raporuna yansımasını engelleyecektir. Bu olumsuzluk barındıran süreçler;

- Tek merkezli düşünme,
- Prematüre düşünme,
- Uygunsuz benzetmeler,
- Tarihten alınan yüzeysel örnekler,

Birim yaklaşımı (mensup oldukları örgütlerin değer yargılarının etkisinde kalmak),

- Aşırı gizlilik sonucu kompartımanlaşma,

Etnosentrik yaklaşım,

Empati eksikliği,

Ayna imajı,

Kendini beğenmişlik,

Rasyonel aktör hipotezi,

Rasyonelliğin reddi,

- Yeni kayıtların değerlendirme dışı tutulması,
- Savunmacı sakınma tavrı,
- Değerlendirme de aşırı özgüven,

En iyi durum analizi,

Pollyannacı yaklaşım,

- Muhafazakâr analiz,

En kötü durum analizi,

Bilişsel yargılar,

Kolaycı yaklaşım

İstihbarat Analiz Teknikleri

Analiz teknikleri ile analizci incelediği olayı anlamayı ve onu yeniden kurgulamayı amaçlar. Günümüzde istihbarat analizcilerinin en çok kullandıkları teknikler;[160]

- Matris Bağlantı (Link) Analizi,
- Hipotezlerin Karşılaştırmalı Analizi,
  T Matrisi Analizi,
- Olasılık Ağacı,
- Fayda Ağacı ve Matrisi,
- Bilinenler-Bilinmeyenler-Varsayımlar,
  Akıl Yürütme Zinciri,
  Sebebe Ait Akış Diyagramı.

Matris Bağlantı (Link) Analizi

İstihbarat kurumlarında birçok kaynaktan çok sayıda bilgi ve haber gelmektedir. Bu da tüm haberlerin sistematize edilerek incelenmesi zorunluluğunu doğurmaktadır. Matris ve bağlantı analizi, farklı öğeler arasındaki ilişkileri tablolar üzerinde göstermek sureti ile aralarındaki ilişkiler ortaya konularak daha sistematik bir şekilde incelenmesini sağlar[161]. Özellikle terör olayları, iç güvenlik, organize suçlar, kaçakçılık, personel takibi vb. olayların analizinde bu teknikler kullanılabilir. Matris ve bağlantı analizi; zaman-olay şeması, ilişki matrisi ve bağlantı diyagramından oluşmaktadır.[162]

---

[160] Özdağ, a.g.e., (2010), s.429-443.

[161] Wheaton, J., (2010). İmproving a Tested İntelligence Methodology. s/5.

[162] sourcesandmethods.blogspot.com/2008/12/top-5-intelligence-analysis-methods 19.html

a. Zaman-olay şeması

Çeşitli kaynaklardan gelen bilgi ve haberlerin geçmişle bağlantısını kurmaya, geleceğe yönelik çalışmayı yönlendirmeye, olayların nasıl geliştiğini ve boşlukları göstermeye yarayan bir tekniktir. Bu teknikle;

- Zaman-olay şemasının oluşturulması,
- Istihbarat değerlendirme ve analiz merkezine gelen haber ve bilgilerin tarih sırasına göre dosyalanması,
- Zaman-olay şemasına, kronolojik sırayla olayların gerçekleşme sırasına göre aktarılması gereklidir.[163]

b. İlişki Matrisi

Istihbarat personelinin, mevcut emarelerden yola çıkarak sağlıklı bir hipoteze varabilmesi için olayları şekil veya resim olarak karşısında görmeye yarayan bir tekniktir. Olaylar ve kişiler arasındaki ilişkileri veya bağlantıları göstermenin en uygun yolu ilişki matrisidir. İlişki matrisi; kimin "ne" yaptığının veya kimin "nerede" olduğunu açık ve kesin olarak belirtilmesinde analiz yapan personele yardımcı olur. Şahıslar, olaylar ve gruplar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkartmak için yapılır.

İlişki matrisinin hazırlanışı:

- Matris; dikdörtgen, kare veya üçgen şeklinde, sayılar veya semboller dizisidir. Bilgiler satır ve sütunlarda depolanmıştır. Matrisin boyutları analiz yapan istihbarat personelinin elinde bulunan verilerin çokluğuna bağlıdır. Matrisler basit olaylar için sade olurken karmaşık olaylar için daha büyük olur.
- Matris, elimizde yazılı bulunan bilgilerin resmidir.
- Matrislerin oluşturulmasında ki esas; öğeler arasındaki bağlantı sayısının bulunmasıdır.

---

[163] http://www.cce.csus.edu

- Matrisler bağlantı (link) diyagramını çizmekte kullanılır.
- Matris yaparken, her istihbarat personeli kendi tekniğini kullanır.
- Haberin teyit edilmiş veya şüpheli olması önemli değildir. Şüpheli olanlar için istihbarat çarkına dönülerek bunların teyidine çalışılabilir.
- Matris karelerinin her birine birden fazla sembol konulabilir. Belirlenen birden fazla ilişki, bir sembol ve ilişki sayısı kadar rapor numaraları yazılarak gösterilir.[164]

c. Bağlantı (Link) Diyagramı

Bağlantı diyagramı elde edilen sonuçların resim halinde ortaya konmasıdır. Sunumlarda kullanabileceğimiz çok etkili ve faydalı bir tekniktir. Bir bağlantı (link) diyagramı hazırlanırken öğe sayısı kadar sembol çizilerek çizgilerle birbirine bağlanılır[165]. Mümkünse çizgiler kesişmemelidir. Matris ve bağlantı analizinde izlenecek sıra;

Veriler organize edilir. Çünkü çok farklı kaynaklardan gelmektedir. (Zaman-olay şeması çizilir)

- Geçerli veriler belirlenir (anahtar kişilerin isimleri, tanıdıkları insanlar, üye oldukları organizasyonlar, geçmişteki faaliyetleri vb).
- İlişkisi tespit edilen kişi ve olaylar matrise aktarılır.
- Tespit edilen kişiler, belirli sembollerle matrise girilir.

İlişkinin tespit edildiği rapor numarası ilgili hücreye yazılır.

---

[164] Vellani, K., & Nahoun, J. (2001). *Applied crime analysis*. Boston: Butterworth – Heinemann.

[165] A.L. Barabasi, *Linked: The New Science of Networks* (Cambridge, MA: Perseus, 2002).

- Satır ve sütunlar analiz edilerek kişiler arasındaki bağlantı sayısı çıkarılır.
- Bu ilişkiler bağlantı diyagramına transfer edilir (işe en fazla sayıda bağlantısı olandan başlanmalıdır).
- Çok sayıda bağlantı birbirini kesiyorsa ikinci bir diyagramda çizilebilir.
- Taslak tamamlanır, grafik ilişkileri kontrol edilir ve bağlantı içindeki bölümler değerlendirilir. Boşluklar tespit edilerek, devam edecek toplama veya çalışma için saha belirlenir[166].

İyi çizilmiş bir bağlantı (link) diyagramı ve bilgilerin etraflı bir analizi organizasyonla ilgili birçok noktayı açığa çıkarabilir. Grubun liderini, anahtar kişileri (ne kadar gizlenseler de) belirleyebilir. Bir organizasyonu güçlü ve zayıf noktalarını belirtebilir. En çok ilişki sahibi kişinin kurye veya icracı olabileceği, örgüt liderinin ise çok daha az ilişki kurarak gizleneceği, örgütün ikinci adamı ile irtibatta olacağı düşünülebilir; ancak hipotezlerimizin doğruluğunun eldeki mevcut bilgilerle doğru orantılı olduğu unutulmamalıdır.

Örnek Matris ve Bağlantı (Link) Analizi Uygulaması;

A şahsı, B şahsının evinin önünde, B şahsı ile hararetli bir tartışma yaparken görülmüştür.

- A şahsı, C şahsı ile bir saat süren bir görüşme sonrası C şahsının evinden çıkarken görülmüştür. A şahsı, Davut'un arabasına binerek oradan uzaklaşmıştır.

- B şahsı, E şahsını çiftliğinde ziyaret etmiştir. B şahsı, çiftlikte eşkâli tam olarak tespit edilemeyen, ancak C şahsı olduğu sanılan bir kişi ile buluşmuştur.

---

[166] Mark C. Taylor, The Moment of Complexity: Emerging Network Culture (Chicago: ChicagoUniversity Press, 2001), p. 25.

Davut, Cuma günü öğleden sonra Beyoğlu'nda bulunan lokantada C şahsına, akşamüzeri ise markette E şahsına paket verirken tespit edilmiştir.

İstenenler:

- Kişiler arası ilişki matrisi,
- Kişi-olay matrisi,
- Bağlantı diyagramı çiziniz.

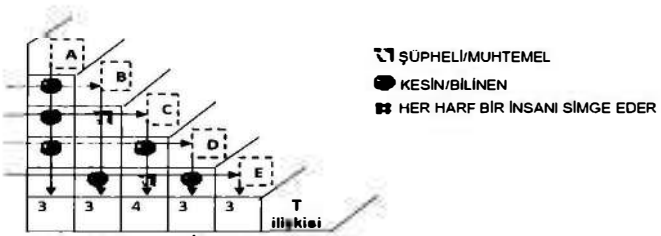

Şekil 1: Kişiler Arası İlişki Diyagramı

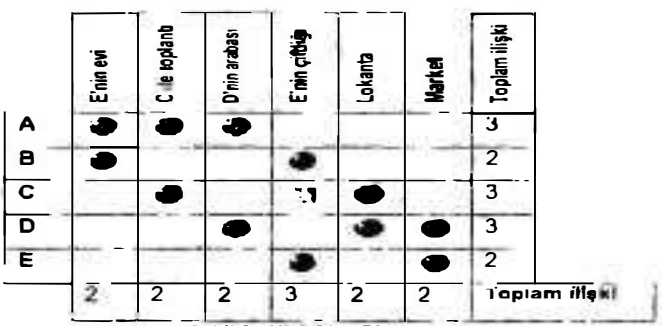

Şekil 2: Kişi-Olay Diyagramı

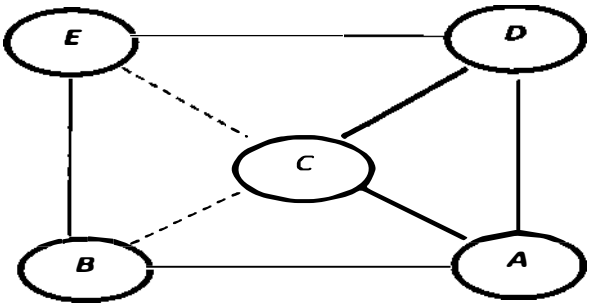

Şekil 3:Bağlantı(Link) Diyagramı

Telefon Matrisi:

Matris ve bağlantı analizi tekniğinde telefon matrisi önemli bir alt başlık olarak kullanılagelmektedir. Özellikle iç güvenlikle mücadele, organize suçlarla mücadele vb. grupların takibi sırasında örgüt mensuplarını görüştüğü telefonlar tespit edilerek telefonlara ait dökümler çıkartılır, telefon görüşmeleri bir matris üzerine yerleştirilerek telefon bağlantı diyagramı oluşturulur. Elde edilen bağlantı diyagramı yorumlanarak güvenlik güçlerinin mücadelesine avantaj/başarı kazandırılır[167].

Hipotezlerin Karşılaştırmalı Analizi

İstihbarat programları ile ilgili emareler, hipotezler ve önermeler arasındaki ilişkileri göstermenin en uygun yolu hipotezlerin karşılaştırmalı analizi tekniğidir. Özellikle yarı açık, az açık ve kapalı istihbarat problemlerinin çözümü için analiz yapan personel hipotezlerin karşı analizi tekniğini sıkça kullanmaktadırlar. Bu tür problemlerin özellikleri; gerçeklerin yanında yar-

[167] Prepared by the US Government(2009). A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis.

gıların da rol almaya başlamasıdır. Hipotezlerin karşılaştırmalı analizi tekniği ile problem çözümünün 8 adımı vardır.

1- Hipotezlerin oluşturulması,

2- Emarelerin toplanması,

3- Emare/hipotez matrisinin hazırlanması,

4- Matrisin arındırılması,

5- Olasılı sonuçların çıkarılması,

6- Hassasiyet analizi,

7- Sonuçların rapor edilmesi,

8- Analize dâhil edilmeyen, ancak gelecekte hipotezi etkileyebilecek gelişmelerin belirtilmesi.[168]

T Matrisi Analizi

İstihbarat personeli, çalışma ortamında, kapalı ve az açık problemlerle daha çok karşılaşacaktır. Analiz yapan personelden, sıksık acele değerlendirmeler yapması ve verilmiş bir kararın olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirmesi istenecek; kimi zamanda bir durum hakkında değerlendirme yapması beklenecektir. Böyle durumlarda T matrisi tekniği, analiz yapan istihbarat personelinin en önemli yardımcısı olacaktır.

T matrisi tekniği;

a. Düşünceleri organize etmeye ve istenilen noktaya odaklanmaya yardımcı olur.

b. Problemin net çözümünden ziyade karar vericiye tavsiye niteliğindedir.

Rakam ve net veriler olmadığından, analitik bir yöntem olsa da analiz yapan kişinin yargısını ön plana çıkarır.

---

[168] F. J. Stech and C. El asser, "Midway revisited: Deception by analysis of competing hypothesis," MITRE Corporation, Tech. Rep., 2004. [Online]. Available: http://www.mitre.org/work/tech papers/tech papers 04/stech deception

d. Az açık ve kapalı problemlere tatbik edilir[169].

Matrisin kesin bir şekli yoktur. İhtiyaca göre değiştirilebilir. Hipotezlerin/seçeneklerin sayısına göre matris çeşitlendirilebilir. Genellikle 2 şekilde T matrisi şekli uygulanmaktadır. Bunlardan ilki birden fazla hipotezin/seçeneğin sıralanarak incelenmesi diğeriyse bir hipotezin/seçeneğin ele alınarak ayrıntılı bir şekilde incelenmesidir.

Türkiye'de T matrisi analizini bilen çok az sayıda analist vardır. Bu nedenle çok kullanılmaz. T matrisi analizi neticesinde, analizi yapan istihbarat personeli, sonuçlandırdığı bu teknik çalışmaları karar vericiye, bir T matrisi olarak değil, seçtiği hipotez veya hipotezlerin, ulaştığı sonucu bir rapor şeklinde aktarmaktadır. Buna göre, T matris analizi tekniğini kullanan personel bu teknik yoluyla[170];

- Çalışmasının önemli kısımlarını bir mantık sırası ile izah edebilecek,
- Kendisine sorulan soruları (sunum esnasında sorulabilecek sorularla ilgili raporları, bilgileri, fotoğrafları vb. yanında bulundurmalıdır) cevaplayabilecek,

Vardığı kararı, gerekçeleri ve delilleri ile birlikte ortaya koyabilecek,

- Olumlu ve olumsuz gerekçeleri içeren bir tavsiye ortaya koyabilecek,
- Değerlendirmenin kuvvetli ve zayıf tarafları ile gerekçelerini bir rapor halinde karar merciğine aktarabilecektir.

T matrisi ile her zaman kesin sonuçlu bir çözüme ulaşma imkânı bulunmadığından, tüm analiz çalışmalarında olduğu gi-

---

[169] Davis, "Improving CIA analytic performance: Strategic warning," CIA Sherman Kent School for Intelligence Analysis, Tech. Rep. 1, 2002. [Online]. Available: http://www.odci.gov/cia/publications/Kent Papers/pdf/OPNo1.pdf

[170] Prepared by the US Government(2009). A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis

bi T matrisinde de girdi olarak ne kadar çok doğru bilgi kullanılırsa sonuçta doğruya o kadar yakın olacaktır[171].

Olasılık Ağacı ve Fayda Ağacı

İstihbarat gereksinimleri beş ana kategoriye ayrılır;

1. Yer (coğrafi, fiziki kaynaklar),

2. Kişi (kendi güç ve tutumu),

3. Kuruluşlar (insanların oluşturduğu ve ait olduğu - güçlerinin bir göstergesi),

4. Nesneler (insanların yaptıkları ve sahip oldukları - Örneğin, şehirler ya da silah sistemleri),

5. İdeolojiler.

Bir millet, stratejik kararlar ve taktiklerin (zamanında) formülasyonunda politika yapıcılara yardım etmek için bu kategorilerde (yer, kişi, kuruluş, nesneler ve ideolojiler) istihbarat toplar. Ulusal politika yapıcılar ve istihbarat analistlerinin her ikisi de karar alma süreçlerinde mevcut faktörlerin bilgiye dayalı olası sonuçlarını öngörmeleri gerektirmektedir[172]. Gelecek bir zamanda belirli olayların meydana gelme ihtimalini ya da olası sonuçlara ilişkin kesinlik derecesini ilişkilendirmek ve oldukça büyük miktarda verileri organize etmek için bir modelin (bu şartlar altında hizmet edecek) olması gerekmektedir. Neyse ki, istihbarat analisti ve politika yapıcı için karar ağacı adı verilen ağaç görünümünde tanımlayıcı ve tahmin edici mevcut böyle

---

[171] S. Kent, *Sherman Kent and the Board of National Estimates. Collected Essays.* CIA, Center for the Study of Intelligence, 1994, ch.Words of Estimated Probability. [Online]. Available:
http://www.cia.gov/csi/books/shermankent/6words.html

[172] Davis, "Improving CIA analytic performance: Strategic warning," CIA Sherman Kent School for Intelligence Analysis, Tech. Rep. 1, 2002. [Online]. Available:
http://www.odci.gov/cia/publications/KentPapers/pdf/OPNo1.pdf

bir model vardır[173]. Karar ağaçları, karar düğümleri ve doğa/şans düğümlerinden oluşur. Karar ağaçları, çeşitli farklı sonuçların geniş bir şekilde anlam kazanması için kullanılır. Bu ağaçlar bilgi analizinde etkili bir adım olma potansiyeline sahiptir.

Diyagram oluşturma mantığı; bir problem esnasında zaman aşamalı mantığı ya da ilişkilerin ve dizilerin grafik şeklinde gösterilmesi için kullanılan bir bilgi işleme tekniğidir. Karar ağacı; karar dizilerinin sonuçları, hedefleri ve alternatiflerini temsil eden doğrusal bir araçtır. Doğru-yanlış dizilerini tasvir etmek, onların ilişkilerini ve öznel ihtimallerini belirleyici bir şekilde göstermek için kullanılır. Bu teknik inanılmaz derecede basittir.

1. Ortaya çıkabilecek doğanın (değişen olaylar) olası durumlarını ve size sunulan stratejileri belirleyin,

2. Ağaç iskeleti çizin,

3. Eğer olasılıklar ifade ediliyorsa ekonomik ya da istatistiksel veri ve ilgili olasılıkları girin,

4. Son olarak, eylemin en iyi seyrini belirlemek için ağaç analizi yapın[174].

Karar ağaçları, ucuz olması, yorumlanmalarının kolay olması, veri tabanı sistemleri ile kolayca bütünleştirilebilmeleri ve güvenilirliklerinin tatmin edici düzeyde olması, bir zihin haritasına göre daha organize olması, karar verici için denetim izi sağlaması, çoklu disiplinlerde uygulanabilmesi ve ölçülebilir tahminler üretebilmesi gibi güçlü yönleriyle analiz teknikleri arasında yaygın kullanıma sahiptir.[175]

---

[173] https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kendi/vol18no4/html/ v18i4a03p_0001.htm(Erişim:01.05.2013)

[174] https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kendi/vol18no4/html/ v18i4a03p_0001.htm (Erişim.08.05.2103)

[175] http://advat.blogspot.com/search/label/advanced-analytic-techniques.html

Bilinenler-Bilinmeyenler-Varsayımlar

Herhangi bir hipoteze temel varsayım diyebiliriz. Analistler, değerlendirmenin temeli olarak nelerin oluşturduğunu ve nelerin doğru olduğunu kabul ederler. Örneğin askeri analiz, varsaymanın ve bir askeri gücün (bazen faktörler olarak adlandırılır) askeri değişkenleri ile temel teknik analizi üzerine odaklanabilir. Bu güçler belirli bir ortamda (çöl, açık ovalar, kutup koşulları, vb) işletilecektir. Büyük ölçüde değerlendirmeleri ancak diğer koşullar ve varsayımlarla pekiştirebiliriz. Tarihsel olarak; Amerika istihbarat kurumları, soğuk savaş dönemi analizlerinde, Sovyet Varşova Paktı'nı NATO karşıtı bir güç olarak yıllarca kabul etti.(Örneğin bu güçlerle savaşmak istiyordu). Bu durumda, güvenilir düzeyde bir varsayıma bağlı olarak yüksek belirsizlikler vardı. Bu yüzden de batılı analistler Sovyet Rusya tehlikesi ve saldırı operasyonu potansiyeli hakkında çok farklı sonuçlara varmıştırlar. Ya da başka bir örnekte, ekonomistler dış ekonomik reformlar için beklentilerini, gelecek hakkında bu ülkelerin bir ölçüde siyasi istikrarını varsayarak değerlendirirler. Toplumsal barışın altında yatan ve ekonomik performansı belirleyen belirleyicilerde dalgalanma olduğu zaman siyasi analistler gelişmekte olan bir ülkenin iç istikrarını inceleyerek petrol fiyatlarının istikrarlı olup-olmadığını kabul edebilirler. Analiz yapmak için, dile getirilmeyen varsayımların ve belirtilen varsayımların doğruluğuna analistlerin genellikle güvenmeleri bu örneklerin hepsinde vurgulanmaktadır. Amaç, temel varsayımları terk etmek ya da zayıflatmaktan ziyade onları daha açık yapmak ve hangi bilgilerin veya gelişmelerin yeniden düşünülmesinin talep edileceğini tespit etmektir.[176]

[176] Prepared by the US Government(2009). A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis

Akıl Yürütme Zinciri

Kişiler; geçmiş yaşantıları, gözlemleri ve öğrenmeleri sonucunda oluşturdukları somut ve soyut tasarımlar arasında mantık ilkelerine uygun bağlantılar kurarak yeni yargılara varırlar. Buna akıl yürütme denir. Akıl yürütme; argüman haritalama, ilişki kurma, problem çözme ve eleştirel düşünmede kullanılan etkili bir yöntemdir.[177]

Krathwohl, araştırma bulgularının sunumu için standart bir sıra takip edilmesi gerektiğini, genelleme yapmak ve güvenilir olmak iddiasıyla çalışmalarını gözlemlemektedir. Krathwohl, takip edilen bu sırayı akıl yürütme zinciri olarak adlandırır. Bu dizi aşağıdaki unsurları içerir;

1. Açıklama (bir hipotezin nasıl çalıştığı ilişkisi),

2. Mantık (bu düşüncenin esası),

3. Teori (yapılacaklar hakkında daha büyük bir şemanın ne kadar uygun olduğu ilişkisi) ya da,

4. Bakış açısı (başkalarının manzarası ile çelişmiş ya da karşılaştırılmış ilişkilerin bir araştırmacı tarafından nasıl gördüğünü).

Bu zincir ön araştırma üzerine kurulmuş ve iç içe geçmiştir. Ayrıca birçok görüş ve iddiadan oluşmaktadır.[178]

Sebebe Ait Akış Diyagramı

Para, uyuşturucu ve eşya (mal) gibi servet oluşturmak amacıyla bazı eşyaların yöntemlerini elde etmek için suç örgütlerinin çoğunluğu, faaliyetlerini yerine getirirler. Akış şeması analizi çeşitli amaçlar için uygulanabilir. Genellikle ilişki analizi sonuçlarını tamamlamak ve doğrulamak için kullanılır. Sebebe ait

---

Gündoğdu, H.,(2009) Eleştirel Düşünme ve Eleştirel Düşünme Öğretimine Dair Bazı Yanılgılar. Sosyal Bilimler 7/1 (2009) s.59-60

[178] http://advat.blogspot.com/search?q=critical+thinking

akış diyagramının en yaygın alt başlıkları; Eşya (mal) akış analizi, İş akış analizi ve Olay akış analizi'dir

Eşya (mal) akış analizi

İnsan, iş ve yer arasındaki faaliyetlerin anlamını tanımlamak için eşyaların ve hizmetlerin akışına bakar. Komplo doğasına, yayılma ağının işlemlerine ya da bir grubun hiyerarşisine ilişkin bilgi verebilir. Suçlu bir davranışın ya da biri adına satın alınan mal varlığının son konumunun nihai sahibini gösterebilir. Bir eşya (mal) analiz grafiği çoğunlukla bir suç örgütünün yansımalarını veya bünyelerini ortaya çıkarır. Soruşturma altındaki suç faaliyetinin hak sahiplerinin ve daha gizli işletmecilerin bariz bir şekilde iç yüzünün anlaşılmasını sağlar. Faaliyetin derecesi (kapsamı) ve grubun doğası hakkında varsayımda bulunmaya yardımcı olur. Eşya (mal) akış grafiğinin belirgin kullanımı; çalıntı mal, rüşvet, ilaç dağıtımı, kara para aklamanın uygulamalarını kapsar.[179]

İş akış analizi

Bir takım suç hareketlerinin ya da işletme yöntemlerinin, bir suça genel bakışın sağlamı ve hareket anahtarının ne olduğunu tanımlamak için genel bakışı sağlamak amacıyla kullanılır. İş akış grafiği, genel adımların ihtiyaç duyduğu belirli bir süreci tamamlamayı gösterir. Bir iş akış grafiği olaylara genel bakışı sağlar ve genellikle tarih kullanmazken, olay akış grafiği daha özeldir ve olaylarla tarihleri kullanır.

[179] United Nations Office on Drugs and Crime (2011). Criminal Intelligence Manual for Analysts

Grafik 1: Basit Olay Akış Grafiği

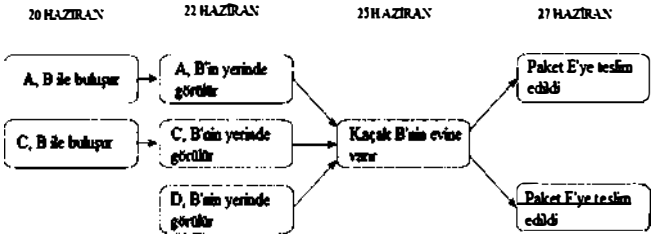

Olay akış analizi

Olaylara göre veri ilişkisinin analiz ve derlemesi (olaylar zamanla meydana gelirken), sonuç çıkartmak ve tavsiyede bulunmak amacıyla istihbarat analistine izin verir. En sık özel suç ihlali ilişkilerinde kullanılır. Eğer benzer özellikler için bir dizi suçun meydana geldiği olaylar kıyaslanırsa, olay akış analizi, işletme yöntemleri tanımlamasının sonucu olabilir. Olay akış analizi; suç faaliyeti çerçevesinde neyin meydana geldiğinin kronolojisidir. Bir olay akış analizini tamamlamak için, birisinin meydana gelen olaylarda bütün olay belgelerini gözden geçirmesi gerekir. Bu olaylar, manüel bir deftere ya da bir bilgisayar veri tabanına yerleştirilir. Karşılaştırma sistemi, veri tarihinin çıkarılmasına ve eğer gerekliyse saatine de izin vermelidir. Özel bir sıraya konulduğunda, olayların önemini tanımlamak için dâhil olan kronoloji gözden geçirilir.[180] Olay akış analizi sade ya da matris olabilir.

[180] UN Office on Drugs and Crime (2011). Criminal Intelligence Manual for Analysts.

Grafik 2: Matris Olay Akış Grafiği

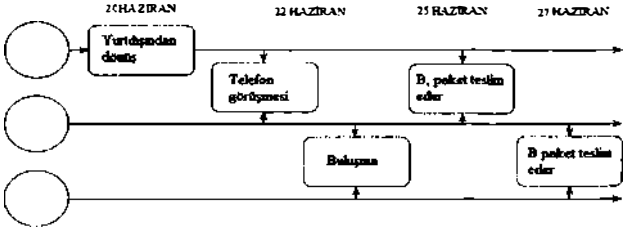

İstihbarat analizcileri bu tekniklerin yanı sıra başka tekniklerde kullanmaktadır. Veri Madenciliği, Kitle Kaynak, Yazılım Analizi (i2 ve TABARI), Kültür İstihbaratı, SWOT Analizi, Delphi Tekniği, Bayes Teoremi, Argüman Haritalama, Tehdit analizi, Hata Risk Analizi, Karşılaştırmalı-Öncelikli Sıralama, Karşılaştırmalı-Ağırlıklı Matris teknikleri bu tekniklerden bazılarıdır.

Veri Madenciliği

Büyük miktarlardaki verinin içinden, geleceğin tahmin edilmesinde yardımcı olacak anlamlı ve yararlı bağlantı ve kuralların bilgisayar programlarının aracılığıyla aranması ve analizidir. Ayrıca veri madenciliği, çok büyük miktardaki verilerin içindeki ilişkileri inceleyerek aralarındaki bağlantıyı bulmaya yardımcı olan ve veri tabanı sistemleri içerisinde gizli kalmış bilgilerin çekilmesini sağlayan veri analizi tekniğidir.[181] Veri madenciliğinin işletmelere sunduğu en önemli özellik, veri grupları arasındaki benzer eğilimlerin ve davranış kalıplarının belirlenmesidir. Başka bir özelliği ise daha önceden bilinmeyen, veri ambarları içerisinde bulunan ancak ilk etapta görülemeyen bilgilerin ortaya çıkarılabilmesidir.

---

[181] Savaş, S., Topaloğlu, N., Yılmaz, M. "Veri Madenciliği ve Türkiye'deki Uygulama Örnekleri" *İstanbul Ticaret Üniv.Fen Bilimleri Dergisi Yıl:11 Sayı: 21 Bahar 2012 s.2-3.*

Kitle Kaynak

Bir sorunun çözümünün hazır yoksa kendi çalışanlarından veya piyasadaki seçme profesyonel danışman ya da uzmanlardan değil de, kitlelerden, yani becerebilen herhangi birisinden sağlanması sürecidir. Jeff Howe göre: "Kitle kaynak, belirlenen bir temsilci tarafından (genellikle bir işçi) geleneksel bir iş alma eylemidir ve ona belirlenmemiş bir dış kaynağın, genellikle büyük bir grup insanın çağrı açma biçimidir" şeklinde tanımlamaktadır[182].

Şekil 4: Kitle Kaynak Kritik Başarı Modeli

Yazılım Analizleri:

Farklı verileri ilişkilendirmek ve daha kolay anlaşılır ve kullanılır biçimde sunmak için özel olarak tasarlamıştır.[183]

İ2: Kanun uygulayıcılar, dolandırıcılık soruşturmaları ve istihbarat analizi için başlıca bilgi donatıcısıdır. Bu program; analiz yapmaya, görselleştirmeye, entegre etmeye, kurumları toplamaya ve hemen hemen her yerde çalışanlara bilgi yaymaya

[182] http://crowdsourcing.com/ (Erişim:10.05.2013.

[183] Metscher , R., (2005) Intelligence as an Investigative Function.

yardım ederken (operasyon merkezlerinde, soruşturma ofislerinde, devriye ya da olay yerinde) diğer gruplarla bilgi paylaşır. Hileli faaliyetler, dolandırıcılık, sahte etkileşim gibi faaliyetleri önlemek için elde edilen bilgileri analiz ederek hükümet ve ticari kuruluşlara önemli bilgiler sağlar.

- **TABARI:** Uluslararası olaylarda verilerin kodlanması için geliştirilmiş (görüntü tanıma üzerine dayalı) önemli bir yazılım analizi sistemdir. Cümlelerin içindeki fiiller ve isimleri çok hızlı bir şekilde kodlayarak analiz eder.[184]

Kültür İstihbaratı

Muhtemel bir harekât öncesinde veya harekât esnasında, harekât bölgesinde yer alan kültürün tanınması ve anlaşılması maksadıyla toplanan kültürel verinin, tasnif edilmesi, değerlendirilmesi ve analiz edilmesiyle elde edilen bir ürün ve bu ürünün harekâtın bir unsuru olarak kullanılma sürecidir.[185]

SWOT

Bu yöntem 1960'larda Harvard Üniversitesi profesörleri olan Learned, Christensen, Andrews ve Guth tarafından geliştirilmiştir. Bu analizin açılımı; güç, zayıflık, fırsat ve tehdittir.

SWOT analizi, çevresel faktörlerin incelenmesini, gelecek açısından önemli olan fırsatların saptanmasını, tehdit unsuru oluşturabilecek faaliyetlerin önceden fark edilip önlem alınmasını, güçlü yönlerin ortaya çıkarılmasını ve bunların hangi durumlarda, koşullarda ve ortamlarda kullanılması gerekebileceğinin saptanmasını, zayıf yönlerin belirlenerek önlem alınmasını, za-

[184] Philip A., Schrodt (2009)Dept. of Political Science University of Kansas Blake Hall Lawrence, KS 66045. Textual Analysis by Augmented Replacement Instructions Version 0.7.

[185] Özer,Y.(2013).Yeni Bir İstihbarat Paradigması: Kültürel İstihbarat. 21.Yüzyıl Dergisi, Sayı:21, (s.57-58)doi: 9771307414005.

yıf yönlerin olası tehditler karşısında zor durumlara düşürebileceği gerçeğinin analiz edilmesini vb. stratejik ve planlamacı yaklaşımları kapsamaktadır.[186]

Şekil 5: SWOT Matris Örneği

Güçlük (S) &Zayıflık (W) tablosu / Fırsat (O) ve Tehdit (T)

Güçlükler / Zayıflıklar

Etken	Kendi Performansı	Önemi
Yüksek kalite	Büyük güç	Yüksek
Yüksek karlılık	Nötr	Orta
Zamanında teslim	Küçük zayıflık	Düşük
Esneklik	Büyük zayıflık	Yüksek

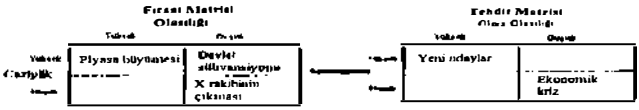

Delphi Tekniği

1950'li yıllarda ABD'de RAND firmasında çalışan Olaf Helmer ve Norman Dalkey adındaki iki araştırmacı tarafından özellikle askeri konulara ilişkin değerlendirmelerde bulunmak amacıyla geliştirilmiştir. Geleceğe ilişkin tahminler yapmada yararlanılan bir yöntemdir.[187] Delphi tekniği, organizasyonda bir sorunun çözümü için uzman kişilerin yüz yüze görüşmeler ve bir arada tartışmalar yapmadan bir konu hakkında karar vermelerine ve uzlaşmalarına imkân sağlayan bir yöntemdir. Bu teknik özellikle politik ya da duygusal ortamlarda karar verme durumunda kalındığında veya kararların güçlü gruplar tarafından etkilenme olasılığının olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Genel olarak Delphi tekniği üç temel özelliğe sahiptir: Katılımda

[186] http://www.rapid-business-intelligence-success.com/definition-of-swot-analysis.html (Erişim:11.05.2013)

[187] https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kencsi/vol18no4/html/ v18i4a03p_0001.htm (Erişim:02.05.2013)

gizlilik, grup tepkisinin statiksel analizi ve kontrollü geri besleme.[188]

Bayes Teoremi

Thomas Bayes (1702–1761) tarafından bulunmuştur. Bu teorem, bir rassal değişken için olasılık dağılımı içinde koşullu olasılıklar ile marjinal olasılıklar arasındaki ilişkiyi gösterir ya da belirli bir durumda bir şeye verilen ihtimaldir. Bayes analizi yeni gelişmelerin yanı sıra bazı temel varsayımlar açısından tahminler yapılmasına ya da olasılıklar hesaplamaları için analistçilere izin verir. Yeni kanıt ışığında bir olayın olasılığını değerlendirmek için kullanılan bir metottur.

Güçlü yönleri;

- Bu teknik canlı ya da yeni olduğu için basitleşmiş kanıtların ağırlığını azaltarak analist önyargılarını sınırlayabilir.
- Kanıtları yeniden gözden geçirmek için ve alternatif olasılıkları düşünmek için analisti zorlar.
- Sert matematiksel formüllere bağlıdır.
- Sayısal bir olasılığı öngörür.
- Denetim izi ve sonuçları çoğaltma yeteneği sağlar.

Zayıf yönleri;

- Olasılık büyük ölçüde öznelliğe dayanır.
- Önyargılar için duyarlıdır.
- Son derece ağır problemler ve ağır hesaplamalar gerektirir.
- Tek başına bir yöntem olarak her zaman başarılı değildir. (Delphi gibi yöntemlerle birlikte çalışır).[189]

---

[188] UN Office on Drugs and Crime (2011). Criminal Intelligence Manual for Analysts.

[189] http://advat.blogspot.com/search/label/advanced-analytic-techniques.html

Argüman Haritalama

Olgular, tartışmalar, çıkarımlar ve akıl yürütme gibi her türlü delil türünden faaliyetleri kapsayacak şekilde argüman yapısının şemalaşmasıdır. Argüman haritası kutu ve oklardan oluşan bir diyagramdır. Kutular önermelere, oklar ise delil desteği gibi ilişkilere karşılık gelir. Zihin haritalama ve kavram haritalamaya benzer. Fakat önermeler arasında mantıksal, çıkarımsal ya da kanıtsal ilişkiler üzerine odaklanır. Eleştirel düşünmeye yardımcı olur.

Bu noktada analizde kullanılabilecek değişik analitik araçlara da değinmekte fayda bulunmaktadır. Analitik araçlar analizcinin analiz tekniklerini uygulayabilmesi için çerçeve oluşturabileceği gibi analiz tekniklerinde değerlendirilecek malzeme de üretir. Beyin Fırtınası Notları, Veri Korelasyon Şemaları, Sıklık Şemaları, Olay Akış Şeması, Subjektif Metot, Uzlaşma Tekniği ve İhtimaliyet Teorisi bu analitik araçlardan bazılarıdır. Özellikle askeri analizciler karar ağacı kullanırken sadece ortaya fikirler çıkartmayı değil, ihtimaliyet hesapları kapsamında muhtemel sonuçları incelerler.[190] Analitik düşünmek halı dokumak veya araba sürmek gibidir. Öğretilebilir, öğrenilebilir ve yapa yapa gelişebilir. Ama bisiklete binmek gibi, sınıfta oturularak değil, yapılarak öğrenilir.[191]

Sonuç

İstihbarat analizleri geliştirmek istediğimizde, genellikle yazım kalitesi, analitik ürünün çeşitliliği, istihbaratı analiz eden ve kullanan arasındaki ilişkinin geliştirilmesi kastedilmektedir. Ancak analizcilerin nasıl düşündüğünün üzerinde yoğunlaşmak çok az insanın aklına gelmektedir. Analitik düşünmek ise bu işi

[190] Özdağ, a.g.e., (2010), s.444-446.
[191] Heuer, a.g.e., (1999), s.2.

yapanların hayat tarzı olmalı, bu da analizcilere öğretilecek ve daha iyi analizciler yetiştirilebilecektir. İstihbarat analizinin 2 çeşidi vardır: İstihbarat analizi toplandığı bölgede yapılmalı ya da ana karargâhta yapılmalıdır. Sonra bu ikisi bir rapor haline getirilmelidir. Analizcilerin, sınıfta öğrenilebilecek hususların yanında tam anlamıyla başarı kazanılacak kıvama gelmesi çok pratik yapmaktan geçmektedir. Bizim istihbaratçılarımız Türkiye'de Daire Başkanlığı ve MİT'te görevlidir. İstihbaratçılar en az 5-10 sene aynı görevi yaparak tecrübe edinmeli ve kimliklerini gizlemelidir. Fakat Türkiye'de insanlar kendilerinin önemini göstermek için kimliklerini açıklarlar.

Bölgesel bir güç olarak, uluslararası ilişkilerde istikrarı yakalamak isteyen her devlet güçlü bir istihbarat yapılanmasına sahip olmalıdır. Bunun için her şeyden önce istihbarat kurumlarının yapılanması ve eğitim konularında, ihtiyaçlara cevap verilebilir bir süreç yönetimi takip edilmelidir. Her alandan uzmanın bulunduğu kapsamlı bir istihbarat okulu oluşturulmalıdır. Bu okulda temel istihbari ve fiziki eğitimin yanı sıra enerji, ekonomi, teknoloji, elektronik güvenlik, ar-ge, organize suçlar, terör, head hunter, kompilasyon, kontrespiyonaj, analiz gibi spesifik konulara özel personel yetiştirilmelidir. Örneğin, T matrisini (PC programı) Türkiye' de bilen çok az analist vardır ve bu nedenle çok kullanılmaz. Amerika'nın 32 tane üniversite ile ortak çalışmaları varken, Türkiye'de hiçbir okulla bağlantılı bir çalışma yoktur. İstihbarat konusunda karşılaşılan sorunların ortadan kalkması için 'Doğru Bilgi, Doğru Makam' prensibi uygulanmalıdır. Bin bir mücadele ve emekle toplanıp istihbarat çarkı süreci sonucu karar mercilerine dağıtılan istihbaratların, konu ile doğrudan ilgili olmayan bürokratik kanal ya da kişiler kanalıyla yerine ulaştırılması gerek verimli sonuç alamamaya gerekse istihbaratın zamanının geçmesine sebep olmaktadır. Birçok istihba-

ratçı haber elemanlarıyla sosyal ilişki içerisinde olduğu için elemanın verdiği birçok dedikoduyla haber bilgisini istihbarat fişine eklerler. İstihbaratçı neden başarısız olur?

Istihbaratçıların başarısız olma nedenlerinin başında; görev yaptığı ülkenin dilini ve kültürünü bilmiyor olması, oraya yabancı olması, akrabasının olmaması, sivil iş tecrübesinin olmaması ve oranın okuluna gitmemiş olması gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin, istihbarat kurumlarını yeniden yapılandırarak Modern Çağ'ın gerekliliklerini özümsemiş, Uzay Çağı ihtiyaçlarına cevap verebilir, İnovatif bir süreç yönetimi gerçekleştirmesi zaruridir. İstihbarat örgütlerinin iç, dış ve örtülü operasyon birimleri olarak 3 temel bölüme ayrılması günümüz dünyasında bir zorunluluktur. Örgütün ana karargâh ve yönetici kadrosu %40'ını, yurt dışı personeli %30'unu, yurt içi personeli %30'unu oluşturacak şekilde kurumsal bir yapılanmaya gidilmelidir. Fakat Türkiye'de istihbarat personelinin %97'si Türkiye sınırları içerisinde çalışmakta, %3'ü yurtdışında görev yapmaktadır. Bu önemli bir sorundur.

Sorunu tespit etmek, sorunun çözümünden daha önemlidir. Ülkemizde istihbarat konusundaki en önemli sorun başta istihbaratçılar ve akademisyenler olmak üzere istihbaratın bir bilim dalı olan ve multidisipliner olmasının getirdiği piramidin en üstündeki yeri herkesçe bilinip, kabul edilmelidir. Bunun yanında diğer önemli bir mesele ise, siyasi iradelerce gerekli kaynağın ayrılmamasından ötürü uzman personel yetiştirilememesi ve ülkenin ihtiyaç duyduğu istihbaratın üretilememesinden kaynaklanıyor. Anlaşılacağı üzere bir zincirleme reaksiyon hepimizce görülmektedir. İstihbarat önce bilim olarak görülüp, ona layık olduğu değer verilmeli, arkasından önemsenmiş bulunan bu alana gerekli destekle birlikte altyapı çalışmaları yapılıp, ülke menfaatine daha fazla katkı sağlaması izlenmelidir.

DIŞ POLİTİKA VE İSTİHBARAT

Hasan ALSANCAK[*]

Giriş

Uluslararası dengelerin büyük değişiklikler geçirdiği dünyamızda, devletlerin oluşmakta olan yeni dengelere göre milli çıkarlarını savunabilmesi ve etkili olabilmesi için, dış politikalarını süratle ve isabetle saptamaları ve etkin bir şekilde uygulamaları gerekmektedir. Dış politikanın şekillendirilmesi ve uygulanması, son derece geniş faktörlerin ve birbirini etkileyen dinamiklerin sonucudur. Dolayısıyla dış politikaların anlaşılması, ancak onların yapılma sürecinin, karar vericilerin gözönünde bulundurmakta oldukları devletlerarasındaki ilişkileri etkileyen sosyal, ekonomik, politik ve diğer faktörlerin iyi analiz edilmesiyle mümkün olabilir. Büyük devletlerin dış politikada karar verme ve uygulama alanında bir analiz birimi olarak istihbarattan ağırlıklı olarak yararlandıkları görülmektedir. Bu bağlamda, istihbarat örgütleri aracılığı ile global değişimleri erken algılayan devletlerin, değişimin gerektirdiği yapısal yeni düzenleme-

[*] İşadamı-Akademisyen, Bağımsız Araştırmacı, İstanbul.

leri zamanında gerçekleştirerek, bunu yapmayan devletlere göre büyük avantajlar sağladıkları görülmektedir. Bu nedenle, istihbarat örgütlerinin uluslararası politika alanında, özellikle büyük devletler tarafından sıkça ve etkili biçimde yararlanılan bir dış politika araçları olarak kullanıldığı görülmektedir.

İstihbarat örgütlerinin tek başına iyi bir dış politikayı garanti edemeyen, ancak istihbarat örgütlerinden yeterince yararlanmadan oluşturulan ve uygulanmaya çalışılan dış politikaların genellikle başarısızlığa uğradığı söylenebilir. Bir devletin, dış politika alanında istihbarat örgütünü kullanma şekli ve etkinliği tespit edilerek, istihbarat örgütlerinin dış politikaya ilişkin işlevleri konusunda daha genel ve kapsayıcı bir sonuca ulaşmak mümkündür. Bu yaklaşım doğrultusunda çalışmada, dış politikada karar verme ve uygulama alanlarında istihbarat örgütlerinin rolü Amerikan ve Türk istihbarat örgütlenmelerinin karşılaştırılmalı bir değerlendirilmesi verilmektedir. Çalışma mevcut Türk istihbarat örgütlerinin dış politika açısından nasıl daha işlevsel hale getirilebileceği yönündeki değerlendirmeler ve önermeler ile sonuçlandırılmaktadır.

Dış Politika ve İstihbarat

Dış politika amaçları, ülkelere göre çeşitlilikler ve farklılıklar göstermektedir. Bu amaçlar, özel anlamda sınır sorunlarının çözümlenmesi gibi spesifik konuları içerebilirken, genel anlamda "devletlerin etki alanlarını artırma ve ulusal menfaatlerini koruma" başlığı altında da toplanabilir. Bu nedenle, genelde dış politika amaçları, her devlet için, kendi merkezli bir yapı içermektedir. Devletlerin ortak dış politikalar etrafında kolay ve rahat birleşememelerinin temel nedeni her devletin ulusal güvenlik ve ulusal çıkar kavramlarının kendisine özgü tanımlarının

olmasından kaynaklanmaktadır[192]. Bu farklı tanımlamanın şekillendirmede devletler kendi dış politika amaçlarını uygulamada çok farklı araçlardan yararlanırlar. Bu araçlardan bazıları; askeri güç, lobi, diplomatik kanallar, ekonomik güç, istihbarat örgütleri ve örtülü operasyonlardır[193].

Dış politika aracı olarak istihbarat örgütleri ve örtülü operasyonlar, devlete özgü istihbarat oluşumu ve gereksiniminin yansımalarıdır. Bu bağlamda, söz konusu istihbarat gereksiniminin temel hareket noktası "ulusal çıkar"dır[194]. Her devlet, ulusal çıkar tanımlaması uzantısında istihbaratı bir dış politika aracı olarak şekillendirmektedir. En genel anlamda, dış politika aracı olarak istihbarat dış politikanın iki temel fonksiyonu olan karar alma süreci ve kararların uygulanmasında kullanılır.

Dış politikada karar verme süreci, statik bir süreç değil; değişen koşulların her an göz önünde bulundurulmasını gerektiren, sürekli değişimi içinde barındıran dinamik bir süreçtir. Yeni koşulların tespiti ve alınan kararların revize edilmesi ya da bu kararların uygulanmasının yarattığı etkilerin yeniden değerlendirilmeye alınması gereği, bu sürecin dinamik olma özelliğini daha da arttırmaktadır[195]. Karar alma sürecinin bu özelliğine uygun olarak, koşullardaki değişikliklerin ve ortaya çıkan yeni etkenlerin en kısa sürede karar alma süreci içerisinde değerlendirmeye alınabilmesi için, karar vericilerin doğru ve hızlı bilgilendirilmesi zorunludur. Dolayısıyla, dış politika kararlarının başarısı, dış politika alanındaki karar vericilerin değişen koşullara göre sürekli, doğru ve hızlı bilgilendirilmesine bağlıdır[196].

---

[192] Osman Metin Öztürk: Dış Politika ve Silahlı Kuvvetler, (Ankara, 1999), s.67.
[193] Harlan Cleveland: a.g.e., s.77.
[194] Kalevi J. Holsti: International Politics: A Framework For Analysis, (London, 1974),s.36-139.
[195] Mehmet Gönlübol: "Dış Politika..." a.g.e., s.77.
[196] Kalevi J. Holsti: "National...". a.g.m., s.54.

Dış politika karar sürecinde, bilgi akışının sağlanması için kullanılan en önemli araçlardan biri, istihbarat kanallarıdır. Bu bağlamda istihbarat örgütleri, doğru ve önemli bilgileri açık ve gizli yöntemlerle toplayan, bu bilgileri değerlendirdikten sonra dış politikaya ilişkin karar vericilere en kısa sürede ulaştıran önemli enformasyon araçlarıdır.

Diğer taraftan örtülü istihbarat operasyoları ile istihbarat sadece bir enformasyon kanalı olmaktan çıkıp dış politikaların uygulanmasında diplomasinin tükenme noktasına geldiği, ancak savaşın da uygunsuz olduğu durumlarda, her devlet için hemen hemen karşı konulmaz bir "dış politika alternatifi" olma özelliğine de sahiptir. Zira açık savaşın daima çok sesli ve çok prosedürlü olması, diplomasinin de çok yavaş, tahammül sınırlarını zorlayan ve aynı zamanda da engellenmesinin kolay olması, örtülü operasyonları dış politika uygulamaları için vazgeçilmez bir alternatif olarak ortaya çıkarmaktadır[197].

Karar vericiler önlerinde net dış politika amaçlarının ve önceliklerin bulunmasını isterler. Öncelikler belli değilse, istihbarat örgütü tarafından üzerinde çalışma yapılacak alanlar belirsizleşir. Burada önemle vurgulanması gereken konu, demokrasilerde istihbaratın önceliklerin belirlenmesinde kendi amaçları doğrultusunda insiyatif kullanmamakta olmasıdır. Zira demokrasilerde istihbarat örgütleri, öncelik belirleyen, zorlaştıran bir yapı değil; bilakis, önceliklerin belirlenmesinde karar yapıcıları "bilgilendiren", önceliklerin karar vericiler tarafından belirlenmesinden sonra ise bunların uygulanması ile ilgili çalışmalar yapan bir yapıdır. Toplanan istihbarat ile karar vericilere yardımcı olunması şekliyle istihbaratın dış politikanın bir parçası olma durumu gibi edilgen bir katkı söz konusudur. Yoksa istihbaratın

[197]Mehmet Atay: "Örtülü Faaliyetler Konsepti", Strateji 95/4, s.31.

dış politika hedeflerini belirleme ve olması gerekene karar verme gibi etkin bir rol alması durumu asla söz konusu değildir.

İstihbaratın bu önemli işlevine rağmen politikacılar, dünyanın her yerinde genellikle istihbarat örgütlerinin gercekte ne oldukları ve onların ürünleri hakkında tam bir bilgi sahibi değillerdir. Politikacılar tarafından istihbarat dünyasının yeterince algılanamaması ve istihbaratın işleyiş mekanizması konusunda bilgi sahibi olmaması, onların, istihbaratın getirdiği bütün bilgilere şüphe ile yaklaşılması, istihbarat örgütlerinden ve onun kendilerine sağlayacağı avantajlarından mahrum kalınması neticesini doğurmaktadır[198].

İstihbarat değerlendirmeleri, politik görüş yanlısı ve/veya politik herhangi bir görüşün etkisinde olmayan, tarafsız ve arınmış bilgilerdir[199]. Zira istihbarat bilgilerinin değeri, onun gerçeğe, özenli ve dikkatli analizler neticesinde ulaşılan _objektif_ bir çalışma olmasına bağlıdır. Ancak bu şekilde oluşan bir istihbarat çalışmasının dış politikada pozitif etkisinden söz etmek mümkündür. Aksi taktirde istihbarat, mevcut politik veya ideolojik görüşün etkisinde oluşturulmaya çalışılan ve dış politika uygulamalarının radikalleşmesine yol açan manupilatif bir görevi üstlenecektir[200]. Bu şekliyle istihbarat, dış politikacılar için, ihtimaller üzerinde alternatif değerlendirmeler yapan, görüşlerin gelişmesi için stratejik atmosferler oluşturan bir çalışma olmak yerine, tam tersi yönde "meydan okuyucu ve kışkırtıcı" bir tesirde bulunacaktır. Oysa ki, istihbarat analizlerinin en önemli çalışmalarından bir tanesi; her türlü ön yargının ve herkesin gördüğünün ötesinde, somut delillere ve örneklere dayalı, "mevcut durumun analizi", "olan nedir?" sorularının en gerçek-

[198] Ronald Kessler: a.g.e., s.167.
[199] Blair Seaborn: "Intelligence and Policy: What Is Constant? What Is Changing?" Commentary No:45, (June 1994), s.46.
[200] A. Stuart Farson: a.g.e., s.132.

çi cevabı olması ile, "karar vericinin şüpheleri ile değil örneklerle ve somut olaylarla" karar vermesini ve düşünmesini sağlamaktır[201].

Dış politikada karar vericilerin istihbarattan yeterince yararlanamama nedenlerinden bir diğeri de, karar vericilerin istihbarat örgütleri ile nasıl iletişim kurulacağını bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar politikacılar ve istihbaratçılar arasında doğrudan bir bağ görülmese de, özellikle iyi bir dış politika için, dış politika karar vericileri ile istihbarat örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyon büyük önem taşımaktadır. Bazı politika yapıcıları da, önlerinde büyük çalışmalar sonucu oluşturulmuş istihbarat analiz raporları olsa da, onları hiç incelemeyerek sadece kendi değerlendirmelerine itimat ederler. Bu hareket tarzının arkasında, politikacıların ele aldıkları konu hakkında kendi geçmiş, bilgi ve birikimlerinin yeterli olduklarına dair inançları olduğu söylenebilir[202].

Dış Politika-İstihbarat İlişkisi: ABD ve Türkiye Karşılaştırmalı Analizi

Amerikan ve Türk istihbarat sistemlerinin karşılaştırılmasında hemen öne çıkan temel farkın, amaç ve sistem farklılığı olduğu söylenilebilir. Nitekim Türkiye'de milli güvenlik istihbaratını devlet çapında yürütmekle görevli olan_MİT'in temel hareket noktası "milli güvenlik" olmakta iken, ABD CIA örneğinde görüldüğü gibi, günümüzde istihbarat örgütleri klasik milli güvenlik anlayışından daha geniş bir kapsamı olan "ulusal çıkar" eksenli çalışmalar yürütmektedirler.

---

[201] Hasan Koni: İstihbarat Pazarlama ve Dış Politika, Avrasya Dosyası, Vol.2, No.1. (Yaz 1995), s.32.

[202] Ronald Kessler: a.g.e., s.132.

TBMM'nin, 22 Temmuz 1965 tarihinde kabul ettiği 644 sayılı yasa ile kurulan Milli İstihbarat Teşkilatı[203]in görev ve sorumlulukları, 1 Ocak 1984 tarihinde yürürlüğe giren yeni bir yasa ile yeniden düzenlenmiştir[204]. Kanunun MİT'in görev ve yetkilerini düzenleyen (4). maddesinin ilgili fıkralarında, MİT'in görevlerinin genel çerçevesi belirtilmiştir[205]. Kanunun (4). maddesi (b) fıkrasında belirtildiği üzere MİT, içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel bütün faaliyetler hakkında, milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturmakla görevli kılınmıştır. En geniş tanımlamasıyla, MIT, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, Anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı, içten ve dıştan, mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında "milli güvenlik" istihbaratını "devlet çapında" oluşturmaktadır[206]. Milli güvenlik tanımlaması, iç ve dış güvenlik arasında bir ayrım yapmamaktadır. Bu da MİT'in hem iç hem de dış istihbarat alanlarında faaliyet gösteren ana bir örgüt haline getirmiştir.

26 Temmuz 1947'de kabul edilen "1947 Ulusal Güvenlik Yasası" [207] ile oluşturulan CIA'in ayırıcı özelliği ise, yasada belirtildiği üzere CIA'nın sadece ülkeye dışarıdan gelecek tehditlere karşı, dış güvenlik alanında faaliyet gösteren bir örgüt olmasıdır. CIA'in iç güvenlikle ilgili fonksiyonlar üstlenmesi, bu yasay-

---

[203] Hamit Pehlivanlı: Teşkilat-ı Mahsusa'dan Milli Emniyet Hizmetleri'ne, Strateji 96/1, s.125.

[204] Bakınız: 01.11.1983 tarihli ve 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu".

[205] 01.11.1983 tarihli ve 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu", (4). madde.

[206] 01.11.1983 tarihli ve 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu", (4). madde, (a) fıkrası.

[207] www.odci.gov/cia/history.html

la yasaklanmıştır[208]. Dolayısıyla, Örgüt'ün fonksiyonları, kural olarak, Amerikan Dış Politikası'nın tüm boyutlarıyla ve Amerikan ulusal çıkarlarını koruyacak şekilde, ülke dışında takibi amacı üzerinde oluşturulmuştur. Bu alanın dışında kalan fonksiyonlar ise, bu kuralın istisnası sayılacak özel durumlardır.

Bu bağlamda, CIA örneğinde iç ve dış güvenlik ayrımı, örgütün kuruluşundan itibaren 'ulusal çıkar' tanımlaması ile net bir şekilde çizilmiştir. Bu durum, örgütün kurumsallaşması ve diğer istihbarat birimleri ile olan ilişkisi ve yetki alanlarının belirlenmesinde ayırtedici bir unsurdur. Ancak, 11 Eylül olayları ve 'ulusal çıkar' tanımlamasının yeniden oluşturulması ile birlikte iç-dış güvenlik ayrım netliğini yitirmiş ve CIA'in yalnızca ülke dışında istihbarat toplamaktan sorumlu olduğu şeklindeki katı kural da yumuşamaya başlamıştır. Kasım 2001'de kabul edilen USA Patriot Act (Terörle Mücadele Yasası) ile CIA ve FBI ilk kez pekçok alanda bilgiyi elde etme, paylaşma konusunda ortak çalışma imkânı bulmuştur.

Ikinci temel fark ise, Türk ve Amerikan istihbarat sistemlerinin kurumsal yapılanmalarında görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere bu, farklı istihbaratı toplama amaçlarındaki farklılığın yansımasıdır. Ulusal çıkar amacı doğrultusunda istihbarat sağlama ile görevlendirilmiş bir örgüt olarak CIA'in en önemli özelliği, tamamen ayrı bir hukuki kişiliğe sahip, federal bir örgüt olarak kurulmasıdır. Dolayısıyla, herhangi bir bakanlığın veya bakanlıklararası kurulun vesayeti altına sokulmamıştır. Ayrıca, CIA Başkanı'nın, varolan tüm askeri ve sivil istihbarat örgütlerinin oluşturduğu istihbarat topluluğunun da başkanı olarak atanması, çeşitli devlet kuruluşlarınca yürütülen istihba-

[208] Çınar Özen: CIA'nin Kuruluşu Gelişimi ve Dış Politikadaki Fonksiyonları, Strateji 9, s.44.

ratın merkezileştirilmesi/tek bir merkezden yönetilmesi sonucunu doğurmuştur.

Ulusal Güvenlik Konseyi ile CIA arasındaki ilişki, astlık-üstlük ilişkisinden daha çok, birincisinin ulusal güvenlikle ilgili genel politika ve eğilimleri tespit etmesi, ikincisinin de, bu tespitin yapılmasını kolaylaştırmak için bilgi toplaması ve bu politikalar doğrultusunda uygulamayı yürütme şeklindedir. Bu ilişki içinde kilit görev, bizzat Başkan ya da onun Ulusal Güvenlik Danışmanı tarafından yerine getirilir. Başkan, karar ve uygulama sırasında son noktada talimatları bizzat veren ve siyasi sorumluluğu taşıyan kişidir. Ulusal Güvenlik Konseyi, Başkan'ın bu görevinde ona danışmanlık yapmakta; CIA, ise bilgi sağlama ve talimatları operasyonel anlamda uygulama işlevini yerine getirmektedir. CIA Başkanı, Birleşik Devletler içinde faaliyet gösteren çok sayıdaki istihbarat örgütünün oluşturduğu ve adına "İstihbarat Topluluğu" denilen grubun da başkanıdır. CIA Başkanı, ülke içindeki ve dışındaki tüm istihbarat ve gizli operasyon faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumlu kişidir[209].

CIA'in dış politika alanındaki fonksiyonu, "İstihbarat Daire Başkanlığı" tarafından yerine getirilmektedir. İstihbarat Daire Başkanlığı operasyonel değil, analiz ve değerlendirme fonksiyonunu yerine getiren bir birimdir. CIA İstihbarat Daire Başkanlığı'nın yanısıra, Savunma Bakanlığı'na bağlı "Savunma İstihbarat Ajansı"nın (Defense Intelligence Agency-DIA) ve Dışişleri Bakanlığı'na bağlı "İstihbarat ve Araştırma Bürosu"nun (Bureau of Intelligence and Research) da kendilerine ait bilgi toplama ve analiz birimleri vardır[210].

---

[209] Loch K. Johnson: a.g.e.,s.38.

[210] Gegory F. Treverton: Covert Action: The CIA and the Limits of American Intervention in the Postwar World, (London, 1987), 29.

Tüm istihbarat topluluğunun başkanı olarak, CIA Başkanı gereken durumlarda Savunma Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığını da kapsayacak şekilde karma değerlendirme gruplarından oluşan bir Ulusal İstihbarat Konseyi (National Intelligence Council)ne başkanlık yapar. Bu gruptan beklenen, CIA İstihbarat Daire Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı analiz birimlerinden gelen raporları değerlendirerek, Ulusal Güvenlik Konseyi ve Beyaz Saray'a gidecek son değerlendirme raporlarının hazırlanmasıdır. Bu raporların, ABD'nin geleceğe dönük politikalarına ışık tutması beklenmektedir[211].

Amerikan İstihbarat Komitesi, kendi alanlarında uzmanlaşmış istihbarat örgütlerinin tek bir merkezde toplanması olarak yorumlanabilir. Bu şekilde, istihbarat örgütleri arasında tabii bir rekabet ortamı oluşurken, konusunda uzmanlaşan örgütlerin analizleri daha objektif ve yararlı olmakta; karar vericilere ihtiyaç duyduğu alanlarda net ve düzenli bilgi temin etme imkanı sağlamaktadır. Ayrıca, bu şekilde aynı konu üzerinde birden fazla istihbarat yapılması engellenerek, istihbarat israfı ve spekülasyonu yapılması da önlenmiş olmaktadır. CIA Başkanı da bu örgütlerin oluşturduğu istihbarat merkezinin başkanı olduğu gibi, aynı zamanda ABD başkanının istihbarat danışmanıdır. Bu yolla CIA Başkanının bütün istihbarat örgütleri adına Başkan'la görüşmesi, hem bilginin merkezde toplanması ve merkezden dağılması, hem de farklı istihbarat örgütlerinin ihtiyaçlarının görülmesi, pratik bir şekilde çözümlenmiş olmaktadır.

Türkiye'de ise; MİT hem iç hem de dış güvenlik alanında faaliyet göstermekle birlikte bu alanlarda istihbarat toplayan farklı kurumlar da bulunmaktadır. Nitekim iç güvenlikle ilgili olarak Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) ve Jandarma Genel Komutanlığı (JGK) istihbarat toplar-

[211] Ronald Kessler: a.g.e., s.130-131.

ken, Genelkurmay Başkanlığı (GKB) ve kuvvet komutanlıkları muhabere istihbaratı ve sinyal istihbaratı toplamaktadırlar[212]. Dış istihbarat ise; temelde MİT, Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Genel Müdürlüğü tarafından toplanmaktadır. Ancak, Dışişleri Bakanlığı klasik istihbarat toplama metotları kullanılmamakta ve klasik anlamda istihbarat örgütü görünümü taşımamaktadır.

1 Ocak 1984 tarihli 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu"na göre, MİT devlet çapında istihbarat üretiminde merkez kurum olarak belirlenmiştir. Yine aynı kanun ile devlet çapında istihbarat çalışmalarının yönlendirilmesi ve koordinasyonun sağlanmasında görüş bildirmek üzere MİKK adıyla bir yapılanma da oluşturulmuştur. Söz konusu kanunda devlet çapında istihbarat üretiminde MİT'in merkezi rolü tespit edilmiştir. Ayrıca, MİT Müsteşarı'nın sadece Başbakan'a karşı sorumlu olması prensibi benimsenmiştir. Bu özelliği dikkate alınarak, "MİT Müsteşarı, Başbakan dışında herhangi bir kişi veya makama karşı sorumlu tutulamaz" vurgulaması yapılmıştır[213].

Türkiye'de istihbarat örgütleri, kendi faaliyet alanlarına göre kendileri istihbarat toplamakta ve genellikle bu istihbaratı da sadece kendileri kullanmaktadırlar. Bu durum, hem istihbaratın maliyetini yükseltmekte, hem de karar vericiler açısından çekimser davranışların doğmasına yol açmaktadır[214]. Hatta bazen bu örgütler arasında istihbarat değerlendirme farklılıkları da görülebilmektedir[215]. Belki bu noktada, istihbarat alanında kaynak israfından da söz etmek mümkündür.

---

[212] Faruk Bildirici: Gizli Kulaklar Ülkesi, (İstanbul, 1998),s.19.
[213] Hamit Pehlivanlı: a.g.m., s.125.
[214] Tuncay Özkan: a.g.e.,s. 251.
[215] Tuncay Özkan: a.g.e., s.271.

Şekil'deki tablodan da anlaşılacağı üzere, Türkiye'de aynı alanda çalışma yapan farklı istihbarat örgütleri bulunurken, hiçbir istihbarat örgütü tarafından ele alınmayan istihbarat alanı da bulunmaktadır.

Şekil: Türkiye'de İstihbarat Toplayan Örgütlerin Faaliyet Alanları

	DB	MIT	GKB	MGK GS	EGM	JGK	KKK	DKK	HKK
Dış/Stratejik İstihbarat	X	X		X					
Güvenlik İstihbaratı		X	X	X	X	X	X	X	X
Sinyal İstihbaratı		X	X				X	X	X
Askeri İstihbarat		X	X	X			X	X	X
Ekonomik İstihbarat									

Diğer yandan istihbaratın sağlıklı, profesyonel ve objektif işleyebilmesi için farklı istihbarat ihtiyaçlarının farklı örgütler tarafından ele alınmasına; ancak, bütün bu farklı istihbarat örgütlerinin toplandığı bir "istihbarat çatısı"na ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de istihbaratın bütünsel sorumluluğu MİT'te olmasına rağmen, farklı istihbarat örgütlerinden gelen istihbaratın MİT'te toplanmaması, temel istihbarat handikabı olarak ifade edilebilir[216]. Bu durumda politik, ekonomik ve teknik istihbarat konularının dış politika amaçlı kullanımı nasıl olacaktır? Dış politika istihbaratı için gerekli olan dış ve stratejik istihbaratı kim toplayacaktır? MİT'in tek başına bütün alanlarda istihbarat top-

[216] Tuncay Özkan: a.g.e., s.283.

layabilmesi mümkün müdür? sorularına tatmin edici cevapların bulunmasında güçlük çekilmektedir.

Bu bağlamda, kurumsal farklılıkların yansıması olarak üçüncü temel fark ise, İstihbarat Komitesi içerisinde dış politika amaçlı dış ve stratejik istihbarata verilen önemdir. ABD'de dış ve stratejik istihbarat oranı büyük orana sahipken Türkiye'de, müttefiklerin ve potansiyel tehdit kaynağı ülkelerin aksine, sadece dış istihbarat amaçlı bir çalışma yapılmamaktadır[217].

Türkiye'de istihbarat örgütleri tarafından dış istihbarata ağırlıklı olarak yönelinmemesinde, ülkenin karşı karşı karşıya olduğu iç güvenlik tehditlerinden (özellikle terörizm probleminden) kaynaklanan güvenlik istihbaratı ihtiyacının, öncelikli olarak benimsenmiş olması etkili olmuştur[218]. Zira terörizm tehdidi karşısında Türk istihbarat örgütleri, istihbarat önceliklerini, dıştan ziyade, iç istihbarata yönelik olarak kullanmıştır. Aslında dış istihbarat, devletler için sürekli yapılması zorunlu ve vazgeçilemez bir istihbarat alanı[219] olsa da, Türkiye'de önceliklere göre işleyen bir istihbarat mekanizmasının mevcut olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de stratejik ve dış istihbaratın batılı örneklerde olduğu ölçüde gelişmiş olduğu söylenemez.

Sonuç

ABD/CIA örneğinin ortaya çıkardığı en önemli nokta, büyük devletlerde istihbarat örgütlerinin dış politika alanında son derece etkili araçlar olarak kullanıldığı ve kullanılması gerektiği sonucuna ulaşmış olmasıdır. Hiç şüphesiz bu gereklilik bölgesinde stratejik bir konuma sahip Türkiye için de geçerlidir. Bu gereklilik, Türkiye'nin istihbarat örgütlenmesini sadece taktik is-

[217] Tuncay Özkan: a.g.e., s.290.
[218] Sabri Dilmaç: Terörizm Sorunu ve Türkiye, (Ankara, 1997), s.23.
[219] Mehmet Atay: Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı, Strateji96/1, s.71-72.

tihbarat ihtiyaçlarını değil stratejik istihbarat ihtiyaçlarına da cevap verecek şekilde gözden geçirmesini gerekli kılmaktadır. Genelde bütün ülkeler için ileri sürülebilecek bu değerlendirmenin, bugün karşı karşıya bulunduğu potansiyel tehdit ve riskler dikkate alındığında Türkiye için öncelikle geçerli olduğu ve bunun da güçlü bir istihbarat örgütlenmesine sahip olmasıyla mümkün olabileceği değerlendirilebilir.

Türkiye'nin, uygulayacağı uluslararası ilişikiler, güvenlik, savunma ve ekonomik politika hedeflerini gerçekleştirmek için istihbarata büyük oranda ihtiyaç duyacağı açıktır. Ancak, yukarıdaki bütün kavramların ortak paydasının dış politika ile bağlantılı olduğu dikkate alındığında Türkiye'nin öncelikli istihbarat ihtiyacının "dış istihbarat" olduğu görülür. Yeni ihtiyaçlara göre yapısal dönüşümü gerçekleştiremeyen ve yukarıda bahsettiğimiz yeni yönelimlerin gerisinde kalan istihbarat örgütlerinin, ulusal güvenlik ve ulusal çıkar adına çok şey ifade edemeyecekleri değerlendirilebilir.

Dış politikanın temel malzemesinin nitelikli bilgi temelli öngörü olduğu; bilginin ise, istihbaratın mevcudiyet nedeni olduğu düşünüldüğünde, dış politika ve istihbaratın birbirinden ayrılmaz iki unsur olması gerektiği açıktır. Dış politika mekanizmaları politika üretme araçları iken, istihbarat örgütleri bilgi toplama araçlarıdır. Dolayısı ile istihbarattan elde edilen bilgiler, dış politika malzemeleri olarak kullanılacaktır. Bu birlikteliğin en iyi şekilde sürdürülebilmesi için; istihbarat örgütlerinin, hangi tür bilgiye ihtiyaç duyulduğu ve bu bilginin ihtiyaç duyulacağı zaman itibari ile yönlendirilmeleri gerekir. Aksi takdirde istihbarat örgütleri tarafından toplanan büyük çaptaki bilgiler, doğru yönlendirilemediği, zamanında ve alanında kullanılmadığı için israf edilmiş olacaktır.

İstihbarat örgütleri, salt güvenlik amaçlı çalışan örgütler değillerdir ve olmamalıdırlar. Koordinasyon-amaç-öncelik-zamanlama denklemi iyi kurulmuş istihbarat-dış politika birlikteliği sayesinde, dış politikada karar vericilerin ihtiyaç duyduğu alanlardaki bilgiler, istihbarat örgütleri tarafından kestirme ve net şekilde verilebilir. Genel kanaate göre; Türkiye'de söz konusu ihtiyacı yerine getirebilecek başarılı istihbarat örgütleri var olduğu halde, koordinasyon eksikliği yaşandığı söylenilebilir[220]. Söz konusu konjonktürel değişimler ve beraberinde getirdiği yeni istihbarat ihtiyaçları dikkate alınarak, Türkiye'de MİKK çatısı altında, istihbarat örgütleri arasında aynı alanda birden fazla örgüt tarafından çalışma yapmayan, tekrara ve israfa gitmeyen, yeni bir profesyonel istihbarat koordinasyonuna gidilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu şekildeki kollektif hareket edebilen bir istihbarat topluluğunun karar vericiler için objektif, yeterli ve hızlı bilgi akışını gerçekleştirebileceği söylenebilir.

[220] Mehmet Atay: "Stratejik...". a.g.m., s.96.

MEDYA VE İSTİHBARAT

Rıdvan BIYIK[*]

Bu çalışmada, medyanın polis ve adliye konuları ile ilgili haber kaynakları ve medya istihbaratı konusunu anlatacağım. Konuyu bazı örnekler çerçevesinde değerlendirceğim.

Abdi İpekçi'nin katili Mehmet Ali Ağca yanlış hesaplamadan dolayı tahliye edilmişti. Onun hakkında yakalama kararı çıkarılmıştı. Ve akşam saatlerinde Vatan Caddesi'ndeki İstanbul Emniyet Müdürlüğüne getirildi. Bizde haber kaynaklarına sorarak Mehmet Ali Ağca'yı ne zaman görüntüleyeceğiz?, Sabah saatlerinde mi çıkacak yoksa bir iki saat sonra mı çıkacak? diye araştırma yapıyoruz. Haliyle görüntü alıp, haberlere vermek zorundayız ama birçok haber kaynağımız telefona bakmıyor. Bakmadığı zamanda kafalarda soru işareti iyice çoğalıyor akşam saatlerinde 'akşam çıkabilir' veya sabah kaçta çıkabilir, bunun yanıtını alamıyoruz. Sürekli kaynaklarımız arıyoruz. Kaynak, telefona bakmıyorsa sorun büyük oluyor. Ama yine çok sağlam kaynaklarımızla irtibata geçip birçok kişinin önüne geçme fırsatı

[*] Habertürk TV İstihbarat Müdürü, İstanbul.

yakalayabiliyoruz. Diğer bütün rakip diye adlandırabileceğimiz arkadaşlar, kanallar kendi istihbarat kaynaklarını arayıp Mehmet Ali Ağca'nın saat kaçta çıkabileceğini öğrenmeye çalışırken hemen hemen hepsi emniyetten gelen açıklamada yarın sabah saat allı yedi civarında gideceğini öğrendiler. Ancak, ben çok iyi haber veren bir kaynağım sayesinde Mehmet Ali Ağca'nın yaklaşık yarım saat içerisinde emniyetin arka kapısından çıkartılıp önce adli tıpa götürüleceğini ve oradan da Kartal'daki cezaevine nakledileceğini öğrendim. Hemen adli tıp kurumuna gittim ve yaklaşık yarım saat kadar sonra Mehmet Ali Ağca oraya geldi ve tek başına biz görüntüledik. Ve sadece bizim mikrofonlarımıza Mesih, İsa gibi o televizyonda izlediğiniz sözleri söylemişti.

Haber kaynaklarınızın adlarını açıklamamanız ve verdikleri bilgileri doğru şekilde yayınlamanız gerekir. Eğer size güveniyorlarsa kesinlikle sizinle kaynak ve muhabir anlamında ilişkilerini uzun süre sürdürürler. Biz genelde devletin kurumlarıyla özellikle emniyet teşkilatıyla, adliyedeki hâkim ve savcılarla iyi ilişkilerde bulunduğumuz için ve uzun zamandan beride bizi tanıdıkları için kesinlikle kaynaklarımızın aleyhinde olabilecek bir faaliyette bulunmayız. Zeten devletin aleyhinde de faaliyette bulunmuyoruz. Onlarda bunu çok iyi biliyorlar ve bize güveniyorlar. Bu güven sayesinde mesleki anlamda daha da ilerilere gidiyoruz.

Diğer bir örnek Üzeyir Garih cinayeti olabilir. Üzeyir Garih öldürüldüğü zaman ben Çeşme'de tenha bir yerde denize giriyordum. Saat 14-15 civarıydı. Tenha bir yerde denize girdiğim sırada o zaman yeni çıkan Ericson 680 siyah telefonlardan kullanıyordum. Yüzerken telefon çalıyordu, eşime telefonu açar mısın? dedim. Yüzdüm geldim apar topar telefonu nefes nefese açtım. Telefondaki kişi,

- Nerdesin? dedi.

- Ne oldu? Dedim.

- Çabuk Pierloti'ye gel, Üzeyir Garih öldürülmüş.

- Tamam, dedim.

O zaman genel yayın yönetmenimiz Tuncay Özkan'dı. Onu aradım ama ulaşamadım. Yardımcısı Alican Değer'i aradım.

- Üzeyir Garih öldürülmüş, dedim.

- Yapma ya, dedi.

- Pierloti'deymiş, hemen bir arkadaş çıksın, dedim.

- Tamam, dediler.

Aradan 1-2 dakika geçti Tuncay Özkan aradı, sanırım tatildeydi.

- Üzeyir Garih mi? gerçekten dedi.

Bende her zaman iki telefon vardır. Biriyle Tuncay Özkan'la konuşurken diğeriyle kaynağımı aradım,

Üzeyir Garih olduğuna dair üzerinde herhangi bir kimlik var mı? dedim.

Kaynağım;

- Ceplerini karıştırdıkları zaman üzerinden "ALARKO Holding Yönetim Kurulu Başkanı kartı çıktı" dedi. Lacivert pantolon, mavi lacivert çizgili gömlek, yana tarıyor saçlarını. Evet, Üzeyir Garih! deyince ben de Tuncay Özkan'a bu bilgileri verdim.

O zaman son dakika olarak tüm Türkiye'ye Üzeyir Garih'in öldürüldüğünü duyurmuş olduk.

İşte telefonla ve telefonla konuştuğumuz haber kaynağımız sayesinde bu tür haberlere anında ulaşabiliyoruz.

Yine Sara Siera olayı var. ABD'li fotoğrafçı öldürüldüğü zaman, uzun süre neden öldürüldüğü belli olmadı, Sarayburnu'na geldiği ve oradan Silivrikapı'ya doğru yürürken ortadan kay-

bolduğu kameralarda kayıtlı. Yani Silivrikapı'ya doğru geliyor, ardından kayboluyor. Kameralarda ne gidişi var ne de geri dönüşü var. Belli ki o bölgede öldürülmüş. Ekipler o bölgeye yönlendirildi. Ve gerçekten küçük bir mağarada ölü bulundu ve cesedi bulunduğu haberi bizim haber kanalı için son dakika haberi olarak çok önemli. Rakipleriniz var, diğer haber kanalları. Onlardan önce Sara Siera'nın öldürüldüğünü duyurmak istiyoruz. O nedenle haber kaynaklarımıza ulaşmaya çalışıyoruz. Haber kaynaklarımızı arıyoruz, telefona bakmıyorlar. Telefona bakmayınca anlıyoruz ki cesed bulunmuş. Yine bir telefonla ulaştığımız kişiden Sara Siera'nın cansız bedenine ulaşıldığını öğrendik. Yine herkesten önce bu son dakika bilgisi vermiş olduk.

Sonuç olarak, haber kaynaklarımız genelde muhabir arkadaşlardır. Muhabir arkadaşların da haber kaynakları ne kadar zenginse ve ne kadar dürüstse haber kaynaklarımız çoğalıyor. Ne kadar haber kaynağımız genişse o kişilerin tanıdıkları sayesinde irtibata geçebilirsek, haber kaynaklarımız da çoğalmış oluyor.

DÜNYA TARİHİNDE İSTİHBARATIN ÖNEMİ

Andaç KARABULUT[*]

Giriş

İstihbarat günümüzde olduğu gibi, teknolojinin gelişmemiş, internet gibi araçların bulunmadığı geçmişte de önem arz etmiştir. İlk insanlıktan bu yana istihbarat var olmuştur. İstihbarat avcı toplumlarda, avlarının izini sürmesinden ve tuzak kurmasından başlamış, yerleşik hayata geçilmesinden günümüze kadar sürekli var olmuştur. İstihbarat, devletlerin savaşta ve barışta önem verdiği bir konudur. Bu çalışmada, geçmişte istihbarat nasıl anlaşılırdı? Ne kadar önemliydi? Hz. Muhammed'in ve Hz. Musa'nın istihbarata vermiş olduğu hassasiyet ve Osmanlı istihbaratındaki aktörler kimlerdi? gibi birtakım sorulara değinilmeye çalışılmıştır.

[*] Bağımsız Araştırmacı, İstanbul.

İstihbaratın Önemi ve Tarihten Örnekler

İstihbarat, koordinasyonlu bir şekilde bilginin toplanması ve analizidir. İstihbaratı dar anlamda açıklanması zordur çünkü istihbarat geniş anlamda çeşitlilik kazanmıştır. İstihbarat, malumatın toplanması, değerlendirilmesi ve yorumlanması sürecinde ortaya çıkan ürün olarak tanımlanmaktadır[221]. İstihbaratın dar anlamda "bilginin alınması ve değerlendirilmesi" olarak tanımlanması toplumların sosyal hayatında istihbaratın yer aldığını göstermektedir. Örneğin; bir bayanın alış veriş yapmadan önce ürünün fiyatını takip etmesi, ürünün hangi zamanda indirime gireceğini analiz etmesi ve son olarak da mağazada çalışan personel ile konu hakkında görüşmesi, istihbaratın günlük yaşantımızda yeri olduğunun bir göstergesidir. İstihbarat günümüzde önemli olduğu kadar tarihte de önem arz etmiştir. İstihbarat tarihi, ilk insanlığa kadar uzanmaktadır. İlk insanlığın avcı bir toplum olması ile avlarının izini sürmesi ve avı hakkında bilgi sahibi olması, avcının, avı hakkında istihbarat topladığını göstermektedir. Uzun bir geçmişe sahip olan istihbarat, devletlerin siyasal, diplomatik ve güvenlik için strateji unsuru olmuştur. Geçmişte etkili olan ve düşünceleri ile hala günümüzde etkiliğini gösteren komutanlar, bilgi almak ve değerlendirmek üzerine çalışmalar yapmış, sık sık istihbaratın önemini vurgulamışlardır.

M.Ö. 500 yıllarında Çinli komutan Sun Tzu: "Yol, arazi, hava durumunu askerlerini sevk etmeden önce düşman askerlerinin durumunu gözlemleyerek yap" açıklaması ile savaş alanlarında istihbaratın ne denli önemli olduğunu belirtmiştir. Yine Sun Tzu döneminde komutan olan Zhang Yu: "Herhangi bir askeri harekâtta öncelikle, arazinin şeklini bilmek önemlidir. Savaştan önce yolun durumunu, yolun uzunluğu bilirsen nasıl bir rota iz-

[221] Ümit Özadağ, *İstihbarat Teorisi*. Kripto Yayınları (Ankara, 2011) P.28

leyeceğini de bilirsin" açıklaması savaştan önce istihbaratın önemi göstermektedir[222]. Hun İmparatoru Atilla'nın 'bilgi getirilenlerin yazılı raporları ancak hükümdar tarafından okunursa bir amaca hizmet eder açıklaması ile Atilla istihbaratın işlevinin ve dağıtımının önemine değinmiştir[223] Ünlü siyaset bilimci ve düşünür olan Machiavelli ise düşman ülkenin keşfi, düşmanı kaygılandırma, şaşkına çevirip hep diken üstünde durdurma, düşmanın erzak temin yollarının belirlenmesi ve bu yolların kontrolünü sağlamak üzerine açıklamada bulunması savaş alanlarında bilgi dâhilinde stratejik istihbaratın önemini belirtmektedir[224].

Orta Asya ve İstihbarat

Bozkır kültürünün en eski ve köklü geleneklerine sahip olan Türklerin bilinen özellikleri arasında, göçebe yaşantısı ve avcılık yer almaktadır. Eski Türkler Av hayvanlarının insan dilini anladığı düşüncesi çerçevesinde "gizli avcı dili" oluşturmuşlardır[225]. Eski Türklerin avcılık ile kendilerine özel şifreli iletişim ve Avına karşı fark edilmeme ihtiyacı ile istihbarat yapmış olduklarını belirtmemiz mümkündür. Türkler, istihbarat'a her zaman önem vermiştir. Eski Türklerde yerleşik hayata geçildikten sonra espiyonaj elemanlarına Çaşıt (Çaşut) denilmekteydi. Çaşıt, Türkler

---

[222] Andaç Karabulut, *Dünya İstihbarat Tarihi*, Turan-SAM Sayı: 18 (Temmuz, 2013), p.64.

[223] Şeref Çetinkaya, *21. yy. Güvenlik Ortamının Gerektirdiği İstihbarat Yapılanması Nasıl Olmalıdır?*, (Eylül, 2011) http://www.21yyte.org/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2011/09/19/6304/21-yuzyil-guvenlik-ortaminin-gerektirdigi-istihbarat-yapilanmasi-nasil-olmalidir

[224] Machiavelli. (2008). *Askerlik Sanatı*. (N. Güvenç, Çev.) İstanbul: Anahtar Kitaplar. p.120.

[225] Kadriye Türkan, *Azeri Masallarında Av Kültü ve Av Anlayışı*, Milli Folklor Number.8 (2008), p.70-71. http://www.millifolklor.com

arasında "gizlemek, gizli bir şeyi söyleyen" manalarında kullanılıyordu[226].

Tarihte Türkler kadar Asya'da önemli aktör olan Moğollar da istihbarat üzerine çalışmış ve teşkilatlanmıştır. Moğollar' da "Tatar" (elçi) denilen seri haberciler ve "yamcı" denilen haberciler bulunmaktaydı. Bu teşkilatlanma, haber alma gibi görevleri olduğu kadar haber verme üzerine de çalışmalarda bulunmaktaydı. Yamçıların atlarına ise "Ulak" denmekteydi. Irak ve Anadolu'yu istila eden Cengizler' in halkı tedirgin etmesi ve kuralsız olmaları, Yamçıların, köy halklarının ticaret kervanlarına saldırması üzerine, İlhanlılar İmparatoru Gazan Han zamanında bu kötü uygulamanın son bulması için Ulaklara karşı "Yam" teşkilatı kurulduğu, bu Ulak zulmünün önüne geçilmeye çalışıldığı belirtilmektedir[227].

Moğol hakanı Kubilay Han, 1281'de Japonya'ya yapmış olduğu başarısız ilk seferden sonra ikinci seferinde diplomat ve istihbarat teşkilatına ağırlık vermiştir. Elçilerin, Kubilay Han'a sundukları istihbarat raporlarında ise; Japonların harpten korktuğu, iç karışıklık ve devlet yönetiminde Kyoto ile Kamakura arasında ikilik olduğu yönünde idi[228]. Bu istihbarat bilgisi Kubilay Han' in ikinci Japonya seferinin hazırlıklarını hızlandırılma sebebi olduğu belirtilmektedir.

Günümüzde dünyanın en kalabalık ülkesi olan ve geçmişte de sürekli Asya'daki bozkır göçebe savaşçıları ile savaşan Çin, aynı zamanda kendi içlerindeki han'lar ile de savaşmaktaydı. Çin bu sebepledir ki askeri ve istihbarat alanında tecrübe kazanmıştır. M.Ö. 1600-1046 yılları arasında Xia hükümdarının

---

[226] Erdal İlter, *Millit İstihbarat Tarihçesi*, MİT Basım Evi (2002), p.A.

[227] Faris Çerçi, *Haberleşme Hizmetleri Ve Osmanlı Devleti'nde Ulak Organizasyonu*, Ataturk University Faculty Of Divinity Review. Number.20 (2003). P.196-197

[228] Burak Çınar, *Moğolların İkinci Japonya Seferi: Kyushu 1281*, Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Number.10 (2009), p.37.

devrilmesi için Çin hanedanlığından olan Shang Hanedanı, Savaş arabaları ve çeşitli birliklerden oluşan savaş birliği kurmuştu. İsyan ve saldırının olabileceği muhtelif bölgelerden haber alınması için riskli bölgelere atlı birlikler konuşlandırmıştı[229]. Hunların sürekli Çin üzerine yapmış olduğu seferler yüzünden, Çin Han Hanedan İmparatoru Wudi, siyasi ve askeri alanda hızla reformlar gerçekleştirerek istihbarata önem verdi. Wudi hanın Hunlara yapmış olduğu ilk istihbarat faaliyeti ise Wudi Han'a teslim olan Hun askerinden; Hun işgali altında olan Dayuezhi kabile reisinin Hunlar tarafından öldürülmesi bilgisini alması ile olmuştu. Wudi Han'ın bu bilgiyi iyi analiz etmesi sonucunda, Dayuezhi kabilesi ile siyasi ittifak kurmuş, bu ittifak, diğer kabilelerin Han Hanedanı ile ittifak olmasına sebebiyet vermişti. Wudi Han'ın almış olduğu bu istihbarat ile gelişen siyasi ve diplomatik ilişki Hunlara karşı etkili olduğu belirtilmektedir[230].

Çin ve Hunların baskılarına ise Japonya'nın özel kuvvetleri olan Samuray adı verilen askeri birlikler karşılık vermekteydi. Özellikle birebir muhaberede etkili olan bu birlik aynı zamanda istihbarat alanında da uzmanlardı. Sivil toplumlarda etkili olan Samurayların verimli çalışmalarının bulunması dikkat çekici özellikleri arasında sayılmaktadır. Stratejik istihbarat yoğunluklu çalışmaları mevcuttu. Samurayların silahlarını profesyonel kullanmaları sebebi ile de onlara "magic men", Ninja adı verilmişti. Bu birlikler silahsız olarak da eğitim görmekte idi, jujitsu ve sumo gibi günümüz sporları bu dönemde yer almıştı. Edindikleri istihbarat bilgileri ile günümüzün bu spor dalları, geçmişte Samurayların ve Japonların savunma veya saldırı taktiklerini oluşturduklarını belirtmektedirler. Samurayların özellikle

---

[229] Ancientmilitary, *The Military of Ancient China*, (2012), http://www.ancientmilitary.com/ancient-chinese-military.htm

[230] Tian Wei Jiang Zhu, *Xinjiang History (Jan 2000)*, p.13-14

gece düşman hatlarına sızma girişimlerinin başarılı olması belirtilmektedir. Hun Hakanı Kubilay Han'ın Japonya seferinde gece Samuraylarla savaşması ve Samurayların bu özelliği nedeni ile Kubilay Han'ın Japonya seferinin başarılı olmaması sebepleri arasında gösterilmektedir[231].

Peygamberler Zamanında İstihbarat

Peygamberler zamanında da güvenlik açısından düşman ülke hakkında bilgi sahibi olmak, önem verilen bir hususdu. Eski Ahit'te Hz. Musa 12 adamını, Mısır'ı terk ettikten sonra kavminin yerleşik bir düzene geçmesi için Filistin'e yollarken "Gidin görün ülke nasıl bir yer? Ülke savunması kolay mı zor mu?" sorularını sorması stratejik istihbaratın unsurlarını göstermektedir[232]. Hz. Yüşa, Musa Peygamberin öğrencisi idi, Musa peygamber ile Mısırdan hicret edenler arasında yer alıyordu. Musa Peygamber Allahın huzuruna gitmek için dağa çıktığında, Yuşa peygamberi görevlendirirdi, İsrail oğullarının peygamber yokken neler yaptığını gözetir, Musa Peygambere rapor verirdi. Kavim vaat edilmiş topraklar için hicret ederken Yuşa Peygamber ve ordugâhları güzergâhların güvenliğini sağlar ve Musa Peygambere istihbarat verirdi. Lüt denizi ile Akdeniz arasında vaat edilen topraklarda yer alan Amalika, Kenani, Edomlular adında kavimlere karşı İsrail oğullarından on iki ajan seçildiği, bu ajanların kılık değiştirerek gizlice düşman yurtlarına sızdıkları, Hebron vilayetine kadar ilerlediği ve bu görevin kırk gün sürdüğü, ajanların rapor sunumları için İsrail oğullarına geri

---

[231] Oscar Ratti and Adele Westbrook, *Secrets of the Samurai: The Martial Arts of Feudal Japan*, Tuttle Publishing (Dec.1997), p.**149-340**

[232] Ümit ÖZDAG, *İstihbarat Teorisi*. Kripto Yayınları (Ankara, 2011), p.35.

dönüş güzergâhlarını belirleyerek görevlerini profesyonelce yaptıkları açıklanmaktadır.[233]

Musa ve Yuşa Peygamberlerden sonra istihbarat ve ajan olgusu Hz. Yahya döneminde görülmüştür. Galile Valisi Herod, Şam'dan ülkesine döndüğü zaman Kudüs'teki ajanların raporunda yeğeninin, Hz. Yahya'ya ilgi duyduğunu rapor etmişlerdi. Bu durumun Herod'un konumu için önemli olduğu ve Hz. Yahya'nın desteğini almak için kaçırılmaz bir fırsat olduğu raporda yer alan bilgiler arasındadır. Daha sonraki zamanlarda Herod'un kardeşinin Hz. Yahya'ya gelerek sığınma talep edip, Hz. Yahya'ya Herod hakkında detaylı istihbarat verdiği de belirtilmektedir[234].

İstihbarat, Hz. Muhammed döneminde de dikkat çekmektedir. Hz. Muhammed'e inananlar, Hz. Muhammed'den İslam'ı öğretecek öğretmen istemişlerdi, bu talep üzerine Hz. Muhammed, Mus'ab b.Ümeyr'i İslam'ı öğretecek öğretmen olarak görevlendirdi. Mus'ab b.Ümeyr'i, bu görev ile Medine'ye vardığında Arap kabilelerin çoğunun İslam'ı kabul ettiğini belirten bir raporu Hz. Muhammed'e gönderir, Mus'ab'ın bu raporunda ileride yapılacak olan çalışmaları kolaylaşmıştır. Hz. Muhammed Medine'de düşmanlara karşı daima uyanık olmak zorundaydı. Çünkü Hz. Muhammed'e İslam'a düşman olanların gücü ve sayısı kabarıktı. Bu maksatla Hz. Peygamber, zaman zaman iç ve dış emniyeti sağlamak, haber toplamak (istihbarat), kervanları takip etmek vs. gibi görevleri ifa edecek Seriyyeler (timler) oluşturmuştur. Hz. Ömer hilafeti döneminde bu kişiler "Berid" veya "Neccabe" adı altında hizmet vermeye başlamıştı[235]. Berid teşkilatı, İran Sasani Devleti ve Bizans imparatorluğunda

---

[233] Ahmet Cemil Akıncı, *Hz. Yuşa,* Bahar Yayınları (İstanbul, Ekim 2005), p.33-98.
[234] Ahmet Cemil Akıncı, *Peygamberler Tarihi Hz. Yahya* (İstanbul, 2005), p.81-92.
[235] Karabulut, a.g.e., (2013), p.66.

işleyen bir kurum haline gelmiştir Hz. Muhammed'in Tebuk seferinden bir yıl sonra Bizans kralının Medine'ye saldıracağı istihbaratını alır ve sefer hazırlıklarına başlar. Bu durum Hz. Muhammed'in istihbarat ağının ne denli geniş olduğunu göstermektedir[236].

Osmanlı Devleti ve İstihbarat

Türk tarihinde yer alan en kapsamlı istihbarat yapılanması ise Osmanlı ile başlamıştır. Osmanlı'nın kuruluş yıllarında askerlerinin tamamı atlı ve akıncı statüsünde idi. Evrenosoğulları gibi önderlerin kumandasında yer alan uç kuvvetleri yani akıncılar sınırlarda önemli rol oynamaktaydı. Akıncılığın bir ocak şeklinde kurulmasında önem teşkil eden Evrenos Bey olmuştur. Yavuz Sultan Selim döneminde ise "Akıncı kanunnameleri" bulunmaktaydı. Akıncı kanununa göre her akıncıya onbaşı, yüz akıncıya yüzbaşı, bin akıncıya ise binbaşı kumanda ederdi. Akıncıların görevlerini barış ve savaştaki görevleri olarak ikiye ayırmamız mümkündür[237].

Barıştaki görevleri; Sınırların korunması ve çeşitli yollardan istihbarat yapmakla görevliydiler. Bu bilgiler genelde tüccarlardan, dönmelerden ve köylülerden sağlanmaktaydı. Savaşta meydanındaki görevleri; Düşman hatlarına sızarak iletişim yollarını sabote edip düşman habercilerine pusu kurarlardı. Ordunun yürüyüşü esnasındaki görevleri; Ordu intikali esnasında araziyi keşif etmek, orduya yol açmak, düşman pusu kurmasına mani olmak, esir alarak istihbarat elde etmek, intikal güzergâhındaki köylere propaganda yaparak görevleri bulunmaktaydı. Kale kuşatmalarındaki görevleri; Kuşatılan kaleye gelecek

---

[236] Abdurrahman Kurt, *Weber'in İslam Görüşü Üzerine Bir Değerlendirme*, Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı. 1 (2010), p.16.

[237] Erol Kömür, *Akıncılar*, (2007), p.7 www.etarih.com

olan yardımı engellemek ve muhtemel baskınları önlemek ile görevliydi[238].

1877-78 Osmanlı Rus savaşı ve Berlin antlaşmasının 61. Maddesinin Ermeni cemaati için önem arz etmiştir. Abdülhamid, rejimin tehlikede olması ve Ermenilerin ayaklanma çıkarma olasılığına karşın ve Ermeni cemaat, halktan bilgi toplanması için muntazam şekilde organize edilmiş hafiye sistemini kurdu[239]. II. Abdülhamidin özel doktoru Rum asıllı Mavroyani Paşa'ya göre Osmanlı devletinde ilk modern anlamda Sultan Abdülmecit döneminde başlamıştı. Yıldız Teşkilatı'nın ise 1880'lerde kurulduğu belirtilmektedir. XX. Yüzyılın başlarına kadar Osmanlı Devletinde resmi bir istihbarat teşkilatına rastlanmamıştır. Balkanlardaki huzursuzluk ve iç karışıklıktan dolayı istihbarat teşkilatına ihtiyaç duyuldu[240] II. Abdülhamid'in hafiye sisteminin devamı olarak Talat, Enver ve Cemal Paşadan oluşan ve ilk ismi 1913-1914 yılları arasında verilmiş olan "Teşkilat-ı Mahsusa" istihbarat örgütü kurulmuştu. İdari hiyerarşisi, genel bir merkezi, yöneticileri, yardımcı yöneticileri, bölge sorumlularından oluşan bir yapıları bulunduğu belirtilmektedir. Dönemin Avrupa devletlerinin Osmanlıyı tehdit etmesi üzerine bu teşkilat, İslam birliğini İtilaf devletlerine karşı örgütleyen ve Osmanlıya yardım etmesini sağlayacak bir yöntem izlemekteydiler. Enver Paşa propaganda ile birlikte kendisinin söz konusu diğer teşkilat ajanlarının faaliyetlerinden haberdar edilmesi konusuna hassasiyet ile yaklaşmış, Espiyonaj ve Kontrespiyonaj faaliyetlerine önem vermiştir. Teşkilat-ı mahsusa ekiplerinin bir-

---

[238] Kömür,a.g.e., (2007), p.7-9.

[239] Selcuk Aksin Somel, *Osmanlı Ermenilerinde Kültür Modernleşmesi, Cemaat Okulları ve Abdülhamit*, Sabancı Üniversitesi (2007), p.8.

[240] Aslıhan Betül Özdemir, *Türk İstihbarat Tarihi Ve Atatürk*, Hukuk Gündemi Atatürk Özel Sayısı (2013), p.16.

çoğu Rumeli'de yetiştirilmiş ajanlardan oluştuğu belirtilmektedir.

Eylül 1913'te Bulgaristan ile Osmanlı arasında imzalanan antlaşma sonrasında bile Teşkilat-ı Mahsusa, bölgeye İş adamı, Hoca kılığında ajanlar gönderdiği belirtilmektedir. Enver Paşa Ağustos 1914'de Teşkilat-ı Mahsusa'yı genişlettiği zaman ise çeşitli faaliyetler amaç edindiği belirtilmektedir. Bu amaçlar şu şekilde idi; (a) Yıkıcı faaliyetlere karşı, ayrılıkçı grupların faaliyetlerine karşı koymak, (b) Eğitilmiş tecrübeli ajanları, Osmanlı topraklarına olası bir düşman harekâtı gerçekleştirilebilinecek bölgelerinde hücre yapılandırmaları kurmak, kurdurmak, (c) Rus Orta Asya'smda Müslüman Türklerin ayaklanmasını sağlamak, (d) Çeşitli türde askeri harekâtta bulunmak (Çete, gerilla, cephe, vb.), sabotaj, baskın, şaşırtma, düşman haberleşme hatlarının tahribi olarak belirtilmektedir, (e) Müslüman ülkelerde propaganda çalışmaları ve Cihat'ın halka empoze edilmesi[241]. Bu görevlerin neticesinde Anadolu ve diğer Osmanlı topraklarında güçlü faaliyetler göstermişlerdir.

[241] Philp H. Stoddard, *Teşkilat-ı Mahsusa*, Arma Yayınları (Eylül 2003). p.10-13, 58-59.

Fotoğraf: Irak-Kerkük'te Kerkük Kalesi Osmanlı Ordu Şehitliğinde Yer Alan Hitabe

Kaynak: Andaç Karabulut, Irak Kerkük, 2013.

Süleyman Askeri'nin Irak'taki faaliyetleri, Teşkilat-ı Masusa'nın Arap düzensiz kuvvetleriyle giriştiği gerilla hareketi türünün iyi bir örneği olduğu belirtilmektedir. Süleyman Askeri'nin Teşkilat-ı Mahsusa'nın lider kadrosu içinde Irak'ta çeşitli tarihlerde önemli görevlerde yer almıştır. Bağdat'ta Jandarma birlikleri organizasyonu görevinden sonra Aziz Ali Bey'in kurmay başkanlığı ve Enver Bey'in Derne önündeki karargâhı ile Bingazi'deki harekâtlar arasında irtibat subaylığında bulunmuştur[242].

[242] Stoddard, a.g.e., (2003), p.117

Antik Çağda ve Roma'da İstihbarat

Köklü bir tarihe sahip olan Mısır uygarlığı, matematik, astronomi ve tıp alanında yapmış olduğu çalışmalar ile günümüzde hala dikkatleri üzerlerine çekmektedir. Mısır uygarlığının siyaset ve askeri alanda yapmış olduğu çalışmalarla da, dönemin önemli aktörü olmuştur. II. Ramses 1274 yılında Mısırın Gazze sınırından yirmi bin ordusu ile yola çıkıp dağılık Kenan ülkesine geçerek Megiddo'ya ulaşıp bu bölgeden de Litani ve Bekaa vadileri boyunca ilerlemişlerdir. Bu bölgelerde hükümdarlık süren Hitit uygarlığı ise tarih boyunca Mısır'ı tehdit etmiştir. Ramses'in Ra, Ptah ve Set tümenlerinden oluşan birlikleri Hititler üzerine yapılan seferde önemli etken oluşturmakta ve savaşı etkilemekteydi.

Ramses'in babasından öğrenmiş olduğu liderlik sanatı ile beraberinde atlı arabaları savaş alanlarının kaderini belirleyecek düzeyde önem arz etmekteydi. Bu güçlü birliklerin karmalarından oluşan Ramses'in istihbarat birimleri bulunmaktaydı bu birimlere Amon adı verildiği belirtilmektedir. Amon istihbarat birimleri, Hititler üzerine gerçekleştirilen bu seferde öncü birlik olarak Asi Güney nehrinin kıyısında keşifte bulundukları sırada iki bedevi yakaladıkları ve bu bedevilerin sorguladıklarını, bu sorguda ise çapraz sorgu tekniğinin uygulandığı, alınan bilgilerin ise stratejik öneme sahip olduğu belirtilmektedir. Ramses ve ordularının Shaptuna Köyü yakınlarında konaklaması ile Amon tümeni keşif ve kontrespiyonaj faaliyetlerinde bulunup yerleşik bir uygulamada bulunurken iki Hitit casusunun yakalandığı açıklanmaktadır. Bu casusların işgence ile sorgulanması neticesinde konuşan Hitit casusları, Hitit Kralı II. Mutavalli'nin Kadeş'in arka kapısında kamp kurduğunu söylemişlerdi. Bu bilgiye geç sahip olan Ramses, Hititlerin önce gerçekleştirdikleri ta-

arruzu sonucunda savaş hesap edilemeyecek kadar erken başladığı açıklanmaktadır[243].

İ.Ö. 203 yılına gelindiğinde, İkinci Pön Savaşı yeni bir çatışma alanına kaymış, Numidya kralı Syphax komutasındaki büyük bir Kartaca müttefiki ordunun tehdidi altında olan Romalı General Scipio Africanus, Güney Afrika'da çıkmaza girmişti[244]. Scipio'nun Numidya kampının yerleşim planını ve güçlerinin düzenini öğrenilmesi için en üst düzey askerlerini istihbarat ajanı olarak kullandı. Syphax'la görüşme yapmak için bir elçi heyeti gönderirken diğer ajanlarını da köle kılığında soktu. Scipio bu taktik ile gizli operasyon planını başardı. Ajanlarının raporlarında kampların gece savunmasız olduğu belirtilmesi üzerine gece kamplara saldırı gerçekleştiği belirtilmektedir[245].

Açık kaynaklarda casusluk ve istihbarat toplama, antik Yunan şehir devletlerinde de görülmektedir. Bu bilgi toplama şekillerinin Roma'da fetih ve yönetim içinde önemli bir araç olduğu belirtilmektedir. Romalılar istihbarat ve bilgi akışı için sofistike sistemler geliştirmeye çalışırlardı. Ayrıca Roma'nın siyasi hedefleri içinde gizli operasyonların düzenlendiği belirtilmektedir[246]. Roma'da milattan önce komutanlar arasında güvenli iletişimi sağlamak için şifreli bir sistemin geliştirdikleri belirtilmektedir. Akabinde düşman iletişim kanallarını belirlemek içinde projeler gerçekleştirdikleri, bu konu üzerine çalışmalara önem verdikleri açıklanmaktadır. Galya Savaşında, Jül Sezar gelişmiş kripto sistemi kullandığını lakin Arapların bu kripto'yu

---

[243] Oby Wilkinson, *The Rise and of Ancient Eghpt: The History of a Civilisation From 3000 BC to Cleopatra*, Say Yayınlar ÇVR: Ü.H. Yoksal, (Ankara, 2010), p.399-403.

[244] Joel Levly, *Secret History/Hidden Forces That Shaped The Post*, Çvr: Perran Fügen Özülkü, İthaki Yayınları (İstanbul, 2007) p.103.

[245] Levly, a.g.e., (2007), p.103.

[246] Peter J. Jackson, Jennifer Siegel, *Intelligence and statecraft: the use and limits of intelligence in international society*, Westport, Conn, (2005), p.17.

dokuzuncu yüzyılda kırdıkları açıklanmaktadır. Kripto sisteminin iyi şifrelenmiş olsa da mesafelerin uzun olması Siyaset ve politikanın bozulmasına neden olan etkenler arasında olduğu belirtilmektedir[247].

Roma topraklarında huzursuzluk çıkaran Germen kabileleri, Uspietes ve Tencteri kabilelerini topraklarından sürgün etmişti. Sezar'ın istihbarat servislerinin bu durumu Sezar'a rapor etmesi ve raporda Roma otoritesine karşı ciddi bir meydan okuma durumunun olduğunun belirtilmesi üzerine, Sezar ve Germenler arasında Galiç savaşı gerçekleşti. Dumnorix'in, Roma ve Roma askerleri arasında huzursuzluk çıkarmayı hedeflediğini Sezar'ın istihbarat örgütü öğrenmiş ve Sezar'a rapor ettiği belirtilmektedir[248].

Bugünkü Suriye toprakları olup geçmişte Hamdani hükümdarlığı olan ve hükümdarı Seyfüddevle'de Bizans'a karşı pek çok başarılı sefer düzenlemiştir. 327 yılının Eylül ayında Seyfüddevle, yukarı Fırat bölgesinde Ioannes Kurkuas'a karşı büyük zafer kazandıktan sonra Bizans sınırlarına girmişti. Daha sonrasında geri çekilmek zorunda kalan Seyhüddevle, Bizans'ın taarruz hazırlığında olduğunu istihbarat ajanları ile öğrenir. Seyhüddevle, Bizans ordusunu dar geçitlerde pusu ve abluka ile hezimete uğratır. Seyfüddevle, Bizans topraklarında ilerlerken at, deve ve askerleri yorulmuş, ordu içerisinde artık savaşma arzusu kalmamıştı. Bu durumu Bizans ajanlarının bölgeden edindiği bilgiler ile Domestikos tarafından baskına uğrayarak, Seyfüddevle ordusunun büyük bir kısmını kaybetti. Seyfüddevle'nin, Hadesi fetih etmesi üzerine Bizans ordusu yardım talep eder. Seyfüddevle'de 4.000 kişilik ordusu ile Aziziye gider ve

[247] Jackson, Siegel, a.g.e., (2005), p.18.
[248] Antony Kamm, *Julius Caesar: A Life*, Routledge (New York, 2006), p.66-76.

düşman ordusunun sayı olarak üstün olduğunun raporunu alması üzerine Halep'e geri döndüğü belirtilmektedir[249].

M.Ö 12. Yüzyıldan da önce Anadolu'nun en eski yerleşim yeri olan Truva bölgesinde de tarihin tanıklık ettiği en büyük istihbarat örtülü operasyonu yaşanmıştı. Eski Yunanlılar ve Truvalılar arasında on yıllık savaşın efsanesi olarak hala günümüze kadar konu edilmiştir. Truva Kalesi, Çanakkale Boğazı'nın girişinde olması sebebi ile hem Ege denizini hem Çanakkale boğazını görmesi sebebi ile stratejik öneme sahip olan bir bölgedir. Truva savaşının çıkma sebebi de bu stratejik öneme sahip olan yerleşim alanından kaynaklandığı belirtilmektedir. M.Ö 1200'lü yıllarda savaşın gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Truva Kralı Priamos'un en küçük oğlu Paris'in, Sparta Kralı Menelaos'un güzel eşi Helene'yi kaçırıp Truva'ya getirmesi sebebi ile savaşın çıktığı belirtilmektedir[250].

Tahta Truva atı, düşmanı aldatmak, savaşın seyrini değiştirmek ve strateji alanında locus classicus'u olarak görülmektedir. Tahta at olayını özellikle yanlış yönlendirme bilgileri yayan bir ajan olan Sinon'un oynadığı, klasik örneğini teşkil eden bir rol olarak belirtilmektedir. Daha önce belirttiğimiz üzere Truva'nın stratejik öneme sahip yerleşim yeri olması sebebi ile yüksek duvarlardan inşa edilmiş bir savunma sistemine sahip olduğu belirtilmektedir. Bu durumdan Yunan Ithaka Kralı Odysseus seçkin ordularını bir tahta heykelin içine sokarak Truva'ya sızdırmayı hedef edinmişti. Tahta heykeli yapım görevini de mimar Epeius'a vermişti. Bu savaş hikâyesinin daha da çok desteklenmesi için de öncesinde Truva'ya bir ajan sokmaya karar vermiş-

---

[249] Edip Akyol, *Anadolu'da Müslümanlara Karşı İlk Haçlı Yapılanması (Bizans-* Seyfüddevle El Hamdani Mücadelesi), Diyanet İşleri Başkanlığı Mukaddime Sayı.2, (2010), p.87-88.

[250] Mehmet Ekşi, Ulrike Harnisch, *Zaman Tünelinde Truva'ya Yolculuk*, BIL (1998), p.14.

lerdir. Bu adam Truvalılara yanlış bilgi vererek ve Yunanlıların istedikleri hikâyeyi Truva'da anlatacak olan Sinon adında bir istihbaratçı idi. Hatta Truva istihbarat servisinden olan rahip Laocoon ve kâhin Cassandra'da, Sinon'un yalan söylediğini belirtseler de devasa heykelin Kaleden içeri girmesine engel olamadılar. Truva'nın bu dahi istihbarat ve askeri taktik ile yağmalandığı belirtilmektedir[251].

Sonuç

Günümüzde istihbarat olgusu sadece devlet güvenliği olarak algılanmış olsa da aslında hayatın her anında varlığını göstermektedir. Tarihte avcıların, avlarının izini sürmesinden ve inanış gereği bu konu üzerine "avcılık dil'inin" doğması hayatı etkilediğini ve önemli bir faktör olarak sosyal yaşantılarda yer aldığını göstermektedir. Farkında olmadan toplumların herhangi bir konuda bilgi alınaya çalışması için yapılmış olan girişimlere istihbarat diyebiliriz. İstihbarat günümüzde stratejik bir unsur görülse de geçmişte savaşların seyrini değiştiren bir etken olarak görülmekteydi. Antik çağlardan ve peygamberler döneminden günümüze kadar istihbarat her zaman önemini korumuştur. İstihbarat'ta bilginin vaktinde analizciye ulaşmasının önemli olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda geçmişte "Ulak" ve "Akıncı" gibi istihbarat birimlerinin bilgiyi vaktinde analizcilere ulaştırması da bu doğrultuda önemlidir. Dönemin şartlarında ulaşım ve haberleşme aracı at'lar olduğunu belirtirsek istihbarat bilgisinin analizciye ulaşması ile at'ların hızına bağlı olduğunu söylememiz mümkündür.

[251] Levy, a.g.e., (2007), p.181-182.